

Universitatea de Studii Europene din Moldova

CULEGEREA DE LUCRĂRI

Volumul II

Conferința Științifică Internațională

**PROMOVAREA VALORILOR SOCIAL-ECONOMICE ÎN
CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE,**

Ediția a 8-a

din

04-05 decembrie, 2025

Chișinău, Republica Moldova

CHIȘINĂU 2025

Universitatea de Studii Europene din Moldova

**Petre Andrei
University of
Iași**

**Transilvania
University**

**INFOR ELEA
Smart Business
Academy**

**University
of European
Studies of
Moldova**

**DANUBIUS
University of
Galati**

**Baku Business
University**

**Iasi University
of Life Sciences
(IULS)**

**WSG University
in Bydgoszcz**

CULEGEREA DE LUCRĂRI

Volumul II

Conferința Științifică Internațională

PROMOVAREA VALORILOR SOCIAL-ECONOMICE ÎN
CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE,

Ediția a 8-a

din

04-05 decembrie, 2025

Chișinău, Republica Moldova

CHIȘINĂU, 2025

CZU

T

Secțiunile conferinței

1. *Drept*
2. *Relații Internaționale*
3. *Științe economice*
4. *Psihologie*

Culegerea de lucrări a secțiunii tinerilor cercetători prezentate la Conferința științifică Internațională PROMOVAREA VALORILOR SOCIAL-ECONOMICE ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE, Ediția a 8-a din 04-05 decembrie 2025

Coordonatorul ediției

Șargu Lilia conferențiar universitar, doctor

Comitetul de redacție

Sedlețchi Iurie profesor universitar, doctor în drept Republica Moldova

Coman Claudiu profesor universitar, doctor, România

Nuța Florian conferențiar universitar, doctor România

Ignat Gabriela conferențiar universitar, doctor, România

DESCRIEREA CIP ACAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene", conferință științifică internațională (8 ; 2025 ; Chișinău). Conferința Științifică Internațională "Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene", Ediția a 8-a, din 4-5 decembrie 2025, Chișinău : Culegere de lucrări Vol.II ./ coordonatorul ediției: Șargu Lilia ; comitetul științific: Sedlețchi Iurie (Președinte) (Moldova), [et al.]. – [Chișinău] : [USEM], 2025 (Pulsul pieței). –273 p. : fig, tab., color.

Antetit.: Universitatea de Studii Europene din Moldova [et al.]. – Texte, rez.: lb. rom., engl., rusă – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex.

ISBN

© USEM

Autorii poartă responsabilitate pentru conținutul materialelor publicate

Conferința științifică Internațională PROMOVAREA VALORILOR SOCIAL-ECONOMICE ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE, Ediția a 8-a

Comitetul Științific președinte

SEDLIȚCHI Iurie prof. univ., dr., Rector Universitatea de Studii Europene din Moldova

membrii

1. PUȘCA Andy, Ph.D. in Law, Associate Professor, president of DANUBIUS University of Galati (Romania)
2. COLOMBA Carlo, PhD in Economics, President and CEO, Infor Elea, (Italy)
3. SICORA Filip PhD in Economics, University of Economy in Bydgoszcz, (Poland)
4. BOURGET Renaud, Professeur en droit public, Directeur du département de droit et de science politique, Université Côte d'Azur, Nice, (France)
5. NUȚA Florian, PhD. Ass. Prof., DANUBIUS University of Galati (Romania)
6. ABBASOVA Maleyka Nazim PhD., Ass. Prof., Baku Business University (Baku, Azerbaijan)
7. COJOCARU Daniela, PhD, habil., Prof., "Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi (Romania)
8. IGNAT Gabriela PhD., Prof., „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences, Iași (Romania)
9. JIȚĂREANU Andy Felix PhD, Ass., „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences, Iași (Romania)
10. AVARVAREI Simona Catrinel PhD, Ass. Prof., „Ion Ionescu de la Brad” University of Life Sciences, Iași (Romania)
11. HLACIUC Elena, PhD, habil., Prof., USV, Stefan cel Mare University of Suceava (Romania)
12. COMAN Claudiu, PhD, habil., Prof., University Transylvania of Brasov, (Romania)
13. PRELIPCEAN Teodora-Liliana PhD, habil., Prof., University Petre Andrei, Iasi (Romania)
14. MUNTEANU Florentina, PhD, habil., Prof., University Aurel Vlaicu of Arad (Romania)
15. CUC Lavinia Denisia PhD, habil., Ass. Prof., University Aurel Vlaicu of Arad (Romania)
16. STRATAN Alexandru, correspondent member ASM, PhD., habil. Prof., ASEM, (Republic of Moldova)
17. TIMUȘ Angela, PhD., Ass. Prof., INCE, (Republic of Moldova)
18. COBZARI Ludmila, PhD., habil., Prof., Academy of Economic Studies of Moldova, (Republic of Moldova)
19. STIHI Ludmila, PhD., Ass. Prof., Academy of Economic Studies of Moldova, (Republic of Moldova)
20. MIHĂILĂ Svetlana PhD., Ass. Prof., Academy of Economic Studies of Moldova, (Republic of Moldova)
21. HĂMURARU Maria, PhD., Ass. Prof., State University of Moldova (Republic of Moldova)
22. ȘARGU Lilia PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
23. CATAN Petru, PhD., habil., Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
24. AIRAPETEAN Artur, PhD., Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
25. BĂIEȘU Aurel, PhD., habil., Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
26. ȚONCU Sanda, PhD., Ass. Prof., State University of Moldova (Republic of Moldova)
27. CATAN Anastasia PhD. Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)
28. VIZDOGA Tatiana, PhD., Ass. Prof., State University of Moldova (Republic of Moldova)
29. EȘANU Adriana, PhD., Ass. Prof., State University of Moldova (Republic of Moldova)
30. BÎȚCA Ion, PhD. Ass. Prof., University of European Studies of Moldova (Republic of Moldova)

Comitetul organizatoric

Președinte

ȘARGU Lilia conf. univ., dr.

Membrii

NUȚA Florian, prof. univ., dr. hab. Universitatea DANUBIUS din Galati (România)
ONOFREI Victoria Universitatea DANUBIUS din Galati (România)
IGNAT Gabriela prof. univ. dr. hab. Universitatea de Științele Vieții Iași (Romania)
JIȚĂREANU Andy Felix conf. univ., dr. Universitatea de Științele Vieții Iași (Romania)
COMAN Claudiu, prof. univ., dr. hab. Universitatea Transilvania din Brasov, (Romania)
MIHAI Ana-Iuliana, MPhil, Universitatea DANUBIUS din Galati (România)
COCA Carmen-Elena dr. Universitatea TOMIS din Constanța (România)
CHICHICI Dorina dr. cercetător științific, Institutul de Economie Mondială, Academia Română (România)
BĂIEȘU Aurel prof. univ., dr. hab. Universitatea de Studii Europene din Moldova
CATAN Petru prof. univ., dr. hab. Universitatea de Studii Europene din Moldova
COJOCARU Aurelia, conf. univ., dr., Universitatea de Studii Europene din Moldova
PÎRȚAC Grigore, conf. univ., dr., Universitatea de Studii Europene din Moldova
BÎȚCA Ion conf. univ., dr., Universitatea de Studii Europene din Moldova
TIMUȘ Angela, conf. univ., dr., Institutul Național de Cercetări Economice
BURBULEA Rodica conf. univ., dr., Universitatea Tehnică a Moldovei
VIZDOGA Tatiana, conferențiar universitar, doctor în drept, Universitatea de Stat din Moldova
ȚONCU Sanda conferențiar universitar, doctor în drept, Universitatea de Stat din Moldova
EȘANU Adriana, conferențiar universitar, doctor în drept, Universitatea de Stat din Moldova
SEDLIȚCHI Nicolae, Universitatea de Studii Europene din Moldova
SITARI Daniela, Universitatea de Studii Europene din Moldova

MULȚUMIM PENTRU SUSȚINERE

1. **Asociației Colegiul Consilierilor juridici Suceava, membră a Federației ORDINUL CONSILIERILOR JURIDICI DIN ROMÂNIA, cu sediul în jud. Suceava, loc. Suceava, România**
2. **Școlii Doctorale din cadrul Universității de Științele Vieții Ion Ionescu de la Brad, Iași România**

CUPRINS

Autor/i	Denumirea articolului	pagina
	Sectiunea Drept	
Snejana CIOCHINĂ	Material/immaterial object of the offense relating to the poor quality of construction work	7
Dorel COJOCARI	Analysis of the limitation regime for offences in the light of legislative amendments and jurisprudence	13
Alexandru BOSTAN	Reconfigurarea conceptului de „administrativ” în dreptul administrativ global: între etatism și funcționalism	21
Corneliu GUȘANU	The role of the armed forces in restoring public order and ensuring the distribution of humanitarian aid in conflict zones	37
Ilona BOTNARI	Cultural heritage in armed conflict situations. Historical experience and legal mechanisms of preservation	43
	Sectiunea Relații Internaționale	
Alexandrina OSOIANU	Auditul intern în arhitectura guvernantei: modelul celor trei linii în contextul entităților de interes public	51
Andrei-Beniamin-Damian BAHNARIU Nicolae SLUTU	Accesibilitatea serviciilor publice în Republica Moldova în contextul integrării europene	60
Serghei SPRINCEAN Alexandru TOCARJEVSCHI Olina SULA	Modernizarea sectorului de securitate din Republica Moldova	64
	Sectiunea științe economice	
Maria Andreea OLARIU	The concept of sustainability	71
Constantin Alin STECLARU	Sustainability. Sustainable horticulture practices	76
Simona Elena STANCU	Efficiency of working capital in the company SC AGROIND BAZGA S.R.L.	81
Daniela BURLACU	The efficiency of the integrated management applied within the framework of the plum culture	87
Theodor-Daniel CIOATĂ	Efficiency of the objectives forecasted within sc cotnari sa	95
Vasilică-Ionuț HAUCĂ	Research on the importance of renewable energy in the opinion of students	103
Marian Iulian LEIZERIUC Robert-Petrișor HORODINCU Răzvan-Mihail RADU-RUSU	Influența sistemului de creștere asupra calității cărnii de pui broiler	107
Monica TUDORACHE Cristina SIMEANU	Agroturismul o realitate a momentului pentru durabilitatea zonei rurale ieșene	113
Bianca-Elena PROCA Mădălina MATEI Daniel SIMEANU	Explorarea profilului nutrițional și durabil al surselor alimentare noi	122
Georgiana – Sînziana ȚIVREA	Driving sustainability and innovation through the circular economy: transforming business practices for a sustainable future	130
Ana PINTILIE Andrada Georgiana RĂȘCANU	Evaluarea vulnerabilității agriculturii românești la provocările internaționale	137
Nicoleta RUSU Giorgiana ȚĂPOI	Contabilitatea în era digitală	143
Maria-Magdalena ȚURIC	Purtând viitorul: inovații în haine sustenabile	147
Sorin Ovidiu PUGHIUC	Grădina wildlife răspunsul sufletului	152

PĂTRĂU DĂNECI Denisa	Evaluation of the link between talent and potential of human resources	160
Ștefana - Beatrice PĂDURARU Mihaela – Cătălina FROICU Carmen COSTULEANU Gabriela IGNAT	Artificial intelligence and the challenges of financial auditing in agribusiness	163
Andreea – Roberta CRUDU	Analysis of the influence of participation in exhibitions on strengthening the brand image in the agro-industrial sector	168
Marius JARDAN David BURBULEA	Marketplace models and their influence on the global development of smes in the context of cross-border e-commerce	175
Tatiana BUZURNIUC	Economic relations between the republic of moldova and the european union	179
Andreea CAZACU	Tendențe în comportamentul consumatorilor din diferite regiuni ale lumii	184
Alexandra-Eliza COROVLEAN	Rolul sistemelor informaționale în creșterea performanței întreprinderilor moderne	188
Dmitrii SCOROHODOV	Impactul strategiilor de personalizare în comerțul electronic asupra comportamentului consumatorilor în era inteligenței artificiale	192
Alessandra GOMOJA	Discord și managementul comunității: rolul platformelor sociale în dezvoltarea comunităților de gaming. Studiu de caz riot games	200
Victoria TRIFAUȚAN	The anchoring bias in marketing	206
Ангелина КОЛЯДКО	Влияние намерений потребителей при покупке молочной продукции	210
Анастасия БУКУР	Капитализм на эмоциях: как маркетологи используют ностальгию и стресс, чтобы продавать?	214
Татьяна КУЙЖУКЛУ	Роль цифрового маркетинга в продвижении образа жизни	219
Ирина МАЕВСКАЯ	Влияние снижения цен на решения потребителей о покупке	222
Никита ДРАБ	Влияние процесса восприятия на поведение потребителей	227
Кристина ФЫРФА	Факторы влияющие на потребительское Восприятие смартфонов	232
Анастасия МОЛОДИК	Аспекты влияния имиджа на позиционирование брэнда SAMSUNG	237
Sectțiunea psihologie		
Maria-Clara STANCOV	Attachment and psychological resources in young people's adaptation to european values	241
NECHITA Maria	Stres și adaptare la condițiile profesionale din sistemul sanitar	247
STURZA Violina	Specificity of manifestations of anxiety in adolescents	255
COJOCARU Aurelia BUBUIOC Libi	Sănătatea mintală în europa: provocări și priorități în era digitală	268

Sectiunea Drept

MATERIAL/IMMATERIAL OBJECT OF THE OFFENSE RELATING TO THE POOR QUALITY OF CONSTRUCTION WORK

Snejana CIOCHINĂ

Doctoral School "Legal Sciences and International Relations"

University of European Studies of Moldova

mun. Chisinau, Republic of Moldova

E- mail: snejanaciochina@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4838-642X>

Abstract: *The material and immaterial object of the offense of substandard construction work, provided for in Article 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, constitutes a fundamental element for understanding the legal content of the incrimination and delimiting its scope of application. These components, however, are insufficiently analyzed in national doctrine, and judicial practice reveals difficulties in identifying the material basis of the act, the protected social values, and the criteria for evaluating the offense's outcome. In this context, the article examines the structure of the material object the construction or its elements affected by improper execution — and clarifies the nature of the immaterial object, related to social relations concerning the safety, quality, and stability of constructions. Furthermore, the role of the offense's outcome in determining the impact on the special legal object and in assessing social danger is analyzed. The study aims to provide a coherent doctrinal interpretation, highlight existing conceptual issues, and contribute to the uniform application of the offense under Article 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova.*

Keywords: construction, substandard execution, offense, immaterial object, material object, social danger.

Rezumat: *Obiectul material (imaterial) al infracțiunii privind executare necalitativă a construcțiilor, prevăzută la art. 257 Cod penal al Republicii Moldova, reprezintă elemente fundamentale pentru înțelegerea conținutului juridic al incriminării și delimitarea sferei sale de aplicare. Deși, aceste componente sunt insuficient analizate în doctrina națională, iar practica relevă dificultăți privind identificarea suportului material al faptei, a valorilor sociale protejate și a criteriilor de evaluare a produsului infracțiunii. În acest context, articolul examinează structura obiectului material, construcția sau elementele sale afectate prin executare necorespunzătoare și clarifică natura obiectului imaterial, referitor la relațiile sociale privind siguranța, calitatea și stabilitatea construcțiilor. De asemenea, este analizat rolul produsului infracțiunii în determinarea atingerii aduse obiectului juridic special și în aprecierea pericolului social. Studiul urmărește să ofere o interpretare doctrinară coerentă, ce evidențiază problemele conceptuale existente și să contribuie la aplicarea uniformă a infracțiunii specificate art. 257 Cod penal al Republicii Moldova.*

Cuvinte-cheie: construcții, executare necalitativă, infracțiune, obiect imaterial, obiect material, pericol social.

JEL CLASIFICATION: K14

INTRODUCTION

The legal and criminal regulation of construction activities reflects the state's concern for protecting essential values, such as personal safety, bodily integrity and the quality of constructions. The correct understanding and framing of the facts of this incrimination requires clarifying the material and immaterial object of the crime, as these elements delimit the scope of the protected values and determine the legal and criminal qualification of the act. Criminal doctrine emphasizes that the material object does not only represent the physical support affected by the illicit action, but, in the context of constructions, can take various forms, corresponding to different categories of buildings or technical works subject to safety standards.

At the same time, the legislation introduces, in certain cases, the notion of the immaterial object of the crime, attributed to the improperly executed works and stopped by control acts. This particularity highlights the preventive nature of the law which assumes that criminal protection

intervenes even before a material result occurs, when the simple violation of technical rules can generate a real social danger.

Therefore, the examination of the material and immaterial object of the crimes regulated by art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova represents a necessary stage for delimiting the limits of application of the norm, for understanding the relationship between criminal and technical norms, as well as for ensuring a unitary interpretation in doctrine and practice, and the present study aims to clarify these aspects, integrating recent developments in the normative framework and relevant doctrinal contributions.

MATERIALS AND METHODS

Following the development and research of the subject under study, the following research methods specific to the legal-criminal analysis and criminal liability were used in the context of the analysis of the material/immaterial object of special offenses under art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, which include the methods of analysis, the deductive and inductive method, the comparative method and the synthesis method, which contributed to the investigation of the subject under research.

The concept of the applied materials includes the theoretical-legal and practical bases, which involve doctrinal materials, the local criminal legal framework, the international legal framework, especially the specialized doctrinal literature, which directly addresses the essence of criminal liability regarding the poor-quality execution of constructions and the analysis of the immaterial object/material of the offense regarding the poor-quality execution of constructions.

RESULTS AND DISCUSSIONS

In the opinion of the scholars Hadîrca.,I, and Copețchi., S, [1 p.111] the material object of the crime is the material expression of the social value protected by the criminal law, which contributes to the identification of the legal object, having a decisive importance in the qualification of the crime. At the same time, the authors Botnaru., S., Grama., M., and Grosu., V., [2 p.152] indicate that "the material object consists of the thing, the good or the natural person against or against whom the incriminated action or inaction was directed. Likewise, the material object of the crime [2 p.151] consists of the material entity upon which the direct criminal influence is directed, through whose intermediary the legal object of the crime is affected.

The doctrinaires Brînză.S, Stati.V and Ulianovschi X, [3 p.231] consider that the material object of the analyzed offense consists of: residential houses, industrial facilities, constructions in the field of transport and energy, other constructions in poor condition, unfinished or not corresponding to the conditions of the contract and the project.

In the same vein, the authors [4 p.322] under an updated aspect of the legal-criminal analysis of the offense indicate that the material (immaterial) object of the offense provided for in paragraph (1) of art.257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova is represented by, as the case may be,:

1. residential buildings;
2. industrial facilities;
3. transport and energy construction;
4. other construction;

All of these must be in poor condition, unfinished or inappropriate to the project conditions. In this context, it is important to specify what is meant by residential buildings, industrial facilities, transport and energy constructions and other constructions from the perspective of the analyzed criminal norm.

Thus, residential buildings are understood as buildings intended to serve as permanent or temporary housing for one or more families. This includes single-family homes, terraced houses, duplexes or other types of residential constructions intended for habitation. According to the

legislation, a residential building must meet certain requirements regarding safety, health, living comfort and energy efficiency, according to the applicable technical construction norms [5].

Industrial facilities [6] are defined as complexes of buildings, installations and technological infrastructure intended for carrying out industrial production, processing, storage, transport or other economic activities related to industry. These may include factories, plants, workshops, warehouses and other similar facilities. Industrial facilities are generally regulated by regulatory acts that establish strict safety requirements, environmental protection, occupational health and compliance with specific technical standards for the industrial activities carried out. At the same time, constructions in the field of transport include the infrastructure necessary for the mobility of goods and people, which includes roads, motorways, railways, airports, ports, bridges, tunnels, transport stations, and other similar structures. The purpose of these constructions is to ensure an efficient, safe and sustainable flow of transport at local, regional and international levels.

Constructions in the energy sector [7] refer to the infrastructure and equipment necessary for the generation, transmission, distribution and storage of energy. This includes power plants (nuclear, thermal, hydroelectric, wind, solar, etc.), energy distribution networks, transformer stations, natural gas and oil pipelines, as well as other energy production and transport facilities.

The immaterial object of the offense provided for in paragraph (2) of art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova is the improperly executed works and stopped by control acts. In the opinion of the Moldovan authors, [8 p.233] construction works are understood as a set of operations performed with the help of mechanisms, machines, as well as labor, in order to create, reconstruct, restore or consolidate a construction. And, demolition works refer to the set of operations carried out with the help of mechanisms, machines, as well as labor, in order to demolish, in whole or in part, a construction/development.

And the Romanian doctrinaires Boroii. A and Nistoreanu.G, [9 p.588] by improperly executed works is understood works executed without a project drawn up and verified according to the law, or without observing the provisions contained in this project, or the execution of works without observing the provisions relating to the stability and resistance of the constructions. Moreover, the authors, [9 p.588] define the continuation of construction works by which it is understood, the performance of any works specific to the construction, modernization, transformation, consolidation or repair of any constructions or installations related to them, which are subject to the legal regime, regardless of the form of design or destination, as an example: excavations in the foundation, pouring the foundation, building, covering, performing electrical, water, gas installations .etc.

In the case of the offenses provided for in letters a), b), c) para.(3) and para.(4) art.257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the material object is a complex one, the main material object is the urban complex or the construction. Urban complex [4 p.320] means the complex of land, developments and constructions, designed in accordance with the urban planning and territorial planning documentation. In the context of the analyzed crime, we consider the urban complex or construction that was either designed, verified, expertized or built by the perpetrator, or was modified by the perpetrator without complying with the provisions of the normative documents regarding safety, resistance and stability.

The material object of the crime provided for in letter a), paragraph (3) of art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova has a complex character: the main material object is the urban complex or the construction; the secondary material object is the person's body. Romanian scholars in the specialized literature, [9 p.557] consider that the material object in the case of the crime is represented by the constructions and installations related to them, regardless of the form of ownership or destination, as well as their transformation, consolidation and repair works.

In this context, the variant of the design, verification and expert assessment of projects, the material object is constituted by the work actually prepared. And, in the event that the life, bodily

integrity or health of the person is affected, the material object may also constitute the person's body. Likewise, in the specialized literature, the aspects of design, verification, expertise, the realization of a construction or modifications are defined according to which:

Design [9 p.556] means the performance of a technical work that includes calculations, drawings, instructions necessary for the construction of a building. In this sense, for the act to constitute a crime, realistic design is required in violation of legal provisions, with reference to the design, resistance and operation of buildings of appropriate quality.

Verification means the control carried out on a project or a building to determine whether it meets the technical conditions of stability and resistance provided for by law.

At the same time, in the context of the analyzed crime, expertise [9 p.557] involves a technical research of a project or a building, materialized in an expertise report. Including, it consists either in the research of construction projects, the situation in which the expert must establish whether the project complies with the technical regulations regarding the resistance and stability of the building that will be executed based on the project, or in the research of an existing building, already in operation, in order to establish technical solutions for an intervention.

With reference to the secondary material object of the crime provided for in letter a) paragraph (3) of art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, we will address the general legal aspects for the purpose of elucidating a notion provided for by the criminal legislation. According to paragraph (1) of art. 2 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the criminal law protects, against crimes, the person, his rights and freedoms, property, the environment, the constitutional order, the sovereignty, independence and territorial integrity of the Republic of Moldova, the peace and security of mankind, as well as the entire legal order.

In the opinion of the doctrinaire Gladici.G, [10 p.73] the person's body, that is, "the bodily expression of the person's life or health, the set of functions and organic processes that ensure the individual's biological presence and which, once destroyed, suppress the person's quality of being alive and healthy"

According to points 26 and 27 of Regulation no. RMS199/2003 of 27.06.2003 developed by the Ministry of Health of the Republic of Moldova [11], "Serious bodily injuries can be qualified only based on the following criteria: the presence of danger to life; certain post-traumatic consequences, not life-threatening - anatomical loss of an organ or its function; post-traumatic interruption of pregnancy; irreparable disfigurement of the face; post-aggression mental disability; general permanent incapacity for work, in a considerable volume, but not less than 33%. Bodily injuries are considered dangerous to life, which present an imminent-immediate, late or potential danger that the injury will cause death, regardless of whether this danger has been removed by medical treatment or due to the individual reactivity of the body. We also refer to point 63 of the regulation, according to which: stable loss of general work capacity in a considerable volume. Any injury to bodily integrity or health, which has caused a stable incapacity to work to a considerable extent, but not less than 33%, qualifies as a serious injury.

And, in the opinion of the doctrinaires Odinokaia I and Romandaș.N [10] social risks constitute foreseeable or unforeseeable elements, the occurrence of which conditions temporary or total incapacity for work, and as a result, the diminution or loss of sources of income, as well as events that require additional income or other forms of assistance or social insurance.

Next, we will analyze the offense provided for in letter b) paragraph (3) of art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, whose material object is complex in nature: the main material object is the urban complex or the construction; the secondary material object is the totally or partially destroyed construction.

In the case of the analysis of the main material object, we refer to the explanations elucidated in letter a) paragraph (3) of art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. Likewise, the

secondary material object of the offense is the totally or partially destroyed construction. Thus, destruction [9 p. 588] means the total or partial ruin, demolition of the construction as a result of the offense. And, by degradation is understood the process of deterioration, damage, change for the worse. In the opinion of the authors Barbăneagră.A, Berliba.V and others [13 p.430] "the total or partial destruction of the construction, the destruction or degradation of important installations or equipment is the case of interpreting the destruction or damage of the construction, installations or important equipment".

The material object of the offense provided for in letter c), paragraph (3) of art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova has a complex character: the main material object is the urban complex or the construction and; the secondary material object is the installation or the equipment that is important. Thus, by important installations and equipment [13 p. 430] is meant, important telecommunications lines, gas pipelines or equipment important for the execution of construction works. And in the case of the offense provided for in letter d) paragraph (3) of art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the material object is the urban complex or the construction, the explanations in this regard being subject to analysis within the examination of the material object provided for in letters a) and b) paragraph (3) of art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova.

The material object of the offense provided for in paragraph (4) of art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova has a complex character: the main material object is the urban complex or the construction; the secondary material object is the person's body. In this context, the body of the person represents the deceased person, who died as a result of serious injuries sustained as a result of the crime.

In the opinion of the doctrinaires specialized in forensic medicine [14 p.46] defines injury as a damage caused to any part of the body by the action of a mechanical force. By mechanical trauma is meant the effect of a violent action produced by means of some object on the human body, most often the result of a voluntary or unwanted aggression, less often by self-aggression or in accidental conditions, or of some catastrophes. The illustrious scholar, Baciuc.G, [15 p.85] considers that in mechanical trauma death is conditioned by a concrete injury or by the complications generated by this injury. In the opinion of this doctrinaire, mechanical trauma can be the cause of a person's death when the injuries are incompatible with life, affecting vital organs, for example acute hemorrhage, traumatic aneurysms that can cause death in the recent or late post-traumatic period, having a latent character.

CONCLUSIONS

The analysis of the material and immaterial object of the crimes provided for in art. 257 of the Criminal Code of the Republic of Moldova highlights the complexity of this incrimination and the essential role that these elements have in delimiting the limits of application of criminal liability in the field of construction. The investigated criminal regulation confirms that the legislator protects not only the physical integrity of the person and public safety, but also the quality and technical security of constructions, through an approach that combines the material and immaterial dimensions of the object of the crime.

In doctrinal terms, the identification and definition of the material object, including in its complex forms, allows establishing the relationship between the criminal norm and the applicable technical standards, and the analysis of the immaterial object emphasizes the preventive nature of the norm, aimed at eliminating the social risk before the harmful result occurs. Thus, the correct framing of these components contributes decisively to a uniform and correct application of the provisions of art. 257 CP RM, consolidating both the judicial practice and the doctrinal foundation of criminal liability in the field of construction.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. HADÎRCA., Igor., COPEȚCHI., Stanislav., Calificarea infracțiunilor. Note de curs. Tipografia Centrală, Chișinău, 2015, p.111, ISBN978-9975-53-547-2.
2. BOTNARU., Stela., GRAMA., Mariana., GROSU., Vladimir., ȘAVGA., Alina . Drept penal. Partea Generală. Vol.I, Publicat: Cartier, Chișinău, 2005. ISBN 9976-79-329-0, p.152.
3. BRÎNZA.Sergiu, ULIANOVSKI. Xenofon, STATI.V, ș.a. Drept penal. Volumul II, Editura Cartier, Chișinău, 2005. ISBN 9975-79-324-X.
4. BRÎNZA, Serghei, STATI, Vitalie. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.322.
5. Legea nr.835 din 17.05.1996 privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului, Publicat la 02.01.1997 în Monitorul Oficial nr.1-2 art.2.
6. Legea nr.721 din 02.02.1996 privind calitatea în construcții, Publicat la 25.04.1996 în Monitorul Oficial nr. 25 art. 259.
7. Legea nr.107 din 27.05.2017 cu privire la energia electrică, Publicat la 08.07.2016 în Monitorul Oficial nr.193-203,art.413.
8. BRÎNZA.Sergiu, STATI. Vitalie. Drept penal. Partea specială. Editura:Cartier,Chișinău, 2011. CZU:343.21.7., p.233.
9. BOROI.Alexandru, NISTOREANU.Gheorghe. Drept penal. Partea specială. Ediția-a-3-a, Editura All Beck, București, 2005. ISBN 973-655-652-2. p.588.
10. GLADICI, Gheorghe, Obiectul material al infracțiunii și victima infracțiunii. In: Reabilitarea victimelor infracțiunii, 22 octombrie 2021, Chișinău. Bălți, Republic of Moldova: Tip. Indigou Color, 2022, Ediția 6, pp. 70-76. ISBN 978-9975-159-02-9, p.73.
11. Regulamentul Nr.RMS199/2003 din 27.06.2003 cu privire la deprecierea medico-legală a gravității vătămării corporale, Publicat la 08.08.2003 în Monitorul Oficial Nr. 170-172.
12. ODINOKAIA. Ina, ROMANDAȘ. Nicolae, Riscul social – generatorul raporturilor de protecție socială. În: Revista Națională de Drept, nr.7 din iulie 2009.
13. BARBĂNEAGRĂ. Alexei, BERLIBA.Viorel, GURSCHI. Constanti. ș.a. Cod penal comentat și adnotat. Tipografia centrală: Cartier. Chișinău, 2005. ISBN 9975-79-338-X. p.430.
14. PĂDURE, Andrei, VICOL, Aurel, TRUBNER, Kurt. Eritemul posttraumatic – pro și contra leziunii. In: Revista științifico - practică "Info-Med" , 2016, nr. 1(27), pp. 44-48. ISSN 1810-3936.p.46.
15. BACIU.Gheorghe. Expertiza medico-legală a cadavrului și persoanei: Ghid practic, CEP Medicina, Chișinău, 2008. p.85.

ANALYSIS OF THE LIMITATION REGIME FOR OFFENCES IN THE LIGHT OF LEGISLATIVE AMENDMENTS AND JURISPRUDENCE

Dorel COJOCARI

Doctoral School "Legal Sciences and International Relations"
University of European Studies of Moldova,
Republic of Moldova, Chisinau, str. Ghenadie Iablocikin 2/1
E-mail:cojocaridorel63@gmail.com
ORC iD: 0009-0002-3778-7831,

Abstract: *This study provides a comprehensive analysis of the limitation period in Republic of Moldova contraventional law, tracing its evolution to understand how legislative changes and judicial interpretation have shaped its application. Using a methodology of systematic legal norm analysis and a review of key jurisprudence, including a pivotal Constitutional Court ruling, the research identifies a significant qualitative shift brought by the 2016 reforms. The findings reveal that the legislature successfully transformed the limitation period from a mere starting point into a comprehensive term requiring the finalization of all proceedings, thereby enhancing legal certainty for the individual. However, this very reform introduced ambiguities regarding the definition of a "final decision," necessitating judicial intervention. The study's original contribution lies in its consolidated examination of this modernized regime, demonstrating how constitutional review acts as a crucial mechanism for bridging legislative gaps and ensuring the system's functionality and alignment with fundamental principles of justice.*

Key words: *contraventional law, contraventional liability, evolution of the limitation period, jurisprudence, dot.*

JEL CLASIFICATION K19

INTRODUCTION

The state's reaction to those who come into conflict with the criminal law is not arbitrary, but, on the contrary, thoughtful and amply regulated by the provisions of the law.

With the passage of time, criminal or contraventional acts become increasingly difficult to investigate and to accumulate evidence that would confirm the involvement of a person in their commission. Also, the perpetrator himself suffers by waiting from moment to moment to be punished or, on the contrary, enjoys the possibility of avoiding his sanction.

It is important to mention that the institution of contraventional prescription is always linked to the institution of contraventional sanction or punishment. Aggravation of the punishment directly leads to a change in the prescription. Thus, the prescription term varies depending on the severity of the contraventional act and therefore the severity of the punishment.

Therefore, to achieve the purpose of the contravention law, the sanction must be applied promptly, in order to repair the damage, restore social equity and prevent the commission of new contraventions, because the later the contravention liability is engaged compared to the date of the act, the more its efficiency decreases, because its consequences could have been removed or the victim's trust in the state authority has been erased.

In this way, general and special prevention can be achieved, and the feeling of security of protected social values can be created, on the one hand, and, on the other hand - trust in the authority of the law.

This paper aims to analyze the conceptual and normative evolution of the prescription of contravention liability in the Republic of Moldova, highlighting the legal challenges generated by legislative dynamics. Starting from the premise that the statute of limitations serves a dual purpose – ensuring the efficiency of criminal justice and guaranteeing legal certainty for the individual – the article aims, first of all, to identify the solutions offered by the legislator to achieve this objective.

The central research problem is the tension between the need for a clear, precise and predictable regulation of the limitation period and its evolution in national legislation. The text will demonstrate that, although the initial Contravention Code (2008) attempted to establish a clear framework by

expressly establishing the initial moment of the limitation period, the subsequent amendment (2016), although more comprehensive, generated a new ambiguity. By introducing the phrase "until the date of the finality of the decision", without defining this concept in contravention matters, the legislator opened a space for legal dispute, culminating in the referral to the Constitutional Court.

In this context, the article will analyze the way in which constitutional review has intervened to fill the legislative gap, as well as the relationship between judicial interpretation and the need for exhaustive legislative regulation. The paper will also place the debate in the perspective of European standards, examining the case law of the European Court of Human Rights on the state's obligation to resolve cases within a reasonable time. Finally, it will be argued that, although legislative evolution denotes a maturation of the system, the search for the perfect balance between state authority, the rights of the offender and the victim remains an ongoing challenge, which requires constant attention from the legislator.

MATERIALS AND METHODS

Prescription was known to the Greeks, Romans and feudal laws. For example, in the Criminal Code of Ioan Sturza from 1826, article 263 regulated the prescription terms "by paragraph (prescription) guilt and punishments are extinguished". [1]

The Romanian author E.C. Decusara, in his work, shows that in the Criminal Code of 1926, art. 56 provided for revision to the detriment of the acquitted, reproducing the following provision: "the one who by trial has been shown to be innocent, perhaps for the act of which he was accused, shall be obliged to exonerate himself a second time, when the paragraph of years will not have passed since the time of the first trial". [2]

We note that over time, prescription has been considered by the legislator as an institution of criminal procedure.

In order to correctly establish the moment of the beginning of the limitation period for bringing to criminal liability, we consider it necessary to pre-search the notion of "term". The explanatory dictionary of the Romanian language offers several definitions of the notion of "term", including:

1. a date previously fixed for the execution of a payment, obligation, etc.; maturity.
2. a time interval (previously established) within which something must be accomplished, something must happen.
3. a future event that is certain in terms of its occurrence, but uncertain in terms of the date on which it will occur. [3]

The Criminal Code of the Republic of Moldova does not expressly regulate the notion of "term", but regulates in art. 60 only the time intervals in which the state authorities must take all actions to detect and sanction the guilty person. In turn, the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, in art. 230, expressly regulates that, "terms in criminal proceedings are time intervals within which or after the expiration of which procedural actions may be carried out in accordance with the provisions of this code." [4]

Analyzing the above, we establish that the information presented highlights a legislative gap, because neither the Criminal Code nor the Code of Criminal Procedure provide a universal definition of the notion of "term", but regulate specific aspects.

In the absence of an express definition, in the Code of Contraventions, using the principle "ubi eadem ratio, ibi eadem legis dispositio" (where there is the same reasoning, there is the same provision of the law) the recourse to analogy is justified.

Thus, the definition in art. 230 of the Code of Criminal Procedure is the closest, because the contravention procedure is similar to the criminal one, based on the same principles. This indicates that a term is, in essence, a time interval with precise legal consequences.

The definitions in the explanatory dictionary provide the linguistic and logical background. In the context of prescription, the term falls within the second definition provided by the dictionary ("time interval... within which... something must be done").

Thus, for the purpose of this study, a series of primary sources were analyzed, including national legislation (the Contravention, Penal and Criminal Procedure Code, with an emphasis on the evolution of Article 30), legal doctrine, case law (the Constitutional Court of the Republic of Moldova and the ECHR) and linguistic instruments (the Explanatory Dictionary of the Romanian Language). To process these materials, the research applied a set of scientific methods: systemic and comparative analysis (both diachronic and synchronic), legal hermeneutics, historical analysis and the case analysis method. By integrating these resources and methodologies, the article aimed to build a comprehensive and well-argued image of the dynamics of the institution of prescription in Moldovan contravention law.

RESULTS AND DISCUSSION

The moment of commencement of the limitation period is established by interpreting art. 60 of the Criminal Code (which indicates when the limitation period begins to run) in light of the definition in art. 230 of the CPP, which understands the term as a time interval that allows for the performance of an action. This interval begins to run from the date of the commission of the act (or from the date when it ceased, if it is continuous) and expires upon the expiration of the period established by law.

The analysis of the legal provisions shows us that the law focuses on the time intervals and the actions of the authorities that must be taken within them. This is not a simple formality, but reflects the profound rationale of the institute of limitation.

From this we can deduce that, The main purposes of the limitation period are: (a) ensuring the efficiency and speed of the act of justice, and (b) establishing legal certainty for both the state authorities and the subject of the contravention. A limitation period that would start to run from an uncertain moment (similar to the definition of "future and certain event ... but uncertain" in the dictionary) would be contrary to these purposes and the principles of contravention law.

To be effective and achieve its purpose, the limitation period must start to run from a precise, objective and easily identifiable moment. This moment is the date of the commission of the contravention. Any other interpretation (for example, waiting for a "future and certain event but uncertain") would introduce an inadmissible legal instability, allowing too much discretion and affecting the principle of legal certainty.

Therefore, understanding the term as a time interval with a definite beginning is the only method consistent with the spirit of the law.

With the adoption and entry into force of the Contravention Code No. 218 of 24.10.2008, it expressly regulated in art. 30 para. (3) the moment from which the calculation of the limitation period begins: "The limitation period runs from the date of the commission of the contravention." [5] Through this regulation, the legislator eliminated any room for interpretation or debate of the answer to the question "from when does the period run?". The answer was clear and normative: "from the date of the commission of the contravention."

With the adoption of the Contravention Code, the issue of establishing the moment of the commencement of the contravention limitation period was definitively resolved. The analysis is not one of analogy and general principles, but of direct application of the special legal text art. 30 para. (3) constitutes the exclusive and sufficient legal basis for this calculation.

We believe that the legislator's decision to regulate in the text of the law that the term runs "from the date of commission" is not accidental. It reinforces the logical principles underlying the institution of the statute of limitations for contraventions.

Each party can calculate exactly when the limitation period expires, ensuring legal certainty. At the same time, the application of the law is uniform, not being influenced by particular circumstances of the discovery of the fact.

Therefore, through art. 30 paragraph (3), the Contravention Code not only expressly regulates a procedural aspect, but also materializes in a normative text the basic principles: certainty, objectivity and legal security. This clarity prevents abuses and ensures a fair and predictable application of the contravention law, obliging the authorities to be diligent in exercising their powers because the “limitation clock” begins to run from a precise and immutable moment.

“At the same time, as a matter of principle, in *Mazukna v. Lithuania*, the ECtHR stressed that in cases where a time limit for investigation (for criminal prosecution) is set, the authorities must comply with that time limit [13, § 83]. The ECtHR also noted that national courts must act diligently and within a reasonable time to examine the merits of the case and to adopt a decision before the expiry of the limitation period [13, § 86].

In other words, the Strasbourg Court sent a clear message: states must ensure that criminal cases are examined within the limitation period for criminal liability. Therefore, in order to avoid the ECtHR condemning the Republic of Moldova for similar situations, the authorities should act promptly and with the necessary diligence within the limitation period for criminal liability.” [6]

In essence, the limitation period for criminal or contraventional liability, in relation to the legal norms that regulate it, can be defined as that cause that removes contraventional liability for the committed act, under certain conditions, due to the passage of a certain period of time, provided for by law, starting from the date of the respective commission.

Thus, we reiterate that the statute of limitations consists in the extinction of the state's right to prosecute and punish or apply sanctions, and of the subject's obligation to bear the consequences of his act, after the passage of a certain period provided by law from the date of the commission of the prejudicial act, regardless of whether it was discovered or not.

Like any normative act, in the Contravention Code over time, various amendments are made that are intended to modernize and improve the quality of the act of justice.

Thus, by Law No. 208/2016 on the amendment and completion of the Contravention Code of the Republic of Moldova, substantial amendments were made to art.30, being presented in a new wording:

“12. Article 30 shall have the following content:

“Article 30. Prescription of contraventional liability

(1) Prescription shall remove contraventional liability.

(2) The general prescription term of contraventional liability is one year.

(3) The special prescription term for contraventional liability provided for in art. 179 is 18 months.

(4) The prescription term of contraventional liability shall be reduced by half for persons who were minors at the time of the commission of the contravention.

(5) The prescription term shall run from the date of the commission of the contravention until the date of the final decision on the cause of the contravention.

(6) In the event of the commission of a new contravention by the same person, the prescription term shall be calculated for each contravention separately.

(7) The limitation period shall be suspended if the person who committed the contravention evades the contravention proceedings. In this case, the limitation period shall resume from the date of the person's apprehension or self-denunciation.

(8) In the case provided for in paragraph (6), the person may not be held liable for a contravention if one year has passed since the date of the contravention and no new contravention has been committed during this period.

(9) In the case of a continuing contravention and a prolonged contravention, the limitation period shall run from the date of the last action or inaction. (...)” [7]

In the new wording, the legislator supplemented art.30 not only quantitatively by adding several articles, but also qualitatively. In the new wording, the general term of prescription “one year” is terminologically modified, and the notion of a special prescription period is also introduced, which until that moment was not regulated “(3) The special prescription period for the contraventions provided for in art. 179 is 18 months.”

Similarly, the legislator did not forget to specify the time interval in which the person can be held liable for a contravention: “(5) The prescription period runs from the date of the commission of the contravention until the date of the final decision on the contravention case.”

Compared to the initial regulation art. 30 para. (3), which was limited by establishing a starting point, the new art. 30 began to provide an exhaustive regulation of the statute of limitations, similar to that in criminal law.

In our view, this is an essential change from a conceptual point of view. Since the old version that established “runs from the date of commission”, left the interpretation of the final moment open, the new text in para. (5) closed all disputes. The limitation period was a deadline for filing a complaint/starting the prosecution, thus, the authority had to start the procedure, that is, to identify and sanction within that 12-month period.

The limitation period is a deadline for completing all procedural and trial actions. It covers the entire period, from the commission of the act to the final conclusion of the trial. This offers much greater protection for the offender, requiring the state to complete its sanctioning action within a predetermined period.

At the same time, the introduction of suspension in paragraph (7) is essential for balance. Without it, an offender who evades could always be sanctioned, because the state would not have time to find him. Suspension of the running of the term protects the authority, allowing it to resume its action against the person who delayed the process.

By the new wording "runs... until the date of the final decision", the legislator tried to maximally consolidate the principle of legal certainty. The offender gains the clear right to legal peace if the state does not finalize its procedure within the time limit provided by law. This regime obliges the competent authorities to be more efficient throughout the contravention process, not just at its beginning, thus substantially modernizing the quality of the act of justice.

However, these latter amendments also raise questions.

Thus, the Constitutional Court was notified on February 28, 2019. The origin of the case is the exception of unconstitutionality of the text “until the date of the final decision on the contravention case” from Article 30 paragraph (5) of the Contravention Code of the Republic of Moldova, adopted by Law No. 218 of October 24, 2008, an exception raised ex officio by a panel of judges of the Comrat Court of Appeal, in file no. 4r-185/2018.

In the case, in the motivation of the exception of unconstitutionality, the authors argue the following:

“11(...)the text “until the date of the final decision on the contravention case” from Article 30 paragraph (5) of the Contravention Code lacks clarity, because, unlike criminal procedural legislation, contravention legislation does not regulate situations in which decisions resolving contravention cases become final.

12. At the same time, the authors of the exception argue that, for criminal cases, the Code of Criminal Procedure establishes, in Article 466, the situations in which the decisions of the first instance, the decisions of the court of appeal and the decisions of the court of cassation become final. However, they argue that, although certain provisions of the Code of Criminal Procedure may be

applied to the resolution of contravention cases, Article 466 of the same Code cannot be applied to determine the finality of decisions resolving contravention cases.

13 Finally, the authors of the exception mention that, by the legislator's omission to regulate the situations in which decisions resolving contravention cases become final, the contested provisions lack clarity, which contravenes articles 6, 7, 8, 16, 20, 21, 26, 114, 115, 119, 120 of the Constitution.” [8]

The Constitutional Court was notified of an exception of unconstitutionality challenging the wording “until the date of the finality of the judgment” in Article 30, paragraph (5) of the Code of Minor Offences. The authors of the exception argued that this expression is unclear, since the minor offence legislation does not explicitly define the moment when a judgment in such a case becomes final, and the solution cannot be found by simply applying the provisions of the Code of Criminal Procedure.

In its analysis, the Court recognized the crucial importance of this issue, given that the expiration of the limitation period entails the termination of the minor offence proceedings. In order to verify whether the regulation is indeed unclear, the Court systematically examined the entire minor offence procedure.

The Court observed that, unlike in criminal matters, in contravention matters the sanction may be initially applied by an administrative act (decision, report) issued by an authorized authority. This act, although enforceable, is not final. It acquires the character of finality only by the absence of a challenge within the 15-day period provided for by law.

Regarding the judicial phase, the Court established that, although the contravention law does not list the cases in which court decisions become final, this gap can be overcome. By applying art. 466 of the Code of Criminal Procedure by analogy, the moments in which the decisions of the first instance and those of appeal in contravention cases become final can be established with sufficient precision. Based on these considerations, the Court concluded that, although the regulation could be more detailed, the contested provision is not unclear to an extent that would make it unconstitutional. There are sufficient legal benchmarks to determine the definitive moment for both administrative acts and court decisions.

In conclusion, the Court drew attention to a significant practical problem: the existence of a single reason for suspension of the limitation period (evasion) may lead to the abusive termination of some cases, affecting the rights of the parties. For this reason, although it rejected the exception of unconstitutionality, the Court announced that it would issue an Address to Parliament to emphasize the need for a clearer and more complete regulation of these procedural aspects.

The next essential amendment to the Contraventional Code was through Law no. 136 of 06.06.24 which specifically targeted Article 30 on the regime of limitation periods. [9]

The main changes are the following: the general limitation period was increased from one year to 18 months, and the special period was extended from 18 to 24 months. Also, a provision suspending the limitation period until the final resolution of the case was eliminated. Instead, a new rule was introduced according to which the limitation period is interrupted when the case is sent to court. Situations of suspension of the limitation period, such as evasion from the trial or contestation of decisions, were also regulated, and paragraph (8) was repealed.

These adjustments represent a significant evolution compared to the original text from 2008, being determined by practical realities. The time allocated to the examination of cases proved insufficient due to the high workload of the courts, and the procedural tactic of some parties to delay hearings often led to the expiration of the term before the final resolution. Also, in situations where decisions are appealed, the file sometimes reached the higher court with the statute of limitations expired or close to expiration.

Therefore, the main purpose of the amendments was to ensure a sufficient time frame for the authorities to detect, investigate and correctly resolve the contraventions, as well as to accumulate the evidence necessary to establish the truth. The constant evolution of these terms – from 3 months to 18 months for the general statute of limitations, and up to 24 months for the special one – demonstrates a continuous adaptation to the practical needs of administering contravention justice.

CONCLUSIONS

The analysis of the aspects evoked allows us to formulate the following conclusions, regarding the institution of the limitation period for bringing to criminal liability:

The institution of limitation is deeply rooted in legal history, serving a dual essential purpose: on the one hand, it ensures the efficiency and speed of the act of justice, obliging the state to act promptly, and on the other hand, it guarantees the legal certainty and peace of mind of the person, protecting him against a prolonged threat of sanction. This function of balancing the interests of the state and the individual is a constant of its historical evolution.

In order to achieve its goals, the prescription regime must be based on certainty. This principle required that the initial moment of the expiration of the term be objective, precise and easily identifiable. In this sense, the legislator's choice to establish the "date of the commission of the contravention" as the starting point (through art. 30 paragraph (3) of the original Contravention Code) eliminated ambiguities, materializing in the norm the requirements of clarity, objectivity and legal certainty.

The 2016 amendment to art. 30 represented a qualitative transformation. If the initial regulation was limited to establishing a starting point, the new art. 30 developed an exhaustive system, similar to criminal law, by: establishing general and special terms, regulating cases of suspension, reducing the term for minors and specifying the calculation for continuous contraventions. This evolution denotes a maturation of contravention legislation.

The most significant conceptual change was the introduction of the provision according to which the term "runs... until the date of the final decision". This transformed the limitation period from a simple term for filing a complaint or starting the procedure into a term for completing the entire case. The State is thus obliged not only to initiate, but also to conclude the procedure within this period, substantially increasing the legal protection of the offender.

The specification of the new "end" of the limitation period for bringing to criminal liability generated a practical problem of clarity, because the criminal legislation did not define this concept. In its resolution, the Constitutional Court acknowledged the existence of a gap, but considered it surmountable by the analogous application of art. 466 of the Code of Criminal Procedure. This solution allowed establishing with sufficient precision the moment of finality for both administrative acts and judicial decisions, thus preserving the constitutionality of the text, albeit within a necessary optimization framework.

The regulation and application of the statute of limitations are subject to ECHR standards. The jurisprudence of the European Court emphasizes the state's obligation to resolve cases within the statute of limitations. Its expiration due to the inefficiency of the authorities may lead to a violation of the procedural rights of victims. Therefore, limited suspension mechanisms (only in case of evasion) and the absence of additional reasons (for example, for contestation periods) may create risks of international condemnation, requiring increased attention from the legislator to ensure an appropriate balance between all parties involved. Another conclusion is that constitutional review comes as a tool to fill legislative gaps, not to replace the legislator.

The Constitutional Court has assumed an active role in the systematic interpretation of the law, but has clearly delimited its powers from those of the Parliament. By rejecting the exception of unconstitutionality, the Court has demonstrated that it can remedy certain deficiencies of clarity by

its own means (analogy with the Code of Criminal Procedure), thus supporting legal certainty and the continuity of the application of the law.

The standard of clarity of a law is one of functionality, not of absolute perfection. In its substantiation, the Court has established a pragmatic standard for assessing the clarity of a legal provision. It has considered that a provision is not unclear in the constitutional sense as long as, through systemic interpretation and analogical application, legal bodies and citizens can realize, with a sufficient degree of certainty, its meaning and manner of application. The fact that the lower courts encountered practical difficulties in interpreting the phrase "definitive stay" was not considered sufficient to declare it unconstitutional, but rather an opportunity for the Court to provide an authoritative interpretation to guide judicial practice.

Finally, we note that the amendments to Article 30 of the Code of Contraventions by Law No. 136/2024 represent a necessary and pragmatic response to the complex challenges of judicial practice. Increasing the limitation periods and more precisely regulating the way in which they can be interrupted or suspended have a vital procedural purpose: providing a realistic time frame for the efficient resolution of cases. These adjustments balance the need to ensure timely justice with the right to defense, providing the competent authorities with the necessary tools to effectively combat delaying tactics and to ensure that contraventions do not go unpunished for purely procedural reasons. Thus, the reform strengthens the legal framework, increasing both the efficiency of law enforcement and the credibility of the entire contravention justice system.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. <https://dspace.bcucloj.ro/handle/123456789/67779> accesat la data 20.11.2025;
2. E.C.Decusară, Revizuirea în penal, Editura tipografiei "Curierul judiciar", București, 1922, pg.9;
3. <https://dexonline.ro/definitie/termen/493945>, accesat la data de 20.11.2025;
4. Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova Nr. 122 din 14.03.2003;
5. Codul Contravențional al Republicii Moldova Nr. 218 din 24.10.2008;
6. Eșanu A., Reniță Gh., Expirarea termenului de prescripție de tragere la răspundere penală: soluțiile instanței de judecată, Revista Institutului Național Al Justiției Nr. 1 (60), 2022 p.30-31;
7. Legea Nr. 208 din 17.11.2016, publicat în MO Nr. 441-451 din 16.12.2016;
8. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr. 44g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 30 alin. (5) din Codul contravențional;
9. Legea Nr.136 din 06.06.24, publicat în MO nr.245-246 din 07.06.24.

RECONFIGURAREA CONCEPTULUI DE „ADMINISTRATIV” ÎN DREPTUL ADMINISTRATIV GLOBAL: ÎNTRE ETATISM ȘI FUNCȚIONALISM

Alexandru BOSTAN

doctorand, asistent universitar,

Universitatea Liberă Internațională din Moldova,

Str. Vlaicu Pârcălab, 52, Chișinău, Republica Moldova

abostan@ulim.md

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4174-3199>

Rezumat. Articolul examinează caracterul „administrativ” al dreptului administrativ global (DAG), pornind de la definițiile fondatorilor domeniului și continuând cu principalele interpretări doctrinare. Studiul analizează tensiunea dintre abordarea tradițională, care leagă dreptul administrativ de existența statului, și perspectiva funcțională, care identifică activități administrative la nivel global independent de o structură statală unificată. Sunt investigate funcțiile exercitate de organismele internaționale și rețelele de reglementare transnațională, relevând modul în care acestea replică activitățile administrațiilor publice interne prin reglementare, implementare și control. Articolul argumentează că noțiunea de „administrativ” în DAG este configurată predominant material-funcțional și își găsește fundamentul normativ în principiile de transparență, participare și accountability, adaptate la contextul global. Contribuția principală a studiului constă în clarificarea naturii juridice a administrativului global și în evidențierea provocărilor conceptuale generate de policentrismul guvernării globale.

Cuvinte-cheie: drept administrativ global; guvernanță globală; accountability; reglementare transnațională; autoritate transnațională.

Abstract. The article examines the meaning and justification of the “administrative” character of Global Administrative Law (GAL) by comparing traditional, state-centered understandings of administrative law with functional approaches developed in contemporary global governance scholarship. Building on the seminal work of Kingsbury, Krisch, and Stewart, the study explores how global regulatory bodies exercise functions analogous to domestic administrative authorities despite the absence of a world government. The analysis highlights the role of transparency, participation, legality, and accountability as core components that define administrative action beyond the state. The paper further discusses alternative conceptualizations, critiques of functionalism, and the normative foundations of GAL, emphasizing the shift from a state-centric to a polycentric model of public law.

Keywords: global administrative law; global governance; functional administration; accountability; transnational regulation

JEL: K23, K33

INTRODUCERE

Benedict Kingsbury, Nico Krisch și Richard Stewart au postulat în studiul lor inițial asupra Dreptului Administrativ Global că globalizarea a dus la crearea unui *spațiu administrativ global*, în care diverse entități¹ adoptă reglementări și decizii de aplicare cu impact transnațional². Autorii consideră că aceste activități nu sunt interpretate ca fiind „legislative” (în sensul tratatelor dintre state) și nici pur jurisdicționale (nu se rezumă la soluționarea litigiilor), ci au un **caracter administrativ** similar actelor normative de drept intern (cum ar fi reglementarea tehnică, implementarea politicilor sau soluționarea de contestații în cadrul unor regimuri de reglementare) — „*Conceptual, credem că acțiunea administrativă poate fi distinsă de legislația sub formă de tratate și de soluționarea problemei sub formă de soluționare episodică a litigiilor între state sau alte părți aflate în litigiu.*”³.

¹ Organizații internaționale, rețele de agenții naționale, organisme public-privat hibride, organizații neguvernamentale sau chiar corporații

² KINGSBURY, Benedict, KRISCH, Nico și STEWART, Richard B. „The Emergence of Global Administrative Law”. In: *Law and Contemporary Problems*. 2005, Vol. 68:15, nr. 3, p. 17

³ Ibidem

DAG a fost elaborat în încercarea de a extinde aplicarea dreptului administrativ intern la deciziile de reglementare interguvernamentale.⁴

Având însă în vedere că, în absența unui stat global, aceste entități nu fac parte dintr-un executiv unic și nu raportează direct parlamentului sau instanțelor naționale, s-a observat un „**deficit de responsabilitate**”⁵ în guvernanta globală. În consecință, atât gradul de aplicare a normelor de drept administrativ național la deciziile interguvernamentale, cât și dezvoltarea unor mecanisme noi la nivel global au fost promovate ca soluții menite să asigure transparența, controlul și legitimitatea lor. Astfel s-a născut ideea de „drept administrativ global”, ca un ansamblu de principii și proceduri inspirate din dreptul administrativ (public) clasic, dar aplicate **dincolo de stat**, pentru a spori responsabilizarea forurilor de reglementare globală.

Definiția inițială, propusă de Kingsbury, Krisch și Stewart în 2005, descrie domeniul DAG ca reunind „*mecanismele, principiile, practicile și înțelegerile sociale care promovează sau afectează în alt mod responsabilitatea organismelor administrative globale*”⁶. Această definiție leagă în mod direct noțiunea de „administrativ” de existența procedurilor de transparență, participare și control fără de care puterea globală rămâne opacă.

Tot în cadrul aceluiași proiect de cercetare, s-a afirmat că rolul DAG este de a privi aceste procese „ca parte a unei tendințe generale, în creștere, către stabilirea mecanismelor de drept administrativ pentru a asigura responsabilitatea administrativă la nivel mondial și a examina provocările pe care acestea le prezintă atât pentru dreptul administrativ intern, cât și pentru cel internațional”⁷.

Totuși, caracterul „**administrativ**” al acestui nou domeniu rămâne un subiect de dezbatere. În fond, întrebarea este: *în ce sens se poate vorbi despre un drept „administrativ” global în absența unui guvern mondial?*

Potrivit concepției clasice, dreptul administrativ este prin esență național, creat și supus statului⁸, existând chiar conceptul de „suveranitate administrativă”⁹. Astăzi însă tot mai mulți autori vorbesc despre un drept administrativ multipolar, care semnifică influență asupra instituțiilor dreptului administrativ din diferite surse, fără a se limita la stat.

Unii autori, însă, favorizează o **abordare funcțională**, argumentând că există activități în mare măsură echivalente cu funcțiile administrative interne, justificând utilizarea conceptului prin analogie. În cele ce urmează vom analiza, comparativ, semnificația componentei „administrativ” a DAG, așa cum este interpretată în literatura de specialitate, precum și observațiile critice și alternativele propuse. Pentru a elucida distincția între abordările tradiționale (formale, etatiste) și cele funcționale (orientate spre *governance*), vom sublinia rolul principiului responsabilității (*accountability*) și vom analiza opțiunea terminologică în a denumi acest fenomen „drept administrativ” global.

⁴ TRIPATHI, Rajeshwar. „Concept of Global Administrative Law”. In: *India Quarterly: A Journal of International Affairs*. 2011, Vol. 67, nr. 4, p. 356

⁵ KINGSBURY, Benedict, KRISCH, Nico și STEWART, Richard B. „The Emergence of Global Administrative Law”. In: *Law and Contemporary Problems*. 2005, Vol. 68:15, nr. 3, p. 16

⁶ KINGSBURY, B. „The Emergence ...”, p. 17

⁷ KRISCH, Nico și KINGSBURY, Benedict. „Introduction: Global Governance and Global Administrative Law in the International Legal Order”. In: *European Journal of International Law*. 2006, Vol. 17, nr. 1, p. 2

⁸ „*Dreptul administrativ cuprinde regulile după care Statul exercită funcțiunea executivă, precum și pe acelea care guvernează raporturile dintre Stat și individ născute în urma unui act administrativ*” — TEODORESCU A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. I. București: Institutul de Arte Grafice „Eminescu SA”, 1929, p. 14

⁹ „*Suveranitatea administrativă se referă la capacitatea statului de a-și utiliza instrumentele administrative pentru a concepe și implementa politici și pentru a oferi îndrumare paternă cetățenilor*” — OHEMENG Frank și KAILEY Foli Rosina. „Crisis Management, Transnational Administration, and Administrative Sovereignty in Developing Countries”. In: *The Routledge Handbook on Crisis, Polycrisis, and Public Administration*, p. 37

MATERIALE ȘI METODE

Cercetarea se bazează pe o analiză calitativă a literaturii doctrinare publicate între anii 2005 și 2024 de autori de referință precum Benedict Kingsbury, Nico Krisch, Richard Stewart, Sabino Cassese, Giacinto della Cananea, Jaime Rodríguez-Arana și alții. Sursele principale de date includ articole academice, monografii, rapoarte instituționale și studii conceptuale privind dreptul administrativ global și guvernanta globală. Studiul se concentrează asupra unui cadru global, fără a limita analiza la un anumit stat sau la o anumită regiune geografică, întrucât fenomenele examinate au un caracter intrinsec transnațional. Abordarea metodologică se bazează pe analiza juridică comparată, reconstrucția conceptuală și interpretarea funcțională, având drept scop contrastarea teoriilor tradiționale, statocentrice, ale dreptului administrativ cu abordările funcționaliste contemporane. În plus, cercetarea utilizează analiza normativă pentru a identifica rolul responsabilității, transparenței și principiilor procedurale în configurarea caracterului administrativ al proceselor de reglementare globală.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

I. Delimitarea acțiunii administrative dincolo de stat.

Definiția menționată a dreptului administrativ global, subliniază două elemente esențiale — *primo*, existența unor „organisme administrative globale” și *secundo*, faptul că legitimitatea și „caracterul administrativ” al acestor entități sunt analizate în lumina principiilor care, în dreptul intern, guvernează actele administrative: transparența decizională, consultarea celor interesați, motivarea deciziei, respectarea legalității și controlul pe calea unor remedii juridice.

Calificând aceste norme și proceduri ca *drept administrativ* (și nu, de exemplu, drept internațional public clasic), autorii fondatori propun *reinterpretarea unei părți semnificative a guvernantei globale ca acțiune administrativă într-un sens funcțional*. Cu alte cuvinte, multe activități de „global governance”¹⁰ — de la adoptarea standardelor tehnice internaționale până la gestionarea fondurilor de dezvoltare sau la decizii quasi-jurisdicționale în organisme ca Organizația Mondială a Comerțului — pot fi înțelese prin analogie cu procesele administrative naționale, însă acestea apar într-un mediu fără guvern centralizat. Benedict Kingsbury și coautorii săi au subliniat că există o înțelegere comună (deși adesea definită negativ) a ceea ce constituie o acțiune administrativă — *adică acele activități ale statului care nu sunt nici legislative, nici jurisdicționale*¹¹. Astfel, prin transpunere la nivel global, *acțiunea administrativă globală* poate fi delimitată, în mod provizoriu, ca procesele de reglementare, judecare între interese și alte decizii de gestiune publică care *nu se concretizează* nici în tratate interstatale (echivalentul legislației), nici în simple soluții ale disputelor între părți (echivalentul jurisdicției internaționale)¹².

Această concepție funcțională implică faptul că atunci când un for transnațional/internațional *reglementează* un sector (precum finanțele, mediul¹³, comerțul) prin standarde general aplicabile, ori *ia decizii executive* (de exemplu, aprobă sau condiționează finanțări, emite autorizații, impune sancțiuni în cadrul unui regim global), el acționează administrativ, chiar dacă nu există un „stat global” propriu-zis. Sabino Cassese observă elocvent că „*această calificare [de drept administrativ global] poate părea inacceptabilă pentru cei care cred că dreptul administrativ este prin definiție exclusiv domestic și că, dacă este global, atunci nu mai poate fi administrativ, întrucât dreptul global*

¹⁰ Vezi: KENNEDY, David. „The Mystery of Global Governance”. In: DUNOFF, Jeffrey L. și TRACHTMAN, Joel P. (ed.). *Ruling the World?*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, pp. 37-68.

¹¹ KINGSBURY, B. „The Emergence ...”, p. 17

¹² Ibidem

¹³ Vezi: CANÓNICO-SARABIA, Alejandro. „El derecho administrativo global y la defensa del ambiente”. In: *Revista Escuela Jacobea de Posgrado*. 2025, nr. 28, pp. 71-86.

privește doar relațiile dintre state”¹⁴. Cu toate acestea, întrebarea propriu-zisă pe care și-a pus-o Cassese — „*Poate exista o administrație mondială fără un guvern mondial?*” — sugerează un posibil răspuns afirmativ, adică guvernarea poate exista fără stat, sub forma unei ordini juridice globale fragmentare, bazată pe cooperare și rețele, pe care o putem totuși analiza cu instrumentele dreptului administrativ.

În esență, caracterul „administrativ” al DAG rezidă în natura funcțiilor îndeplinite de entitățile globale: *funcții de reglementare, implementare și control* al normelor în diverse domenii, analog celor exercitate de administrațiile publice naționale, chiar dacă la nivel global nu există o separare formală a puterilor. În lipsa unui parlament și a unor instanțe globale cu jurisdicție generală, multe instituții internaționale combină elemente cvasi-legislative și cvasi-judiciare, însă nucleul activității lor (mai ales al agențiilor specializate și al rețelelor de reglementare) poate fi descris ca fiind administrativ ca scop. După cum se afirmă în studiul seminal al DAG, la nivel național delimitarea acțiunii administrative se face adesea *prin excludere* (orice lucru care nu este o lege sau hotărâre judecătorească este un act administrativ), pe când „*dincolo de stat, nu există o diferențiere funcțională agreată în mod general; peisajul instituțional este mult mai variat decât în spațiul intern*”¹⁵.

Astfel, putem spune că „administrativ” în sintagma DAG este, înainte de toate, un concept **funcțional**, cu referire la *funcțiile și procedeele* prin care se exercită autoritate publică la nivel global și nu la existența unei structuri birocratice clasice sau a unui cadru constituțional formal. În acest sens, literatura de specialitate sugerează adoptarea unei definiții *materiale* a administrativului global, spre deosebire de una formal-organizatorică. Raphaël Maurel, autor francez, explică „**administrativitatea**” fenomenelor de reglementare globală *definită pe bază de criteriu funcțional*, adică în funcție de natura activității (de regulă, activități de reglementare și executare a normelor axate pe interesul public global):

„Ceea ce poate fi, așadar, descris ca administrativ, în cadrul conceptului propus de DAG, nu sunt reguli decise de actorii globalizatori cu o anumită putere sau autoritate pe baza unui interes general sau public, ci mai degrabă standardele care, aplicabile procesului decizional, contestării acestuia și impactului său sau funcționării actorului care emite decizia, vizează legitimizarea deciziei emise. Această definiție funcțională a administrativității unui standard poate părea, în anumite privințe, contraintuitivă, deoarece în consecință duce la excluderea oricărui criteriu organic de «administrare» și, prin urmare, permiterea teoretică a calificării anumitor standarde private ca fiind «administrative» imediat ce entitățile supuse acestora sunt «globale»”¹⁶.

Prin urmare, chiar dacă lipsește un aparat administrativ unic la nivel mondial, *există o acțiune administrativă globală*, răspândită în multiple centre de putere, și acest lucru motivează perfect noțiunea de drept administrativ global.

În opinia lui Giacinto della Cananea, DAG „cuprinde dreptul elaborat de o serie de instituții și organisme pentru a realiza o varietate de politici publice al căror efect se resimte asupra cetățenilor, grupurilor sociale și corporațiilor”¹⁷.

Potrivit lui Jaime Rodríguez-Arana, „dreptul administrativ global există tocmai fiindcă există o acțiune administrativă globală”¹⁸, desfășurată de structuri de reglementare de diverse feluri. Cu alte cuvinte, realitatea fenomenelor de reglementare transnațională impune următoarea calificare: acolo unde se iau decizii cu caracter general și se aplică norme într-un cadru instituțional global, întâlnim o formă de administrare publică globală, fie că aceasta este realizată de actori publici sau de entități private cu rol cvasi-public.

¹⁴ CASSESE, Sabino. „Administrative Law Without the State? the Challenge of Global Regulation”. In: *NYU Journal of International Law and Politics*. 2005, Vol. 37, nr. 4, p. 670

¹⁵ KINGSBURY, B. „The Emergence ...”, p. 17

¹⁶ MAUREL, Raphael. *Les sources du droit administratif global*. LexisNexis, 2021, p. 64

¹⁷ DELLA CANANEA, Giacinto. *Understanding Global Administrative Law*. Brill, 2025, p. 26

¹⁸ RODRÍGUEZ-ARANA, Jaime. „El Derecho Administrativo global: un derecho principal”. In: *Revista Andaluza de Administración Pública*. 2010, nr. 76, p. 21

Totuși, alegerea termenului „drept administrativ global” pentru a descrie fenomenul menționat a fost, de asemenea, contestată și analizată critic. S-ar putea folosi, în teorie, denumiri precum „*dreptul guvernantei globale*”¹⁹, „*drept public transnațional*” și altele. Faptul că s-a optat pentru adjectivul „administrativ” reflectă intenția autorilor fondatori de a sublinia analogia strânsă cu dreptul administrativ intern, mai degrabă decât filiația din dreptul internațional clasic. Practic, prin sintagma aleasă, Kingsbury, Cassese și alții semnalează că doresc să „*gândească dreptul în mod global, în afara cadrelor stabilite, punând în discuție unele dintre fundamentele gândirii juridice, cum ar fi noțiunea de izvoare ale dreptului*”²⁰.

Urmare a celor expuse, considerăm că delimitarea strict funcțională a acțiunii administrative globale comportă un risc conceptual major: ea poate genera impresia existenței unei similitudini substanțiale între administrațiile statale și cele globale, când, în realitate, diferența este radicală — spre deosebire de administrațiile naționale, entitățile globale nu dispun de o legitimitate constituțională derivată și nici de o relație directă cu un demos determinat, astfel că aplicarea analogiei administrative trebuie tratată ca un instrument euristic și nu ca o identitate juridică.

II. Abordări tradiționale vs. abordări funcționale ale „administrativului”

Dilema fundamentală în definirea naturii administrative a DAG pornește de la distincția între o concepție formal-„etativă” și o concepție material-funcțională. Abordarea tradițională, dominantă în dreptul public continental, asociază dreptul administrativ cu existența unui stat și a unei administrații publice organizate ierarhic, sub controlul structurilor constituționale. Deși am notat anterior că „în toate abordările dreptului transnațional se remarcă un element distinct: abandonarea monopolului de stat asupra creării normelor sau, cel puțin, reducerea importanței sale”²¹, mai mulți autori au fost inițial sceptici că se poate vorbi despre *drept administrativ* în absența statului. Formula menționată de Cassese mai sus — „*dacă este global, nu poate fi administrativ*”²² — reflectă pe deplin această rezervă conceptuală. Și alți autori menționează reticent că „chiar și cel mai intens grad de armonizare juridică, precum cel predominant în unele domenii ale dreptului UE, ar putea impulsiona convergența și creșterea similarităților, dar nu ar putea genera omogenitate”²³.

După cum notează și autorul Giacinto della Cananea, este bine cunoscut faptul că dreptul administrativ a fost, din punct de vedere istoric, un produs al statului. Deși există mai multe opinii cu privire la apariția lui în contexte și epoci diferite, autorul semnalează că „în centrul acestei paradigme sunt două observații normative, care trebuie evidențiate: în primul rând, dreptul administrativ este un produs al statului, al fiecărui stat; în al doilea rând, este un produs numai al statului”²⁴. Tot el arată că internaționalizarea administrativului decuplează, treptat, relația biunivocă „drept administrativ = stat”.

Alți autori însă consideră că exercitarea funcțiilor administrative nu mai este monopolul exclusiv al statului, ci delegat și structurat de organisme globale, ceea ce justifică extinderea conceptului de „administrativ” dincolo de frontierele naționale — „porozitatea granițelor statelor și,

¹⁹ *Vezi*: WOUTERS, Jan. „The Quiet Revolution of Global Governance Law”. In: *Law and Revolution*. vol. 52. London: Routledge, 2024, p. 137-150.

²⁰ MAUREL, Raphael. *Le droit administratif global*. Paris : Mare & Martin, 2025, 106 p.

²¹ BOSTAN, Alexandru. „Transnational law – a new system of law?”. In: *Juridical Tribune*. 2021, Vol. 11, nr. special, p. 354

²² CASSESE, S. Op. cit., p. 670

²³ NAPOLITANO, Giulio. „Administrative Law Systems Around the World: (Increasingly) Similar But (Still) Different”. In: *Romaterepress*. 2017, p. 96

²⁴ DELLA CANANEA, Giacinto. „Administrative Law Beyond the State”. In: CANE, Peter et al. (ed.), *The Oxford Handbook of Comparative Administrative Law*. Oxford University Press, 2020, p. 359

prin extensie, o suveranitate administrativă slăbită sau cel puțin reconfigurată a descentralizat și a delegat afacerile publice și administrarea acestora către mai mulți actori ai guvernării globale”²⁵.

Astfel, abordarea funcțională susține că, pentru a înțelege noile realități globale, trebuie să desprindem conceptul de „administrativ” de cadrul strict național și să îl raportăm la *funcțiile obiective* pe care diferiți actori le exercită. Deci, dacă un organism non-statal exercită puteri normative sau decizionale ce afectează interesul public general, atunci el acționează *funcțional* ca o autoritate administrativă, chiar dacă nu face parte din structura unui stat. Această perspectivă este puternic condiționată de tradiția anglo-saxonă și de viziunea pragmatică asupra dreptului. Piotr Szwedo, de exemplu, observă că teoria DAG „*derivă din tradițiile common law, care trebuie traduse într-un limbaj continental/pozitivist*”²⁶ pentru a fi pe deplin înțeleasă. Același autor subliniază că, dat fiind specificul american al conceptelor de „*administration*”, „*accountability*” și „*sources of law*”, interpretarea corectă a DAG depinde de tradiția juridică în care este privită. Cu alte cuvinte, un jurist format în dreptul anglo-saxon va recunoaște mai ușor elementele administrative din guvernarea globală, pe când un jurist de tradiție romano-germanică va trebui să facă un efort de „traducere conceptuală” pentru a depăși reflexul etatist.

Totodată, apreciem că tensiunea dintre abordarea tradițională și cea funcțională reflectă, de fapt, două moduri diferite de a concepe legitimitatea în spațiul public global: abordarea tradițional-etatistă privilegiază legitimitatea democratică clasică, în timp ce abordarea funcțională privilegiază rezultatul și eficiența reglementării.

Perspectiva funcțională se sprijină și pe conceptul de **echivalență funcțională**: se argumentează că, *deși instituțiile globale nu au baza democratică și constituțională a celor naționale, ele îndeplinesc funcții echivalente* și, prin urmare, pot fi analizate prin *analogie*. Lorenzo Casini nota, în acest sens, că „*DAG se bazează pe trei grupuri principale diferite, și anume dreptul internațional, dreptul administrativ și dreptul internațional instituțional*”²⁷. Mai mult, anumite principii generale ale dreptului (legalitate, proporționalitate, transparență etc.) capătă o importanță sporită în reglementarea globală, tocmai pentru că nu există un *cod administrativ global* pozitiv sau un legislator mondial — ele devin liantul care conferă coerență și legitimitate acțiunii administrative mondiale²⁸. Astfel, DAG este construit în bună măsură „*de jos în sus*”, prin extrapolarea principiilor dreptului public la nivel global, mai curând decât „*de sus în jos*” prin norme imperative adoptate centralizat (care sunt absente). Sabino Cassese evidențiază că, în absența unui cadru constituțional global, continuitatea dintre ordinea națională și cea globală se realizează tocmai prin importul unor principii și drepturi fundamentale din ordinea internă. El a arătat că DAG a preluat două drepturi fundamentale ale cetățenilor, derivate din dreptul administrativ național: dreptul la participare (la procesul decizional general) și dreptul la apărare (inclusiv dreptul de a contesta deciziile în fața unui for de control).²⁹ Aceste drepturi — corespondente ale procedurii prealabile și ale controlului judiciar din dreptul administrativ intern — sunt adaptate la nivel global sub forma consultărilor publice, a procedurilor de *notice-and-comment*³⁰, a comisiilor de soluționare a plângerilor în cadrul

²⁵ MOLONEY, Kim și STONE, Diane. „Beyond the State: Global Policy and Transnational Administration”. In: *International Review of Public Policy*. 2019, Vol. 1, nr. 1, p. 105

²⁶ SZWEDO, Piotr. „Global administrative law through the Polish lens: From practice to theory”. In: *International Journal of Constitutional Law*. 2015, Vol. 13, nr. 1, p. 156

²⁷ CASINI, Lorenzo. „Global Administrative Law”. In: *International Legal Theory*. Cambridge University Press, 2022, p. 201

²⁸ *Vezi*: RODRÍGUEZ-ARANA, J. Op. cit., p. 18, 25

²⁹ CASSESE, S. Op. cit., p. 685

³⁰ „*Participation of natural or legal persons in the making of global regulation, in particular through the creation of notice and comment procedures, has been largely perceived as a prominent part of a putative ‘global administrative law regime’*” — CHITI, Edoardo și MATTARELLA, Bernardo Giorgio. *Global Administrative Law and EU Administrative Law*. Berlin, Heidelberg: Springer, 2011, p. 114

organizațiilor internaționale sau a posibilității de apel la tribunale internaționale/arbitraje împotriva unor măsuri administrative naționale contrare obligațiilor globale (de exemplu, mecanismele de review din OMC).

Așadar, dacă abordarea tradițională insista că fără stat nu există administrație, abordarea funcțională răspunde că *fără administrație (în sens de activitate) nu poate exista o ordine globală eficientă*. Și odată ce se admite că asemenea activități administrative au loc, devine legitim să le supunem unei analize de tip juridic-administrativ și să le impunem respectarea unor standarde similare cu cele în vigoare în administrațiile naționale. **Consecința acestui fapt este extinderea orizontului: de la dreptul administrației de stat la un drept de guvernare într-un spațiu global, indiferent cine exercită această administrație.** Această reconceptualizare este descrisă în doctrină ca o trecere de la o viziune *statocentrică* la una *policentrică* a dreptului public. Într-adevăr, unul dintre meritele conceptului de DAG este că „a oferit o alternativă la viziunile clasice, centrate pe stat, privind dreptul internațional și relațiile internaționale”³¹, aducând în prim-plan faptul că elaborarea normelor administrative nu mai este un fenomen exclusiv public (de stat), ci implică și actori privați exercitând funcții publice.

Totuși, adoptarea perspectivei funcționale nu este lipsită de riscuri. Unii autori avertizează împotriva opiniilor excesiv funcționaliste, care ar putea ignora aspectele normative și valorile fundamentale. Rodríguez-Arana, de exemplu, notează că, în entuziasmul de a sublinia eficiența principiilor DAG, nu trebuie pierdut din vedere obiectivul final: „îmbunătățirea condițiilor de viață ale cetățenilor”³² și menținerea guvernantei globale în cadrul statului de drept. În caz contrar, există riscul ca DAG să fie redus la o tehnocrație transnațională fără control democratic. De aceea, pledoaria majorității doctinarilor este că *dreptul administrativ global* ar trebui ancorat în *principiile statului de drept*, chiar dacă formele instituționale sunt diferite.

În cele din urmă, vom menționa că termenul „administrativ” din sintagma drept administrativ global nu desemnează existența unei *birocrății globale unificate*, ci denotă *natura administrativă a anumitor procese decizionale globale*. Acestea, prin scopul (reglementarea și gestionarea unor interese generale) și instrumentele lor (standarde, proceduri de implementare, mecanisme de control), sunt în esență echivalente cu activitatea administrațiilor publice. O asemenea interpretare funcțională extinde orizontul dreptului administrativ și îl proiectează în afara statului, pe terenul dreptului internațional și al guvernantei globale.

III. Fundamentul normativ: „accountability” și buna administrare

Un alt concept care se află în centrul justificării caracterului administrativ al DAG este noțiunea de **responsabilitate democratică și juridică (accountability)**³³.

Menționăm aici decalajul terminologic al conceptului de *accountability*. În spațiul anglo-saxon, *to hold someone accountable* evocă atât ideea de responsabilitate juridică, cât și cea de răspundere politică, având o nuanță mai largă decât termenul francez *responsabilité* sau cel românesc *responsabilitate*. Traducerile franceze aferente DAG recurg la sintagma «*obligation de rendre des comptes*»³⁴, evidențiind componenta de *raportare și justificare* a deciziei administrative. Acest lucru denotă faptul cum fiecare tradiție își adaptează vocabularul: DAG devine un „*droit de la bonne gouvernance*” sau „*droit de l'action publique transnationale*” în versiunea unor autori francezi,

³¹ SZWEDO, P. Op. cit., p. 157

³² RODRÍGUEZ-ARANA, J. Op. cit., p. 19

³³ Termenul *accountability* poate fi înțeles de noi ca „responsabilitate” în sensul posibilității răspunderii pentru încălcarea normelor, dar am observat că (puținele) scrieri în limba română la subiectul DAG folosesc fără traducere termenul englez, probabil pentru a evidenția originea sa anglo-saxonă, însă, din punctul nostru de vedere, pentru o lizibilitate sporită a textului, vom folosi cu același sens și „responsabilitate”

³⁴ DUMEZ, Hervé. „De l'obligation de rendre des comptes ou accountability”. In: *Annales des Mines - Gérer et comprendre*. 2008, Vol. 91, nr. 1, p. 4-8

punând accent pe finalitatea sa (buna guvernare), în timp ce versiunea anglo-americană rămâne la „*administrative law*”, cu accent pe analogia instituțională.

Deși acest lucru este străin doctrinei administrative autohtone, merită menționată opinia autorilor care au notat că „*dezbaterele fundamentale din dreptul administrativ se desfășoară adesea în cadrul conceptului de «accountability», într-o asemenea măsură încât responsabilitatea a fost descrisă drept «obsesia centrală» sau mecanismul fundamental al guvernării administrative*”³⁵.

Totodată, una dintre criticile de bază la adresa guvernantei globale emergente relevă faptul că numeroase decizii de impact sunt luate de organisme internaționale sau transnaționale fără mecanisme clare de responsabilizare — ele scapă atât controlului politic democratic (întrucât nu răspund direct în fața unui electorat), cât și controlului judiciar efectiv (deoarece, de obicei, nu se supun jurisdicției instanțelor naționale sau internaționale, decât prin mecanisme speciale limitate). Acest fenomen a fost diagnosticat ca „deficit de responsabilitate în guvernarea globală”³⁶, conceptul de DAG oferind două soluții: „*tentativa de extindere a dreptului intern la deciziile structurilor internaționale care afectează un stat, combinată cu dezvoltarea de noi mecanisme de drept administrativ la nivel global pentru a trata deciziile luate și regulile stabilite în cadrul regimurilor interguvernamentale*.”³⁷

Unii autori se resemnează cu afirmația că „sarcina de a proiecta o arhitectură a responsabilității pentru domeniul global în continuă schimbare este descurajantă”³⁸, menționând că mecanismele modelate pe administrația internă structurată ierarhic ar putea să nu fie cele mai eficiente într-un mediu pluralist de guvernare globală.

Jean-Bernard Auby punctează că teoria dreptului administrativ global ridică problema responsabilității organismelor administrative globale, adică „în ce măsură acestea sunt responsabile față de autoritățile politice legitime și față de cetățeni”³⁹.

Putem spune că ideea de a transpune principiile dreptului administrativ la nivel global a apărut ca o modalitate de a responsabiliza aceste foruri de reglementare. Prin urmare, scopul declarat al DAG este „*de a încuraja sau influența responsabilitatea organismelor administrative globale*”⁴⁰, prin impunerea unor standarde procedurale inspirate din dreptul administrativ.

Edouard Fromageau generalizează că deși responsabilitatea poate fi definită — în general — ca un mecanism de verificare a autorității statului prin apel, responsabilitatea intra-regim a DAG se concentrează mai mult pe coerența și buna funcționare a unei ordini instituționale independente.⁴¹

Accountability își propune, așadar, crearea unui angajament pentru entitățile decizionale globale de **a da socoteală** celor pe care îi guvernează sau ale căror interese sunt afectate.

Este demn de menționat afirmația lui David Dyzenhaus conform căreia există o problemă cu idiomul „accountability”:

„*Accountability, așa cum este înțeleasă în mod obișnuit, este un termen specific dezvoltat în științele politice pentru a descrie modalitățile prin care se exercită controlul asupra exercitării puterii. În această formulare, dreptul este pur și simplu unul dintre multele mecanisme care pot fi folosite pentru a promova responsabilitatea, motiv pentru care a da în judecată un deținător al puterii în instanță pare a fi principalul mijloc pe care legea îl oferă celor care sunt subordonați autorității*”⁴².

³⁵ PSYGKAS, Athanasios. „Accountability”. In: CANE, Peter et al. (ed.). *The Oxford Handbook of Comparative Administrative Law*. Oxford University Press, 2020, p. 442

³⁶ KINGSBURY, B. „The Emergence ...”, p. 16

³⁷ DUȚU, Mircea. „Reflecții în legătură cu emergența, natura și trăsăturile definitorii ale dreptului administrativ global”. In: *Dreptul*. 2015, nr. 7, p. 75

³⁸ POSTEMA, Gerald J. „Rule of Law beyond Borders”. In: *Law's Rule*. Oxford University Press, 2023, p. 315

³⁹ AUBY, Jean-Bernard. *La théorie du droit administratif global: Brève présentation critique*. 2007, p. 5

⁴⁰ KINGSBURY, B. „The Emergence ...”, p. 17

⁴¹ FROMAGEAU, Edouard. *La théorie des institutions du droit administratif global. Étude des interactions avec le droit international public*. Bruxelles: Bryuland, 2016, p. 63

⁴² DYZENHAUS, David. „Accountability and the Concept of (Global) Administrative Law”. In: CORDER, Hugh (ed.). *Global Administrative Law: Development and Innovation*. Cape Town: Juta, 2008, p. 25

Numeroși autori consideră că tocmai promovarea accountability este scopul principal al demersului DAG: „cei mai mulți cercetători DAG observă că unul dintre scopurile principale ale dreptului administrativ global este de a promova și asigura accountability-ul entităților administrative globale”⁴³.

Prin aplicarea principiilor transparenței, participării publice, deciziilor motivate și controlului (inclusiv jurisdicțional) la nivel transnațional, proiectul DAG își propune să-i facă pe „noii birocrati globali”⁴⁴ responsabili în fața societății. Astfel, accountability a devenit o valoare-cheie prin care DAG încearcă să-i imprime un caracter administrativ guvernantei globale, analog regimurilor administrative interne, conferindu-i acesteia legitimitate și limitări juridice.

Cu toate acestea, noțiunea de „*global accountability*” ridică încă de la început întrebări fundamentale. După cum formulează Grant și Keohane, „*Cum ar trebui să percepem accountability la nivel global în absența unei democrații globale? Cine pe cine ar trebui să tragă la răspundere și conform căror standarde?*”⁴⁵. Lipsa unui guvern mondial democratic duce la o estompare a relațiilor de responsabilitate: organizațiile internaționale sunt create de state și răspund în principal către guvernele statelor membre, nu direct către populațiile afectate. Pe de altă parte, ONG-urile globale critică adesea instituțiile internaționale drept „neaccountable” față de cei pe care îi influențează, în timp ce oficialii acelor instituții se consideră responsabili în fața statelor sau consiliilor lor de conducere⁴⁶.

În mod similar și Nico Krisch susține că întrebarea centrală privind responsabilitatea în guvernanta globală nu este dacă entitățile globale ar trebui să fie trase la răspundere — întrucât orice exercițiu de putere publică este, într-o formă sau alta, responsabil față de o anumită constituență. Problema reală este: față de cine sunt acestea răspunzătoare? — adică, care sunt constituentele guvernantei globale?⁴⁷ Totuși, Krisch recunoaște că întrebarea nu este specifică exclusiv nivelului global; ci dimpotrivă, constituie un element esențial și al sistemelor de drept administrativ intern.

Atunci când este aplicată într-un context administrativ, accountability are adesea două dimensiuni complementare. Prima, **politică**, vizează relația de **răspundere democratică** — de exemplu, în sistemele naționale, agențiile administrative sunt în ultimă instanță responsabile față de guvern și acesta față de parlament și electorat (poporul). A doua dimensiune, **răspunderea juridică**, se referă la obligația autorităților administrative de a respecta legea și controlul jurisdicțional. Autorul Okitsu distinge similar: *accountability poate fi clasificată în (i) accountability politico-administrativă, care cere ca legislativul și executivul să fie responsabile în ultimă instanță față de public pentru a-și asigura legitimitatea democratică, și (ii) accountability juridică, care cere ca acțiunile guvernamentale și administrative să fie evaluate prin raportare la lege*⁴⁸.

În contextul dreptului administrativ global, conceptele de mai sus sunt exprimate în întrebări precum: *Cine este responsabil?* — poate fi o organizație internațională (ex. Banca Mondială, ONU), un for transnațional de reglementare (de exemplu, comitetele Convenției de la Basel, ICANN) sau o entitate privată cu funcție de reglementare globală. *Ce este un forum de accountability?* — aici provocarea majoră este lipsa de echivalent al *demos*-ului și parlamentului național pe scena mondială.

⁴³ OKITSU, Yukio. „Accountability As a Key Concept for Global Administrative Law: A Good Governance Mantra or a Globalized Legal Principle?”. In: *Kobe University Law Review*. 2015, Vol. 49, p. 100

⁴⁴ CHESTERMAN, Simon. „Globalization Rules: Accountability, Power, and the Prospects for Global Administrative Law”. In: *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*. August 2008, Vol. 14, nr. 1, p. 39

⁴⁵ GRANT, Ruth W. și KEOHANE, Robert O. „Accountability and Abuses of Power in World Politics”. In: *Global Governance*. 2017, Vol. 99, nr. 1, p. 29

⁴⁶ Ibidem

⁴⁷ KRISCH, Nico. „The Pluralism of Global Administrative Law”. In: *European Journal of International Law*. 2006, Vol. 17, nr. 1, p. 249-251

⁴⁸ OKITSU, Y. Op. cit., p. 106-107

După cum susține Chesterman⁴⁹, la nivel global, absența unui demos global înseamnă că nu poate exista o legătură intrinsecă între responsabilitate și legitimitate.

Fără un „public global” unitar sau o autoritate politică globală democratică, forumurile de responsabilitate sunt adesea indirecte: statele-membre (în consiliile de administrație ale organizațiilor internaționale), instanțele internaționale sau naționale, mecanismele interne de supraveghere sau chiar un „tribunal de opinie publică” format din ONG-uri, mass-media și societatea civilă transnațională.

La nivel practic, au fost dezvoltate numeroase instrumente instituționale de responsabilizare a administrației globale, inspirate adesea din modelele naționale. Un exemplu frecvent citat este *Panelul de Inspecție al Băncii Mondiale*⁵⁰ — un mecanism cvasi-jurisdicțional care instituie un mijloc inovator de participare și răspundere: pentru prima dată, cetățenii afectați pot sesiza direct o instituție financiară internațională⁵¹. Este un model inedit de accountability față de beneficiari/terți, în peisajul instituțiilor financiare internaționale și văzut ca un pas către „responsabilitatea față de publicul afectat” la nivel global.

O altă deosebire constă în caracterul voluntar și specific al standardelor: în lipsa unei constituții globale rigide, standardele de accountability sunt adesea *instrumente soft* (coduri de conduită, principii de bună practică) și nu universal obligatorii. Rezultă o tensionare între tendința de universalizare a anumitor principii (transparență, participare, evaluare independentă) și adaptarea lor la contextul fiecărui regim global. Kate Macdonald observă că, deși valoarea de bază a accountability rămâne relevantă și transnațională, „*există diferențe notabile în modul în care răspundem la întrebările «pentru ce», «față de cine» și «prin ce mijloace» în contextul guvernării transnaționale*”⁵². Astfel, mecanismele la nivel național ar trebui adaptate la mediul global: de exemplu, rolul instanțelor naționale în asigurarea legalității poate fi parțial delegat *mecanismelor de revizuire internă* din cadrul organizațiilor (dar fără a avea aceleași competențe) sau rețelelor globale de advocacy (Transparency International, Human Rights Watch ș.a.) care semnalează abuzuri globale.

Sabino Cassese observă că, atunci când dreptul administrativ este extins la scară globală, acesta trebuie să funcționeze fără baza constituțională care sprijină dreptul administrativ intern. În consecință, apare imediat problema responsabilității administrației globale, întrucât aici „*spre deosebire de state, nu există un intermediar între organul reprezentativ și cel executiv*”⁵³.

Astfel, în lipsa unei relații directe guvern—cetățean la nivel transnațional, accountability în sensul DAG se realizează prin câteva instrumente: **transparența** (publicarea și accesul la informație privind regulile și deciziile), **participarea publicului și a părților interesate** la procesul decizional (consultări, observații, participare ONG-uri), **motivarea deciziilor** și respectarea unor **standarde de legalitate și raționalitate**, precum și posibilitatea unui **control ex-post** (revizuire internă sau apel la un organism independent)⁵⁴. Aceste elemente sunt împrumutate din nucleul general al tradițiilor de drept administrativ. Kingsbury et al. indică explicit că DAG încearcă să se asigure că organismele globale „*respectă standardele adecvate de transparență, participare, decizie motivată și legalitate*,”

⁴⁹ CHESTERMAN, S. Op. cit., p. 50

⁵⁰ *Vezi*: KINGSBURY, B. „The Emergence ...”, p. 44

⁵¹ GALÁN, Alexis, Alexis. „Taming Polycentric Governing: Global Administrative Law’s Reformist Ambition”, In: Frank Gadinger, and Jan Aart Scholte (eds), *Polycentrism: How Governing Works Today*. Oxford, 2023, p. 160

⁵² MACDONALD, Kate. „The Meaning and Purposes of Transnational Accountability”. In: *Australian Journal of Public Administration*. 2014, Vol. 73, nr. 4, p. 427

⁵³ CASSESE, S. Op. cit., p. 668

⁵⁴ *Vezi*: KINGSBURY, Benedict și STEWART, Richard B. *Legitimacy and Accountability in Global Regulatory Governance: The Emerging Global Administrative Law and the Design and Operation of Administrative Tribunals of International Organizations*. <https://www.iilj.org/publications/legitimacy-and-accountability-in-global-regulatory-governance-the-emerging-global-administrative-law-and-the-design-and-operation-of-administrative-tribunals-of-international-organizations/>

și că există o revizuire efectivă a regulilor și deciziilor lor”⁵⁵ — practic un set de principii de bună administrare, echivalente cu cele impuse instituțiilor publice naționale. Richard Stewart, la rândul său, a susținut încă în 2005 că dezvoltarea unui drept administrativ global s-ar putea baza pe modelul dreptului administrativ american pentru a „asigura o responsabilitate sporită”⁵⁶ a administrației globale. Exemplul dreptului administrativ american este relevant deoarece pune accentul pe controlul procedural și judiciar al agențiilor, ca mijloace de accountability. Stewart și alții au explorat măsura în care principii similare — transparență, participare, control judiciar — pot fi adaptate și transferate la nivelul instituțiilor globale, pentru a remedia deficitul democratic și de legalitate.

Se observă deci că însuși caracterul „administrativ” al DAG este adesea definit prin **principiile sale fundamentale**, care sunt, de fapt, principiile clasice ale dreptului administrativ. Literatura de specialitate subliniază că acestea, în context global, au un rol chiar mai important decât în ordinea internă, dat fiind că nu există alte contraponderi (precum alegeri democratice periodice) pentru a legitima exercitarea puterii.

Un exemplu convingător al principiului de *accountability* global este și consacrarea treptată a **dreptului la o bună administrare** în contextul internațional. Conceptul de *good administration* — bine cunoscut în legislația UE⁵⁷ și în constituțiile naționale⁵⁸ — începe să fie utilizat în întreaga lume ca un ideal de urmat de structurile de guvernare globale. Jaime Rodríguez-Arana a explorat legătura dintre dreptul fundamental la bună administrare și dreptul administrativ global, arătând că principiile de transparență și răspundere (*rendición de cuentas*) promovate de DAG nu sunt altceva decât expresia globală a exigenței ca administrația (fie ea națională sau globală) să servească în mod obiectiv interesul general și să fie responsabilă față de cetățeni⁵⁹. Prin urmare, DAG poate fi privit și ca un mijloc de *universalizare* a acestor standarde de bună guvernare, dincolo de frontierele naționale.

Karl-Heinz Ladeur sugerează că, atât la nivel postmodern, intern, cât și global, ar fi bine să ne referim la forme „eterarhice” de responsabilitate și legitimitate, nu neapărat la structuri ierarhice clasice⁶⁰. Ladeur argumentează că rețelele transnaționale administrative își creează instrumente proprii de accountability (de exemplu, *peer review*, mecanisme de supraveghere reciprocă între agenții, standarde voluntare urmate de evaluări periodice) și că accentul ar trebui mutat de la conformitatea *ex ante* cu reguli legale imperative la monitorizarea *ex post* și *învățarea din practicile de guvernare globală*⁶¹. Această viziune evidențiază caracterul dinamic și experimental al normelor administrative globale: ele nu sunt date odată pentru totdeauna de un legiuitor, ci evoluează pe măsură ce diverse regimuri globale de reglementare interacționează și învață unele de la altele.

În pofida consensului doctrinar larg privind importanța accountability în guvernarea globală, conceptul nu a scăpat de critici, fiind considerat uneori o „mantră normativă” repetată fără suficient discernământ teoretic sau o soluție supraevaluată la problemele de legitimitate. Danielle Rached observă că discursurile despre accountability suferă adesea de un „*manierism verbal*”, în sensul că noțiunea a dobândit o puternică influență retorică în spațiul public, în timp ce înțelesul său real rămâne nebulos: „*Cuvântul [accountability] a dobândit o influență retorică sclipitoare. Însă conceptul din*

⁵⁵ KINGSBURY, B. „The Emergence ...”, p. 17

⁵⁶ STEWART, Richard B. „U.S. administrative law: A model for global administrative law?”. In: *Law and Contemporary Problems*. 2005, Vol. 68, nr. 3-4, pp. 63-108, ISSN 0023-9186, p. 63

⁵⁷ Vezi art. 41 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, 2012/C 326/02. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TEXT/HTML/?uri=CELEX:12016P041>

⁵⁸ Vezi e.g. Constituția Finlandei (art. 21) sau Ungariei (art. XXIV)

⁵⁹ RODRÍGUEZ-ARANA, J. Op. cit., p. 19

⁶⁰ LADEUR, Karl-Heinz. „The Emergence of Global Administrative Law and Transnational Regulation”. In: *Transnational Legal Theory*. 2012, Vol. 3, nr. 3, p. 247

⁶¹ Ibidem, p. 265-266

spatele lui reclamă precauție”⁶². Pe scurt, „*accountability-the-word*” a devenit omniprezent în dezbateri, dar „*accountability-the-concept*” este polisemantic și adesea subdeterminat normativ. Se vorbește despre accountability ca panaceu — de la cerințe de transparență până la control anticorupție — ceea ce riscă să o transforme într-un „*umbrela conceptuală*” care acoperă prea multe idei disparate⁶³. Astfel, un prim reproș constă în faptul că accountability a devenit un slogan al reformei globale, parte a agendei de „bună guvernare”, fără a fi clar *cum* anume produce legitimitate și *ce valori substanțiale* presupune.

Cu toate nuanțele citate de diverși autori, există încă un consens general că *fără principii de accountability, dreptul administrativ global și-ar pierde chiar rațiunea de a fi*. În fond, motivul pentru care merită să vorbim de un *drept* (și nu doar de o *guvernanță*) administrativ global este tocmai faptul că există o preocupare normativă: cum să supunem exercitarea puterii publice globale *statului de drept* (Rule of Law). Acest lucru se realizează prin transpunerea și adaptarea principiilor juridice de control al puterii, dezvoltate de secole în cadrele naționale, la nivelul noilor structuri globale. Prin urmare, caracterul „administrativ” al DAG se manifestă nu doar în natura activităților reglementate, ci și în spiritul de legalitate și control pe care acest concept încearcă să-l introducă în sfera globală.

CONCLUZII

În lumina celor analizate, caracterul „administrativ” al dreptului administrativ global se conturează ca o noțiune complexă, aflată la confluența dintre teorie juridică și inovație normativă. „Administrativ” nu mai desemnează aici aparatul birocratic al statului, ci funcția guvernamentală exercitată la nivel global și setul de principii de bună conduită asociate acestei funcții. Am văzut anterior că, printr-o interpretare funcțională, numeroase entități globale — de la organizații internaționale la rețele de agenții și actori privați — pot fi privite ca actori administrativi în reglementarea și gestionarea problemelor de interes general transnațional. În consecință, s-a propus ca acestea să fie guvernate de un set comun de principii (transparență, participare, legalitate, control) inspirate din dreptul administrativ intern, în vederea asigurării responsabilizării lor (*accountability*).

Această idee a generat atât entuziasm, cât și opoziție puternică. Pe de o parte, s-a argumentat că un asemenea demers era necesar pentru a umple vidul de legalitate din guvernanța globală, oferind un cadru conceptual de analiză și evaluare a deciziilor globalizării. Pe de altă parte, criticii au avertizat împotriva „*etichetării facile*” și a unei posibile confuzii între aspectul descriptiv, adică realitatea fragmentată a normelor globale, și cel prescriptiv, idealul de a le integra într-un sistem coerent.

Prin „administrativ”, deci, ne referim la funcțiile publice (de reglementare, implementare, control/monitorizare, soluționare de contestații) îndeplinite în afara statului, în regimuri globale sau transnaționale, de către organizații internaționale, rețele interguvernamentale, structuri hibride sau private înzestrate cu autoritate publică. Această înțelegere este material-funcțională, nu organic-instituțională: ceea ce este important este tipul de activitate și impactul său, nu subiectele aparținând ierarhiei de stat. Într-un asemenea cadru, „drept administrativ global” se referă la setul de principii și proceduri care disciplinează această acțiune administrativă non-statală în spiritul statului de drept.

Terminologic, varianta termenului „administrativ” subliniază intenția **echivalenței funcționale** cu dreptul administrativ național: se dorește *transferul acelor mecanisme juridice care țin puterea sub control (checks and balances)* în spațiul global. Totuși, critica ne amintește că diferența de context nu trebuie trecută cu vederea: DAG funcționează fără *constituție* și fără *coerciție centralizată*, ceea ce necesită acceptarea voluntară a principiilor sale.

⁶² RACHED, Danielle Hanna. „Doomed aspiration of pure instrumentality: Global Administrative Law and accountability”. In: *Global Constitutionalism*. 2014, Vol. 3, nr. 3, p. 338

⁶³ MACDONALD, Kate. Op. cit., p. 428

„Administrativul” din DAG nu creează un „drept global al agențiilor” impus statelor, ci juridicizează procesele decizionale globale prin standarde procedurale și de control, oferind astfel un răspuns credibil la deficitul de legitimitate a reglementării transnaționale.

Concepția etatistă leagă „administrativul” cu statul și fundația constituțională; în această grilă, „administrativ global” ar fi o *contradictio in terminis*. Concepția funcțională desprinde „administrativul” de organigramă: oriunde se exercită puterea publică pentru a impune comportamente, distribui resurse publice, condiții de acces, controla conformarea sau a influența drepturi/interese generale, avem o administrare — care trebuie disciplinată juridic. Această abordare este durabilă și istorică: încă din secolul XIX–XX, „administrații internaționale”⁶⁴ tehnice (servicii poștale, navigație, standardizare) au produs **precedente** ale unui administrativ în afara cadrului statului, iar integrarea europeană a consolidat fenomenul.

Globalizarea a creat un deficit de responsabilizare: multe decizii cu impact transnațional nu sunt legate de un singur demos și organ reprezentativ suprem. DAG oferă un răspuns juridic: proceduralizarea deciziei (transparență, participare, motivare), control (revizuire internă, tribunale administrative interne, eventual control judiciar național/internațional) și mecanisme inovative (ombudsmani globali, paneluri de inspecție, audituri independente, *peer review*). În acest sens, terminologia „administrativă” marchează mijloacele de accountability și nu forma politică a autorității.

Privind înainte, natura „administrativă” a DAG va depinde de capacitatea de a *produce efecte concrete* asupra guvernantei globale. Dacă principiile de transparență, participare și legalitate vor deveni reguli comune în funcționarea instituțiilor globale, putem spune că un drept administrativ global în sensul deplin a prins contur. Altfel, DAG va rămâne în mare măsură un ideal reglator și un cadru de analiză critică — ceea ce nu este deloc puțin, având în vedere complexitatea și opacitatea multor procese globale.

În concluzie, „administrativul” din dreptul administrativ global reprezintă astăzi atât o realitate funcțională (există o administrație publică la nivel global, difuză și policentrică), cât și o provocare normativă (cum să guvernăm această administrație globală în spiritul statului de drept). Discuțiile teoretice și comparative ne-au arătat că, deși conceptul este controversat și în continuă evoluție, a reușit să cristalizeze o preocupare comună a juriștilor din diverse sisteme: *nevoia de a reconcilia globalizarea cu principiile fundamentale ale legalității și responsabilității sociale*. În această misiune, termenul „administrativ” și-a dovedit utilitatea, chiar dacă trebuie folosit cu discernământ. Dreptul administrativ global rămâne un domeniu deschis, al cărui caracter administrativ va continua să fie definit prin dialogul între tradiții juridice și prin experimentarea principiilor sale în practică. Considerăm că „administrativul” din dreptul administrativ global nu poate fi înțeles nici exclusiv în sens etatist, nici complet în sens funcțional, ci presupune o abordare mixtă, în care analogia administrativă este acceptată ca instrument de înțelegere, dar condiționată de respectarea unui nucleu de principii materiale — transparență, participare, motivare și control — fără de care exercitarea puterii globale rămâne lipsită de legitimitate juridică. Astfel, caracterul administrativ al DAG trebuie privit ca o construcție normativă evolutivă, nu ca o realitate deja consolidată.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. AUBY, Jean-Bernard. *La théorie du droit administratif global: Brève présentation critique*. 2007, pp. 1-9. Available online: <https://www.sciencespo.fr/chaire-madp/sites/sciencespo.fr.chaire-madp/files/jba.pdf> (accessed on 18 October 2025).

⁶⁴ Vezi: BOSTAN, Alexandru. „Striving for Coherence: Exploring the Complexities of International Administrative Law. In: WILSON, Paulina E. et. Al. (eds.). *Resilience and Reform: Administrative Law and Public Policy in a Changing World*. București: 2024, p. 115

2. BOSTAN, Alexandru. „Striving for Coherence: Exploring the Complexities of International Administrative Law. In: WILSON, Paulina E. et. Al. (eds.). *Resilience and Reform: Administrative Law and Public Policy in a Changing World*: București: 2024, pp. 99-131. e-ISBN 978-606-95862-6-6. DOI 10.62768/ADJURIS/2024/3/08
3. BOSTAN, Alexandru. „Transnational law – a new system of law?”. In: *Juridical Tribune*. 2021, Vol. 11, nr. special, ISSN 2247-7195. DOI 10.24818/TBJ/2021/11/SP/05
4. CANÓNICO-SARABIA, Alejandro. „El derecho administrativo global y la defensa del ambiente”. In: *Revista Escuela Jacobea de Posgrado*. 2025, nr. 28, pp. 71-86, ISSN 2007-3798
5. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, 2012/C 326/02, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 326/391 (26 octombrie 2012) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P041>
6. CASINI, Lorenzo. „Global Administrative Law”. In: *International Legal Theory*. Cambridge University Press, 2022, pp. 199-219. DOI 10.1017/9781108551878.009.
7. CASSESE, Sabino. „Administrative Law Without the State? the Challenge of Global Regulation”. In: *NYU Journal of International Law and Politics*. 2005, Vol. 37, nr. 4, pp. 663-694
8. CHESTERMAN, Simon. „Globalization Rules: Accountability, Power, and the Prospects for Global Administrative Law”. In: *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*. 2008, Vol. 14, nr. 1, pp. 39-52, ISSN 1075-2846. DOI 10.1163/19426720-01401004.
9. CHITI, Edoardo și MATTARELLA, Bernardo Giorgio. *Global Administrative Law and EU Administrative Law*. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2011, 409 p. DOI 10.1007/978-3-642-20264-3.
10. DELLA CANANEA, Giacinto. „Administrative Law Beyond the State”. In: CANE, Peter et al. (ed.) *The Oxford Handbook of Comparative Administrative Law*. Oxford University Press, 2020, pp. 355-377. DOI 10.1093/oxfordhb/9780198799986.013.23.
11. DELLA CANANEA, Giacinto. *Understanding Global Administrative Law*. Brill, 2025, 160 p. ISBN 978-90-04-72342-9.
12. DUMEZ, Hervé. „De l’obligation de rendre des comptes ou accountability”. In: *Annales des Mines - Gérer et comprendre*. 2008, Vol. 91, nr. 1, pp. 4-8, ISSN 0295-4397. DOI 10.3917/geco.091.0004.
13. DUȚU, Mircea. „Reflecții în legătură cu emergența, natura și trăsăturile definitorii ale dreptului administrativ global”. In: *Dreptul*. 2015, nr. 7, pp. 70-86, ISSN 0361526X
14. DYZENHAUS, David. „Accountability and the Concept of (Global) Administrative Law”. In: CORDER, Hugh (ed.). *Global Administrative Law: Development and Innovation*. Cape Town: Juta, 2008, p.p 3-31
15. FROMAGEAU, Edouard. *La théorie des institutions du droit administratif global. Étude des interactions avec le droit international public*. Bruxelles: Bryuland, 2016, 291 p. ISBN 9782802751960
16. GALÁN, Alexis. „Taming Polycentric Governing: Global Administrative Law’s Reformist Ambition”, In: Frank Gadinger, and Jan Aart Scholte (eds), *Polycentrism: How Governing Works Today*. Oxford, 2023, DOI 10.1093/oso/9780192866837.003.0007
17. GRANT, Ruth W. și KEOHANE, Robert O. „Accountability and Abuses of Power in World Politics”. In: *Global Governance*. 2017, Vol. 99, nr. 1, pp. 29-43. DOI 10.4324/9781315254234-31.
18. KENNEDY, David. „The Mystery of Global Governance”. In: DUNOFF, Jeffrey L. și TRACHTMAN, Joel P. (ed.). *Ruling the World?*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, pp. 37-68. DOI 10.1017/CBO9780511627088.003.

19. KINGSBURY, Benedict și STEWART, Richard B. Legitimacy and Accountability in Global Regulatory Governance: The Emerging Global Administrative Law and the Design and Operation of Administrative Tribunals of International Organizations. Available online: <https://www.iilj.org/publications/legitimacy-and-accountability-in-global-regulatory-governance-the-emerging-global-administrative-law-and-the-design-and-operation-of-administrative-tribunals-of-international-organizations/> (accessed on 18 October 2025)
20. KINGSBURY, Benedict, KRISCH, Nico și STEWART, Richard B. „The Emergence of Global Administrative Law”. In: *Law and Contemporary Problems*. 2005, Vol. 68:15, nr. 3, pp. 15-61.
21. KRISCH, Nico și KINGSBURY, Benedict. „Introduction: Global Governance and Global Administrative Law in the International Legal Order”. In: *European Journal of International Law*. Februarie 2006, Vol. 17, nr. 1, pp. 1-13, ISSN 1464-3596.
22. KRISCH, Nico. „The Pluralism of Global Administrative Law”. In: *European Journal of International Law*. 2006, Vol. 17, nr. 1, pp. 247-278, ISSN 1464-3596. DOI 10.1093/ejil/chi163.
23. LADEUR, Karl-Heinz. „The Emergence of Global Administrative Law and Transnational Regulation”. In: *Transnational Legal Theory*. 2012, Vol. 3, nr. 3, pp. 243-267, ISSN 2041-4005. DOI 10.5235/20414005.3.3.243.
24. MACDONALD, Kate. „The Meaning and Purposes of Transnational Accountability”. In: *Australian Journal of Public Administration*. 2014, Vol. 73, nr. 4, pp. 426-436, ISSN 03136647. DOI 10.1111/1467-8500.12107.
25. MAUREL, Raphael. *Le droit administratif global*. Paris : Mare & Martin, 2025, 106 p. ISBN 978-2-38600-164-2
26. MAUREL, Raphael. *Les sources du droit administratif global*. Paris : Lexis Nexis, 2021, 748 p. ISBN 978-2-71103-593-9
27. MOLONEY, Kim și STONE, Diane. „Beyond the State: Global Policy and Transnational Administration”. In: *International Review of Public Policy*. 2019, Vol. 1, nr. 1, pp. 104-118, ISSN 2679-3873. DOI 10.4000/irpp.344
28. NAPOLITANO, Giulio. „Administrative Law Systems Around the World: (Increasingly) Similar But (Still) Different”. In: *Romatrepres*. 2017, pp. 92-107.
29. OHEMENG Frank și KAILEY Foli Rosina. „Crisis Management, Transnational Administration, and Administrative Sovereignty in Developing Countries”. In: *The Routledge Handbook on Crisis, Polycrisis, and Public Administration*, pp. 33-45, New-York: Routledge, 2025. ISBN 9781003333630
30. OKITSU, Yukio. „Accountability As a Key Concept for Global Administrative Law: A Good Governance Mantra or a Globalized Legal Principle?”. In: *Kobe University Law Review (International Edition)*. 2015, Vol. 49, pp. 99-15
31. POSTEMA, Gerald J. „Rule of Law beyond Borders”. In: *Law's Rule*. Oxford University Press, 2023, pp. 307-332. DOI 10.1093/oso/9780190645342.003.0015
32. PSYGKAS, Athanasios. „Accountability”. In: CANE, Peter et al. (ed.) *The Oxford Handbook of Comparative Administrative Law*. Oxford University Press, 2020, pp. 442-466. DOI 10.1093/oxfordhb/9780198799986.013.28
33. RACHED, Danielle Hanna. „Doomed aspiration of pure instrumentality: Global Administrative Law and accountability”. In: *Global Constitutionalism*. 2014, Vol. 3, nr. 3, pp. 338-372, ISSN 2045-3817. DOI 10.1017/S2045381714000094
34. RODRÍGUEZ-ARANA, Jaime. „El Derecho Administrativo global: un derecho principal”. In: *Revista Andaluza de Administración Pública*. 2010, nr. 76, pp. 15-68, ISSN 2695-8309.
35. STEWART, Richard B. „U.S. administrative law: A model for global administrative law?”. In: *Law and Contemporary Problems*. 2005, Vol. 68, nr. 3-4, pp. 63-108, ISSN 0023-9186.

36. SZWEDO, Piotr. „Global administrative law through the Polish lens: From practice to theory”. In: *International Journal of Constitutional Law*. 2015, Vol. 13, nr. 1, pp. 156-179, ISSN 1474-2640. DOI 10.1093/icon/mov006.
37. TRIPATHI, Rajeshwar. „Concept of Global Administrative Law”. In: *India Quarterly: A Journal of International Affairs*. 2011, Vol. 67, nr. 4, pp. 355-372, ISSN 0974-9284. DOI 10.1177/097492841106700405
38. WOUTERS, Jan. „The Quiet Revolution of Global Governance Law”. In: *Law and Revolution*. vol. 52. London: Routledge, 2024, pp. 137-150. DOI 10.4324/9781003324850-13.

THE ROLE OF THE ARMED FORCES IN RESTORING PUBLIC ORDER AND ENSURING THE DISTRIBUTION OF HUMANITARIAN AID IN CONFLICT ZONEST

Corneliu GUȘANU

Free International University of Moldova, Doctoral School ULIM
mun. Chisinau, Republic of Moldova

Email: corneliu.gusanu@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2376-106X>

Abstract: *This research examines the role of the armed forces in restoring public order and distributing humanitarian aid in conflict zones, highlighting the complex interaction between legal norms, political and strategic imperatives, and the social realities specific to contemporary military operations. The analysis highlights the ambiguity of the boundaries between classic military operations and law enforcement actions, especially in post-conflict situations, where the rule of law and security become competing objectives. It presents the tensions between international humanitarian law and the rules of domestic law applicable in stabilization situations, as well as the possible consequences of non-compliance with these norms. The study explores the evolution of modern military doctrines, which integrate principles of legal realism and the findings of social sciences, emphasizing the need for an approach focused on legitimacy, proportionality, and conciliation in counterinsurgency operations. Through the analysis of practical examples, such as the operations carried out by the US and NATO in Iraq, the article demonstrates that success in such missions depends not only on the military action itself, but also on how the use of force influences the perception of the civilian population and allows for the consolidation of the institutions of the rule of law.*

Keywords: humanitarian assistance, international humanitarian law, armed forces, maintaining public order, security.

Abstract: *Prezenta cercetare examinează rolul forțelor armate în restabilirea ordinii publice și în distribuirea asistenței umanitare în zonele de conflict, evidențiind interacțiunea complexă dintre normele juridice, imperativele politico-strategice și realitățile sociale specifice operațiunilor militare contemporane. Analiza scoate în evidență ambiguitatea limitelor dintre operațiunile clasice de tip militar și acțiunile de menținere a ordinii publice, în special în contextul situațiilor post-conflict, unde supremația dreptului și securitatea devin obiective concurente. Sunt prezentate tensiunile existente între dreptul internațional umanitar și regulile dreptului intern aplicabile în situații de stabilizare, precum și consecințele posibile ale nerespectării acestor norme. Studiul explorează evoluția doctrinelor militare moderne, care integrează principii ale realismului juridic și rezultatele științelor sociale, subliniind necesitatea unei abordări centrate pe legitimitate, proporționalitate precum, capacitate de conciliere în operațiunile împotriva rebelilor. Prin analiza unor exemple practice, precum operațiunile desfășurate de SUA și NATO în Irak, articolul demonstrează că succesul în astfel de misiuni depinde nu doar de acțiunea militară propriu-zisă, ci și de modul în care utilizarea forței influențează percepția populației civile și permite consolidarea instituțiilor statului de drept.*

Cuvinte-cheie: asistența umanitară, drept internațional umanitar, forțe armate, menținerea ordinii publice, securitate.

JEL CLASSIFICATION: K33

INTRODUCTION

Contemporary military operations are conducted in conditions of fierce competition between legal and social norms. Regardless of whether or not they participate in a classic armed conflict, a confrontation with rebels or anti-terrorist operations, a peacekeeping or peace-enforcement operation, operations to restore or maintain public order, in any of these situations, the military's decisions are conditioned by a conjuncture between law, doctrinal provisions and politics. In this context, dictated by a diversity of ideas, it is important to constantly take into account, on the one hand, legal and political issues, and on the other hand, the formal compliance with existing provisions and the effect that such actions can have in relation to society.

A characteristic element of the planning and implementation of operations has become the participation of the armed forces in operations to maintain public order. The term "maintaining public order" includes a wide range of activities, the objectives of which are the protection of the civilian

population, ensuring public order and preventing mass disorder during the transition period, as well as ensuring security for objectives of vital importance to society.

Such a situation should be delimited by classical military operations, it can often arise in the context of an interconnected space of legal systems. The use of force in actions of a nature to maintain public order is sometimes regulated by criminal law applicable in peacetime, and sometimes by elements of international humanitarian law, and sometimes by both simultaneously. The consequences of failure to comply with the appropriate norms, rules and standards in the context of such a complicated legal system can be quite serious. They can relate to individual responsibility, the pursuit of the objectives of the task, as well as much broader political aspects [1 p.159].

MATERIALS AND METHODS

This research is mainly based on the comparative doctrinal analysis in terms of the legal norms applicable to military operations to restore public order and the importance of distributing humanitarian assistance in conflict areas, as a priority. The introductory content expresses the examination of international humanitarian law instruments, such as the documentation of the United Nations, the relevant provisions of the UN Charter, including regulations on peacekeeping, security and post-conflict stabilization operations.

In this paper, the comparative method was used in order to identify the differences between the legal regimes applicable to classical military operations, operations to maintain public order and actions against rebels. Moreover, the case analysis method was applied, taking as examples the US and NATO operations in Iraq, being analyzed in terms of the applicable legal principles. Likewise, the logical-legal method was used to identify the contradictions between security and the rule of law, as well as to highlight the application of individual legal liability in case of non-compliance with relevant legislative norms.

RESULTS AND DISCUSSIONS

It is well known that the restoration of public order has become a decisive factor in ensuring the socio-political development of a society that is in the process of restoring an armed conflict. At the same time, the influence of the legal interpretation of the use of force on society is conceived more deeply and is included in the doctrine of the operation. For example, the success of the 2007 US forces operation in Iraq can partly be explained by an absolutely new approach to the conception of the influence of socio-political force applicable within the framework of law. This, in turn, has also influenced the methods of interpreting law. The respective changes demonstrate the profound changes in the conception, but, equally, reflect the approaches to interpreting law formulated by the American school of legal pragmatism at the beginning and middle of the 20th century [2 p.453].

Maintaining public order traditionally does not refer to military science. On the contrary, the function of enforcing the exercise of national criminal law is the prerogative of the police, which operates within the limits of legal regulations that ensure compliance with the respective legal procedure. For the most part, politicians strive to ignore the involvement of the military in the processes of maintaining public order, especially within the country.

In liberal-democratic societies, such an approach reflects the principle of the priority of civilian power. An exception to the reluctance to use military means to solve internal problems related to maintaining public order is anti-terrorist action [3]. However, even in such situations, the legal regime of transferring responsibility from civilians to the military remains quite complicated [2 p.455]. Such legal situations equally reflect the unofficial recognition of the fact that the issue of criminal law has become a subject of national security.

As history shows, the military is involved in operations to maintain public order within the country with difficulty, however, in cases where disorders turn into armed conflict, the involvement

of the armed forces is increasingly characterized by their assumption of important functions in terms of maintaining security. Such functions include obligations similar to those of maintaining public order and require compliance with the national legal framework, but also with international provisions.

Military operations conducted on a unilateral or multilateral basis in post-conflict situations, by their essence, constitute a continuity of peacekeeping operations under the auspices of the UN based on the provisions of Chapter VII of the UN Charter. Such stabilization operations are conducted after the completion of the active phase of a classic armed conflict.

There is something in common between the doctrine reflecting the operations of restoring public order and the doctrine regulating actions against rebels, especially in terms of the social appreciation of refraining from the use of force. The doctrine of operations of restoring public order does not support dynamic actions and is largely focused on strengthening the potential in the broad sense of the word. It even assumes that the use of force must be quite relevant and draw a parallel between the applicability of force and legitimacy [2 p.456]. In such operations, the functions of the military can be equated with operations of maintaining public order, only within a more responsible sector. However, as in the case of peacekeeping operations, it is difficult to draw the line after which the armed conflict begins, as well as to coordinate such a transition in time. Practice shows that despite the facts of successful results, in the context of efforts to train the conduct of classical military operations, they actually constitute operations of restoring public order. Moreover, such a character is characteristic of all contemporary armed forces, especially those that took part in operations under the auspices of the UN. Although the doctrine on the regulation of operations to restore public order emerged and was promoted thanks to the efforts of the USA, following the assessment of the efforts and results during the conflicts in Afghanistan and Iraq, in essence, this choice could be applicable to peacekeeping operations conducted under the auspices of the UN.

The organizational planning, which is the basis of operations to restore public order, consists in creating an environment in the post-conflict period, which would contribute to reconciliation, the evolution of political, legal and social institutions and would support the transfer to legal civilian power within the framework of the concept of "rule of law". As we can see, the opinion of specialists in the field of counter-insurgency operations, although ignored by some as utopia [4], the doctrine on the organization of operations aimed at restoring public order, including components on strengthening the potential, constitute crucial factors that can ensure successful combat against the insurgents [5].

In public order operations, the starting point from which the identification of the execution of the problem and the successful end of the operation begins is the component of the rule of law. The doctrine provides that the successful implementation of this component must lead to certain results, such as the application of force becomes a monopoly of the state; citizens feel safe; state actions are limited by law and exclude lawlessness; legal norms can be expressly ascertained and are predictable enough to allow citizens to begin planning their lives; citizens have access to an effective and impartial judicial system; human rights and fundamental freedoms are guaranteed by the state; citizens have the opportunity to rely on the existence of legal institutions and the functionality of legal norms in everyday activity.

The essence of these elements reflects the criteria, which the philosopher Lon L. Fuller highlighted as essential for any effective legal system [2 p.459]. They contain something of universal qualities, but they may conflict with more current priorities, dictated by security criteria in the context of exercising the task set. In examining the aspect of the rule of law in operations to restore public order, we can draw attention to the presence of an internal contradiction between the desire to establish the legal regime and the uncertain security of the situation. Now, in such conditions, when uncertainties arise between security and those forms of defense that are associated with the rule of law. In such situations, the leadership will have to make a strategic decision on strengthening security,

which, in turn, could be subject to criticism as a violation of the rule of law. In the context of the intensification of the fight against the rebels, situations will arise in which long-term goals of strengthening the rule of law will be less of a priority in relation to strengthening and maintaining security.

Such a conflict of ideas and objectives reflects the conjuncture of military reaction to danger within the framework of the "law enforcement operation" and "armed conflict" models. It is a difficult compromise – the balance between ends and means must constantly be established in order to determine the correct policy in response to a potential security threat. Moreover, in addition to doctrinal contradictions, there is also a legal conflict between components and boundaries.

Unlike the problems that often arise in peacekeeping operations under the auspices of the UN, in the framework of operations to restore public order, in which zero or a few states participate, the situation changes radically - in the context of their conduct, international humanitarian law is increasingly being addressed, especially in the context of the fight against rebels and anti-terrorist operations in the post-conflict situation. The question that primarily interests military lawyers is whether the positive right to use force, which is a component part of international humanitarian law, should be limited in the context of the need to achieve another social-legal problem. For example, should multinational forces refuse the rights provided by international humanitarian law, thus being subject to a greater risk of losses, in order to contribute to ensuring the rule of law. Such an approach could be demonstrated by the example in which rebels were subjected to arrest based on the order issued by the court. The alternative scenario, in which the risk of one's own losses is significantly reduced, is to attack the rebels, who are known to be directly participating in military operations [6].

Trying to resolve the contradiction between respecting the principles of the rule of law and gaining temporary security benefits, we bring the example of the US forces in Iraq in 2008. At that time, the Local Self-Government Councils were actively participating in the fight against the rebels. The first such Council was created in the Iraqi province of Al-Anbar in 2007-2008, when Sunni tribal leaders began to oppose Al-Qaeda, trying to create the military structure "Sons of Iraq". In principle, some members of this structure were previously members of the rebel movements, in relation to which the Iraqi judicial bodies had issued arrest warrants. If the US forces had subjected these people to arrest in the context of the rule of law program, this would certainly have undermined the strategic political success achieved by the activity of the "Renaissance" movement. Examining this topic, we come to the conclusion how specific this objective is and how sensitive the policy adopted in the matter of the application of force is in the context of existing law, especially in situations where the military must determine the function they exercise - ensuring security or maintaining public order. This decision was quite rebellious if we consider the fact that it was taken in difficult conditions of strengthening the independent Iraqi judicial system, which was at the beginning of its path at that time. However, it took into account the importance of the task of ensuring prompt security, which would have allowed the development of all other development programs.

In recent years, the exercise of legitimate rights in accordance with the formal approach to the interpretation of international humanitarian law has been subject to increasing tensions, criticisms of the social context in which this right is exercised are increasingly common [7 p.681].

When characterizing rebel movements, we must take into account the fact that the rebel movement is a political conflict in its concept. The main political objective is to provoke the rebels to use force. That is why, in order to resolve this strategic issue, in the context of the interpretation of law, an approach that contradicts logic is necessary. Instead of relying on some unclear rules and confusions, provided for by international humanitarian law, armed force must be applied in strict accordance with legal provisions. In other words, in a strategic sense, an approach modeled on the activity of maintaining public order, in the sense of examining the application of force and the

expected effect, and therefore not on the conception based on the methods and norms of international humanitarian law, will be more productive.

In operations with rebels, the starting point is the well-known notion – do individuals participate directly or indirectly in military operations. Then, the doctrine of counter-rebel actions introduces the notion of “ability to conciliate”. Accordingly, before the action, the commander who made the decision must, equally, assess the prospects of conciliation. If the individual considers himself capable of conciliation, then he should not be regarded as a target, so a tactic for accessing this individual should be developed in accordance with the practice of the public order maintenance bodies. The doctrine of counter-rebel actions does not contain concrete provisions regarding who could be considered a subject of conciliation, this process in reality includes the objective assessment of a huge number of factors [2 p.464].

The doctrine of counterinsurgency uses methods of interpretation developed by the American school of legal realism of the early and mid-20th century. Such an approach is largely based on the results obtained by the social sciences. Taking into account the results of the social sciences has played a decisive role in the success of military operations in the last three decades, at least. Obviously, the promotion of such a concept is a novelty, because the ability to reconcile the interpretation of the concept of "co-report" in terms of the psychological reaction of the population. Even the conception of what constitutes military success and how it can be established has undergone changes. Instead of drawing the main attention to losses, as would be logical from the point of view of international humanitarian law, the emphasis is now on determining the extent to which the use of force affects society.

As we have previously noted, the success of NATO forces in Iraq largely depended on the precise application of force in accordance with the provisions of international law [5 p.131]. Recognition of the political and social effects of the use of force inevitably leads to the application of the psychological factor, which unreasonably limits the use of force. Establishing a psychological connection between the native population and the military, who are supposed to defend them, especially in the immediate urban areas, contributes to the personalization of violence and contributes to refraining from its application, and psychological studies certainly demonstrate that a priori a concrete person and not some statistical unit. This effect certainly provides even greater confidence in the characterization of the principles of proportionality and delimitation, which is reminiscent in terms of effects of the paradigm of the application of force in the framework of operations to restore public order.

CONCLUSION

Following this research, we reach the main conclusion that the participation of the armed forces in restoring public order and distributing humanitarian assistance in conflict areas highlights a specific legal dynamic, which includes the norms of international humanitarian law and imperative domestic security law, which represent a complex legal operational framework. In turn, following the doctrinal analysis, it is demonstrated that the delimitation between classic military operations and post-conflict stabilization actions cannot be fully achieved, requiring continuous reviews regarding legality and proportionality.

Under these conditions, the supremacy of law becomes the central basic criterion of strategic effectiveness, but their application depends on military actors in order to integrate legal, political and social considerations in the context of the unitary approach. And, the experience of the operation in Iraq, as a case study relevant to the research, practically confirms that success is not primarily determined by military superiority, but by the way in which forces are used, perceived by society and the contribution to the restructuring of the rule of law.

Thus, in the end it results that modern operations to restore public order require the adoption of a doctrine and legislation in which the traditional instruments of international humanitarian law are guided and complemented by principles such as conciliation, conciliation of state legitimacy and minimization of violence, which will ensure a sustainable balance between security and legal protection of society in areas affected by armed conflict.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES:

1. David Kennedy. Of War and Law. Princeton University Press. Princeton. 2006. ISBN: 9780691128641, p. 159.
2. Dale Stephens. Military involvement in law enforcement. In: International Review of the Red Cross. Vol.92. Number 878. June 2010, p. 453-468 [on-line] <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc-878-stephens.pdf> (accesat la 12.11.2025).
3. A se vedea cazurile Rusiei în Caucaz, a Ucrainei în regiunea de sud-est, a Marii Britani pe timpuri în Irlanda de Nord, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-176128%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-176128%22]}) (accesat la 24.11.2025).
4. William Easterly. J'accuse: the US Army development delusion. Aid Watch. 18 June 2009 [on-line] <https://www.nyudri.org/aidwatcharchive/2009/06/j%E2%80%99accuse-the-us-army%E2%80%99s-development-delusions> (accesat la 15.11.2025).
5. David Kilcullen. The Accidental Guerrilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One. Oxford University Press, 2009. ISBN: 9780195368345, p.190.
6. Protocolul adițional I din 1977 (art.52(3)); Protocolul adițional II din 1977 (art.13 (3)); articolul 3 comun Convențiilor I-IV de la Geneva din 1949.
7. Russel A. Miller and Rebecca M. Bratspies (eds.). Progress in International Law. Martinus Nijhoff Publishers/Brill Academic. Lieden, 2008. ISBN: 9789047433163, p. 681.

CULTURAL HERITAGE IN ARMED CONFLICT SITUATIONS. HISTORICAL EXPERIENCE AND LEGAL MECHANISMS OF PRESERVATION

Iona BOTNARI

University of European Studies of Moldova, Chisinau, Republic of Moldova

ibotnari@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7559-6661>

Abstract *Contemporary armed conflicts demonstrate that the systematic destruction of cultural heritage is, in some cases, not merely accidental but also a military strategy or an ideological tool. Reports from UNESCO, ICCROM, and UNOSAT data confirm the scale of the problem and the gap between applied standards and reality. UNESCO, as the principal international actor, has highlighted the absence of operational rapid-response mechanisms, and the unprecedented destruction of cultural objects in the most recent armed conflict in Ukraine demonstrates the ineffectiveness of the current protection framework. The international decision-making process is slow, and as a result is inadequate for modern conflicts.*

The current international system, based on the political will of conflicting states, is insufficient. Therefore, it is imperative to develop autonomous national structures. The aim of this work is to present a model of national autonomous councils for cultural heritage protection with operational independence akin to that of central banks. These would ensure preventive planning, operational intervention, and direct interaction with international organizations, thereby overcoming political barriers and the existing institutional vacuum.

Keywords: Cultural heritage, armed conflict, protection, conservation, international law, institutional autonomy, National Autonomous Council, legal mechanisms, national security, international cooperation.

JEL: Q14

INTRODUCTION

Contemporary armed conflicts – in Syria, Yemen, Afghanistan, Mali, Ukraine, Nagorno-Karabakh and elsewhere – demonstrate that the systematic destruction of cultural heritage is used as an element of military strategy and, in some cases, an instrument of ideological influence. These conflicts act as a catalyst that requires a reexamination of approaches to the protection of cultural values, both in international law and at the national level.

Evidence of the scale of the problem is presented in reports by UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) and ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property), as well as in satellite monitoring data from UNOSAT (United Nations Satellite Centre). Empirical confirmation of the structural inability of international mechanisms to respond effectively in crisis situations comes from UNESCO's official monitoring reports. They repeatedly document a major gap between promulgated standards and the reality on the ground.

In its essential report on the state of conservation for the 45th session of the World Heritage Committee (2023), UNESCO highlighted with remarkable clarity the persistent absence of operational mechanisms.

The Committee lacks emergency response mechanisms that can be activated immediately after the outbreak of armed conflict to protect cultural heritage. This results in a critical gap between the identification of a threat and the implementation of any form of operational safeguarding. [1] This finding is also reflected in the statistical data collected through the monitoring program of the aforementioned organizations and is not only an indicator of the violence of the conflicts, but also evidence of the lack of deterrence and ineffective physical protection, despite the provisions of international conventions.

"As of 26 November 2025, 512 cultural sites were verified and recorded as damaged, namely: 152 places of worship, 268 buildings of historical and/or artistic interest, 37 museums, 33 monuments,

18 libraries, 3 archaeological sites and 1 archive." [2] The scale of the destruction is unprecedented in recent history.

Furthermore, the international decision-making process is proving inadequate to keep pace with the dynamics of modern conflicts. As UNESCO's procedural analyses show, bureaucratic delays are inherent to the system: "The average time required by the World Heritage Committee to take a decision on urgent matters concerning cultural heritage under threat is between 30 and 45 days from the initial report." [3]. In a rapidly evolving conflict, this timeframe amounts to a total lack of operational response.

This evidence – the inability to act preventively, the massive scale of destruction despite the normative presence and the inadequate speed of reaction – indisputably underlines the fact that the international apparatus, in its current form, shows clear signs of insufficiency. It relies on the political will of the states in conflict, precisely when this will is most absent or most hostile. Therefore, the need to develop autonomous national structures, with a mandate and capacity to act rapidly and independently of political fluctuations, is not just an option, but an imperative highlighted by the own diagnosis of the international reference body in the field.

Despite the existence of a developed normative and legal basis, including the 1954 Hague Convention and the Rome Statute of the International Criminal Court, a substantial gap persists between international standards and their practical implementation. The absence of effective mechanisms for monitoring and sanctioning compliance with international norms leads to the systematic destruction of cultural objects in areas of armed conflict.

The limited mandates of international organizations, such as UNESCO, ICOM (International Council of Museums) and ICCROM, do not allow them to intervene effectively in situations where states parties to the conflict fail to fulfill their obligations. This creates an institutional vacuum, in which the protection of cultural heritage becomes dependent on the political will of the parties involved in the conflict. The purpose of this paper is to present an institutional model of autonomous national councils for the protection of cultural heritage, which act on the principles of operational independence (by analogy with central banks), and will allow overcoming the systemic limitations of international organizations and political barriers within states.

Such councils, operating within the legal framework of the state, but having a protected autonomy, will be able to ensure:

- preventive planning and protection of heritage objectives in crisis situations;
- operative intervention in threats;
- interaction with international organizations without the need for political approval of the executive branch.

MATERIALS AND METHODS

This part of the research focuses on a retrospective analysis of how threats to cultural heritage have evolved during armed conflicts, with the aim of identifying gaps and weaknesses in existing protection systems. A diverse range of sources, such as historical case studies, specialized academic works, international reports and official documents, are used to assess the effects of conflicts on cultural heritage. Existing institutional and legal mechanisms, such as the Hague Convention (1954) and recent United Nations initiatives, are also analyzed to determine how effective they are in preventing the destruction of heritage. This method aims not only to provide a thorough analysis of historical events, but also to suggest more effective solutions to deal with current threats.

Historical analysis of the evolution of threats.

World War II was a turning point in the history of the protection of cultural values, demonstrating the unprecedented scale of their destruction. The events of this period highlighted two main forms of threats: intentional looting and total destruction during military actions.

Nazi Germany institutionalized the practice of systematic looting through the work of the "Einsatzstab Rosenberg", which carried out the confiscation of artistic values in occupied territories on an industrial scale, in an effort well documented by Nicholas L.H. (1994) [4]. This activity was not a simple act of looting, but represented a deliberate state policy aimed at erasing the cultural identity of subjugated peoples.

In parallel, the total destruction of the historical centers of cities was practiced. The destruction of Warsaw, Dresden and Stalingrad, despite the differences in terms of military-strategic objectives, led to a similar result – the loss of the unique urban fabric. These events sharply highlighted the problem of proportionality of military advantage and the scale of destruction of cultural values, highlighting the vagueness of the notion of “military necessity” in the international law of that era.

The main lesson of this period was the awareness of the need for preventive measures.

The absence of preliminary evacuation and protection plans at the state level in most European countries led to irreparable losses. This fact is opposed by the example of the Hermitage. As the author Piotrovsky details, Boris "...ten days after the outbreak of war, a convoy left east, towards Sverdlovsk, with the most precious objects; this was followed by a second convoy twenty days later. In total, 1,118,000 works of art were evacuated. Meanwhile, in the Leningrad museum, 1941. The sculptures in the city's summer garden find a refuge. In the Leningrad compound, much remained to be done: the remaining collections had to be stored safely and fire precautions had to be taken." [5], the heroic evacuation of the Hermitage collections in the early days of World War II demonstrated the effectiveness of organized preventive measures. Intense and well-coordinated efforts allowed the salvation of the largest part of the museum's heritage, illustrating how quick and decisive action can counteract imminent threats.

The conflicts in the territory of the former Yugoslavia marked a new stage, in which cultural heritage turned from a collateral victim into a primary target. As the author Bevan R. (2006) [6] argued, the destruction of the Old Bridge in Mostar (1993) and the National Library in Sarajevo (1992) had no military-strategic significance – they were acts of symbolic violence, aimed at erasing the centuries-old cultural landscape. The mentioned events illustrated how cultural heritage was actively used for propaganda purposes to justify "historical rights" to the territory and to incite interethnic hatred.

These events highlighted systemic gaps in the international response. The UNPROFOR peacekeeping forces proved incapable of preventing or stopping acts of cultural vandalism within their mandate, which demonstrated the existence of a legal and operational vacuum.

In the 21st century, threats to cultural heritage have acquired new qualitative characteristics. As documented by Cunliffe E. (2014) [7] in the context of the Syrian conflict, the actions of terrorist groups, such as ISIL (Included in ORDER No. 69, of 16-10-2024, on the consolidated list of individuals, groups and entities involved in terrorist activities and proliferation of weapons of mass destruction, Published: 24-10-2024 in the Official Gazette No. 440-443 art. 829), who carried out the public destruction of monuments in Palmyra and Mosul, committed acts of vandalism with ideological motives, well-coordinated. The elimination of the “pagan” past was transformed into a means of information warfare and attracting new supporters.

A distinct demonstration of institutional powerlessness was the theft from the National Museum in Baghdad in 2003, an event that took place after the fall of Saddam Hussein's regime. This event clearly highlighted the negative effects of ignoring the issues of protecting cultural values in the operational planning of coalition forces.

RESULTS AND DISCUSSION

The historical analysis highlights how threats to cultural heritage have evolved, starting with systematic looting and continuing with deliberate destruction used as a tool in identity conflicts and

as an ideological weapon. The institutional gaps identified, such as the lack of preventive measures, the inability of the international community to intervene quickly and the underestimation of the ideological aspect, remain significant in the current context. This historical framework requires the creation of new institutional protection mechanisms that are adapted to the nature of current threats. The contemporary system of protection of cultural heritage in armed conflict is based on a complex of international agreements. The key document is the 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, which laid the foundations for the fundamental principles of protection of cultural objects in wartime, such as the obligations to respect, esteem and protect heritage. The adoption of the Second Protocol to the Convention in 1999 was an important step forward, introducing the notion of “enhanced protection” for objects of exceptional importance, as well as establishing criminal liability for violations of the Convention’s provisions.

A significant event was the adoption of UN Security Council Resolution 2347 in 2017, which recognized cultural heritage as an essential part of international security. It states that unlawful acts against cultural property can aggravate conflicts, but an analysis of its implementation shows that the resolution remains declaratory in terms of sanctioning mechanisms, which limits its real impact.

Despite the existence of a developed normative and legal basis, the real activity of international and national organizations faces serious limitations. UNESCO, being a specialized institution of the UN, is limited in its possibilities only to recommendations and cooperation (Article I of the Charter), which excludes direct intervention in conflict situations. This, combined with insufficient financial resources – the cultural heritage protection program receives less than 0.5% of the organization’s general budget – significantly reduces its effectiveness.

The International Committee "Blue Shield", which brings together the main professional organizations (ICOM, ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions)), plays an important role in coordinating the expert community and developing standards for the protection of heritage. However, the status of a non-governmental organization limits access to classified information and decision-making at the state level, which also limits its possibilities.

Research into national models of cultural heritage protection has highlighted several effective practices that could be adapted for use internationally.

The American system, based on the “Roberts Memorandum” – a guide for the military on the protection of cultural values, integrates heritage conservation issues directly into military planning. The mandatory course on cultural heritage protection for military specialists has demonstrated effectiveness in preventing destruction.

The Italian experience of creating a specialized unit of the Carabinieri for the protection of cultural heritage (Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale, 1969) has become a successful model in the fight against illegal trafficking in cultural values. The unit combines operational and research functions and also manages a database of 6 million stolen works of art.

Cambodia’s experience in the post-war period shows an example of the successful combination of the efforts of national authorities and international cooperation. The creation of the Angkor Protection and Management Authority (APSARA, 1995) in combination with international assistance allowed the preservation of the unique archaeological complex, despite limited resources.

Digital technologies have opened up new horizons for the documentation and conservation of cultural heritage. Programs for 3D scanning of objects, such as the monuments of Palmyra (Syria) and Mosul (Iraq), have allowed the creation of accurate digital copies of destroyed objects. The international initiative “Digital Ark” for Syria demonstrates the potential of early digitization of heritage for its subsequent restoration.

- Satellite monitoring (UNOSAT and other organizations) provides objective data on the deterioration of monuments. However, technological solutions, although extremely useful, are of an

auxiliary nature and cannot replace the physical protection of the objects. According to the researchers' approximate estimates, only 15% of the digitized objects can be restored without substantial losses.

- The real analysis of the existing protection mechanisms highlights several key systemic problems:

- - In the normative-legal context, the gap between international norms and their application at the national level is still considerable. Only an insignificant part of the countries that signed the Hague Convention have adopted and implemented complex national laws regulating the protection of cultural heritage in conditions of armed conflict.

- - Institutional fragmentation: In many countries, heritage protection issues are distributed among several ministries, which makes effective coordination and distribution of responsibilities difficult.

- - Operational limitations: Inability to ensure the physical protection of cultural sites in conditions of active military actions. International missions arrive in the conflict zone on average 45–60 days after the start of military actions, which makes their intervention ineffective.

- - Resource deficits: Only a few countries allocate more than 0.1% of the budget of the Ministry of Culture for preventive measures for the protection of heritage. This indicates chronic underfunding.

- - Time lag: The average decision-making time in international organizations on issues of cultural heritage protection is 30–45 days, which makes it difficult to respond promptly to threats.

Statistical analysis of the effectiveness of contemporary protection mechanisms shows their low effectiveness. In areas of active military operations, no more than 40% of the objects under enhanced protection are preserved (approximate data). The effectiveness of international missions to protect cultural values has shortcomings.

Funding for protection programs constitutes an insufficient part of the total volume of financing for UN peacekeeping operations, which indicates a systemic underestimation of the role of cultural heritage in the context of international security.

Creation of the National Autonomous Council for the Protection of Cultural Heritage.

The creation of autonomous national councils for the protection of cultural heritage, acting on the principles of operational independence (by analogy with central banks), will allow overcoming the systemic limitations of international organizations and political barriers within states.

This type of councils, operating within the legal framework of the state, but having a protected autonomy, will be able to ensure:

- preventive planning and protection of heritage objectives in crisis situations;
- operational response capacity to threats;
- interaction with international organizations without the need for political approval of the executive branch.

Thus, the key to implementing this model is not overcoming resistance, but reformatting the discourse: from external intervention – to an instrument for consolidating internal sovereignty and international prestige.

The architecture of the National Autonomous Councils (NACs) for the protection of cultural heritage should be multilevel and flexible in order to effectively combine professional independence, state coordination and resistance to external and internal threats. The proposed structure allows ensuring long-term and sustainable activity in conditions of instability, and also corresponds to the principles of transparency and accountability to society and state institutions. The territory of the Republic allows the use of accumulated natural and artificial underground spaces of huge dimensions, through relatively simple and inexpensive ways of maintaining security and access control, etc. For example, the organization could prepare proposals on the use of unused, very long mine galleries for

the creation of natural repositories, specialized for centralized storage in case of armed conflict. Development of legislative initiatives, rapid reaction mechanisms, mechanisms of interaction and information exchange between the structures involved.

1. Expert Council

The Expert Council may consist of leading specialists in the field of cultural heritage, museology, restoration, jurisprudence and management in the field of cultural objects. The members of the Council are appointed for a long period (10-12 years) with the rotation of part of the composition, which allows maintaining the continuity and independence of the body.

The main task of the Council is to develop strategic decisions on the protection of cultural heritage sites, develop emergency response plans and assess risks for sites located in areas of armed conflict or natural disasters.

1. Supervisory Committee

The Supervisory Committee includes representatives of the main ministries and state departments. It ensures the coordination of the Council's activities with state institutions and guarantees that the Council's decisions are integrated into the general policy of ensuring national security.

The Committee serves as a link between the autonomous council and state structures, but does not have the right to interfere in the Council's activities, which protects the independence of the expert assessment and decisions.

1. International Advisory Board

The International Advisory Board provides exclusively analytical and informational support, researching best practices in the protection of cultural heritage in other countries. It does not have the right to make decisions regarding the internal policy of the NAC, but helps to create strategic and tactical recommendations based on international experience.

1. Financial model and sustainability

The financing of the CNA activity must be protected at the legislative level, using a model similar to insurance. The size of the allocations will depend on the risks associated with the vulnerability and value of the cultural objects, as well as the possible costs of restoration after damage. Such a model will allow for a more efficient distribution of budgetary funds and will ensure the financial sustainability of the Council.

The successful implementation of the National Autonomous Councils (NACs) requires overcoming substantial operational and security challenges. One of the most critical is the physical security of headquarters and warehouses. These will become, by the nature of the mission, high-value objectives and, therefore, potential targets in conflicts. Therefore, it is necessary to design multi-layered security systems, which include not only perimeter security and access control, but also advanced cybersecurity measures to protect digital databases and object location plans. In this context, cooperation with the structures of the Ministry of Defense and intelligence services becomes essential for threat assessment and incident response.

A second major challenge is the logistics and security of operational transport. The safe evacuation and relocation of extremely fragile works of art, manuscripts and artifacts in crisis conditions is an operation of extraordinary complexity. It requires both specialized vehicles with climate control and anti-shock systems, as well as detailed procedures and specially trained personnel to manage the risks. Transport routes and schedules must also be confidential and randomly changed to prevent ambushes or robberies. The NAC should have a permanent logistics unit, with dedicated personnel and equipment, capable of conducting regular exercises simulating various crisis scenarios, from fires and floods to situations of imminent armed conflict. Finally, there is the issue of operational continuity in extreme conditions. In the event of a large-scale conflict or a major natural disaster, the usual chains of command and communications may be disrupted. Therefore, the NAC must have a

decentralized and redundant management system, with secondary centers and a communications system.

This resilient architecture will ensure that the Council can continue its mission even when the national infrastructure is severely affected, allowing coordination with the remaining operational authorities and international partners.

In order for the NAC to function effectively, its independence must be guaranteed at the legislative level, while respecting control and accountability mechanisms. This will create the basis for an effective confrontation with political pressures, but at the same time will ensure the legitimacy of the Council's activity. A possible model to copy could be the structure of national banks, which is recognized for guaranteeing economic stability and the well-being of the entire population of the state.

The activity of the NAC, in the author's opinion, must be enshrined in the Constitution of the country and regulated by a special law, which defines the status, powers and inviolability of the Council. Amendments to this law can only be made by a qualified majority in parliament, which minimizes the possibility of frequent political manipulation.

To ensure the autonomy of the NAC, targeted allocations are required, which are protected by special provisions in the country's budget. Funds for the Council's activity will be distributed based on clearly established criteria, such as the cost and vulnerability of cultural heritage sites, as well as forecasted risks.

The procedure for appointing members of the Expert Council should combine professional selection and public legitimacy. Candidates pass an open competition, and the final approval of the composition of the Council is carried out by the parliament.

To illustrate the legal and operational feasibility of an autonomous body in the context of the Republic of Moldova, it is relevant to examine Law No. 548-XIII of July 21, 1995 on the National Bank of Moldova. This institution provides a functional and successful precedent for the proposed autonomy model for the NAC.

According to Article 1 of the law, the National Bank is “the central bank of the Republic of Moldova, and is a legal entity under public law, independent in the exercise of its powers.” This independence is guaranteed by specific provisions. Article 5 stipulates that “The National Bank shall exercise its powers under this law and shall not be influenced or entitled to request or accept instructions from the Parliament, the President of the Republic of Moldova, the Government or other central or local administrative bodies.” This wording provides a directly applicable legal framework to protect the NAC from political pressure from the executive branch, ensuring that its technical decisions on asset protection are taken solely on professional grounds. The appointment and tenure mechanism of the National Bank’s Board of Directors also provides a valuable model. The Governor and members of the Board of Directors are appointed by Parliament for extended and overlapping terms, an approach that decouples management from short-term political fluctuations. A similar mechanism for electing members of the NAC Council of Experts would strengthen its independence. A similar mechanism for appointing the members of the NAC’s Council of Experts would strengthen its independence. Article 41 of the law also stipulates that “the National Bank shall independently prepare and approve its budget... and the net profit, after the approval of the annual financial statements by the Board of Directors, shall be distributed in accordance with the law on the state budget.” This budgetary autonomy, subject, however, to principles of transparency and reporting, is precisely what is needed for the NAC to be able to plan and act strategically, without being constrained by annual budgetary fluctuations or discretionary allocations.

Therefore, the legal framework of the National Bank of Moldova provides a proven model for creating a truly autonomous state institution. It is important to emphasize that this legal framework cannot and should not be mechanically copied, but rather provides a proven conceptual and

procedural model for institutionalizing independence, which can be creatively adapted to the field of heritage protection. Adapting these principles and mechanisms to the field of cultural heritage protection would not be a radical innovation, but rather the application of an already tested and legitimized governance model to another essential sphere of long-term national security.

CONCLUSION

The proposed model for the organizational structure and financial sustainability of autonomous national councils dedicated to the protection of cultural heritage aims to create an independent and efficient institution.

The National Bank case study highlights that the Republic of Moldova already has the legal and institutional knowledge necessary to create such an autonomous body.

The operational challenges, which range from logistical security to maintaining continuity in crisis situations, are complicated, but can be overcome through careful planning and strategic investments in personnel and technology.

Ensuring autonomy and professionalism, based on well-established governance principles, together with maintaining accountability and transparency in the Council's actions, contributes to reducing the influence of political and economic factors. This will significantly increase the efficiency of the protection of cultural values during armed conflicts, transforming heritage from a passive victim into a resilient element, protected by an adequate institutional framework.

The adoption and application of this model is therefore not just an administrative reform, but a proactive approach to long-term national security. It provides a framework that facilitates the transition from international principles of protection to specific measures at the national level, thus remedying the significant disparity between norms and reality highlighted by international reports. In this way, countries have the opportunity to reassert their control over the protection of their collective identity, ensuring their cultural sovereignty and, at the same time, contributing to the preservation of the universal heritage of humanity.

In essence, the establishment of an autonomous body with specialized functions is the most effective way for a state to fulfill its fundamental obligation to guarantee the complete and safe transfer of cultural heritage to future generations, even in the face of the most serious threats.

BIBLIOGRAPHICAL RESOURCES

1. UNESCO. (2023). State of conservation of properties inscribed on the World Heritage List. (WHC/23/45.COM/7B). *World Heritage Committee*, 45th session. <https://whc.unesco.org/en/sessions/45com/documents/>
2. UNESCO. (2025, 26 noiembrie). *Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO*. <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco>
3. UNESCO (2022). Working Document on Improving Emergency Response for Cultural Heritage Protection. <https://whc.unesco.org/en/documents/>
4. Nicholas, L. H. (1994). The Rape of Europe: The Fate of Europe's Treasures in the Third Reich and the Second World War (p. 45-67). Knopf.
5. Piotrovsky, Boris. "Art under siege; The Hermitage Museum during the 900-day onslaught on Leningrad." *UNESCO Courier*, vol. 38, no. 5, May 1985, pp. 12, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000063912>
6. Bevan, R. (2006). *The Destruction of Memory: Architecture at War* (p.36-37,78-92). Reaktion Books.
7. Cunliffe, E. (2014). The Destruction of Cultural Property in the Syrian Conflict: Implications for International Crime. *The Journal of Eastern Mediterranean Archaeology and Heritage Studies*, 2(3),255-269

Sectiunea Relații Internaționale

AUDITUL INTERN ÎN ARHITECTURA GUVERNANȚEI: MODELUL CELOR TREI LINII ÎN CONTEXTUL ENTITĂȚILOR DE INTERES PUBLIC

Alexandrina OSOIANU

State University of Moldova, 60 Alexe Mateevici, Chisinau, Republic of Moldova

alexalungu@outlook.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-0342-0798>

Rezumat. Această lucrare oferă o examinare teoretică aprofundată a rolului auditului intern în arhitectura guvernancei corporative, concentrându-se pe Modelul „Celor Trei Linii” și asupra aplicării acestuia în entitățile de interes public din Republica Moldova. Studiul analizează modul în care acest instrument clarifică rolurile de guvernare, de la asumarea riscurilor de către management până la funcția de asigurare independentă a auditului intern, și explică de ce auditul intern este esențial pentru un sistem solid de supraveghere în organizațiile cu relevanță publică semnificativă. Analiza se bazează pe examinarea cadrului internațional și a reglementărilor naționale, evidențiind faptul că auditul intern reprezintă o a treia linie de apărare indispensabilă, care susține responsabilitatea și managementul riscurilor. Contribuția studiului constă în îmbinarea principiilor internaționale ale auditului intern cu specificul entităților de interes public din Republica Moldova, oferind o perspectivă actuală asupra rolului auditului intern în consolidarea guvernancei corporative.

Cuvinte-cheie: audit intern, entități de interes public, guvernare corporativă, managementul riscurilor, Modelul celor Trei Linii.

Abstract. This paper provides an in-depth theoretical examination of the role of internal audit within the architecture of corporate governance, with a focus on the “Three Lines Model” and its application in public interest entities in the Republic of Moldova. The study analyzes how the Model clarifies governance roles, from risk ownership by management to the independent assurance function of internal audit, and explains why internal audit is essential for a robust supervisory system in organizations with significant public relevance. The analysis draws on international frameworks and national regulations, demonstrating that internal audit constitutes an indispensable third line of defense that supports accountability and effective risk management. The contribution of the study lies in integrating international internal audit principles with the specific context of Moldovan public interest entities, offering an updated perspective on the role of internal audit in strengthening corporate governance.

Keywords: internal audit, public interest entities, corporate governance, risk management, Three Lines Model.

JEL: Cod G34 ,M42, M48

INTRODUCERE

Guvernarea corporativă a entităților de interes public, în contextul bunelor practici internaționale, se construiește pe delimitarea clară a responsabilităților, un principiu esențial pentru protejarea interesului public și menținerea stabilității economice. În acest cadru, auditul intern devine un element structural, deoarece oferă o evaluare independentă a modului în care organizațiile gestionează riscurile, respectă reglementările și administrează resursele. Modelul „celor Trei Linii”(modelul), actualizat de Institutul Auditorilor Interni (IAI)⁶⁵ în 2020, cristalizează această arhitectură într-o interacțiune coerentă între management, funcțiile de risc și conformitate și auditul intern⁶⁶, creând premisele unui sistem de control eficient.

⁶⁵ Institute of Internal Auditors (IIA). The IIA’s Three Lines Model: An Update of the Three Lines of Defense. 2020.

⁶⁶ Ignat, Gabriela, Șargu, Lilia, Manoli, Mihail, ș.a. Introducere în audit de la concept la misiune, Varșovia, 2021, 582 pag., ISBN 978-83-66216-43-3

În Republica Moldova, necesitatea unui astfel de cadru bine articulat a devenit evidentă în urma unor eșecuri majore, care au arătat cât de costisitoare poate fi absența controalelor interne solide. Criza bancară din 2014, documentată în investigațiile Kroll⁶⁷ și în rapoartele Fondului Monetar Internațional⁶⁸, a scos în evidență deficiențe sistemice în gestionarea riscurilor și în funcția de audit intern în cazul Băncii de Economii, Băncii Sociale și Unibank. Slăbiciunile de supraveghere au permis acumularea unor expuneri riscante și dezvoltarea schemelor frauduloase, demonstrând că asigurările managementului și auditul extern nu pot suplini o funcție de audit intern puternică. Astfel, experiența crizei a reconfirmat rolul strategic al auditului intern în menținerea integrității sistemului financiar.

Importanța consolidării mecanismelor de guvernare este amplificată de specificul entităților de interes public. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 2017⁶⁹ include în această categorie instituțiile bancare, societățile de asigurări, organismele de plasament colectiv cu personalitate juridică, societățile listate, precum și întreprinderile de stat și societățile cu capital majoritar public. Aceste entități au impact sistemic, motiv pentru care sunt supuse unui nivel ridicat de supraveghere și trebuie să demonstreze transparență și responsabilitate. În consecință, cadrul de reglementare prevede instituirea comitetelor de, tocmai pentru a întări liniile de apărare ale guvernării.

Pornind de la aceste premise, analiza de față explorează, din perspectivă teoretică, modul în care Modelul celor Trei Linii se integrează în guvernarea entităților de interes public din Republica Moldova. Înțelegerea acestui model nu este doar o chestiune conceptuală, ci o condiție pentru modernizarea instituțională a economiei. Prin evidențierea rolului auditului intern ca a treia linie de apărare, studiul arată cum un cadru recunoscut internațional poate contribui la consolidarea guvernării într-o economie aflată în proces de transformare.

MATERIALE ȘI METODE

Studiul utilizează un design calitativ bazat pe analiza documentară și pe evaluarea comparativă a cadrului teoretic și normativ. Sursele principale de date includ documentele internaționale de guvernare, în special versiunea actualizată în anul 2020 a Modelului celor Trei Linii elaborat de IAI, principiile OECD privind guvernarea corporativă⁷⁰ și literatura academică dedicată auditului intern și sistemelor de control. Analiza se sprijină și pe legislația națională aplicabilă entităților de interes public din Republica Moldova, acoperind inclusiv domeniile bancar, al asigurărilor, pieței de capital, fondurilor de pensii și întreprinderilor de stat sau municipale.

Aria geografică este limitată la Republica Moldova, însă interpretarea include și referințe la practicile europene de supraveghere pentru a facilita comparația. Metodologia a presupus trei etape analitice. Prima etapă a constat în examinarea sistematică a textelor normative pentru identificarea cerințelor explicite și implicite privind auditul intern. A doua etapă a vizat compararea sectoarelor reglementate pentru a evidenția gradul de fragmentare sau de aliniere în tratamentul funcției de audit intern. A treia etapă a inclus analiza interpretativă prin care a fost evaluată relevanța Modelului celor Trei Linii ca structură teoretică pentru consolidarea guvernării în entitățile de interes public. Această abordare integrată permite formularea unor concluzii teoretice coerente, bazate pe dovezi documentare.

⁶⁷ Kroll. (2015). Independent Investigation into the Circumstances of Fraudulent Transactions at Three Moldovan Banks: Summary Report.

⁶⁸ International Monetary Fund (IMF). (2016). Republic of Moldova: Financial System Stability Assessment. IMF Country Report No. 16/343.

⁶⁹ Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 2017, Publicat : 05-01-2018 în Monitorul Oficial Nr. 1-6 art. 22

⁷⁰ Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). G20/OECD Principles of Corporate Governance 2023.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Funcția de audit intern reprezintă un element fundamental al cadrului de guvernare corporativă în entitățile de interes public, având rolul de a asigura un nivel adecvat de control intern, gestionare a riscurilor și transparență în procesele decizionale. În Republica Moldova, obligația instituirii auditului intern derivă dintr-o serie de acte legislative sectoriale, care reglementează în mod distinct domenii precum activitatea bancară, piața de capital, asigurările, pensiile facultative, societățile pe acțiuni sau întreprinderile de stat și municipale.

Pentru a sintetiza aceste cerințe, tabelul 1 prezintă, într-o manieră comparativă, entitățile de interes public vizate, temeiurile legale aplicabile și obligațiile explicite sau implicite privind instituirea funcției de audit intern.

Scopul elaborării acestuia este oferirea unui cadru de referință pentru înțelegerea arhitecturii de guvernare în Republica Moldova și a modului în care auditul intern se integrează în mecanismele de supraveghere și control din sectoarele reglementate. Prin prezentarea unitară a prevederilor legale, acesta evidențiază faptul că auditul intern este recunoscut legislativ ca o funcție indispensabilă în menținerea bunei guvernări și a gestionării prudente a riscurilor în entitățile de interes public. Analiza reglementărilor sectoriale demonstrează că toate categoriile de entități de interes public din Republica Moldova, indiferent de specificul lor operațional sau de cadrul normativ aplicabil, sunt obligate să instituie funcția de audit intern.

Tabelul 1. Cerințe legale pentru funcțiile de guvernare, risc și audit în entitățile de interes public

Categoria de entitate de interes public	Reglementare / articol	Cerință legislativă
Bancă	Legea nr. 202 din 2017, Art. 44 alin. (1)	Banca trebuie să înființeze și să dispună de un comitet de audit și un comitet de administrare a riscurilor stabilite de consiliul băncii.
Societate de asigurare și reasigurare	Legea nr. 92 din 2022, Art. 34 alin. (1) lit. d), (2)	Societatea de asigurare sau de reasigurare reglementează funcționarea sistemului de guvernare care prevede funcția de management al riscurilor, de conformitate, de audit intern, actuarială, precum și activitățile de externalizare
- Organism de plasament colectiv în valori mobiliare cu personalitate juridică - Entitate ale cărei valori mobiliare sînt admise la tranzacționare pe o piață reglementată	Legea nr. 171 din 2012, Art. 6 Legea nr. 1134/1997, Art. 8 alin. (1 ¹)	Organele de control ale societății sunt: a) comitetul de audit; b) comisia de cenzori.
Fondurile de pensii facultative	Legea nr. 198 din 2020, Art. 28 alin. (1) lit. b)	Administratorul este obligat să pună în aplicare și să actualizeze mecanisme eficiente de control intern. Mecanismele de control intern trebuie să asigure cel puțin organizarea funcțiilor de gestionare a riscurilor și de audit intern.

Entitate mare care este întreprindere de stat sau	Legea nr. 246/2017, Art. 6 alin. (11)	Organele de control ale întreprinderii de stat/municipale sunt comitetul de audit, în cazul entităților de interes public.
---	---------------------------------------	--

Sursa: elaborat de autor în baza

Privind modul în care este reglementată activitatea de audit intern, deși în Republica Moldova sunt aprobate Standardele Naționale de Audit Intern prin Ordinul nr. 153 cu privire la aprobarea Standardelor Naționale de Audit Intern din 2018⁷¹, acestea derivă din Legea nr. 229 privind controlul financiar public intern din 2010⁷², iar aplicabilitatea lor este strict delimitată. Conform legii, standardele se aplică exclusiv autorităților și instituțiilor bugetare, autorităților autonome, instituțiilor publice la autogestiune, întreprinderilor de stat și municipale, precum și societăților comerciale cu capital integral sau majoritar public și altor entități independente cu rol de reglementare economică sau socială, cu excepția Băncii Naționale a Moldovei. În consecință, aceste standarde nu se extind asupra entităților de interes public. Aceste entități pot alege să-și alinieze reglementările interne Standardelor Internaționale pentru Practica Profesională a Auditului Intern (IPPF)⁷³ emise de IAI.

Lipsa unei reglementări naționale unitare privind auditul intern în entitățile de interes public generează o serie de consecințe negative pentru funcționarea și maturitatea sistemelor de guvernare corporativă din Republica Moldova. În primul rând, absența unui cadru normativ transversal determină fragmentarea standardelor de calitate, întrucât fiecare sector este guvernat de reglementări distincte, ceea ce conduce la niveluri neuniforme de dezvoltare și profesionalizare a funcției de audit intern. Această situație contravine practicilor internaționale, unde entitățile de interes public sunt supuse unor cerințe coerente și armonizate pentru a asigura transparență și comparabilitate.

În al doilea rând, lipsa unei reglementări naționale consolidate creează riscul de interpretări neunitare privind rolul, independența, mandatul și responsabilitățile auditului intern. Astfel, două entități de interes public din sectoare diferite pot aplica abordări divergente privind structura, raportarea sau metodologia auditului intern, ceea ce afectează consistența supravegherii și eficiența liniei a treia de apărare. În unele cazuri, pot exista chiar lacune de implementare sau consecvențe în aplicarea celor mai bune practici internaționale.

În al treilea rând, absența standardizării la nivel național limitează capacitatea autorităților de supraveghere și a factorilor de reglementare de a evalua în mod coerent calitatea funcției de audit intern între diferite entități de interes public. Fiecare autoritate sectorială dezvoltă propriile cerințe, ceea ce duce la suprapuneri, redundanțe sau, dimpotrivă, la goluri de reglementare. Consecvent, lipsa unei reglementări unitare afectează profesionalizarea auditorilor interni din entitățile de interes public. Fără un cadru comun, recunoscut la nivel național, dezvoltarea profesională, formarea continuă și aplicarea metodologiilor avansate depind în mare măsură de cultura organizațională sau de politicile interne ale fiecărei companii, nu de o viziune națională coerentă. În ansamblu, nearmonizarea reglementărilor generează un mediu în care auditul intern nu beneficiază de aceeași forță normativă, vizibilitate și impact în toate entitățile de interes public, limitându-i rolul strategic în consolidarea guvernării corporative, gestionarea riscurilor și protecția interesului public.

Această fragmentare evidențiază relevanța și necesitatea unui cadru conceptual robust, capabil să ofere claritate, coerență și aliniere între rolurile actorilor implicați în guvernare, indiferent de sectorul în care activează o entitate de interes public. În acest context, modelul devine un instrument

⁷¹ Ordinul privind aprobarea Standardelor Naționale de Audit Intern nr. 153 din 2018, Publicat 26-10-2018 în Monitorul Oficial Nr. 400-409 art. 1577.

⁷² Legea privind controlul financiar public intern nr. 229 din 2010, Publicat 08-09-2019 în Monitorul Oficial Nr. 86-92 art. 140.

⁷³ Institute of Internal Auditors (IIA). Standardele Internaționale pentru Practica Profesională a Auditului Intern (IPPF), ediția 2017.

teoretic esențial, deoarece propune o structură universală și armonizată pentru organizarea responsabilităților privind gestionarea riscurilor, controlul intern și funcția de asigurare independentă. Prin adoptarea acestui model, entitățile de interes public pot depăși limitele unui cadru legislativ fragmentat, beneficiind de o arhitectură de guvernare care clarifică rolul managementului (prima linie), al funcțiilor de control și conformitate (a doua linie) și al auditului intern (a treia linie).

Actualizat în 2020⁷⁴, modelul oferă o distribuție clară a responsabilităților între management, funcțiile de supraveghere și auditul intern, depășind limitările versiunii anterioare, care fusese criticată pentru orientarea excesiv defensivă și pentru faptul că sugera o abordare fragmentată, cu linii percepute ca fiind izolate una de cealaltă. Versiunea revizuită nu mai descrie „apărători” separați, ci prezintă un sistem integrat de guvernare în care managementul, funcțiile de control și auditul intern colaborează pentru atingerea obiectivelor, cu respectarea independenței necesare oferirii de asigurare. De asemenea, se aliniază literaturii academice privind bunele practici de guvernare corporativă și Principiile de guvernare Corporativă ale OECD.

Vechiul model funcționa ca o hartă simplificată, dar insuficientă pentru complexitatea lumii moderne. Așa cum observă Eulerich⁷⁵, problema centrală era că separațiile nete dintre linii erau mai degrabă teoretice, nu practice, iar coordonarea era adesea imposibil de realizat în mod coerent. Noul model răspunde acestor critici printr-o re poziționare fundamentală, și anume elimină eticheta defensivă, pune accent pe colaborare între linii și redefinește responsabilitățile într-un mod care reflectă realitatea guvernării, fluidă, interdependentă și orientată spre valoare. În același timp, independența auditului intern este reafirmată, nu slăbită, fiind prezentată ca acel punct de stabilitate de care orice sistem complex are nevoie pentru a nu se dezintegra.

Literatura de specialitate arată că prima linie, reprezentată de funcțiile manageriale, își asumă responsabilitatea directă pentru procese, activități și riscuri. Managementul proiectează și aplică mecanismele de control intern, asigurând coerența acestora cu strategia organizației. Conform analizei realizate de Mikes și Kaplan⁷⁶, eficacitatea unui sistem de management al riscurilor depinde de asumarea responsabilității pentru risc de către managerii operaționali, deoarece aceștia se află cel mai aproape de procesele care generează riscurile și dispun de informația contextuală necesară pentru a le identifica și controla prompt. Autorii arată că funcțiile centrale de risc au un rol important de coordonare și metodologie, însă gestionarea propriu-zisă a riscurilor trebuie să fie ancorată la nivelul „frontline management”, întrucât numai aici riscul poate fi înțeles în mod realist și tratat eficient.

A doua linie cuprinde funcțiile specializate de risc, conformitate și alte activități de supraveghere care monitorizează în mod independent modul în care managementul gestionează riscurile. Aceste funcții nu oferă asigurare în sensul auditului, dar furnizează expertiză, coordonare și monitorizare, contribuind la reducerea asimetriilor informaționale și la promovarea unei culturi organizaționale coerente în materie de risc. În studiul realizat de Almgrashi și Mujalli⁷⁷, funcțiile specializate de risc și conformitate sunt descrise ca elemente esențiale ale arhitecturii moderne de guvernare, deoarece ele sprijină procesul de management al riscurilor prin monitorizare, coordonare și evaluarea continuă a mecanismelor de control intern. Autorii arată că aceste funcții contribuie la creșterea calității procesului de guvernare, la consolidarea unei culturi organizaționale orientate spre risc și la reducerea problemelor de asimetrie informațională, întrucât facilitează identificarea, evaluarea și documentarea riscurilor în mod sistematic. În același timp, funcțiile de risc și conformitate întăresc cadrul necesar implementării auditului intern bazat pe risc, întrucât calitatea

⁷⁴ Institute of Internal Auditors (IIA). The IIA's Three Lines Model: An Update of the Three Lines of Defense. 2020.

⁷⁵ Eulerich, M. (2021). The new three lines model for structuring corporate governance – A critical discussion of similarities and differences. *Corporate Ownership & Control*, 18(2), 180-187.

⁷⁶ Mikes, A., & Kaplan, R. (2014). Towards a Contingency Theory of Enterprise Risk Management. *Harvard Business School Working Paper No. 13-063*, p. 24.

⁷⁷ Almgrashi, A.; Mujalli, A. The Influence of Sustainable Risk Management on the Implementation of Risk-Based Internal Auditing. *Sustainability* 2024, 16, 8455.

evaluărilor acestora determină eficiența planificării și prioritizării activităților de audit. Astfel, linia a doua este prezentată în mod explicit ca un mecanism de supraveghere intermediar, indispensabil pentru funcționarea coerentă a proceselor de control și pentru susținerea unei abordări proactive în gestionarea riscurilor.

A treia linie este reprezentată de funcția de audit intern, descrisă de Tawfik, Durrah și Aljawhar⁷⁸ ca fiind o structură independentă de managementul operațional, având responsabilitatea exclusivă de a furniza asigurare obiectivă cu privire la eficiența controlului intern, a guvernantei și a proceselor de management al riscurilor. Autorii subliniază că auditul intern este singura componentă a modelului capabilă să evalueze în mod sistematic atât activitățile primei, cât și ale celei de-a doua linii, raportând concluziile direct conducerii superioare și organelor de supraveghere, inclusiv comitetului de audit.

Wang și Liang⁷⁹ arată că independența auditului intern este esențială pentru ca auditorii să își poată exercita atribuțiile fără interferență managerială, ceea ce reduce manipularea informațiilor contabile și îmbunătățește credibilitatea raportării financiare. Autorii subliniază că un audit intern independent limitează comportamentele oportuniste ale managementului, diminuează asimetria informațională și reduce costurile de agenție, contribuind astfel direct la transparența și acuratețea raportării. Prin această capacitate de supraveghere autonomă, auditul intern consolidează mecanismele de guvernanta și oferă un nivel de asigurare asupra calității informațiilor financiare pe care primele două linii ale modelului nu îl pot furniza.

Deasupra celor trei linii se află organul de conducere, responsabil pentru stabilirea direcției strategice, supravegherea integrității proceselor și crearea unui climat de responsabilitate.

Consolidarea Modelului celor Trei Linii nu poate începe în interiorul organizațiilor fără o fundație solidă la nivel normativ. În Republica Moldova, trecerea la o guvernanta modernă necesită o etapizare strategică care transformă fragmentarea actuală într-un cadru unitar. Prima etapă este cea a convergenței legislative, în care se construiește o arhitectură normativă comună pentru toate entitățile de interes public (fig.1). Reglementările sectoriale trebuie armonizate, iar obligația auditului intern, deja existentă în bănci, asigurări, investiții și fonduri de pensii, trebuie completată prin standarde transversale care descriu clar independența, mandatul, responsabilitățile și competențele auditului intern în toate entitățile de interes public. Esta etapa creează coerența de care întreprinderile au nevoie pentru a aplica modelul fără ambiguități.

A doua etapă este cea a instituționalizării supravegherii. Autoritățile de reglementare Banca Națională a Moldovei, Comisia Națională a Pieței Financiare, Ministerul Finanțelor, trebuie să adopte un cadru comun de monitorizare a celor trei linii, un sistem care nu doar solicită rapoarte, ci oferă instrumente pentru evaluarea maturității guvernantei.

⁷⁸ Tawfik, O.I.; Durrah, O.; Aljawhar, K.A. (2023). The Role of the Internal Auditor in Strengthening the Governance of Economic Organizations Using the Three Lines of Defense Model. *Journal of Risk and Financial Management*, 16, 341.

⁷⁹ Wang, P.; Liang, S. (2025). Internal Audit Independence, Legal Person Governance Structure, and Financial Reporting Quality. *International Review of Economics and Finance*, 101, 104142.

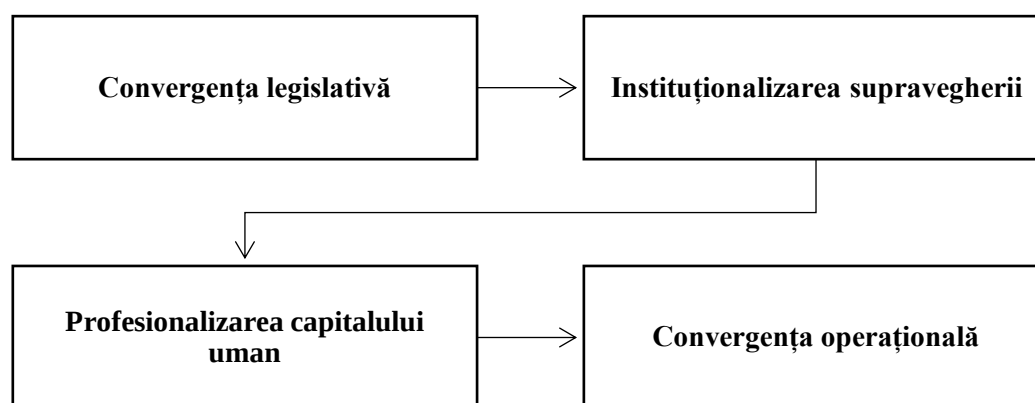

Figura 1. Cele patru etape de consolidare a Modelului celor Trei Linii la nivel de reglementare în Republica Moldova.

Sursa: elaborat de către autor

Un mecanism centralizat de evaluare ar aduce Moldovei exact beneficiul pe care îl vedem deja în economiile europene avansate: reguli uniforme, aplicate consecvent, care reduc incertitudinea și stimulează performanța.

Uniunea Europeană a învățat că atunci când fiecare stat sau fiecare sector interpretează guvernanta după conveniențe locale, sistemul devine instabil. Tocmai de aceea, au fost centralizate criteriile de evaluare: aceeași definiție a riscului, aceleași cerințe privind funcțiile de control, aceeași importanță acordată auditului intern. Nu pentru a controla mai mult, ci pentru a controla mai bine. Acest tip de arhitectură reduce exact ceea ce ar numi orice economist lucid „risipa de energie instituțională”. Organizațiile nu mai sunt obligate să ghicească așteptările autorităților sau să interpreteze diferențiat noțiunea de guvernanta. O regulă clară eliberează inițiativa, pentru că elimină surpriza arbitrarului.

Republica Moldova poate beneficia din aceeași logică. Un mecanism centralizat de evaluare, inspirat de modelul european, nu ar suprima libertatea instituțiilor, ci ar elimina discrepanțele care produc haos. Ar transforma guvernanta dintr-o noțiune interpretată diferit în fiecare colț al economiei într-o regulă simplă, bine înțeleasă și aplicată unitar. Într-o astfel de structură, nu ai nevoie de mai multă reglementare, ci de mai puțină reglementare prost făcută. Ceea ce rămâne este ordinea, predictibilitatea și spațiul necesar pentru ca organizațiile să creeze valoare fără să fie blocate într-un labirint de interpretări contradictorii. În esență, modelul european demonstrează că libertatea pieței este compatibilă cu reguli clare și supraveghere consecventă, iar Moldova poate prelua exact acest mecanism pentru a evita fragmentarea și pentru a transforma Modelul celor Trei Linii într-un standard național coerent.

În această etapă, transparența și comparabilitatea devin indicatori măsurabili, iar entitățile de interes public încep să evolueze împreună, nu izolat.

Urmează etapa profesionalizării capitalului uman, o condiție esențială pentru ca modelul să devină funcțional. Moldova poate accelera acest proces prin cadre obligatorii de formare pentru membrii comitetelor de audit, pentru conducătorii funcțiilor de risc și conformitate și pentru auditorii interni. Acest ecosistem de competențe transformă modelul dintr-o schiță teoretică într-o infrastructură intelectuală comună, capabilă să susțină schimbări de sistem.

În etapa finală, cea a convergenței operaționale, reglementarea și supravegherea se întâlnesc cu practica organizațională într-un punct de echilibru. La acest nivel, Modelul celor Trei Linii devine cadrul implicit al tuturor deciziilor care implică risc, control și responsabilitate. Instituțiile publice și autoritățile de reglementare funcționează în armonie cu entitățile de interes public, iar guvernanta nu

mai este un ansamblu de obligații sectoriale, ci un ecosistem național care promovează stabilitatea, credibilitatea și protecția interesului public.

CONCLUZII

Auditul intern devine eficient doar atunci când are independență reală și poate verifica fără interferență modul în care riscurile sunt gestionate în practică.

Fragmentarea legislativă înseamnă că entități similare funcționează după reguli diferite, ceea ce produce diferențe mari de calitate și dificultăți pentru autorități în a evalua guvernanta în mod uniform.

Un cadru unificat ar însemna o singură arhitectură clară pentru toate entitățile de interes public: aceleași standarde de audit intern, aceleași cerințe privind comitetul de audit și aceleași cerințe de raportare.

Modelul celor Trei Linii oferă o structură clară pentru această uniformizare, stabilind cine deține riscul, cine supraveghează și cine oferă asigurare independentă, eliminând suprapunerile actuale.

Prin „reformă coerentă” se înțelege armonizarea legislației sectoriale, consolidarea capacității de supraveghere și profesionalizarea funcției de audit intern, astfel încât guvernanta să funcționeze după aceleași principii în toate instituțiile.

Un cadru stabil și previzibil de arhitectură guvernamentală ar crește încrederea investitorilor și ar face procesele de decizie mai bine fundamentate, reducând riscul de abateri sau practici neuniforme.

REFERINȚE

1. Almgrashi, A.; Mujalli, A. (2024). The Influence of Sustainable Risk Management on the Implementation of Risk-Based Internal Auditing. *Sustainability*, 16, 8455. <https://doi.org/10.3390/su16198455>
2. Eulerich, M. (2021). The new three lines model for structuring corporate governance – A critical discussion of similarities and differences. *Corporate Ownership & Control*, 18(2), 180-187. <https://doi.org/10.22495/cocv18i2art15>
3. International Monetary Fund (IMF). (2016). Republic of Moldova: Financial System Stability Assessment. IMF Country Report No. 16/343. Disponibil online: https://www.imf.md/press/SR_finpub_CR16343.pdf (Accesat la 17 Noiembrie 2025).
4. Institute of Internal Auditors (IIA). Standardele Internaționale pentru Practica Profesională a Auditului Intern (IPPF), ediția 2017. Disponibil online: <https://www.theiia.org/globalassets/site/standards/mandatory-guidance/ippf/2017/ippf-standards-2017-romanian.pdf> (Accesat la 20 Noiembrie 2025).
5. Institute of Internal Auditors (IIA). The IIA's Three Lines Model: An Update of the Three Lines of Defense. 2020.
6. Ignat, Gabriela, Șargu, Lilia, Manoli, Mihail, ș.a. Introducere în audit de la concept la misiune, Varșovia, 2021, 582 pag., ISBN 978-83-66216-43-3
7. Kroll. (2015). Independent Investigation into the Circumstances of Fraudulent Transactions at Three Moldovan Banks: Summary Report. Disponibil online: https://www.bnm.md/files/Kroll_%20Summary%20Report.pdf (Accesat la 15 Noiembrie 2025).
8. Legea contabilității și raportării financiare nr. 287 din 2017, Publicat : 05-01-2018 în Monitorul Oficial Nr. 1-6 art. 22
9. Legea cu privire la întreprinderea de stat și întreprinderea municipală nr. 246 din 2017, Publicat : 22-12-2017 în Monitorul Oficial Nr. 441-450 art. 750

10. Legea privind activitatea băncilor nr. 202 din 2017, Publicat: 15-12-2017 în Monitorul Oficial Nr. 434-439 art. 727.
11. Legea privind activitatea de asigurare și de reasigurare nr. 92 din 2022, Publicat: 29-04-2022 în Monitorul Oficial Nr. 129-133 art. 229.
12. Legea privind controlul financiar public intern nr. 229 din 2010, Publicat: 08-09-2019 în Monitorul Oficial Nr. 86-92 art. 140.
13. Legea privind fondurile de pensii facultative nr. 198 din 2020, Publicat: 18-12-2020 în Monitorul Oficial Nr. 344-351 art. 227.
14. Legea privind piața de capital nr. 171 din 2012, Publicat: 14-09-2012 în Monitorul Oficial Nr. 193-197 art. 665.
15. Legea privind societățile pe acțiuni nr. 1134 din 1997, Publicat: 31-12-2020 în Monitorul Oficial Nr. 372-382 art. 341.
16. Mikes, A., & Kaplan, R. (2014). Towards a Contingency Theory of Enterprise Risk Management. Harvard Business School Working Paper No. 13-063, p. 24. Disponibil online: https://www.hbs.edu/ris/Publication%20Files/13-063_5e67dffe-aa5e-4fac-a746-7b3c07902520.pdf (Accesat la 22 Noiembrie 2025).
17. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). G20/OECD Principles of Corporate Governance 2023. Disponibil online: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/09/g20-oecd-principles-of-corporate-governance-2023_60836fcb/ed750b30-en.pdf (Accesat la 19 Noiembrie 2025).
18. Ordinul privind aprobarea Standardelor Naționale de Audit Intern nr. 153 din 2018, Publicat : 26-10-2018 în Monitorul Oficial Nr. 400-409 art. 1577.
19. Tawfik, O.I.; Durrah, O.; Aljawhar, K.A. (2023). The Role of the Internal Auditor in Strengthening the Governance of Economic Organizations Using the Three Lines of Defense Model. Journal of Risk and Financial Management, 16, 341. <https://doi.org/10.3390/jrfm16070341>
20. Wang, P.; Liang, S. (2025). Internal Audit Independence, Legal Person Governance Structure, and Financial Reporting Quality. International Review of Economics and Finance, 101, 104142. Disponibil online: <https://doi.org/10.1016/j.iref.2025.104142> (Accesat la 1 December 2025).

ACCESIBILITATEA SERVICIILOR PUBLICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

Andrei-Beniamin-Damian, BAHNARIU

Masterand Universitatea Politehnica Timișoara, Specialitatea Managementul Organizațiilor Publice

andrei-beniamin-damian.bahnariu@student.upt.ro

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-4458-3932>

Nicolae SLUTU,

doctor în drept, lector universitar,

Universitatea de Studii Europene din Moldova

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-6681-9718>

Rezumat. *Accesul la servicii publice reprezintă un indicator fundamental al calității guvernării și al gradului de democratizare a unui stat. În Republica Moldova, însă, numeroase servicii administrative inclusiv eliberarea documentelor de stare civilă, a certificatelor, extraselor și a altor informații sunt condiționate de achitarea unor taxe, ceea ce limitează accesibilitatea pentru o parte a populației. Acest articol analizează impactul acestor costuri asupra accesului egal la serviciile publice și asupra procesului de armonizare cu principiile europene privind transparența, buna guvernare și accesul liber la informațiile de interes public. Studiul examinează cadrul normativ național, compară standardele autohtone cu cele din Uniunea Europeană și evidențiază barierele administrative și economice percepute de cetățeni. Concluziile subliniază necesitatea reducerii poverii financiare, digitalizării serviciilor și alinierii legislației moldovenești la acquis-ul european, pentru a asigura un acces real, echitabil și eficient la serviciile publice. Problema devine cu atât mai stringentă în contextul parcursului european al Republicii Moldova. Procesul de integrare europeană, accelerat în ultimii ani prin avansarea dialogului politic și deschiderea negocierilor pe multiple capitole, presupune o armonizare profundă a sistemului administrativ intern cu standardele și bunele practici ale statelor membre ale Uniunii Europene. În acest sens, principiile de transparență, accesibilitate, debirocratizare și digitalizare a serviciilor publice sunt considerate cerințe esențiale pentru consolidarea statului de drept și pentru crearea unei administrații orientate spre cetățean. Modelul actual din Republica Moldova, caracterizat prin taxare excesivă și segmentată, intră în contradicție cu recomandările europene privind reducerea poverii administrative, eliminarea taxelor nejustificate și garantarea accesului liber la informația publică.*

Keywords: public services, accessibility, governance, European integration, administrative reform.

Abstract. *Access to public services represents a fundamental indicator of the quality of governance and the degree of democratization of a state. In the Republic of Moldova, however, numerous administrative services—including the issuance of civil status documents, certificates, extracts, and other types of information—are conditioned by the payment of various fees, which limits accessibility for part of the population. This article analyzes the impact of these costs on equal access to public services and on the process of harmonization with European principles regarding transparency, good governance, and free access to public-interest information. The study examines the national regulatory framework, compares domestic standards with those of the European Union, and highlights the administrative and economic barriers perceived by citizens. The conclusions emphasize the need to reduce the financial burden, digitize services, and align Moldovan legislation with the European acquis in order to ensure real, equitable, and efficient access to public services. The issue becomes increasingly pressing in the context of the Republic of Moldova's European integration path. The integration process—accelerated in recent years through the advancement of political dialogue and the opening of negotiations across multiple chapters—requires a profound harmonization of the internal administrative system with the standards and best practices of European Union member states. In this regard, the principles of transparency, accessibility, debureaucratization, and digitalization of public services are considered essential requirements for strengthening the rule of law and creating a citizen-oriented administration. The current model in the Republic of Moldova, characterized by excessive and segmented taxation, contradicts European recommendations regarding the reduction of administrative burdens, the elimination of unjustified fees, and the guarantee of free access to public information.*

Keywords: public services, accessibility, governance, European integration, administrative reform.

INTRODUCTION

Accesibilitatea serviciilor publice constituie un element central al bunei guvernări și al funcționării unui stat democratic. În Uniunea Europeană, principiile transparenței, eficienței administrative și accesului liber la informații sunt reglementate strict, fiind considerate fundamente

ale relației stat–cetățean. În Republica Moldova, însă, procesul de accesare a serviciilor publice rămâne adesea complex, birocratic și costisitor pentru cetățeni.

Situațiile în care un cetățean trebuie să achite taxe pentru eliberarea unor documente sau pentru a primi informații care, în concepția europeană, ar trebui să fie gratuite, ridică probleme de echitate, incluziune socială și eficiență administrativă. Aceste costuri constituie o barieră financiară pentru anumite categorii vulnerabile, afectând în mod direct gradul de încredere al populației în instituțiile statului.

Integrarea europeană a Republicii Moldova impune însă accelerarea reformelor în domeniul administrației publice. Aderarea presupune implementarea unor standarde clare privind accesul la informații, eliminarea plăților nejustificate și digitalizarea serviciilor publice astfel încât interacțiunea cetățean–stat să fie una simplificată și transparentă. În acest context, studiul de față își propune să analizeze barierele existente, impactul lor asupra guvernării și liniile directoare necesare pentru modernizarea administrației.

MATERIALS AND METHODS

Cercetarea utilizează o combinație amplă de metode calitative și analitice specifice științelor politice, care se interconectează pentru a oferi o imagine cât mai completă asupra modului în care taxele administrative și accesul la informații sunt reglementate și practicate în Republica Moldova, începând cu analiza cadrului normativ, unde au fost examinate în detaliu legislația națională relevantă, în special Legea privind accesul la informație, actele juridice ce reglementează taxele administrative, legislația conexasă serviciilor publice și alte reglementări incidente, toate fiind corelate cu recomandările Comisiei Europene, standardele internaționale și modelele existente în statele membre ale Uniunii Europene, ceea ce a permis evaluarea măsurii în care normele interne sunt armonizate cu principiile europene privind transparența și accesul liber la informații, continuând cu analiza documentară și instituțională, care s-a bazat pe studierea rapoartelor oficiale ale autorităților din Republica Moldova inclusiv ministere, agenții, instituții subordonate și Cancelaria de Stat precum și pe consultarea studiilor elaborate de organizații internaționale precum PNUD, BERD, OECD sau Banca Mondială, alături de literatura academică relevantă în domeniul guvernării digitale, administrației publice și reformei serviciilor publice, ceea ce a permis o înțelegere nu doar a situației actuale, ci și a tendurilor și dificultăților structurale, la care se adaugă metoda comparativă, prin intermediul căreia modelul moldovenesc a fost raportat la practicile existente în România, Estonia și alte state europene care au implementat reforme de digitalizare, simplificare administrativă și politici de tip „zero cost” pentru accesul la informații publice, această comparație evidențiind diferențele de abordare, nivelul de modernizare și impactul asupra cetățenilor, fiind completată de observația indirectă asupra percepției publice, realizată prin analiza opiniilor exprimate în presă, pe platforme oficiale ale instituțiilor, în rapoarte sociologice, comentarii publice și reclamațiile depuse de cetățeni referitor la taxele percepute pentru documente, serviciile administrative și accesul la informații, această componentă oferind o perspectivă asupra modului în care politicile actuale sunt resimțite la nivel societal, iar integrarea tuturor acestor metode a permis identificarea clară a discrepanțelor dintre standardele europene și practicile curente din Republica Moldova, precum și conturarea necesității unor reforme coerente și sustenabile în administrația publică, orientate spre transparență, eficiență și acces liber la informații.

RESULTS AND DISCUSSIONS

Datele analizate arată că achitarea taxelor pentru serviciile publice reprezintă una dintre cele mai mari bariere administrative, întrucât documente precum certificatele, extrasele, copiile sau informațiile din registre sunt eliberate aproape exclusiv contra cost, ceea ce contrastează puternic cu practicile din statele membre ale UE, unde astfel de costuri sunt fie complet eliminate, fie limitate strict la acoperirea costului tehnic minim, iar această diferență structurală evidențiază decalajul semnificativ dintre modelul moldovenesc și standardele europene, în condițiile în care costurile

actuale afectează în mod disproporționat persoanele cu venituri reduse, cetățenii din mediul rural și membrii diasporei, generând un acces inegal la informații și diminuând încrederea populației în instituțiile statului, ceea ce, din perspectivă politică, consolidează percepția unui stat excesiv birocratic și insuficient transparent, în timp ce în spațiul european accesul la informații de interes public este oferit în mod gratuit, iar consultarea documentelor nu presupune costuri suplimentare, taxele fiind aplicate doar pentru servicii adiționale și nu pentru accesul la informația propriu-zisă, realitate care subliniază faptul că Republica Moldova nu respectă încă pe deplin aceste standarde, în condițiile în care Comisia Europeană recomandă în mod constant eliminarea taxelor administrative nejustificate ca parte integrantă a procesului de modernizare a guvernării, iar deși Republica Moldova a înregistrat progrese vizibile în domeniul e-guvernării, o parte considerabilă a serviciilor digitalizate continuă să fie taxate, ceea ce contravine abordării europene, unde digitalizarea este asociată cu reducerea costurilor pentru cetățeni și cu extinderea accesului la servicii, nu cu menținerea sau crearea unor bariere financiare, iar faptul că digitalizarea în Republica Moldova nu a fost însoțită de eliminarea taxelor pentru furnizarea datelor reflectă un model administrativ orientat mai degrabă spre auto-finanțare instituțională decât spre facilitarea accesului cetățenilor la informație, astfel încât menținerea taxelor administrative ridicate se plasează în contradicție directă cu angajamentele de integrare europeană și limitează dinamica reformelor în administrația publică, perpetuând practici care nu corespund modelului european construit în jurul transparenței, accesibilității și interesului cetățeanului.

CONCLUSIONS

În concluzie, taxele actuale pentru serviciile publice din Republica Moldova reprezintă în continuare bariere semnificative în calea accesului cetățenilor la informațiile și documentele oficiale, afectând în mod direct atât calitatea guvernării, cât și încrederea publică în instituțiile statului, iar modelul moldovenesc rămâne vizibil în dezacord cu standardele europene, care promovează accesul gratuit, nediscriminatoriu și neîngrădit la informațiile de interes public, considerând acest principiu un element fundamental al unei administrații moderne și orientate spre cetățean. În acest context, alinierea Republicii Moldova la practicile europene presupune nu doar ajustări punctuale, ci o modernizare profundă a cadrului legislativ și administrativ, astfel încât taxele administrative nejustificate să fie reduse sau eliminate, iar instrumentele care reglementează accesul la date, registre și documente oficiale să respecte pe deplin principiile transparenței, eficienței și proporționalității.

ACKNOWLEDGEMENTS

Doresc să mulțumesc în primul rând organizatorilor **conferinței USEM – Universitatea de Studii Europene din Moldova** pentru crearea unui cadru inspirațional care mi-a permis să îmi prezint cercetarea și să interacționez cu experți din domeniu.

De asemenea, îmi exprim recunoștința sinceră corpului profesoral și cadrelor didactice de la **Universitatea Politehnica Timișoara (UPT)** pentru baza solidă de cunoștințe oferită și pentru îndrumarea constantă de-a lungul studiilor mele.

Nu în ultimul rând, mulțumesc **Agenției Servicii Publice (ASP) din Republica Moldova** pentru sprijinul acordat prin furnizarea informațiilor și resurselor necesare, esențiale pentru realizarea acestei lucrări.

REFERENCES

1. Legea Republicii Moldova privind accesul la informație, nr. 982/2000.
2. Cancelaria de Stat. Rapoarte privind modernizarea serviciilor publice (2022–2024).
3. Comisia Europeană. „Principii privind accesul la informațiile publice în statele membre ale UE”, Bruxelles, 2020.
4. OECD. Government at a Glance: Public Service Efficiency Indicators, 2021.
5. PNUD Moldova. „Accesul populației la serviciile publice”, Raport 2023.

6. European Commission. Moldova 2024 Enlargement Report.
7. Estonia e-Governance Academy. Best Practices in Public Digitalisation, 2023.
8. România – Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public.

MODERNIZAREA SECTORULUI DE SECURITATE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Serghei SPRINCEAN

Universitatea de Studii Europene din Moldova, 2/1 Ghenadie Iablocikin, Chișinău, Republica
Moldova

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM
sprinceans@yahoo.com

ORCID: 0000-0002-7411-9958

Alexandru TOCARJEVSCHI

Școala Doctorală Științe Sociale a Universității de Stat din Moldova, 60 Alexei Mateevici, Chișinău,
Republica Moldova

tocarjevschi.alexandru@gmail.com

Oliana SULA

doctor in political sciences University of Durres "Aleksander Moisiu"
Albania, Durres

olianasula@gmail.com

ORCID 0000-0002-9370-9582

*Articolul este elaborat în cadrul subprogramului de cercetare: 01.05.01 Securitatea națională a Republicii Moldova
în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice*

Rezumat. Războiul din Ucraina a determinat ca Republica Moldova să aprobe o [nouă Strategie de securitate națională](#) în care este prevăzut expres că Federația Rusă reprezintă principală amenințare pentru securitatea Republicii Moldova. Sistemul de securitate cuprinde și acele instituții, organizații și formațiuni care sunt abilitate cu autoritatea de a folosi forța sau amenințarea cu forța pentru a proteja statul și cetățenii săi, precum și acele structuri civile în responsabilitatea cărora intră administrarea și supravegherea structurilor de forță. Modernizarea sectorului securității naționale a Republicii Moldova presupune optimizarea unor instituții de stat cu atribuții în domeniul securității statului, care activează în temeiul legislației Republicii Moldova și care au ca obiectiv îndeplinirea sarcinilor de protecție a cetățenilor și a statului. Sectorul securității naționale este responsabil de realizarea scopului securității naționale.

Cuvinte-cheie: sector de securitate, instituție abilitată în domeniul securității, modernizarea sectorului de securitate, sistem de securitate

Abstract. The war in Ukraine led the Republic of Moldova to approve a new National Security Strategy, which expressly states that the Russian Federation represents the main threat to the security of the Republic of Moldova. The security system also includes those institutions, organizations and formations that are authorized to use force or the threat of force to protect the state and its citizens, as well as those civilian structures responsible for the administration and supervision of force structures. The modernization of the national security sector of the Republic of Moldova involves the optimization of state institutions with responsibilities in the field of state security, which operate under the legislation of the Republic of Moldova and whose objective is to fulfill the tasks of protecting citizens and the state. The national security sector is responsible for achieving the goal of national security.

Keywords: security sector, institution authorized in the field of security, modernization of the security sector, security system

Nivelul organizațional al sistemului național de securitate este reprezentat prin multitudinea de instituții, care în temeiul competențelor interacționează în vederea administrării, supravegherii, consultării și monitorizării implementării politicilor de securitate națională, precum și furnizării serviciilor de securitate [1, p. 80]. Prin urmare, sistemul securității, apărării și ordinii naționale a Republicii Moldova se definește ca ansamblu de concepte, strategii, politici, mijloace, reglementări și structuri administrative ale statului, precum și ca ansamblu de instituții ale societății care au rolul de a realiza, a proteja și a promova interesele naționale ale țării. În același timp, sistemul securității a Republicii Moldova este un mecanism de interacțiune între componentele pe care le include, bazat pe

interesele naționale și pe valorile societății, menit să asigure realizarea obiectivelor strategice ale țării, determinate de liniile directorii ale politicii de securitate națională [2, p. 121].

Securitatea națională poate fi analizată și în ipostaza sa de funcție a societății, respectiv cea de protecție, ori, mai bine zis, de autoprotecție a statului național [3, p. 607]. Din această perspectivă, problematica securității naționale poate fi supusă investigației cu ajutorul analizei funcționale (care operează cu concepte și noțiuni ca funcție – disfuncție, ori cu metode de cercetare diverse, cum ar fi, spre exemplu, analiza structuralist-funcționalistă, promovată de sociologul american Robert King Merton etc. O concluzie ce se poate desprinde din rândurile de mai sus este aceea că, cu cât aplicăm mai multe metode de cercetare, cu atât securitatea națională se înfățișează, în mod benefic, în mai multe ipostaze (de stare a sistemului social național, de proces social complex, de sistem, de funcție a statului național etc.), iar în fiecare din aceste ipostaze ea apare în multiple dimensiuni [4, p. 100]. Sistemul securității naționale al Republicii Moldova este un mecanism de interacțiune între componentele pe care le include, bazat pe interesele naționale și pe valorile societății din RM, menit să asigure realizarea obiectivelor strategice ale țării, determinate de liniile directorii ale politicii de securitate națională [5, p. 155]. Republica Moldova pornește de la înțelegerea că are nevoie de un sistem de securitate națională bazat pe un cadru instituțional definit cu claritate prin acte normative relevante și pe un personal de înaltă calificare, ce va funcționa în conformitate cu legislația în vigoare [6, p. 311]. Acest cadru instituțional îl constituie sectorul securității naționale al Republicii Moldova [7, p. 90].

Din sectorul securității naționale al Republicii Moldova fac parte instituțiile de stat cu atribuții în domeniul securității statului, care activează în temeiul legislației Republicii Moldova și care au ca obiectiv îndeplinirea sarcinilor de protecție a cetățenilor și a statului. Sectorul securității naționale este responsabil de realizarea scopului securității naționale [8, p. 38]. În esență, reprezintă o definire exhaustivă a sistemului securității naționale al Republicii Moldova, menit să asigure starea de securitate națională a Republicii Moldova, prin prisma domeniilor de referință stabilite și cu specificarea procesului de reformare a acestui sistem și sectorului propriu zis [9, p. 599].

În securitatea națională, a statului se întâlnesc, fragmentate, diferite domenii și elemente de structură din care, în principal, fac parte: securitatea politică, economică, militară, informațională, socială, ecologică, precum și securitatea dezvoltării culturale a națiunii [10, p. 481].

Esența **securității politice** constă în capacitățile și posibilitățile națiunii (societății civile) de a rezolva de sine stătător problemele orînduirii de stat, de a promova în mod independent politica internă și externă în interesul persoanei și al societății [11, p. 83].

Pentru Moldova acest aspect este extrem de important, deoarece sînt foarte puține state unde nu numai unii reprezentanți ai partidelor și formațiunilor politice, ci și unii membri ai parlamentului și guvernului public nu recunosc însuși statul din a cărui structură fac parte și nu respectă în mod demonstrativ Constituția și alte acte legislative ale țării [12, p. 128]. Acesta este un atentat direct la posibilitățile statului de a promova o politică internă independentă [13, p. 151].

Același lucru se observă și în planul politicii externe, cînd declarațiile și acțiunile unor funcționari suspuși înrăutățesc considerabil relațiile Moldovei cu alte țări [14, p. 91]. Tocmai neasigurarea securității politice cuvenite a făcut să apară pericolul la integritatea teritorială a Moldovei, ceea ce, în ultimă instanță, nu înseamnă altceva decît imposibilitatea de a promova o politică externă independentă [15, p. 102].

Securitatea economică se caracterizează prin nivelul de dezvoltare a forțelor de producție și relațiilor economice din societate, existența infrastructurii, resurselor strategice, forței de muncă calificate și a unui sistem de pregătire a ei, precum și prin caracterul integrării în sistemul relațiilor economice mondiale [16, p. 33].

Pentru Moldova aceasta înseamnă protejarea propriului producător, precum și a pieței interne și externe. Deosebit de importantă pentru orice țară, inclusiv pentru Moldova, este asigurarea livrărilor

neîntrerupte de resurse energetice, care poate fi realizată prin identificarea a trei-patru parteneri strategici, relațiile reciproce cu aceștia, inclusiv cele politice, necesitând un control deosebit [17, p. 133].

Specificul **securității militare** constă în faptul că menirea ei este de a asigura interesele securității naționale a statului cu mijloace de influență militară [18, p. 42]. Din acest punct de vedere, ținând cont de faptul că Republica Moldova și-a declarat neutralitatea [19, p. 12].

Cele menționate mai sus, reprezintă minimul obligatoriu fără de care Moldova nu va putea exista ca stat independent și suveran [20, p. 535]. Totuși, acestea sînt insuficiente. Mai este nevoie de voință politică, deoarece se impune necesitatea acută de a se face ordine în țară, de a se pune capăt corupției, criminalității și lipsei de responsabilitate la toate nivelurile puterii de stat [21, p. 28]. Numai respectarea riguroasă a legilor de către toți cetățenii fără excepție și tragerea la răspundere a infractorilor pot stopa procesul de destabilizare a Republicii Moldova [22, p. 548].

Astăzi problema existenței în viitor a Republicii Moldova și a strategiei ei geopolitice este mai actuală ca niciodată, deoarece Moldova continuă să se afle la frontiera dintre Est și Vest, dintre Comunitatea Statelor Independente și UE, dintre rublă și euro, dintre NATO și multe alte cunoscute și necunoscute și război în proximitate [23, p. 234]. S-au schimbat forțele, s-au schimbat partenerii, s-au schimbat regulile jocului, dar nu s-a schimbat situația geopolitică a Moldovei [24, p. 190].

Prin urmare, situația privind războiul din Ucraina a determinat Republica Moldova să aprobe o [nouă Strategie de securitate națională](#), în care este prevăzut expres că, Federația Rusă nu mai apare ca „partener strategic”, ci ca „principală amenințare” și ca stat-agresor [25, p. 223]. În acest sens, Republica Moldova nu mai neagă amenințarea rusească, dar evidențiază nevoia esențială de a crește investițiile în sectorul național de apărare, care, prea mult timp, a fost prost gestionat, neglijat și subfinanțat [26, p. 82]. Astfel, pentru a descuraja atacurile din exterior și pentru a-și asigura apărarea, Republica Moldova are nevoie de Forțe Armate moderne, echipate corespunzător, sustenabile, bine pregătite și cu un grad ridicat al interoperabilității cu partenerii externi [27, p. 366].

În context, Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova este o autoritate administrativă autonomă, căreia îi revine competența de asigurare a securității Republicii Moldova [28, p. 93].

Scopul activității Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova constituie asigurarea securității interne și externe a statului, apărarea ordinii constituționale, contribuirea la apărarea sistemului economic național și la asigurarea capacității de apărare a statului, combaterea terorismului și a altor amenințări la adresa securității statului, cu utilizarea mijloacelor preventive și speciale de natură nonmilitară [29, p. 83].

Sistemul de securitate cuprinde și acele instituții, organizații și formațiuni care sunt abilitate cu autoritatea de a folosi forța sau amenințarea cu forța pentru a proteja statul și cetățenii săi, precum și acele structuri civile în responsabilitatea cărora intră administrarea și supravegherea structurilor de forță [30, p. 55]. La mod direct este vorba de următoarele componente: Guvernul Republicii Moldova, fiind autoritatea executivă centrală, este responsabil de asigurarea apărării și securității naționale în ansamblu, dar în limitele atribuțiilor sale constituționale [31, p. 60]. Guvernul conduce și monitorizează activitatea agențiilor de stat ce operează direct în domeniul securității naționale și a apărării [32, p. 90]. Executivul este responsabil de capacitatea de apărare a țării, a aprovizionării forțelor armate cu armament, muniții, echipament militar și alte resurse materiale [33, p. 114]. Guvernul activează în strictă conformitate cu deciziile parlamentului și decretele prezidențiale în domeniu. Guvernul coordonează activitățile autorităților executive central (*ministere, departamente și agenții de stat*) și locale, elaborează bugetul de stat, implementează programe specifice în domeniul securității și apărării [34, p. 81].

Pe lângă, organele securității statului, Președintele Republicii Moldova, Parlamentul, Guvernul, Consiliul Suprem de Securitate, de menționat și alte instituțiile de stat cu mandat de forță și civile ce formează sectorul securității naționale: Armata Națională a Republicii Moldova; Inspectoratul

General al Poliției; Inspectoratul General pentru Situații de Urgență; Inspectoratul General de Carabinieri; Inspectoratul General pentru Migrațiune; Autoritatea Națională a Penitenciarelor; Comisiile permanente ale Parlamentului pentru apărare, securitate și ordine publică și pentru politică externă și integrare europeană a Parlamentului; Ministerul Apărării; Ministerul Afacerilor Interne; Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene; Ministerul Justiției; Ministerul Finanțelor; organele Procuraturii etc.

În această ordine de idei se înscrie și activitatea Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale; Ministerului Mediului; Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării; Ministerului Sănătății; Ministerului Muncii și Protecției Sociale; Ministerului Educației și Cercetării; Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare; Academiei de Științe a Moldovei alte instituții în conformitate cu legislația în vigoare [35, p. 122].

Astfel, accentuăm că, alături de dimensiunea militară, care rămâne totuși segmentul preponderent al securității și continuă să aibă ca obiect de referință statul, sunt reținute și următoarele: dimensiunea economică, având ca obiect de referință economia națională; dimensiunea politică, cu privire la regim sau la principiul constitutiv al statului; dimensiunea societală, cu relevanță în materia identității comunităților; dimensiunea mediului ce reține ca obiect de referință mediul înconjurător

Specialiștii în problematica securității sau orientat spre teoretizarea altor obiecte de referință și spre analiza amenințărilor de natură non-militară. Imaginea generală este aceea a unei largiri semnificative a ariei de interes în analiza riscurilor și amenințărilor de securitate ca o consecință a vastului proces de prefacere și restructurare a modelului de definire a securității. În context, diversitatea formulărilor concepțiilor cu privire la securitate națională este logică, deoarece aceasta-i o știință percepută, cu multe dimensiuni interdisciplinare. Respectiv, este cert și reiterăm că, abordările teoretice sunt necesare pentru a structura clar și sistemic riscurile și amenințările în corelație cu obiectul de referință a securității (individ, societate, stat, regiune, glob).

BIBLIOGRAFIE:

1. SPRINCEAN, Serghei. *Security of development into a knowledge-based society: Eastern european case*. In: "Challenges, Processes and Policies for Circular Economy that works for Consumers". COST Action CA22124 - ECO4ALL mid-term International Conference, 9-10 May 2025. Book of Abstracts. Iași: „Alexandru Ioan Cuza” University Publishing House. 2025, p. 80.
2. SPRINCEAN, S. *Politica securității umane în condițiile pandemiei Covid-19*. În: Sănătatea, medicina și bioetica în societatea contemporană: studii inter și pluridisciplinare. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Ediția a 3-a, 06-07 noiembrie 2020 / colegiul de redacție: Vitalie Ojovanu (redactor responsabil și coordonator). Chișinău: Print-Caro, 2020, p. 119-125. ISBN 978-9975-56-805-0.
3. SPRINCEAN, Serghei. *Incursiuni securitare de soluționare a conflictului transnistrean în contextul crizei energetice*. În: "Știință. Educație. Cultură". Culegere de articole. Conferința științifico-practică internațională. A 34-a aniversare a Universității de Stat din Comrat. Febr. 2025. / redactor-șef și editor: Ghenova Svetlana. Vol. 1: Științe economice. Tehnologii informaționale, matematică și fizică. Agricultură și industria alimentară. Drept și științe politice. Comrat: A&V Poligraf. 2025, p. 604-610.
4. SPRINCEAN, S. *Asigurarea securității umane prin fortificarea siguranței persoanei*. În: Sănătatea, medicina și bioetica în societatea contemporană: studii inter și pluridisciplinare. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, USMF, Ediția a 5-a, 7-8 octombrie 2022 / redactor responsabil și coordonator: Vitalie Ojovanu. Chișinău: Print-Caro, 2022, p. 97-103. ISBN 978-9975-165-12-9.

5. SPRINCEAN, S. *Oportunități politice pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană*. În: *Independența de stat a Republicii Moldova: retrospective și realități*. Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională, din 26 august 2021: "30 de ani de la adoptarea declarației de independență a Republicii Moldova: aspecte politico-juridice și social-economice". / Coord. Victor Juc. Chișinău: Tipografia Centrală. 2022, p. 153-171.
6. SPRINCEAN, S. *Prioritățile de securitate națională prin prisma obiectivelor de securitate umană în contextul perspectivei de extindere a UE*. În: Conferința Internațională Jean Monnet "Mecanisme și modele de adoptare a deciziilor la nivel local/regional/central", 19-20 aprilie 2024, Chișinău / Coord. L. Roșca. Chișinău: Print-Caro, 2024, p. 309-318.
7. SPRINCEAN, S. *Securitatea umană și bioetica*. Chișinău: F.E.P. "Tipografia Centrală". 2017, 304 p.
8. SPRINCEAN, S. *Simbioza securității și interesele Republicii Moldova în perspectiva extinderii UE*. Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională. Materialele conferinței științifice internaționale, 24 mai 2024 / coord.: I. Coropcean; colegiul de redacție: C. Manolache [et al.]. Chișinău: AMFA, 2025, p. 32-44.
9. SPRINCEAN, Serghei. *Valențe geostrategice și securitare ale crizei energetice din regiunea transnistreană a Republicii Moldova*. În: "Știință. Educație. Cultură". Culegere de articole. Conferința științifico-practică internațională. A 34-a aniversare a Universității de Stat din Comrat. Febr. 2025. / redactor-șef și editor: Ghenova Svetlana. Vol. 1: Științe economice. Tehnologii informaționale, matematică și fizică. Agricultură și industria alimentară. Drept și științe politice. Comrat: A&V Poligraf. 2025, p. 597-603.
10. SPRINCEAN, S. *Politica securității umane în Republica Moldova în contextul provocărilor și oportunităților mediului regional de securitate*. În: *Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european*. / red. șt. Valeriu CUȘNIR. Chișinău: Tipografia Centrală. Subcap. 5.2. 2019, p. 477-497.
11. DAVID Aurel V., *Doctrine, politici și strategii de securitate*, Ed. Fundației "România de Măine", București, 2008.
12. SPRINCEAN, S.; COZONAC, R. *Perspective asupra securității umane și modernizării sociopolitice*. În: Conferința științifică internațională "Strategia securității Uniunii Europene în contextul metamorfozelor relațiilor internaționale" (II), 22 aprilie 2022. Culegere de articole științifice. Acad. de Administrare Publică din Republica Moldova. / comitetul științific: Oleg Balan [et al.]; colegiul redacțional: ROȘCA, L. [et al.]. Vol. 2. Chișinău: Print-Caro, 2022, p. 126-132.
13. SPRINCEAN, S., SOHOȚCHI T.-S. *Human security and personal safety approaches to the contemporary East-European security challenges*. In: *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали Міжнародної XI науково-практичної конференції*, Чернівці, 27 травня 2021 року. Чернівці: Технодруk, 2021. с. 149-156.
14. SPRINCEAN, S. *Problematica securității umane în contextul evoluției societății contemporane*. În: *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale*. / Coord. Vitalie Varzari. Cap. 4. Chișinău: Tipografia Centrală. 2016, p. 77-94.
15. SPRINCEAN, S. *Siguranța persoanei în contextul sistemului de asigurare a securității umane*. In: *Parteneriatul Estic: spre o comunitate a democrației și prosperității*, Ed. 16, 31 martie - 1 aprilie 2023. Chișinău: "Print-Caro" SRL, 2023, 1, p. 98-105.
16. SPRINCEAN, S. *The importance of the inter-correlation between industrial symbiosis and security symbiosis for ensuring the macro-social sustainability*. In: *Industrial Symbiosis from a business perspective: challenges and opportunities*. Proceedings Book. WG2 Workshop &

- Conference. Izmir, May 21 2025. Yecla, Spain: Technological Centre of Furniture and Wood of the Region of Murcia (CETEM). COST Action CA22110 - LIAISE. 2025, p. 31-35.
17. SPRINCEAN, Serghei, LISNIC, Victoria. Evaluarea impactului programelor-cadru și monitorizarea domeniului de cercetare și inovare. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2025, nr. 3(183), p. 128-136.
18. SPRINCEAN, S. Perspective de ajustare a principiilor securității umane în condițiile unui nou context geopolitic. În: *Perspectivile și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*, Ed. Volumul X, 7 iunie 2023. Cahul: Tipografia „CentroGrafic” SRL, 2023, Vol.10, Partea I, pp. 40-44.
19. SPRINCEAN, S. *Contribuții ale concepției securității umane la fortificarea spațiului european de securitate*. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Spațiul european de securitate: provocări, oportunități, perspective de integrare”. 11 octombrie 2019. Chișinău: Tipogr. “Print Caro”, 2019, p. 9-20.
20. SPRINCEAN, Serghei; GRIGORIU, Inga. *Perspective civilizationale în procesul de asigurare a securității umane*. În: Culegere de lucrări. Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Conferința Științifică Internațională "Promovarea valorilor socioeconomice în contextul integrării europene", Ediția a 7-a din 6-7 decembrie 2024, Chișinău. / coordonatorul ediției: Șargu Lilia; comitetul științific: Sedlețchi Iurie (președinte). Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 531-541.
21. SPRINCEAN, S. Aspecte securitare ale procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. În: *Securitatea umană și socială în statul democratic*, 27 octombrie 2023, Chișinău. Chișinău: Tipografia "Print-Caro", 2023, p. 25-32.
22. SPRINCEAN, Serghei. *Evoluția metodologiei de cercetare în studiile de securitate în contextul noilor provocări geopolitice*. În: Culegere de lucrări. Promovarea valorilor social-economice în contextul integrării europene. Conferința Științifică Internațională "Promovarea valorilor socioeconomice în contextul integrării europene", Ediția a 7-a din 6-7 decembrie 2024, Chișinău. / coordonatorul ediției: Șargu Lilia; comitetul științific: Sedlețchi Iurie (președinte). Chișinău: USEM (Pulsul Pieței). 2025, p. 542-553.
23. SPRINCEAN, Serghei. Dezvoltarea umană și siguranța persoanei în contextul preocupărilor pentru securitatea umană. În: *Studii și cercetări juridice* / Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM; colegiul de redacție: Valeriu Cușnir (coordonator științific) [et al.]. Chișinău: CEP USM, Partea 7-8. Subcap. 7.1. 2024, p. 231-239.
24. BUZAN, Barry. *Popoarele, Statele și Frica*. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece. Săndulescu, Vivia (trad.). Chișinău: Cartier, 2000. 385 p. ISBN 978-997579727-6.
25. SPRINCEAN, S. *Valențe conceptual-metodologice ale unor categorii și noțiuni specifice domeniului securității*. În: Conferința Internațională “Consolidarea rezilienței sociale prin valorificarea capitalului uman în contextul aderării Republicii Moldova și Ucrainei la Uniunea Europeană”, 17-18 octombrie 2024, Chișinău / Coord. V. Mocanu. Chișinău: Editura USM, 2024, p. 219-226.
26. SPRINCEAN, Serghei. Consecințe securitare ale recunoașterii independenței Transnistriei în contextul „Crizei energetice” de la începutul anului 2025. În: *State, security and human rights: in digital era*, 12-13 decembrie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2025, pp. 79-90.
27. SPRINCEAN, S.; GRIGORIU, I.; GUIGOV, A. *Reglementări și mecanisme internaționale ale protecției refugiaților în Republica Moldova*. În: Provocări actuale în securitatea frontierei și protecția internațională: Conferința științifică națională cu participare internațională, 10 aprilie 2025, Chișinău / coordonator: Svetlana Slusarenco. Chișinău: CEP USM. 2025, p. 359-374.

28. SPRINCEAN, S. *Impactul pandemic al maladiei COVID-19 asupra calității guvernării prin prisma asigurării securității umane*. În: Republica Moldova în contextul necesităților de modernizare și dezvoltare sub impactul negativ al crizei de pandemie COVID-19: Materialele conferinței științifice cu participare internațională din 25 mai 2021. / Coord. V. Juc. Chișinău: Tipografia Centrală. 2021, p.82-116.
29. DAVID Aurel V. *Sociologia națiunilor*, Ed. Tempus Dacoromania Comterra, București, 2005, p. 358.
30. SPRINCEAN, Serghei. *Researching security issues in the context of methodological and conceptual adjustment needs to new geopolitical realities*. În: Implementarea acordului de asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în contextul demarării procesului de negocieri privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Masă rotundă. USEM, 13 februarie 2025, Chișinău / comitetul organizatoric: Catan Petru [et al.]. Chișinău: Pulsul Pieței, p. 53-58.
31. SPRINCEAN, Serghei; PÎRȚAC, Grigore. *Security identity in support of sustainable human development*. În: Implementarea acordului de asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în contextul demarării procesului de negocieri privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Masă rotundă. USEM, 13 februarie 2025, Chișinău / comitetul organizatoric: Catan Petru [et al.]. Chișinău: Pulsul Pieței, p. 58-62.
32. SPRINCEAN, S. *Perspective filosofice asupra fenomenelor și proceselor securitare*. În: Filosofia și perspectiva umană: culegere de articole de la conferința științifică consacrată Zilei Mondiale a Filosofiei. 21 noiembrie 2024. Ediția 21. Chișinău / coordonatori științifici: Ana Pascaru, Andrei Perciun. Chișinău: Artpoligraf. 2025, p. 86-102.
33. SPRINCEAN, Serghei. *Development of conceptual apparatus of the contemporary security studies for better analysis of securing good governance and democracy*. In: Election Integrity and the Quality of Democracy: Challenges and Pathways to Good Governance. The work of the materials of the international scientific conference. / editors: Natalia Putină, Mariana Iațco. Chișinău: CEP USM. 2025, p. 110-123.
34. SPRINCEAN, S. *Perspective de fortificare a securității regionale în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană*. În: Conferința Internațională Jean Monnet: “Cooperarea instituțiilor statului în asigurarea unității naționale”. 28-29 martie 2025, Chișinău. / coordonator: Ludmila Roșca. Chișinău: Print-Caro, 2025, p. 73-86.
35. SPRINCEAN, S.; GRIGORIU, I. *Securitatea umană și unitatea națională: tangențe și perspective*. În: Conferința Internațională Jean Monnet: “Cooperarea instituțiilor statului în asigurarea unității naționale”. 28-29 martie 2025, Chișinău. / coordonator: Ludmila Roșca. Chișinău: Print-Caro, 2025, p. 118-133.

Sectuiunea stiinte economice

THE CONCEPT OF SUSTAINABILITY

Maria Andreea OLARIU

University of Life Sciences Iași (USV)

SCIENTIFIC DEGREE: MASTER IN MANAGEMENT AND AUDIT IN AGRICULTURE.

EMAIL ADRESS: olariumaria2001@yahoo.com

COORDINATOR

GABRIELA IGNAT

PHD. Professor

University of Life Sciences Iași (USV)

Abstract. *In my project, I chose to talk about sustainability because we cannot maintain our Earth's ecosystems or continue to function as we do if more sustainable choices are not made. If harmful processes are maintained with no change, it is likely that we will run out of fossil fuels, huge numbers of animal species will become extinct, and the atmosphere will be irreparably damaged.*

One of the most compelling reasons for embracing sustainability is the urgent need to preserve our planet for future generations. Climate change, deforestation, and pollution threaten the delicate balance of Earth's ecosystems. By adopting sustainable practices, such as reducing carbon emissions, conserving resources, and protecting biodiversity, we can ensure a healthier planet for our children and grandchildren.

Keywords : sustainability, pollution, collection, environment, natural resources

INTRODUCTION.

Definition of the concept of sustainability.

The term of sustainability was first used in forestry. In the 18th century in Germany, it describes a method of exploiting wood resources without deforestation. The rationales were purely economic, with no knowledge of the long-term impact on the environment. The concept of sustainable development (or sustainability) is widely used and nowadays almost everything is carried out under the logo of sustainable development: society is developing through the application of sustainable development; education must become sustainable; industry or agriculture develop sustainably; research must support sustainable development ; water resources (or otherwise) must be used sustainably, etc. As a principle, sustainable development is required to be applied in all areas of activity in order to meet basic material needs, to provide resources to optimize the quality of life in terms of health and education. Economic development in particular, like any other type of development, requires measures to make human resources more efficient in particular, but also other types of resources in general. „One of the major challenges of sustainable development is to find ways to encourage environmentally friendly economic activities and discourage activities that cause environmental damage (air pollution, air pollution, and, waters and soil, respectively the basement).

The United Nations has defined sustainable development in the Brundtland Report as a development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. It assumes that resources are finite, and therefore should be used conservatively and carefully to ensure that they are sufficient for future generations without decreasing the quality of current life. A sustainable society must be socially responsible, focusing on environmental protection and dynamic balance in human and natural systems.

RESULTS AND DISCUSSION.

Types of sustainable development.

The concept of sustainability is made up of three pillars: environmental, economic and social - also known informally as profits, planet and people.

ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY.

Environmental sustainability is the most frequently discussed element. It is mainly about reducing carbon footprints, water use, non-decomposable packaging and wasteful processes as part of a supply chain. These processes can often be cost-effective and financially useful, as well as important for environmental sustainability.

SOCIAL SUSTAINABILITY.

The second dimension of sustainability is social, linked to the well-being of the population and the protection of the most vulnerable. This includes future generations, because the principle of social sustainability says that the current well-being must not compromise the well-being of those who come after us. In practice, we need to live with our shared benefits, ensuring that the entire population has access to resources, helping the most vulnerable and guaranteeing the same rights for all.

ECONOMIC SUSTAINABILITY.

Economic sustainability consists of development on the basis of well-developed plans and projects where the medium and long-term resources that it intends to use in its activities are highlighted principal. Economic sustainability plans also detail how resources will be used, how waste generated, waste generated, collected, stored, transported and reused, so that these operations raise the economic level of the business for sustainable development. In addition to economic sustainability, financial sustainability is also closely linked to economic sustainability, by the fact that all these sustainable development projects on the one hand can attract various funds and financing measures, and, and on the other hand, lower costs are generated with the raw material and the focus is also on making the costs of production or services more efficient. The sustainability of the business plan is the basis of a sustainable development of companies, and it includes the methods by which resources will be used, so as to achieve the maximum financial, economic, social aspects, environmental and environmental in the context of the business it supports. A sustainable business involves imposing and achieving certain objectives set by the business plan, objectives that will become achievable only as a result of the implementation of feasible projects based on reality. The business plan includes as basic elements the description of the economic activities, the values that guide the company, as well as the medium and long-term objectives that the organization has set itself. Sustainable development includes the implementation of principles and practices of continuous business development without abusing available resources. Sustainable development goals are usually set in such a way that they can be checked and monitored more easily, step by step.

Sustainable development brings benefits in the medium and long term and is directly correlated with saving the most important resources that could be used in the future or that could be allocated to other projects adjoining. Thus, significant savings of financial resources can be made, funds that can be invested in the modernization of equipment, production and work spaces, and, a logistics or even moving to a more complex level of approach represented by robotizing production or streamlining work in general. Sustainable development means pursuing all the objectives that have been proposed by the business plan, including, carrying out activities that have been proposed through sustainable development schemes that have been developed following well-dotted plans. The concept of sustainable development is currently supported by the legislation in force, which is harmonized with the latest European regulations in this field, that of monitoring, greening, and, selective collection and recycling of resources, environmental legislation as well as the approach of green energy production technologies. Recycling, pollution reduction and resource management are three important factors that characterize the principles of sustainable development.

Sustainability's importance.

The fight for environmental, economic and social sustainability means adopting a sustainable development model to generate value for current generations without discrimination and ensuring that future generations will have the same opportunities. The consequences of unsustainable development models are in the spotlight, as they cause many serious problems, such as:

- global warming;
- climate change;
- environmental degradation;
- serious social and economic inequality;
- undemocratic access to resources;
- exploitation of the planet at the expense of future generations.

A sustainable society must be socially responsible, focusing on environmental protection and dynamic balance in human and natural systems.

A sustainable lifestyle can be adopted from simple people to large companies by actively engaging in selective collection and recovery of all waste that can generate reusable raw materials, by saving resources and using clean energy as much as possible. By extending the waste collection and recycling process, the degree of pollution is reduced. The collection of waste and its transformation must be a starting point in all societies wishing to achieve prosperity and healthy development. Currently, in Romania, the level of air quality we breathe is lower in urban areas. According to a 2021 statistic, Romania was in the top three countries in the European Union with the most polluted air in urban areas. Bulgaria and Poland are the other two countries on the list. In order to reduce this environmental problem and become sustainable, the Romanian society could move towards the implementation of actions and behaviors that the Nordic states and their inhabitants have.

Finland, Norway, Sweden or Denmark have put more emphasis on educating the population and the collective good. For example, according to Eurostat statistics, Romania recorded 16.4 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, while Finland recorded 5.1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (micrograms per cubic meter). The level in Romania is above that recommended by WHO, that is an average of 10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. The separate waste collection measure has become mandatory in Romania since July 1, 2019. In 2021, Romania had over 12,000 waste collection points, 70% more than in the previous year. In some areas of the country, not all waste that is collected is recycled. Many of these are incinerated, which involves the release of chemicals into the air. In addition to polluted air, there are other problems that the environment is facing. For example, waste that reaches rivers, lakes, seas and oceans affects aquatic fauna and flora, which can lead to imbalance in the environment. Aquatic life is at risk, and many species of plants or fish are endangered. On the other hand, chemical solutions that drain into the soil affect crops. This leads to a decrease in soil quality, and poor crop development. To be able to mitigate these problems, people need to turn to the methods of combating and preventing pollution in these environments. In addition to the correct collection of waste, their storage in safe spaces that do not have a negative impact on the environment, but also their transformation (recycling), citizens can also support sustainable businesses that use biodegradable items or packaging.

Participating in the 4-month Erasmus programme in Italy, I chose to talk about the level of pollution in Italy and the recycling system, to compare Romania with another European country. Italy has come a long way in the last 25 years in terms of waste management, and is now the leader in recycling in the European Union (EU), according to the Circular Economy Network. In 2020, the country recycled 72% of its total waste, compared to an EU average of 53%. This contrasts sharply with the figures of 1997, when 80% of all garbage ended up in the pits. That said, the figures show that recycling habits are not equal across the country, with the North generally recycling more than the South. In 2022, the Italian government voted for the National Circular Economy Strategy. This initiative aims to: - introduce a new digital waste tracking system, - provide tax incentives to support recycling activities and - review the environmental taxation system and the right to reuse and repair.

In addition, the government will introduce a plastic tax in 2024 to reduce the production and purchase of single-use plastics across the country.

In Italy, recycled materials arrive at transfer stations, are sorted, compacted if necessary, and eventually loaded onto larger trucks. These trucks then transport the recyclable materials to the final processing plants. Paper and cardboard are pressed into large bales and then taken to a paper mill where they are combined with water and mixed into paste. After further treatment to remove contaminants, the final material is dried and sent to paper mills to be processed into new paper. About 90% of bags, boxes and newspapers use recycled paper. Plastic trash is sorted by type and then sold to companies to process for the real stage of recycling. As a result, recycled plastic can become many new things and even come back as benches, fences and play equipment. When recycling glass, there is no need to add new material, which makes the process relatively simple. In 2022, more than 70% of glass bottles were derived from the recovered glass material. In addition, aluminum and glass have the advantage of being recyclable indefinitely. Even though Italy is well on Recycling, Italy's air pollution is the worst on the continent, ahead of Germany and Poland. Air pollution is a complex problem. Different pollutants interact in the atmosphere, affecting health, environment and climate.

New Report „The European Environment Agency's air quality report” finds that in Italy the levels of fine particulate matter PM 2.5 are above the limits set by the World Health Organization. Despite many local initiatives, Italy is among the worst in Europe for air quality and reducing harmful emissions, with the health of Italians being very compromised. According to data from the European Environment Agency on air quality in 2019, Italy ranks first in the EU in terms of the number of deaths caused by nitrogen dioxide emissions. So it is important that pollution is reduced to have a healthy life and a future that is not endangered by more serious environmental problems. Renewable energy sources must be used on a large scale, and people must understand that the destruction of nature must be avoided by any means.

CONCLUSIONS.

In conclusion, as we can see, sustainability is important for the preservation of the planet and natural resources such as water and air. Building a sustainable future and nurturing sustainable ways of life will reduce pollution and protect plant and animal habitats.

A key part of sustainability involves sustainable business practices and economic development, including green technology, green supply chains and more. When businesses and government follow sustainable practices, it creates a ripple effect on individuals and communities to reduce greenhouse gas and fossil fuel emissions. All this contributes to a better quality of life.

Actions that we can take to promote sustainability.

Actions aimed at promoting sustainability are of paramount importance in the fight against climate change and environmental degradation.

1. Efficient use of energy, such as promoting the use of energy-efficient appliances with lower energy consumption. Even the use of renewable energy sources, such as solar energy, can help reduce carbon footprint and energy consumption.

2. Reducing, reusing and recycling: practicing the three "R" - reducing, reusing and recycling - is an effective way to promote sustainability. Reduction involves reducing the consumption of resources by avoiding the purchase of unnecessary or non-essential products. Re-use involves the repeated use of a product instead of discarding after a single use, by repairing or donating objects. Recycling involves turning waste into raw materials for the production of new products, helping to save natural resources.

3. Adopting a minimalist lifestyle: a minimalist lifestyle involves reducing consumption to what is strictly necessary. This can be achieved by buying quality and durable products, instead of

cheap ones, but with a short service life. Avoiding impulsive and unsustainable shopping can reduce waste production and resource consumption.

4. If it is possible, we can even choose a sustainable diet: a sustainable diet involves the consumption of local, seasonal and, as far as possible, organic products. The choice of food from sustainable and organic agriculture helps to reduce the impact on the environment by avoiding the excessive use of pesticides and chemical fertilizers. Reducing meat consumption and encouraging the consumption of plant products can also help reduce greenhouse gas emissions and conserve natural resources.

BIBLIOGRAPHY.

1. Ariston Holding N.V , 2022
2. Ashley Dittman, in the article The importance of sustainability, 2019.
3. Bommarco R, Kleijn D, Potts SG. Ecological intensification: harnessing ecosystem services for food security. *Trends in Ecology & Evolution*, 2013; pag. 230-238
4. Bujor, Tatiana, Corețchi, Boris. The social and economic impact of social entrepreneurship in the Republic of Moldova. In: *Sustainability and Economic Resilience in the Context of Global Systemic Transformations*, Ed. Ediția 4, 27-28 martie 2025, Chișinău. Chișinău: SEP ASEM, 2025, Ediția 4, pp. 210-215. ISBN 978-9975-168-27-4. DOI: <https://doi.org/10.53486/ser2025>
5. Burbulea, Rodica, Lachi, Cristina. Inovație și sustenabilitate în managementul calității serviciilor turistice. In: *Vector European*, 2025, nr. 1, pp. 86-95. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2025-1.14>
6. Chapman SC, Chakraborty S, Dreccer MF, Howden SM, Nigam SN. Plant adaptation to climate change Opportunities and priorities in breeding. *Crop Science*. 2020;60(6):2577-2594
7. European Environment Agency, 2014.
8. Mason M, “What is sustainability and why is it important?”, 2019
9. Mihai Cristian Ioniță, in the article “ Industry & Environment”, 2023.
10. Pearson, Education Sustainability Narrative, 2016.
11. Poddar, Avijit, Robu, Elena. Sustainable Development and Strategic Management: Integrating ESG Principles into Corporate Strategy. In: *EcoSoEn*, 2025, nr. 1, pp. 16-25. ISSN 2587-344X. DOI: <https://doi.org/10.54481/ecosoen.2025.1.02>
12. Șargu L. coordonator, et al., Sustainable management through international economic relationships, Infor Elea Smart Business Academy, SG Edizioni, Milano, Italy, Ottobre 2023, 471 pp. 18. c.a. ISBN 978-88-947630-0-3
13. Șargu, Lilia, Prigoreanu, Ioan. Aspects of the particularities and characteristics of sustainable management, în monografia colectivă *Resilience, management, sustainability, and interdisciplinarity, pillars in business* Plovdiv, HSSE Publishing Complex, Plovdiv, 2024. 65–90 pp, ISBN (Print) 978-619-7774-09-2
14. Șargu, Lilia. Marketing sustenabil prin fidelizarea clienților. In: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 58-63. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.12> 0,5 c.a.
15. Van Lenteren JC, Bale J, Bigler F, Hokkanen HMT, Loomans AJM. Assessing risks and benefits of biological control. *IOBC/WPRS Bulletin*, 2008.
16. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81

SUSTAINABILITY. SUSTAINABLE HORTICULTURE PRACTICES

Constantin Alin STECLARU

University of Life Sciences Iași (USV)

SCIENTIFIC DEGREE: BACHELOR'S DEGREE IN HORTICULTURE

EMAIL ADRESS: alinsteclaru@gmail.com

COORDINATOR

GABRIELA IGNAT

PHD. Professor

University of Life Sciences Iași (USV)

Abstract. *This presentation gives a general overview of sustainable horticulture methods and emphasizes numerous eco-friendly techniques that are applied in the industry. In order to provide food, green cities, and preserve biodiversity, horticulture is essential. However, traditional horticulture methods frequently have a negative influence on the environment, including soil erosion, water pollution, and greenhouse gas emissions. Adopting sustainable and ecologically friendly practices in gardening has become increasingly important in recent years. In order to reduce environmental impact while boosting production and fostering long-term sustainability, this review will also investigate and assess the efficacy of various strategies. The study analyses a number of significant issues, such as organic farming, integrated pest control, water conservation, management of soil health, and improvement of biodiversity. According to the research, gardening practices that are more environmentally friendly can also result in lower input costs and better ecosystem benefits. But there are also difficulties and potential hindrances to the broad use of these techniques. The analysis finishes with suggestions for additional study as well as useful takeaways for promoting sustainable horticultural practices.*

Keywords: Sustainable horticulture, ecologically friendly, organic farming, integrated pest management, water conservation, biodiversity.

INTRODUCTION.

Sustainability is a concept that refers to using natural resources in a way that meets current needs without compromising the ability of future generations to meet their own needs. It is a balance between economic, social and environmental needs. This means that we need to ensure that we can continue to use resources at a rate that does not exhaust them and does not destroy them.

Sustainability is essential to the survival and prosperity of the planet and humanity. A sustainable lifestyle helps prevent the depletion of natural resources, protects the environment, promotes social equity and creates a sustainable economy. Without sustainability, we face the risk of destroying natural habitats, increasing social inequalities and affecting our health and well-being.

Sustainability directly influences the quality of the air we breathe, the quality of the water we drink, the availability of the food we eat, and the climate stability of the planet. Sustainable practices can also lead to job creation, poverty reduction and improved quality of life. Whether we realize it or not, our daily actions have an impact on the environment and on our lives and future generations. Every individual has an important role to play in promoting sustainability. Whether it's recycling, saving water, choosing a green mode of transportation, or supporting local businesses, every decision we make matters. By making conscious and responsible decisions, we can contribute to a more sustainable future.

Sustainable horticulture practices are crucial for reducing the environmental effects of conventional horticultural techniques while preserving ecological balance and long-term agricultural yield. Adopting environmentally friendly methods in horticulture is becoming increasingly important as the need for sustainable development and environmental stewardship is recognized on a worldwide scale. In order to achieve sustainable food production systems, this review article seeks to provide a thorough overview of environmentally friendly approaches in sustainable horticulture practices. Conventional horticulture techniques frequently use a lot of pesticides, synthetic fertilizers, and extensive irrigation, which causes soil degradation, water pollution, and biodiversity loss. Sustainable

horticulture practices, in contrast, place a higher priority on the preservation of natural resources, the promotion of ecosystem health, and the reduction of harmful environmental effects. In recent years, a number of crucial strategies have evolved to deal with these difficulties. One of the key tenets of sustainable horticulture is organic farming. Organic farming encourages biodiversity, improves soil fertility, and decreases pesticide residues in products by forgoing the use of synthetic pesticides and putting an emphasis on soil health management. The use of biological control agents, crop rotation, and monitoring techniques are all important components of the Integrated Pest Management (IPM) approach, which combines them with other pest control methods to lessen the need for chemical pesticides and reduce any unfavorable effects on non-target organisms. Given the mounting demands on water resources, water conservation is a crucial component of sustainable horticulture practices. Water wastage is decreased and water use efficiency is increased through efficient irrigation techniques like drip irrigation and precision irrigation. Sustainable water management in horticulture is further aided by the use of reclaimed water, rainwater harvesting, and water-saving devices. For horticulture to be sustainable over the long run, maintaining healthy soil is essential. Long-term production and ecosystem functioning is supported by techniques such as cover cropping, mulching, composting, and vermicomposting. These techniques also increase nutrient availability and decrease soil erosion.

Another crucial component of sustainable horticulture practices is the improvement of biodiversity. Natural pest control, pollination services, and ecosystem resilience are all improved by preserving and establishing habitats for beneficial creatures, implementing agroforestry systems, and encouraging biodiversity protection.

RESULTS AND DISCUSSION.

Sustainable Horticulture Practices.

These are following practices apply in sustainable horticulture.

Organic Farming in Horticulture.

Growing fruits, vegetables, flowers, and other horticultural crops using natural methods and materials is emphasized in organic farming, a style of horticulture that is environmentally friendly. Through this method, artificial pesticides, fertilizers, and genetically modified organisms (GMOs) are avoided, supporting sustainable agriculture systems that are good for the environment and human health. An overview of organic horticulture farming, along with arguments in favor of it, are provided in this section. Organic farming prioritizes preserving biodiversity, and soil health, and reducing its negative effects on the environment. Organic farmers use a variety of methods, such as crop rotation, composting, green manure, and the employment of helpful insects for pest management, as opposed to relying on synthetic pesticides.

These methods help to boost microbial activity, reduce soil erosion, improve water and nutrient retention, and improve soil fertility. Reducing the use of synthetic pesticides and fertilizers helps to conserve ecosystems and lessen soil and water contamination, which is one of the main advantages of organic farming in horticulture.

Water Conservation in Horticulture.

As water shortages and effective water resource management become more crucial, conserving water is a key component of sustainable gardening practices. A summary of water conservation techniques used in horticulture, along with arguments in favor of them, are given in this section. Drip irrigation is a very effective method of water conservation in horticulture. In contrast to conventional irrigation techniques, it minimizes evaporation and runoff by delivering water directly to the root zone of plants. Precision irrigation, is another water conservation strategy, which uses cutting-edge technology to deliver water according to the individual requirements of plants. In order to schedule irrigation more effectively and avoid over-watering, weather information, soil moisture sensors, and

computerized control systems are used. Precision irrigation maximizes water use efficiency and minimizes water waste by only giving water when and where it is required.

Recycled water is becoming more and more popular in horticulture as a sustainable water supply. It is possible to repurpose treated wastewater, gray water, or rainfall collection for irrigation. Recycling water is an important resource for plant nutrition since it reduces the nutrient load in wastewater and conserves freshwater resources.

Soil Health Management in Horticulture.

The management of soil health is a key component of sustainable horticulture practices since it is essential for sustaining long-term production, encouraging plant development, and assisting ecosystem function. The benefits of soil health management techniques used in horticulture, as well as references proving their efficacy, are described in this section. For horticulture to improve soil health, cover crops are frequently utilized. For soil protection and enrichment, cover crops like grasses or legumes are cultivated during fallow periods or in conjunction with primary crops.

Economic Restraints.

Adopting sustainable horticulture practices is frequently complicated by economic concerns. Farmers may experience financial hardship due to the up-front expenditures associated with switching to sustainable practices, such as organic certification, the adoption of new technology, or infrastructural improvements. Economic limitations are made worse by limited access to financial resources, credit, or government incentives.

Market Demand and Access.

Farmers may be discouraged from implementing sustainable horticulture practices due to a lack of market demand and restricted access to sustainable markets. Farmers can be hesitant to invest in these changes if the market does not acknowledge and reward the environmental advantages of sustainable practices .

To encourage the use of sustainable practices, it is crucial to promote sustainable certification programmers, strengthen market ties, and develop market incentives.

CONCLUSIONS.

Sustainability is very important for us because improves the quality of our lives, protects our ecosystem and preserves natural resources for future generations. In the corporate world, sustainability is associated with an organization's holistic approach, taking into account everything, from manufacturing to logistics to customer service. Going green and sustainable is not only beneficial for the company; it also maximizes the benefits from an environmental focus in the long-term.

Sustainable horticulture techniques are essential for reducing negative environmental effects, fostering resource efficiency, and preserving the long-term viability of the horticultural industry. In this assessment, we've emphasized a number of eco-friendly practices that support long-term horticulture. Horticultural systems can be improved to become more sustainable and resilient through the use of organic farming, integrated pest management, water conservation, soil health management, biodiversity improvement, and evaluation of environmental results. These environmentally friendly methods provide a number of advantages, including better soil health, fewer chemical inputs, increased water efficiency, biodiversity preservation, and decreased environmental contamination. In addition, they support sustainable livelihoods for farmers and the provision of safer, healthier food. They also boost ecosystem services. However, overcoming obstacles and hurdles like knowledge gaps, financial restrictions, market dynamics, technological complexity, and policy assistance is necessary for the effective adoption of sustainable horticulture practices. The introduction of supportive legislation and financial incentives, as well as the participation of numerous stakeholders, including farmers, academics, policymakers, and consumers, are required to address these difficulties.

To better understand the long-term effects of sustainable practices, increase climate change resilience, take advantage of technological advancements, address socioeconomic issues, and develop scaling-up strategies, more study is required.

BIBLIOGRAPHY

1. Baranski M, Srednicka-Tober D, Volakakis N, Seal C, Sanderson R, Stewart GB, et al. Higher antioxidant and lower cadmium concentrations and lower incidence of pesticide residues in organically grown crops: a systematic literature review and meta-analyses. *British Journal of Nutrition*, 2014.
2. Borrelli P, Panagos P, Märker M, Modugno S, Schütt B. Assessment of the impact of agri-environmental practices on soil erosion and soil fertility. *Science of the Total Environment*. 2019.
3. Chaves B, Alegre H, Moriana A, Abadía A, Abadía J. Irrigation strategies to reduce environmental impact in deciduous orchards. *Agronomy*, 2019.
4. Gabriela Ignat, Ioan Prigoreanu, Lilia Șargu, Nicu Șargu, Estimating the economic value of agricultural land on the financial sustainability of agricultural holdings in the North-East Region of Romania, VII. International Applied Social Sciences Congress - (C-IASOS – 2023) Valletta –Malta, 13-15 November 2023, pp. 577-590,. ISBN: 978-625-94328-1-6
5. Gontijo LM, Picanço MC, Pereira RM, Guedes RNC, Pallini A. Conservation biological control in Brazilian crops: Major accomplishments and current challenges. *Pest Management Science*, 2018.
6. IGNAT, Gabriela, ȘARGU, Lilia, PRIGOREANU, Ioan, ȘARGU, Nicu Constantin, ULINICI, Andrian, BORDEIANU, Gabriela-Daniela. Assessing the Sustainability of Agricultural Bioenergy Potential in the European Union. In: *Energies*, 2024, vol. 17, pp. 1-25. ISSN 1996-1073. DOI: <https://doi.org/10.3390/en17194879>
7. Lamont WJ., Sustainable water use in horticultural crops. In *Environmental Soil and Water Chemistry*, p. 477-490.
8. Lilia Sargu, Catalin-Ionel Idriceanu, The Clustering in the Context of Forest Management, în: *Economy Transdisciplinarity Cognition*, Vol. 21, Issue 1/2018, Romania, Bacău, http://www.ugb.ro/Downloads/Info%20Studenti/20172018/etc2018no1/15_Sargu,_Idriceanu.pdf, ISSN 2068 - 7389
9. Lilia Șargu, Ioan Prigoreanu, Nicu Șargu, Gabriela Ignat Perspectives of agriculture 4.0 development regarding the sustainability of farming system in Romania. În *OSEEC 2023 International Conferinse, Ongoing Social, Economic and Environmental Challenges 1 st Edition*, Arad, România, pp.189-204, ISSN 3008-6914
10. Parrella MP, Jones VP, Zalom FG. UC IPM Pest Management Guidelines, Floriculture and Ornamental Nurseries, University of California Statewide Integrated Pest Management Program;
11. Pascu M., Dascaluic D., Șargu L., Coman C. The role of clusters in the development of small entrepreneurs in Romania and the Republic of Moldova, *Bulletin of the Transilvania University of Brașov, Series VII: Social Sciences • Law • Vol. 12(61) No. 2 – 2019*, pag. 337-347, <https://doi.org/10.31926/but.ssl.2019.12.61.2.16>
12. Perez G, Gillespie D. Best Practices for Integrated Pest Management (IPM) in Horticulture and Specialty Crops. University of Florida IFAS
13. Șargu, Lilia, Prigoreanu, Ioan. Aspects of the particularities and characteristics of sustainable management, în monografia colectivă *Resilience, management, sustainability, and interdisciplinarity, pillars in business* Plovdiv, HSSE Publishing Complex, Plovdiv, 2024. 65–90 pp, ISBN (Print) 978-619-7774-09-2
14. Van Lenteren JC, Bale J, Bigler F, Hokkanen HMT, Loomans AJM. Assessing risks and benefits of biological contro, 2008.

15. Wright MG, Hoffmann MP, Integrated Pest Management: Principles and Practice, 2019.
16. Zaller JG, Heigl F, Ruess L, Grabmaier A, Pachinger B. Organic farming and landscape structure: effects on insect-pollinated plant diversity in intensively managed grasslands. *Journal of Applied Ecology* 1937-1947.
17. Ignat, G., Șargu, L., & Prigoreanu, I. (2024). Modern paradigms in agricultural development: Innovation, sustainability, and digital transformation. În *Modern paradigms in the development of the national and world economy* (pp. 17b). Chișinău: Moldova State University. ISBN 978-9975-62-770-2
18. Prigoreanu I., Șargu L., Ignat G., (2024). European funds for rural development: a sustainable vision for Romania "Economic growth in the face of global challenges. International Scientific-Practical Conference "Economic growth in the face of global challenges. Consolidation of national economies and reduction of social inequalities", Volume I, 18th Edition, October 10-11, 2024, (INCE al ASEM), ISBN 978-9975-167-77-2. pp. 267-278, https://conferinte.stiu.md/sites/default/files/evenimente/I_Vol_INCE_%202024.pdf
19. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81

EFFICIENCY OF WORKING CAPITAL IN THE COMPANY SC AGROIND BAZGA S.R.L.

Simona Elena STANCU,
Universitatea de Științe Vieții “Ion Ionescu de la Brad” din Iași, Facultatea de Agricultură,
Masterand, Specializarea de Management și Audit în Agricultură
email: simonaelenastancu@yahoo.com
ORCID: 0009-0008-7544-5852
COORDONATOR
Prof. Univ. Dr. Gabriela IGNAT

Rezumat Studiul analizează eficiența capitalului de lucru în cadrul SC Agroind Bazga S.R.L., având ca obiective principale evaluarea echilibrului financiar al companiei și identificarea modului în care aceasta își gestionează resursele financiare pentru a-și susține activitatea. Scopul fundamental al studiului este să ofere o înțelegere mai profundă a modului în care compania utilizează capitalul său de lucru pentru a finanța operațiunile curente și pentru a menține solvabilitatea. Prin analizarea evoluției nevoilor permanente și curente, precum și a resurselor permanente și curente ale companiei în perioada 2020-2022, studiul urmărește să identifice tendințele și fluctuațiile care pot afecta echilibrul financiar al acesteia. Fondul de rulment și nevoia de fond de rulment sunt analizate pentru a evalua nivelul de lichiditate al companiei și capacitatea sa de a face față cerințelor de plată pe termen scurt. Rezultatele studiului sunt relevante pentru managementul financiar al SC Agroind Bazga S.R.L., oferind informații esențiale pentru luarea deciziilor în ceea ce privește gestionarea capitalului de lucru și optimizarea echilibrului financiar, în plus, studiul poate servi și altor companii din sectorul agricol, oferindu-le orientare în gestionarea eficientă a capitalului de lucru și în îmbunătățirea performanței financiare.

Keywords: working capital, efficiency, permanent needs, current needs

JEL CLASSIFICATION: M11, M21, M41, Q12, Q14

INTRODUCTION

The need and usefulness of financial analysis as a tool for monitoring business activities and performance is to ensure competitive advantage and viability by knowing resource allocation options, allocation size, investments and the efficiency of their use.

There are different opinions on the definition of financial analysis [1]. Therefore, financial analysis is defined as “the activity of diagnosing the state of financial performance of a business at the end of the year. It aims to identify the strengths and weaknesses of financial management in order to formulate new strategies for maintenance and development in a competitive environment” [3].

The results of the financial analysis are addressed to managers, current or potential shareholders, financial analysts, participants in the corporate life cycle, financing legal entities (banks, financial institutions, parent companies, other businesses) [2].

These users have a decisive role in making various decisions, such as: management decisions of the enterprise; decisions to buy or sell securities; the decision to grant or reject the credit, decisions regarding the total or partial acquisition of the business.

For managers, the importance of the diagnosis given by the financial analysis is fundamental because it brings the necessary clarification to decision-making not only in terms of financial policy but also in the general policy of the enterprise [7]. Shareholders, individuals or legal entities, are directly interested in calculating the value of the enterprise by providing venture capital [6]. Financial analysis has a special role in determining the economic value, strengths and weaknesses of a business in order to avoid the business being caught in the relationship with other less viable businesses [4].

A financial analysis tool is a method or technique used to: measuring the financial efficiency of previous actions; evaluation of financial performances; evaluating their impact on the future of the business; financial evaluation [10].

Financial analysis tools look to the future, while accounting analysis tools aim to understand the past. Data sources for financial analysis are summarized accounting documents: balance sheet, profit and loss account and balance sheet annexes [5].

In the framework of financial analysis, informatics also plays a special role, because with the help of computers it is possible to record stocks well, to calculate indicators, to calculate financial balances, to make financial forecasts based on certain assumptions. Many tools are available for financial analysis [8]. These will help identify financial symptoms that indicate a problem. Therefore, a financial analyst will look to identify certain symptoms when analyzing financial data and then determine the causes of those symptoms.

Working capital efficiency is critical to any organization, regardless of its size or industry. It is a fundamental aspect of financial management, having a direct impact on a company's financial stability and performance [9]. The agricultural sector represents one of the pillars of the Romanian economy, having a crucial role in ensuring food security and contributing to the country's gross domestic product. In this context, the study on the efficiency of working capital within an agricultural company is particularly relevant, having a direct impact on the competitiveness and sustainability of the agricultural sector in Romania [11].

Working capital efficiency represents a company's ability to optimally manage the financial resources needed to carry out current operations. This concept is essential in financial management, having a significant impact on the stability and performance of a company. Effective working capital management involves balancing the company's current needs with the resources available to meet them [14]. Thus, companies try to maximize their liquidity and minimize the financial risks associated with working capital management. There are several indicators used to assess working capital efficiency, such as working capital, working capital need, and net cash [12]. Working capital reflects the difference between a company's current assets and short-term liabilities and can be positive or negative depending on the situation. Working capital requirement is the amount of money needed to support the company's current operations, and net cash reflects a company's net cash holdings after deducting short-term liabilities [13].

Effective working capital management can help improve a company's financial performance by optimizing liquidity, reducing financial costs and minimizing insolvency risks [16]. Finally, working capital efficiency is crucial to a company's success and sustainability in the competitive and ever-changing business environment.

RESEARCH METHODOLOGY

The research methodology used includes the identification of indicators from the social balance sheet of the S.C. Agroind Bazga S.R.L. in the period 2020-2022 and the economic analysis, the analysis of the indicators resulting from the accounting balance sheet.

Research methods used are:

- the study of specialized scientific literature - which is obtained through specialized works,
- technical-economic analysis of the indicators resulting from the accounting balance sheet,
- field observations, within society.

The content of the economic-financial analysis process of the accounting balance sheet of the company SC Agroind Bazga S.R.L., including its integration with synthesis, involves the completion of the following stages:

a) Definition of analytical objectives: - includes the identification of facts, phenomena, results expressed in the form of absolute quantities or indicators. Using certain methods of assessment and calculation to define purpose in terms of time and space, quantity and quality.

b) Identification of the elements, factors and causes that affect the studied phenomenon: the decomposition into elements requires structural analysis. This is done according to the principle of

step-by-step decomposition: the factors are determined sequentially, from direct factors to indirect factors, until the final cause is determined.

c) Determining the correlation between each factor and the analyzed phenomenon, on the one hand, and the correlations between the different factors acting on it, on the other. Determining separately from causality and conditional reports. Completion of these three stages leads to the development of analytical models of analytical processes and phenomena.

d) Measuring the influence of different elements or factors on the analyzed phenomena. The quantitative analysis is carried out at this stage, using appropriate factorial models, thus allowing the measurement of the influence, the determination of the size of the indicators in the accounting balance and the most accurate evaluation of the results.

RESULTS AND DISCUSSION

Working capital represents the excess of permanent capital (equity + medium and long-term liabilities) over fixed assets. In other words, it represents the part of permanent capital used to finance the operating cycle.

The working capital is an independent indicator of the financial balance produced under the influence of the banking industry. It is a prerequisite for maintaining the solvency of the company and its financial dependence on creditors. S.C. Agroind Bazga S.R.L. from Răducăneni, was established on 27-02-2009 and its main object of activity is CAEN code 111 - "Cultivation of cereals (excluding rice), leguminous plants and plants producing oilseeds.

S.C. Agroind Bazga S.R.L. implemented and accessed in 2017 a project on "Modernization of the agricultural holding managed by Agroind Bazga S.R.L. through the purchase of agricultural machinery and equipment" which was naturally integrated in this context with such diverse variables, and its implementation led to the creation of a more favorable context for the Romanian agricultural sector.

Table 1 analyzes the evolution of the permanent needs of S.C. Agroind Bazga S.R.L. in the period 2020-2022.

Table 1 Evolution of the permanent needs of S.C. Agroind Bazga S.R.L.

No. crt.	Balance sheet indicators	U.M.	Symbol/Calculation formula	Years of analysis		
				2020	2021	2022
1	Tangible assets	lei	Ta	1.303.700	1.016.708	736.779
2	Intangible assets	lei	Ia	0	0	0
3	Financial assets	lei	Fa	0	0	0
4	Total permanent needs	lei	Np = Ta+Ia+Fa	1.303.700	1.016.708	736.779

Source: own calculations based on the balance sheet of the S.C Agroind Bazga S.R.L.

Table 2 Evolution of the current needs of S.C. Agroind Bazga S.R.L.

No. crt.	Balance sheet indicators	U.M.	Symbol/Calculation formula	Years of analysis		
				2020	2021	2022
1	Inventories	lei	I	594.164	875.909	385.257
2	Claims	lei	C	606.242	167.589	522.695
3	Cash availability	lei	Ca	89.339	21.380	241.558
4	Prepayments	lei	P	130.589	130.859	211.653
5	Total current needs	lei	Nc=I+C+Ca+P	1.420.334	1.195.737	1.361.163

Source: own calculations based on the balance sheet of the S.C Agroind Bazga S.R.L.

As can be seen the permanent needs of the S.C. Agroind Bazga S.R.L. follows a downward trend, identifying with the company's tangible assets. Thus in 2020 they were 1.303.700 lei, in 2021

was 1.016.708 lei and in 2022 was 736.779 lei. The evolution of the current needs of S.C. society. Agroind Bazga S.R.L. are presented in table 2.

The current needs of S.C. Agroind Bazga S.R.L. they are made up of its current assets and expenses registered in advance, and their evolution during the analyzed period shows fluctuating values, with the highest level recorded in 2020 of 1.420.334 lei and the lowest level recorded in 2021 of 1.195.737 lei, a fact due to the decrease in the company's cash availability from 89.339 lei to 21.380 lei and the decrease in receivables from 606.242 lei to 167.589 lei.

Table 3 shows the evolution of the permanent resources of the company S.C. Agroind Bazga S.R.L. in the period 2020-2022.

Table 3 Evolution of the permanent resources of the S.C. Agroind Bazga S.R.L.

No. crt.	Balance sheet indicators	U.M.	Symbol/Calculation formula	Years of analysis		
				2020	2021	2022
1	Own capital	lei	Oc	459.876	472.387	515.388
2	Long-term debt	lei	Ltd	299.839	306.808	377.569
3	Total permanent resources	lei	Rp = Oc+Ltd	759.715	779.195	892.957

Source: own calculations based on the balance sheet of the S.C. Agroind Bazga S.R.L.

The permanent resources made available to S.C. Agroind Bazga S.R.L. they are made up of its own capital and its medium and long-term liabilities. As can be seen in table 3, their evolution increases from one year to another, if in 2020 they were 759.715 lei, in 2021 they have a value of 779.195 lei, and in 2022 they reach 892.957 lei. This upward trend can be attributed to the increase in equity in 2021 compared to 2020 by +2,72% and by +9,10% in 2022 compared to 2021 and to the increase in total debt in 2022 by +22,20% compared to the level recorded in 2021.

The evolution of the current resources of the company S.C. Agroind Bazga S.R.L. are highlighted in table 4.

Table 4 Evolution of the current resources of the S.C. Agroind Bazga S.R.L.

No. crt.	Balance sheet indicators	U.M.	Symbol/Calculation formula	Years of analysis		
				2020	2021	2022
1	Short term debts	lei	Std	1.042.343	542.469	660.318
2	Advance income	lei	Ai	922.246	890.781	544.667
3	Total current resources	lei	Rc = Std+Ai	1.964.589	1.433.250	1.204.985

Source: own calculations based on the balance sheet of the S.C. Agroind Bazga S.R.L.

The total current resources of the company S.C. Agroind Bazga S.R.L consists of short-term debts and income recorded in advance. Thus, the company obtains current resources of 1.964.589 lei in 2020, 1.433.250 lei in 2021 and 1.204.985 lei in 2022.

In the period 2020-2021 the company S.C. Agroind Bazga S.R.L obtains a negative working capital (-543.985 lei in 2020 and -237.513 lei in 2021), this fact can be attributed to the increase in permanent resources and the decrease in permanent needs.

In 2022, the working capital of S.C. Agroind Bazga S.R.L. registered a positive value (156.178 lei) thus this means that the company's potential short-term liquidity is sufficient for potential short-term needs. Calculation of the working capital, the need for working capital and the net treasury of the S.C. company. Agroind Bazga S.R.L is presented in table 5.

Table 5 Analysis of the working capital of S.C. Agroind Bazga S.R.L.

No. crt.	Balance sheet indicators	U.M.	Symbol/Calculation formula	Years of analysis		
				2020	2021	2022
1	Permanent resources	lei	Pr	759.715	779.195	892.957
2	Permanent needs	lei	Pn	1.303.700	1.016.708	736.779
3	Current resources	lei	Cr	1.964.589	1.433.250	1.204.985
4	Current needs	lei	Cn	1.420.334	1.195.737	1.361.163
5	Cash availability	lei	Ca	89.339	21.380	241.558
6	Current liabilities	lei	Cl	1.042.343	542.469	660.318
7	Working capital	lei	WC = Pr - Pn	-543.985	-237.513	156.178
8	Working capital requirement	lei	WCR = (Cn - Ca) - (Cr - Cl)	408.749	283.576	574.938
9	Net treasury	lei	NT = WC - WCR	-952.734	-521.089	-418.760

Source: own calculations based on the balance sheet of the S.C. company. Agroind Bazga S.R.L.

The positive working capital reflects a safe evolution of the security margin of the S.C. Agroind Bazga S.R.L. This situation can be perceived as a favorable outcome in terms of solvency and as such the company S.C. Agroind Bazga S.R.L. is able to meet payment deadlines. Company's working capital recorded positive values and shows an oscillating trend (408.749 lei in 2020, 283.576 lei in 2021 and 574.938 lei in 2022), which means that there is a permanent excess of temporary requirements compared to temporary sources, this was due in mainly to the faster growth of cyclical assets than cyclical sources.

According to the calculations carried out in table 5, there is a negative treasury of the company S.C. Agroind Bazga S.R.L. which indicates that there is a decrease in financing, respectively an impoverishment of the treasury. For the total analyzed period we can appreciate the activity of the S.C. Agroind Bazga S.R.L. as being a favorable one, it having liquidity in the period 2021-2022, which constitutes an facilitation for it to carry out a profitable agricultural activity that can make possible repayment of financial debts in the medium term as well as efficient placement of cash availability to strengthen the market position.

CONCLUSIONS

The management strategies regarding the performance of S.C. Agroind Bazga S.R.L. in the future, it aims to improve the working conditions that will lead to the efficiency of the human resources management process. Work space, comfort and ambience are defining elements for the efficiency of human resources, and the investments made within the workplace have a direct effect on work productivity. These elements have a direct impact on the quality of agricultural products and, in a more general context, on the overall productivity of the farm.

The future economic and financial objectives of the company S.C. Agroind Bazga S.R.L are:

1. The main economic-financial objective is to reduce the cost of production, which includes elements such as the cost of fuel, spare parts, personnel, but also the cost of services provided by third parties. Concretely, by including the machines and equipment owned by the company in the technological flow of obtaining agricultural production, the improvement and optimization of labor productivity, the quality of agricultural works, and the performance of the works at the right time from an agro-biological point of view are achieved, all of these resulting in lower overall costs and reduced resource wastage.

2. Optimizing the production factors – goal related to the reconfiguration of technological flows starting from the new machinery and equipment purchased. Integration of production factors (work, nature, capital) in a system as efficient and productive as possible:

- human resources (knowledge, skills, competences);
- land resources (land areas managed by the company);

- agricultural machinery (machinery and equipment).

At the level of the company S.C. Agroind Bazga S.R.L. wants to obtain the lowest possible costs, reducing the consumption of resources and respecting the principles of sustainable development. This way of developing technological flows for vegetable crops involves mastering the technologies of each crop, adapting the technology to the local context, integrating the respective culture into the set of cultures within the society in the culture plan.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. Brezeanu P., 2002. Gestiunea financiară a întreprinderii. Elemente inspirate din teoria și practica financiară a Uniunii Europene (vol. II). Editura Cavallioti, București.
2. Brezuleanu S., 2009. Management în agricultură. Editura Tehnopress, Iași.
3. Brezuleanu S., 2015. Managementul și planificarea proiectelor, Editura "Ion Ionescu de la Brad", Iași.
4. Brezuleanu S., Robu A. D., Viziteu Ș., 2017. Managementul și planificarea proiectelor în agricultură, Editura "Ion Ionescu de la Brad", Iași, 2017.
5. Burbulea, R., Moroi, E., Șargu, L.. Poziția investițională internațională a Republicii Moldova. În: *Economica*, revista științifico-didactică, An. XXVIII, nr.1 (111), martie, 2020, ASEM, pag 67-82, ISSN 1810-9136, Disponibil: https://ase.md/files/publicatii/economica/2020/ec_2020_1_v2.pdf
6. Ignat G., 2014 *Spirala contabilității- contabilitate generala*, Editura Ion Ionescu de la Brad Iași,
7. Ignat G., 2016 *Contabilitate și analiză economico financiară*, Editura Ion Ionescu de la Brad, Iași.
8. Ignat G., N. Sargu, 2022, *Accounting management decision tool in business*, Ed University of Security Management in Kosice, Slovakia.
9. Ignat G., L. Șargu, T. Bivol, 2020, *Performanță prin management și comunicare financiară*, Editura Lira, (Tipogr. "Adrilang") Chișinău,
10. Ignat G., Considerations on paradigms performance of entities AGRI-FOOD, The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity Identity And Dialogue In The Era Of Globalization.
11. Ignat G., C. L. Costuleanu, 2017, *Contabilitate și analiză economico financiară*, Caiet de lucrări practice, Ed StudIs,
12. Ignat G., 2016 *Contabilitate și gestiune economică*, Editura Ion Ionescu de la Brad, Iași
13. Popa D., 2010. *Analiza economico – financiară*. Editura Universității din Oradea.
14. Ristea M., Corina - Graziella Dumitru, Cristina Ioanaș, Alina Irimescu, 2009. *Contabilitatea societăților comerciale*, vol. I, II. Editura Universitară, București.
15. Tabără N., Briciu S., 2012. *Actualități și perspective în contabilitate*, Editura Tipomoldova, Iași.
16. Toma C., 2010. *Contabilitatea financiară a întreprinderii*. Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași.
17. Vintilă G., 2006. *Gestiunea financiară a întreprinderii*. Editura Didactică și pedagogică, București.
18. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko *Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation*, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81

THE EFFICIENCY OF THE INTEGRATED MANAGEMENT APPLIED WITHIN THE FRAMEWORK OF THE PLUM CULTURE

Daniela BURLACU,

USV Iasi, Horticultura, Protectia Plantelor

email: cioatadanielasimona@gmail.com

ORCID: 0009-0009-1864-3550

COORDONATOR

Gabriela IGNAT

USV Iasi, Profesor, Doctor

Rezumat La noi în țară, prunele au condiții ecoclimatice favorabile și sunt cultivate diferit pe o suprafață considerabilă. Valoarea comestibilă și industrială a fructului justifică beneficiile socio-economice precum și modernizarea tehnicilor de cultură și dezvoltare. Importanța acestei culturi pomicele ține mai ales din valoarea comestibilă, industrială și terapeutică a fructului. Îmbunătățirea randamentului și calității fructelor de prune este un obiectiv fundamental al cercetării pomilor fructiferi, în special pentru producătorii de fructe. Lucrarea abordează eficiența managementului integrat în cultura de prun, evidențiind importanța identificării și controlului speciilor de fauna dăunătoare și utile. Fauna dăunătoare poate include insecte precum molia prunului, viermele prunelor, afidele și gândacul de frunze al prunului, afectând calitatea și cantitatea producției. Pe de altă parte, fauna utilă poate include insecte prădătoare și polenizatoare, esențiale pentru menținerea echilibrului ecologic. Pentru controlul dăunătorilor, se utilizează metode diverse, cum ar fi pesticidele, atragerea insectelor benefice și metode culturale. Este esențial ca aceste măsuri să fie sustenabile și să minimizeze impactul asupra mediului înconjurător pentru a proteja speciile utile și a menține funcționarea ecosistemelor agricole. Lucrarea oferă o serie de scheme de tratament în funcție de fenofază, patogen și produse recomandate pentru protecția plantelor. De asemenea, sunt descrise măsurile de management integrat aplicate pentru combaterea diferitelor dăunători, precum *Appelia schwartzi*, *Cydia funebrana*, *Eryophies phleocoptes*, *Eurytoma schreineri* și *Hoplocampa flava*.

Keywords: management, control, effectiveness, pest, measures

JEL CLASSIFICATION: Q10, Q15, Q19

INTRODUCTION

In the context of global climate change, Romania has changed, especially in relation to an increase in the average annual temperature of about 1.6°C and higher temperatures in summer (July and August), a fact that leads to changes in biological diseases and pests [7]. From the point of view of the disease, therefore, an increased pathogenicity is observed, especially in intensive and super-intensive orchards, where there is a greater pressure of pests, and in the case of pests, periods of continuous flight, the appearance of new ones transmitted from generation to generation. to the generation, while increasing the degree of invasion and resistance to certain insecticides [4].

In fruit growing, the main tasks of agricultural technology are: to obtain a stable and good harvest from a quantitative point of view and especially from a qualitative point of view, to maintain the good condition of fruit varieties and to ensure the longevity of their productivity and to maintain them in properly so. to reduce the impact of pollutants on the pollution of the orchard ecosystem [3].

Modern and sustainable horticulture is based on improved cultivation techniques, rational and systematic interventions in the life of fruit tree species throughout their growth and ontogeny [2]. Reducing the degree of pollution of the orchard ecosystem, by applying chemical substances at the optimal time, taking into account forecasting and early warning programs and, of course, using the correct substances, the recommended doses, using the most ecological cultivation techniques, positively affecting soil all kinds of fruits Planting affects and maintains the soil through effective systems [1]. Engineering is only a technical part of improving yield and quality, and a small part of it will improve over time. In addition, plant varieties resistant to pests and diseases, thereby reducing

the number of treatments, and plant varieties resistant to adverse climatic factors (drought, frost, excessive humidity) to reduce damage and reduce the number of grafted crops [8].

Reasonable human intervention in the cultivation of fruit varieties consists in consciously directing their growth and development through a series of conscious actions, applied to the environment over time (work, irrigation, fertilization, improved temperature conditions, light, etc.), for example and as Direct impact on fruit varieties (cutting, handling, loading ration) [7]. In intensive orchards, every effort is made to ensure optimal growing conditions for the trees to perform the soil work perfectly and to protect the trees from pests and diseases. The ground must always be kept clean, without weeds and crust, by mowing as much as possible in rows and repeating the work between rows.

Improving the yield and quality of plum fruit is a fundamental objective of fruit tree research, especially for fruit producers [6]. Each technological field has its part in achieving the above objectives, each of which can be quantified and justified in some way. The diversity of plum species and varieties is characterized by a different susceptibility to pathogen attack, a fact that requires the development of modern integrated combat techniques [9]. Fighting pathogens is therefore a very important link in the technological chain. The disease has a large impact on the lifespan of the tree body, which can reduce production by 30-80% each year, depending on the structure of the variety, cultivation technology, phytosanitary measures and climatic conditions [10].

RESEARCH METHODOLOGY

The research methodology of the study involves several steps and approaches to assess the effectiveness of integrated management in plum cultivation and to identify suitable pest species and control methods.

To understand the current situation in plum plantations, initial data were collected on pest infestation and diseases present, types of pest species and level of infestation:

- identification of pest species and beneficial species.
- assessment of pest impact on production
- assessment of available control methods
- testing the effectiveness of treatments
- continuous monitoring and adjustment of strategies

By combining these steps and approaches, the study's research methodology enabled the evaluation and optimisation of integrated pest management in plum plantations to ensure sustainable and quality production.

Knowledge of useful species, their densities and behaviour in a given agricultural biome is particularly useful for the integration of control measures. A sound understanding of these species is necessary to develop integrated control strategies based on scientific evidence. Therefore, a systemic role in the development of integrated control measures is particularly important. It is not enough to know only the main pests and their biological characteristics, but we need to know the whole complex of organisms that participate in some way in the evolution of agricultural biomass. First of all, we need to accurately identify insectivorous organisms that regulate the density of key pests.

RESULTS AND DISCUSSION

Both harmful and useful fauna species can be found in plum orchards. It is important to identify these species and take appropriate control measures to minimize the damage caused by pests and to favor the activity of useful species.

Pest fauna in plum orchards can include several species of insects, such as the plum moth, plum worm, aphids, red spider mite, and plum leaf beetle. These species can cause significant damage to the plum crop by attacking leaves, buds, flowers and fruits, thus affecting the quality and quantity of

production. On the other hand, beneficial fauna in plum orchards may include insects such as spiders and other predatory insect species, which feed on plum pests. There are also species of bees and other pollinating insects, which play an important role in flower pollination and fruit production.

To control pest fauna, farmers can use a variety of methods, such as using pesticides, attracting beneficial insects, using cultural methods such as cleaning and removing affected leaves, and removing fruit and other food sources that may attract pests.

It is important to take control measures that are sustainable and that minimize the impact on the environment in order to protect and promote the population of useful species that are important for the functioning of agricultural ecosystems. Fighting pathogens is therefore a very important link in the technological chain. Diseases have a great impact on the life of trees, which can reduce the yield by 30-80% per year, depending on the structure of the variety, cultivation techniques, phytosanitary measures and climatic conditions. Research in specialized bibliographies not only demonstrates the importance of understanding the diseases of this fruit variety, but also indicates controversial aspects or unresolved issues that must become priority targets of scientific research units to improve comprehensive conservation strategies. Among them we mention: completing the knowledge about pathogens in plums, the interaction of factors.

Within the company, in order to combat and reduce the harmful effects of pests, on the plum crop, the following treatments presented in the table below were used for all varieties grown within the company:

Table 1 Treatments carried out in plum plantations regarding pest control

<i>Phenophase</i>	<i>The pathogen</i>	<i>Recommended pesticides</i>
1. Vegetative rest	San José lice, turtle lice, winter eggs	Oleoekalux 1.5%, Oleocarbotox 3%, Applaud 0.05 + horticultural oil 0.2%
2. The beginning of shaking the petals	hornet	Dithane M 45 0.2%, Folpan 0.3%, Polyram 0.25%, Captadin 0.25% + Diazol 0.15%, Decis 0.3%, Chinmix 0.03%, Sumi-alpha 0.04 %, Zolone 0.2%.
3-4. in 8-10 days	the plum worm	Other combinations of fungicides + insecticides than the previous treatment
5-6. In 8-10 days	San José lice, aphids	Fungicide + insecticide: Applaud 0.04%, Ekalux 0.1%, Mospilan 0.03%, Carbotox 0.5%
7-8. On warning	San José lice, miners, defoliators, aphids, mites	Fungicide + insecticide + acaricide: Danirun 0.06%, Nisorun 0.03%, Mitigan 0.2%, Mitac 0.2%

Table 2 Plum treatment schemes during vegetative rest

<i>Phenophase</i>	<i>Recommended products for plant protection</i>	<i>Remarks</i>
Vegetative dormancy – second treatment (before bud swelling, February-March)	Variant I – the first treatment (a cupric fungicide): Champ (30 g – 10 l water)* his Bordeaux juice (50 g – 10 l water)* his Funguran (30 g – 10 l water)* *Concentrations can be increased up to a dose of 100-200 grams- 10 l water . – the second treatment (horticultural oil) 7-10 days after the first treatment: Ovipron Top (250 ml – 10 l water) or Ovipron Top (150 ml – 10 l water) + Mospilan 20 SG (4.5 g – 10 l water) or Variant II – a single treatment with Bordeaux juice (50 grams – 10 l water) + Ovipron Top (150 ml – 10 l water) applied together, in a mixture	Only one of the variants is applied, before the swelling of the buds. It is carried out at temperatures above 6-7°C, without wind and rain. Careful! DO NOT mix Ovipron Top with Champ or Funguran. Their application is done separately, at intervals of 7-10 days.

Table 3 Plum treatment schemes during bud swelling

<i>Phenophase</i>	<i>Pathogenic</i>	<i>Recommended products for plant protection</i>
Swelling of buds	Diseases: bacterial and fungal blight, moniliosis, red leaf spot Pests: mite eggs.	Alcupral (20 g – 10 l water) + Nissorun (5 grams – 10 l water)

Table 4 Plum treatment schemes during bud break - the appearance of the first flowers - blooming

<i>Phenophase</i>	<i>Pathogenic</i>	<i>Recommended products for plant protection</i>	<i>Remarks</i>
Debudding - the appearance of the first flowers - blooming	Diseases: bacterial and fungal blight, moniliosis, red spotting of the leaves. Pests: defoliating insects.	Treatment 1: Score (2 ml – 10 l water) + Calypso (2 ml – 10 l water) Treatment 2: Signum (5 grams – 10 l water) + Mavrik (5 ml – 10 l water)	One of the treatments will be applied.
The beginning of the shaking of the petals	Diseases: bacterial and fungal blight, moniliosis, red spotting of the leaves. Pests: plum wasp, fruit worm, eating and defoliating insects, aphids.	Treatment 1: Topsin (10 grams – 14 l water) + Calypso (2 ml – 10 l water) Treatment 2: Folicur Solo (10 ml – 10 l water) + Movento (7.5 ml – 10 l water)	Insecticides are applied that protect useful entomofauna (bees, bumblebees).
10 days after the last treatment	Diseases: bacterial and fungal blight, moniliosis, red spotting of the leaves. Pests: defoliating insects, plum wasps, aphids;	Treatment 1: Dithane (20 grams – 10 l water) + Actara (1.5 grams – 10 l water) Treatment 2: Captan (15 grams – 10 l water) + Laser (6 ml – 10 l water)	One of the treatments will be applied.

Table 5 Plum treatment schemes during the period of flower growth-fruit growth

<i>Phenophase</i>	<i>Pathogenic</i>	<i>Recommended products for plant protection</i>	<i>Remarks</i>
Fruit Growth (May)	Diseases: moniliosis, leaf spotting, red spotting of leaves; Pests: plum worm (G1), plum pit wasp, aphids;	Treatment 1: Orius (10 ml – 10 l water) + Karate Zeon (2 ml – 10-13 l water) + Milbeknock (7.5 ml – 10 l water) Treatment 2: Teldor (8 ml – 10 l water) + Novadim Progress (10 ml – 10 l water) Treatment 3: Topsin (10 grams – 14 l water) + Coragen (1 ml – 10 l water)	Two treatments are applied at an interval of 7-10 days.
Fruit growth (June)	Diseases: moniliosis, leaf spotting, red spotting of leaves; Pests: plum worm, San Jose louse (G1), aphids, mites.	Treatment 1: Signum (5 grams – 10 l water) + Actara (1.5 grams – 10 l water) Treatment 2: Captan (15 grams – 10 l water) + Mospilan (3 grams – 10-12 l water)	Two treatments are applied at an interval of 7-10 days.
Fruit growth (July)	Diseases: moniliosis, red leaf spotting; Pests: plum worm.	Treatment 1: Bravo (20 ml – 10 l water) + Karate Zeon (2 ml – 10-13 l water) Treatment 2: Folicur Solo (10 ml – 10 l water) + Faster (2 ml – 10 l water)	Two treatments are applied at an interval of 7-10 days.
Fallen fruit (August)	Diseases: moniliosis. Pests: fruitworm, San Jose louse (G2), mites.	Treatment 1: Switch (10 grams – 15 l water) + Kaiso Sorbie (1.5 g – 10 l water) + Envidor (4 ml – 10 l water) Treatment 2: Teldor (8 ml – 10 l water) + Actara (1.5 grams – 10 l water) + Novadim Progress (10 ml – 10 l water)	The break-in period of Envidor 240 SC acaricide is 14 days. One of the treatments is applied.

Table 6 Plum treatment schemes during leaf fall-vegetative rest

<i>Phenophase</i>	<i>Pathogenic</i>	<i>Recommended products for plant protection</i>	<i>Remarks</i>
The beginning of leaf fall	Diseases: mycosis and bacteriosis	Champ (30 grams – 10 l water) or Funguran (30 grams – 10 l water) or Bordeaux juice (50 grams – 10 l water)	One of the products is applied.

Vegetative dormancy - first treatment (October-December) During the vegetative dormancy, 2 treatments are carried out consisting of the application of a cupric fungicide and after 7-10 days a horticultural oil is applied. One treatment is carried out between October and December after the fall of all the leaves and the other is carried out before	Diseases: moniliosis, bacteriosis, bark diseases. Pests: Pad. from San-Jose, mite aphids (hibernating forms).	Variant I – first treatment (cupric fungicide): Champ (30 grams – 10 l water)* its Bordeaux juice (50 grams – 10 l water)* its Alcupral (30 grams – 10 l water)* its Funguran (30 grams – 10 l water)* *Concentrations can be increased up to a dose of 100-200 grams - 10 l of water. – the second treatment (horticultural oil) 7-10 days after the first treatment: Ovipron Top (250 ml – 10 l water) or Variant II – a single treatment with Bordeaux juice (50 grams – 10 l water) + Ovipron Top (150 ml – 10 l water) applied together, in a mixture	Only one of the options applies. It is carried out at temperatures above 6-7°C, without wind and rain.
--	---	---	--

Observations regarding the application of treatments:

- During flowering, use insecticides to protect beneficial insect fauna.
- The number of treatments and the products used also depend on the symptoms appearing on the plants, on the intensity of the infestation or if the pathogen (disease) or pest was also present in the previous year. For example, if last year we faced candidiasis, this year the treatment will focus on preventing the occurrence of candidiasis.
- From the growth stage of the fruit, attention will be paid to the interruption time depending on each product applied: the number of days that must pass from the last application of the treatment until the fruit is harvested for consumption.
- When treating during plant growth, it is recommended to use an adjuvant such as Silwet Gold, to allow the solution to penetrate the leaves more easily and finally to allow the substances in the mixture to work better.

Applied integrated management measures:

1. *Appelia schwartzii*: in winter the dry branches are cut and in the spring the branches are attacked and burned to destroy the reserves of hibernating eggs and larvae.

Curative measures, combating:

- biological which used predatory insects such as: *Coccinella* sp., *Adalia* sp., *Crysopa* sp., *Syrphus* sp., and parasitic insects such as: *Praon volucre* and *Lysiphleus fabarum*. Predation and parasitism begin with the appearance of the first generation of foundation mites and continue throughout the period of lice reproduction. A more intense activity of entomophagous insects is registered in the second half of May and in June.

- chemical, through which the following phytosanitary products were used: during vegetative rest with various ovicidal products. during the vegetation period with ACTARA 25 WG – 0.01% and KARATE ZEON - 0.015%.

The periods of application of the treatments: during the period of vegetative rest and the second during the vegetation, during the period of maximum growth of the shoots.

Break time: Actara 25 WG 14 days, Karate Zeon 7 days.

2. *Cydia funebrana Treitschkesin*

- Preventive measures: physical methods: sex pheromone traps such as "atrafun" are used alone, trap belts have been installed around tree trunks to catch and burn them, worm fruits are collected and then destroyed or used for other purposes

- Curative measures, chemical control: treatments were made from flowering to the beginning of fruit ripening, with a break of at least 14 days between treatments, with the products: LASER 240 SC-0.06%, CALYPSO 480 SC – 0.02%, FASTER 10 CE – 0.25 l/ha, KARATE ZEON – 0.15 l/ha, CORAGEN 20 SC – 100ml/ha and PYRINEX QUICK – 1 l/ha.

3. *Eryophies phleocoptes* - Nalepa

- Preventive measures: In general, agrophytotechnical measures are applied, thus contributing to the reduction of biological reserves, namely soil work and cultural hygiene between tree rows.
- Curative measures: chemical control with VERTIMEC 1.8% EC – 0.15% (together with a mineral oil) and NISSORUN 10 WP -0.03%. The treatments will be done during the growing season once every two weeks, by alternating the products.

4. *Eurytoma schreineri* Schr.

- Preventive measures used: collection and destruction of fruits that fall under tree canopies by burying or burning; soil engineering between tree rows, between rows and under the canopy can help reduce the biological stock of pests; hanging mothball bags on trees prevents spawning due to its characteristic smell.

Curative measures:

- Control: biological: due to the "camouflaged" lifestyle, its development from egg, larva, pupa and adult takes place inside the core, so that the entomophagus cannot intervene to limit the biological reserve of the pest; chemical using insecticides such as: PYRINEX QUICK – 1 l/ha and DECIS 25 WG 0.003%. The treatments can be done from flowering to the beginning of fruit ripening, with a break of at least 14 days between treatments.

5. *Hoplocampa flava* Linnaeus

Curative measures:

- biological control: eggs were destroyed by *Melolontha melolontha* and *Epicometis hirt*, larvae were parasitized by *Mesoleius bilineatus*, *Bracon mockzeckii*, *B variator*, *Siphonella ruficornis*, larvae were destroyed by *Tetramonium caespitum*, *Lasius alineus*, *Formica rufibarbis*
- mechanical control: it was proposed to reduce the biological reserve of the pest by shaking the first attacked fruits and destroying them, as well as mobilizing the soil under the crown of the trees in autumn and during the warm season
- chemical control: insecticides were used: PYRINEX QUICK – 1 l/ha, LASER 240 SC – 0.06%, CALYPSO 480 SC – 0.02% and DECIS 25 WG – 0.003%.

CONCLUSIONS

The plum species (*Prunus domestica*) is a fruit tree species native to southwest Asia and southeast Europe that is widely cultivated throughout the world for its edible fruit.

The plum has been cultivated since ancient times in Asia Minor, and then it was spread to Europe through the Romans, who developed advanced techniques for cultivating this fruit. In the 18th century, the plum was introduced to North America by European settlers, and since then it has become an important crop in this region. Today, the plum is cultivated all over the world, from Europe and Asia to North and South America, being an economically important crop. Plums are valued both for their pleasant taste and for their nutritional benefits, being rich in fiber, vitamins and minerals.

In addition, plums are often used in horticulture as ornamental plants, due to their beauty and the beautiful flowers that appear in early spring. Moreover, plum trees are also important in the wood production industry, as their wood is durable and strong, being used for furniture, construction and other products.

Therefore, the plum is an economically, culturally and aesthetically important species, being spread all over the world and appreciated for its delicious fruit, nutritional properties and multiple uses in various industries. Without adequate phytosanitary protection treatments, plums can be attacked by pests and specific diseases that can wreak havoc on plantations. In general, a plum plantation is subjected to 10-12 phytosanitary treatments, depending on the climatic conditions of the year. Below are some of the most common pests and diseases in plum gardens.

Integrated chemical control programs must be tailored to each orchard based on varietal susceptibility and resistance to diseases and specific pests, biological evolution of pathogens and pests, DEP and climatic conditions. After carrying out the research, it was concluded that for the protection of this type of fruit, with the appropriate monitoring of pathogens, an integrated protection system can be applied, resulting in healthy, uncontaminated or minimally toxic fruits.

In general, 8-10 chemical treatments related to cultivation hygiene and compliance with plum cultivation technology can ensure effective control of pests and diseases. This ensures continuous fruit production year after year as well as profitable cash income. Growers are advised to know the phytosanitary status of each plum plantation and to apply a comprehensive control program with all its constituent elements: phytosanitary hygiene, correct application of cultivation techniques, breeding of resistant varieties, monitoring the evolution of pathogens, application only for warning and appropriate Chemical control in the case of phytopharmaceutical products, phytosanitary measures, establishment of plantations using only certified materials.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. Herea Monica, Tălmăciu M., Tălmăciu Nela. Aspects regarding the epigeal entomofauna existing in some agricultural crops in 2020, *Lucrări științifice USAMV Iași - Seria Horticultură*, vol. 65, 2022
2. Ignat G., Șargu L., Prigoreanu I., Study on the sustainable performance of farms in the northeast region of Romania using data envelopment analysis and Malmquist Index, în *collective monographie, Prospects for sustainable development and ensuring the security of economic systems in the new geostrategic realities. Scientific monograph.* – Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2023, pp. 185-198, ISBN 978-80-8185-069-1
3. Ignat, Gabriela, Șargu, Lilia, Prigoreanu, Ioan, Șargu, Nicu Constantin, Ulinici, Andrian, Bordeianu, Gabriela-Daniela. Assessing the Sustainability of Agricultural Bioenergy Potential in the European Union. In: *Energies*, 2024, vol. 17, pp. 1-25. ISSN 1996-1073. DOI: <https://doi.org/10.3390/en17194879>
4. Roșca I., Oltean I., Mitrea I., Tălmăciu M., Petanec D., Bunesco H., Istrate Rada, Tălmăciu Nela, Stan C., Micu Lavinia. *Tratat de entomologie generală și specială*. Editura Alpha MDN, Buzău, 2011.
5. Ștefan I.A., Tălmăciu M., Tălmăciu Nela, Herea Monica. Flight dynamics of harmful lepidoptera to vineyards using the teraya fly system, *Lucrări științifice USAMV Iași - Seria Horticultură*, vol. 64, 2022
6. Ștefan I.A., Tălmăciu M., Tălmăciu Nela, Herea Monica. Observations on the pests spotted in the vineyards and their phytosanitary protection in 2022. *Lucrări științifice USAMV Iași - Seria Horticultură*, vol. 64, 2022
7. Tălmăciu Nela, Tălmăciu M., Herea Monica. Observations on the structure, dynamics and abundance of existing arthropod fauna in the apple orchards from SC LOTURI SERVICE SRL in 2018. *Lucrări științifice USAMV Iași - Seria Horticultură*, vol. 63, 2021
8. Tălmăciu M., Herea Monica, Tălmăciu Nela. Observations on the epigeal fauna in some fruit apple orchards in the period 2018-2020, *Lucrări științifice USAMV Iași - Seria Horticultură*, vol. 65, 2022
9. Tălmăciu M.. *Dăunătorii plantelor de la A la Z*. Editura „Ion Ionescu de la Brad” Iași, 2017
10. Tălmăciu Nela, Tălmăciu M., Herea Monica. Observations on the structure, dynamics and abundance of existing arthropod fauna in the apple orchards from SC LOTURI SERVICE SRL in 2018, *Lucrări științifice USAMV Iași - Seria Horticultură*, vol. 65, 2022
11. Turcu Cristina Ionela, Tălmăciu M., Tălmăciu Nela, Herea Monica, Chelaru Simona-Mihaela, Perju I.. Observations regarding the pests reported in the apple plantations under the RSFG

- Iași and their phytosanitary protection. Lucrări științifice USAMV Iași - Seria Horticultură, vol. 64, 2022
12. Turcu Cristina Ionela, Tălmăciu M., Tălmăciu Nela, Herea Monica, Chelaru Simona-Mihaela, Perju I.. Observations on the flight dynamics of adults of the species “*cydia pomonella* l.” Under the conditions of 2022 at RSFG Iași. Lucrări științifice USAMV Iași - Seria Horticultură, vol. 64, 2022
 13. Ungureanu, Gheorghe, Ignat, Gabriela, Șargu, Lilia. Performanța, Obiectiv al Procesului Managerial, Varșovia, Polonia, 2021, 154 pag., ISBN 978-83-66216-44-0
 14. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81

EFFICIENCY OF THE OBJECTIVES FORECASTED WITHIN SC COTNARI SA

Theodor-Daniel CIOATĂ,
USV Iasi, Horticultura, PSMSH
email:cioatatheodor@yahoo.com
ORCID:0009-0006-2049-4046
COORDONATOR:
Gabriela IGNAT,
USV Iasi, Profesor, Doctor

Rezumat Pentru a facilita atingerea țintei, este necesar să se stabilească un sistem de obiective concret și acționabil, care să includă obiective de bază, specifice și individuale. Acest sistem trebuie integrat în mod armonios în direcția verticală a sistemului de management al companiei, pentru a asigura realizarea scopurilor prevăzute în planul sau proiectul acesteia, prin integrarea eficientă a eforturilor și rezultatelor fiecărei componente. Pentru fiecare segment organizațional și pentru întreaga organizație, se elaborează planuri de acțiune foarte precise, care cuprind resursele umane, materiale și financiare relevante pentru realizarea obiectivelor, împreună cu descrieri specifice ale acțiunilor necesare. Studiul privind eficiența obiectivelor previzionate în cadrul S.C. Cotnari S.A. evidențiază că această companie a obținut rezultate favorabile care susțin continuarea programului său de restructurare și modernizare. Obiectivele acestui program vizează o restructurare semnificativă, furnizarea de personal calificat, demararea activităților de marketing comercial și realizarea de noi investiții.

Keywords: decisions, efficiency, industry, winemaking, production, profit

JEL CLASSIFICATION: Q12, Q13, Q14, Q41

INTRODUCTION

The economic basis is represented by the income and expenditure budget, which allows the precise determination of the resources spent and the results actually achieved by the main organizational components, as well as sensitive localized improvements, while correctly distinguishing between rewards and sanctions [2]. The preparation of research methods is not a mechanical operation, but a process of selecting the most suitable management method and technology, taking into account the characteristics of the established target and the work process involved [5].

The instructions to follow represent the vision of the company's management on how to achieve the objectives and the regulations that must be followed, summarizing the experience of the respective farms [14]. Two types of instructions are usually drawn up: general instructions, which apply to all activities on the farm, and partial instructions, which relate to some production or service activities. To be most effective, instructions must be at the right level of detail so as to avoid both rigidity, immobility and apathy as well as chaos and anarchy.

Stages of setting goals [10]:

- Identifying the basic objectives of the agricultural operation, which must be realistic, motivating and mobilizing. These must be checked closely, with the involvement of as many people as possible;
- Setting derived, specific and individual objectives, which involve examining the key areas covered by each objective [4]. Open dialogue between leaders and subordinates ensures authenticity and involvement in achieving goals;
- Development of action plans, deadlines, budgets and methodological checklists for the entire holding and for each organizational structure [1]. Decisions were made taking into account the hierarchy of different categories of objectives, staff potential and other available resources;

- Making decisions and adopting the structure of the information system to meet the requirements for achieving the objectives;
- Tracking the achievement of objectives requires preventive or corrective decisions to ensure that objectives are reached on time and to the desired quality [6];
- Evaluating the achievement of objectives and rewarding employees is the stage in which the results are compared with the initial objectives [3]. Depending on their level of achievement, individual and collective rewards or sanctions are determined for those involved.

Due to its great complexity, this system involves significant changes in the mindset of employees and requires a long operating cycle. The Cotnari company is one of the most famous wine production and distribution companies in Romania, it was founded in 1948 as a section of a state farm and started its activity with an area of 128 hectares of vineyards. In 1956, it became an independent unit. Between 1966 and 1968, a modern plant was built with a processing capacity of 500 tons of grapes in 12 hours and a storage capacity of 10,500 tons, of which 5,520 tons are for ripening.

The object of activity of the company Cotnari S.A. is the cultivation of grapes for the production of wine from grapes of own production. The Cotnari vineyard is one of the precious jewels of Romanian vineyards, documented for over 500 years (since 1448), where wine has been produced for centuries. Located at the northern limit of the wine region in Romania, the Cotnari vineyard can be compared to the most famous vineyards in the world. Its high hills are associated with legends that have a deep meaning for the history of wine.

SC Cotnari S.A. boasts over 1100 hectares of vineyards through advanced agricultural practices. Specialists work in the company's laboratories or in the vineyards to develop new grape varieties and wine blends. Cotnari wines present exceptional qualities achieved by limiting the average production of grapes per hectare to only 70-80% compared to other vineyards in Romania or other wine-producing countries. The company will always choose quality over quantity. The wine collection, organized according to scientific criteria, holds the most successful collections since 1957.

The natural conditions of this vineyard are favorable for exceptional grape varieties. The calcareous soil and the wonderful effect of "noble rot" (*Botrytis cinerea*), together with the selective harvesting of raisin grapes, contribute to the unique quality of Cotnari wine (D.O.C). The ancient tradition merges with the promotion of the most advanced systems. In recent years, the company has promoted significant investments together with renowned firms in Italy and Sweden.

These investments increased the capacity of the bottling plant, modernized the cooling facilities, removed the tartaric salt, the centrifugal clarified must and the aging wine storage facilities. The specialists from S.C. Cotnari S.A. are dedicated to sustained scientific research, studying the evolution of wines and creating varieties. In recent years, two new grape varieties have emerged from state-of-the-art laboratories: Grasa-75 and Perla Cotnariului. Currently, other grape varieties are being researched to obtain biotypes with superior quality parameters.

RESEARCH METHODOLOGY

Decision-making is the focal point of management activity, as it is present in all its functions, and the integration of a company into its environment depends on the quality of decisions [8]. At the same time, the quality of decision-making affects cost reduction, efficiency of capital use and profit growth. As for the place of decision-making in the management process, we do not believe that it is a function, because the results of decision-making are achieved in every management function [7]. Thus, in the area of forecasting, in the management function, the outcome of the decision-making process is embodied in variants of strategies, plans or projects.

Decision-making is a basic element of the decision-making system and management, and is its main performance tool [10]. The quality of an organisation's management is reflected in the quality of the decisions made and implemented. Managerial decision making refers to the process of selecting

a set of actions to achieve proposed objectives, affecting the activities of at least one person other than the decision maker [11]. Management decisions are different from general decisions, they involve the company's mission, long-term strategy and policy, coordination of key areas of activity, achievement of desired efficiencies, and conflict resolution and mediation [9]. These decisions are the most important for the future of the company.

The research methodology adopted in this study is based on the detailed analysis of the implementation and impact of the restructuring and modernization program at SC Cotnari S.A., together with the evaluation of organizational performance and decision-making process.

Data were collected from multiple sources, including internal company documents, financial reports, development strategies, but also through interviews and questionnaires applied to employees and management. This variety of sources enabled a comprehensive understanding of the organisational situation. The data collected was subject to analysis both quantitatively, using statistical and financial methods to assess financial and operational performance, and qualitatively, by interpreting the specific context and perceptions of employees and management.

Comparative analyses were performed between different time periods to assess organizational evolution, we also compared SC Cotnari S.A. performance with other companies in the industry to identify relevant trends and patterns. The results were interpreted in the context of the objectives of the restructuring and modernisation programme, highlighting their impact on organisational performance and decision-making.

By applying this research methodology, we were able to conduct an in-depth and rigorous analysis of the implementation of the restructuring and modernisation programme at SC Cotnari S.A., thus contributing to a better understanding of its organisational processes and performance in the wine industry.

RESULTS AND DISCUSSION

SC Cotnari S.A. has so far achieved results that allow the further implementation of its restructuring and modernization program with a relatively high chance of success. The objectives of this program are:

- the need for significant restructuring and the provision of high-quality staff;
- starting commercial marketing activities;
- improving management;
- making new investments.

The quality of management can be improved through the following strategies:

- decisions will be made based on feasibility studies and efficiency analyzes with the participation of representatives from all company departments;
- ensuring transparency in the allocation and spending of financial resources;

More active participation of all employees in the decision-making process through regular meetings of the General Staff Assembly (activity reports submitted by management, notification of issues of general interest, initiation of approaches to these issues and distribution of responsibilities).

Ensuring a high-quality workforce includes the following strategies:

- recruiting future staff from graduates with the best professional records, especially from phd or master's students;
- motivating employees by encouraging initiative, assuming personal responsibility and recognizing special merits.

Table 1 systematically presents the indicators that are used in the management of material resources:

Table 1 Indicators used for human resources management

Specification	U/M	2021	2022	2023
Total income	lei	14.539.755	20.155.450	46.886.340
Total costs	lei	14.438.856	28148039	45.365.850
Material costs	lei	6.732.996	12659234	14.532.567
Total costs per 1000 lei of income	lei	993,06	965,45	967,57
Material costs per 1000 lei of income	lei	463,07	434,20	309,95
Gross profit	lei	1.008.990	10.074.110	15.204.900
Profit rate	%	69,0	49,0	32,4
Dynamics of total costs at 1000 lei	%	99,47	96,71	96,92
Dynamics of material costs at 1000 lei	%	185,84	174,25	124,39
The dynamics of the profit rate	%	431,2	306,2	202,5

In the above calculations we have taken into account the production price (without VAT) when determining the cost per 1000 lei of revenue, while for the profit margin we have taken into account the gross profit against the total revenue. By analyzing the results presented, we can draw the following conclusions: the dynamics of total costs per revenue of 1,000 lei, with a peak of 998 lei in 2018 and a decrease of 965 lei in 2022, indicating the concerns of the management team of SC Cotnari SA regarding the compensation of material increases basic to ward off wage pressures and build prices and tariff system to match market demand. However, following an 86% increase in material costs in 2021, the dynamics of this indicator in the period 2022-2023 is observed to be favorable.

The management and use of human resources is done with the following indicators presented in table 2.

Table 2 Indicators used for human resources management

Specification	U/M	2021	2022	2023
Turnover in current prices	lei	11990041	23401861	50454579
Turnover index	%	193,79	378,23	815,47
Number of employees	Pers.	397	395	372
Number of employees index	%	93,19	92,72	87,32
Work productivity	lei	23286	27684	41972
Labor productivity index	%	160,33	190,61	288,98

The evolution of the volume of activity value between 2021 and 2023 highlights the fact that companies manage to ensure a real increase in the volume of activity throughout the analyzed period. This mainly reflects the positive influence of the company's management policy, which achieved remarkable results in the business plan formulated according to the company's specific activities. It should be noted that during the analysis period SC Cotnari SA made investments of approximately 2 million euros for the modernization of its manufacturing technology, most of which came from itself.

Thanks to these investments, the winery is equipped in all areas of activity (grape processing, must fermentation, wine conditioning, wine bottling) with modern technology from Germany, Sweden and Italy, thus competing internally with the most modern European wineries in the world. , there is no competition at this level.

The main products purchased are a wide range of wines, from dry to off-dry, off-dry, sweet, aromatic and liqueur, from 2-year-old wines to vintage wines over 45 years old.

The share of exports in total deliveries is around 25%, with a certain growth trend in the period 2021-2023. The main foreign markets are: the United States of America, Italy, Germany, Russia,

Poland and the United Kingdom. On the domestic market, a network of authorized dealers can be established in all counties in the country.

The adoption of a policy of active promotion of the company image aims to achieve this by:

- designing and implementing promotional campaigns for our offers, based on differentiation and personalization principles, aimed at attracting as many customers as possible;
- promoting our company's achievements in national and international competitions;
- raising the profile of the company by mediating special organized scientific events and initiating collaborations with renowned foreign companies.

In the field of trade and prices, the promotion of exports and the adjustment of the balance of foreign trade, as well as the regulation of prices related to the record of the international market, are considered. This objective can be achieved by taking the following measures:

- The profitability of exports to the countries of Eastern Europe and other Central European countries, which will stimulate the traditional import offer;
- Organization of commercial representatives abroad for market development and organization of own sales network;
- Collaboration with prominent foreign companies for the revitalization of complex exports;
- The practice of discouraging overdue payments to prevent economic and financial blockages;
- Maintaining the correlation of domestic and international prices by determining domestic prices at the average export price converted into lei;
- Establishing a common fund to ensure the stability of domestic prices for products whose international prices fluctuate for some raw materials.

Areas of investment - significant capital investment is required to redesign and realign production capacity, as well as to achieve some of the investment targets. In this sense, the following aspects will be followed:

1. Prioritizing the financing of investment objectives in accordance with the restructuring strategy, ensuring increased competitiveness and profitability, and recoverable under acceptable conditions;

2. Collaborating with international agencies and professional labor groups to conduct research, provide technical assistance, consult on investment opportunities and capital efficiency;

3. Securing substantial external loans, supported by international financial institutions, to support the capital investments required for restructuring.

Looking at wine sales by calendar month, it can be seen that in 2022 and 2023, the highest sales months were September and December (Figures 2 and 3).

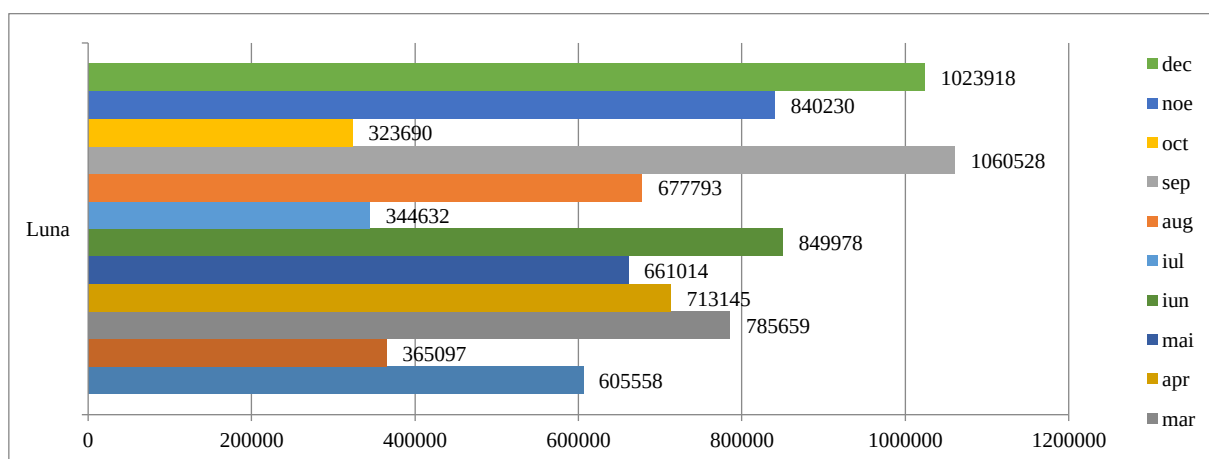

Figure 1 – Analysis of sales in 2022

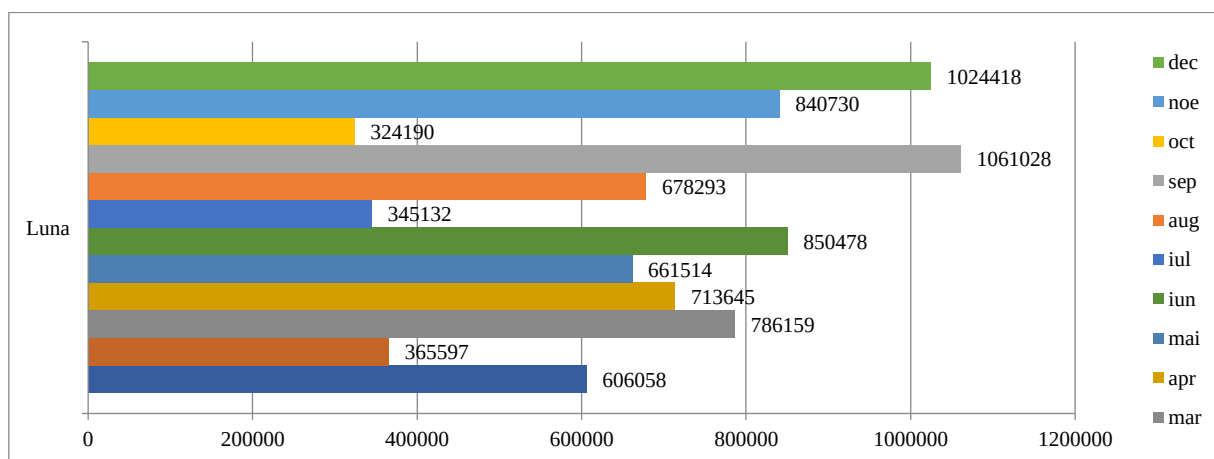

Figure 2 – Analysis of sales in 2023

Production expenses are an important indicator that expresses the economic efficiency of any activity, which is why we believe that the analysis of its evolution over three consecutive years can highlight the main aspects that the company's management must follow. The data in table 4 shows that wine production expenses increased by 100% in 2022 and 2023 compared to 2021, due to the increase in prices of raw and second-hand materials and inflation.

Table 4 Dynamics of expenses on total wine production in S.C. Cotnari S.A. in the period 2021 – 2023

Assortment	2021	2022	2023
	%	%	%
Grasă	100%	373%	405%
Fetească	100%	148%	118%
Frâncușă	100%	123%	149%
Tămâioasă	100%	263%	354%
Total	100%	198%	214%

It can be noted that the biggest increases in wine varieties were achieved in Grasă de Cotnari 405% in 2022 and Romanian Tămiaoasa by 354% in 2022 as a result of a greater number of specific works due to technology. The realized incomes of the 4 most important SC Cotnari varieties experienced positive changes, almost doubling in 2022 and 2023 compared to 2021, with the most important increase being recorded in Grasă and Tămâioasă (table 5).

Table 5 Dynamics of revenues obtained from the sale of production at S.C. Cotnari S.A. in the period 2021 - 2023

Assortment	2021	2022	2023
	%	%	%
Grasă	100%	411%	403%
Fetească	100%	149%	117%
Frâncușă	100%	131%	145%
Tămâioasă	100%	296%	382%
Total	100%	206%	210%

Profit is an indicator of economic efficiency that reflects how resources are used and products are capitalized, and is often the only indicator that reflects the effectiveness of a company's management. Under these conditions, S.C. Cotnari S.A., as a system, must permanently adapt to the influence of destructive factors (exogenous or endogenous) that oppose or prevent the achievement of the proposed goals. This adaptation and self-regulation of the company's operations is achieved through the activities of managers, which essentially represent a simplification of interdependent decisions.

Decision-making is the focus of management activity, as it is present in all its functions, and the integration of a company into its environment depends on the quality of decisions. At the same time, the quality of the decision-making process affects the reduction of costs, the efficiency of the use of capital and the increase of profits.

Regarding the place of decision-making in the management process, we do not believe that it represents a function, because the results of the decision-making process are realized in every function of management. Thus, in the field of forecasting, depending on management, the result of the decision-making process is materialized in variants of strategies, plans or projects.

CONCLUSIONS

In general, decision-making techniques have evolved due to the need to obtain good decisions. Every manager has a set of tools (techniques/methods) that help him in making decisions. Every organization, whether government or private, non-profit or tax-paying, has developed a decision-making process upon which it operates and ultimately depends. For this reason, in most cases, adopting a new technology/approach is a difficult change for managers, who end up adopting this option only in extreme cases, where using the old approach would lead to serious decision errors with consequences for the organization.

Strategic decisions involving the activities of the entire company require specific methods and techniques to be used in the decision-making process, while tactical and current decisions can be made based on the expertise and experience of experts. Thus, such management tools intervene in the development of strategy-tactics, but also in the current decision-making process and ensure a high degree of scientific substantiation of the adopted decisions.

To improve the quality of management, strategies such as making decisions based on feasibility studies, ensuring transparency in the allocation and spending of financial resources and actively involving employees in the decision-making process have been adopted. In terms of ensuring a high quality workforce, selective recruitment and employee motivation strategies have been implemented. The indicators used for human resources management, such as total revenue, total costs and labour productivity, reflect a favourable development during the period under review. The analysis of wine sales and production costs also shows a significant increase in turnover and profitability.

Through significant investments in technological modernization and improvement of production capacity, SC Cotnari S.A. has managed to establish itself on the domestic market and strengthen its position on foreign markets. Active promotion of the company's image and adaptation to market requirements have contributed to the growth of exports and the development of an extensive distribution network.

In practice, managers, individually and collectively, use decision-making methods and techniques to solve problems unique to agriculture. Any decision-making method and technique can be used in the implementation of the management process or its functions (forecasting, coordination, organization, coordination, control and evaluation), if we consider that decision-making is an essential element of the marking of the management process. managers' activities, regardless of their location. How about the hierarchical level. Through decision-making, you influence the decisions and actions of other people (subordinates) to achieve personal, overarching goals and specific, derived,

and fundamental goals. The use of decision-making techniques and methods determines the level of rigor and, implicitly, the effectiveness of the decisions used, but this depends on the type of decision-making situation involved.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. Brezuleanu S., Robu A. D., Viziteu Ș., 2017. *Managementul și planificarea proiectelor în agricultură*, Editura “Ion Ionescu de la Brad”, Iași, 2017
2. Brezuleanu S., Stanciu M., Brezuleanu Carmen Olguta, Ungureanu G., Moraru R., Bodescu D., Donosa D., Boghita E., Viziteu S., Robu Al. Ds., Mihalache Roxana, Velescu Elena. 2023. *Antreprenoriat inovativ în domeniul agroalimentar*. Editura Ion Ionescu de la Brad. ISBN: 978-973-147-350-5
3. Brezuleanu S., Viziteu Ș., Robu A. D., 2017. *Managementul în agricultură-Îndrumar pentru aplicațiile practice și ghid de proiect*, Editura “Ion Ionescu de la Brad”, Iași.
4. Burbulea, Rodica, Moroi, Elena, Șargu, Lilia. Poziția investițională internațională a Republicii Moldova. În: *Economica*, revista științifico-didactică, An. XXVIII, nr.1 (111), martie, 2020, ASEM, pag 67-82, ISSN 1810-9136, Disponibil: https://ase.md/files/publicatii/economica/2020/ec_2020_1_v2.pdf
5. Chiran A., Gîndu E., 2004. *Piața produselor agricole și agroalimentare – abordare teoretică și practică*. Editura Ceres, București.
6. Chiran A., Gîndu E., Jitareanu A. F., 2015. *Strategii de marketing agrar*, Editura Ion Ionescu de la Brad, Iași.
7. Costuleanu C. L., 2012. *Situațiile financiare ale întreprinderii, Definiții. Structura. Analiza*. Editura Tipomoldova, Iași.
8. Ignat G., 2016 *Contabilitate și analiză economico financiară*, Editura Ion Ionescu de la Brad, Iași.
9. Ristea M., Corina - Graziella Dumitru, Cristina Ioanaș, Alina Irimescu, 2009. *Contabilitatea societăților comerciale*, vol. I, II. Editura Universitară, București.
10. Skhvediani, Anghi, Plotnikov, Alexander, Ivanov, Alexey, ȘARGU, Lilia. Development of methodology for assessing effectiveness of online store promotion tools. În: *Global Challenges of Digital Transformation of Markets*, New York, SUA, 2021, pag. 533–548, ISBN 978-153619864-5
11. Stanciu I., 1994. *Gestiunea financiară a agenților economici*. Editura Economică, București.
12. Șargu, Lilia, Lupu, Constantin. Asigurarea proceselor de management prin eficientizarea managementului sistemului informațional. În: *Vector european*, revista științifico practică, Nr 1, 2019, pag 69-76, ISSN 2345-1106
13. Ungureanu G, Ignat G.. 2016. *Managementul performanței*. Editura Tehnica-Info, Chisinau, ISBN 978-9975 -63-386-4.
14. Ungureanu G. 2008. *Managementul procesarii si conservarii productiei agricole*. Editura Alfa., Iași, I.S.B.N. ISBN 978 973 8953-53-6.
15. Ungureanu G. 2017. *Managementul producției agricole Editia a II-a revizuita*. Editura TipoMoldova., Iași, I.S.B.N. ISBN 978 973 168 050 7.
16. Ungureanu G. 2023. *Managementul producției agricole*. Editura TipoMoldova., Iași, I.S.B.N. 978-606-42-1218-4.
17. Ungureanu G., Mateoc Sîrb-N., 2008. *Dezvoltarea regională și rurală*. ISBN 978 973 8432 91 8. Editura TipoMoldova.
18. Ungureanu, Gheorghe, Ignat, Gabriela, Șargu, Lilia. Performanța, Obiectiv al Procesului Managerial, Varșovia, Polonia, 2021, 154 pag., ISBN 978-83-66216-44-0
19. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81

RESEARCH ON THE IMPORTANCE OF RENEWABLE ENERGY IN THE OPINION OF STUDENTS

Vasilică-Ionuț HAUCĂ

IASI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES
agricultură, ingineria și managementul afacerilor agricole
Hauca.vasilica@gmail.com

COORDONATOR

Gabriela IGNAT

IASI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES Profesor Universitar Doctor

Abstract. *Renewable energy sources, such as solar, wind, hydropower, biomass, and geothermal power, are cleaner and more sustainable than fossil fuels. Renewable energy sources are becoming increasingly important as the world seeks to reduce its reliance on fossil fuels and address climate change. In 2022, renewable energy provided about 13% of total U.S. energy consumption. Policies such as Renewable Portfolio Standards and incentives are driving the growth of renewable energy, with companies like Google and Microsoft leading in renewable energy use.*

Renewable energy sources are derived from sources that are replenishable and virtually inexhaustible in duration, such as sunlight, wind, water movement, and geothermal heat. Solar power is derived from the sun's energy, wind power from wind turbines, hydropower from moving water, biomass from organic matter, and geothermal power from the Earth's heat. In summary, renewable energy sources are cleaner and more sustainable than fossil fuels, and they are becoming increasingly important as the world seeks to reduce its reliance on fossil fuels and address climate change. Policies and companies are driving the growth of renewable energy sources.

Key Words: *Renewable energy, Climate change, Fossil fuels, Sustainable, Cleaner*

JEL CLASSIFICATION Q42

Introduction

Renewable energy may be one of the most important ways we can save the planet and ensure the future of healthy generations. Its methods of acquisition and qualities offer genuine hope for combating the electricity crisis. However, public opinion about this form of energy is divided, with many fearing job loss and its potential inferior efficiency compared to traditional energy sources.

Since the Industrial Revolution, the energy mix of most countries across the world has become dominated by fossil fuels. This has major implications for the global climate, as well as for human health. Three-quarters of global greenhouse gas emissions result from the burning of fossil fuels for energy. Fossil fuels are responsible for large amounts of local air pollution – a health problem that leads to at least 5 million premature deaths each year.

To reduce CO₂ emissions and local air pollution, the world needs to rapidly shift towards low-carbon sources of energy – nuclear and renewable technologies.

Renewable energy will play a key role in decarbonizing our energy systems in the coming decades.

The purpose of this paper is to present the importance of renewable energy from the perspective of students opinion. By exploring these perspectives, we aim to better understand why there are differences or similarities between these viewpoints. A better understanding of renewable energy by the students will improve their relationship with the idea of new energy, which brings many benefits, and will lead them to desire its use in their own households, thereby improving renewable energy infrastructure.

Types of renewable energy:

1. Solar energy
2. Wind Energy
3. Geothermal energy

4. Biomass Energy
5. Hydroelectric Energy

Results and discussions

Following the questionnaires addressed to the students, we obtained 114 responses, out of which 98 were valid. There were some very positive responses, with the majority strongly agreeing that renewable energy will have importance in the future. They mostly believe that state subsidies would provide the greatest boost in improving their relationship with renewable energy. According to their opinions, the biggest difficulties in using renewable energy are people's fear of losing jobs on fossil fuels sector and its dependence on natural elements. Additionally, they believe that Geothermal Energy will have the greatest impact in the future compared to Solar Energy, which will have the smallest impact.

Table 1. The average score given by students regarding the importance of renewable energy in the future

Type of Energy	Solar Energy	Wind Energy	Geothermal Energy	Hydroelectric Energy	Biomass Energy
Average from 1-5	2,71	2,95	3,19	3,05	3,09

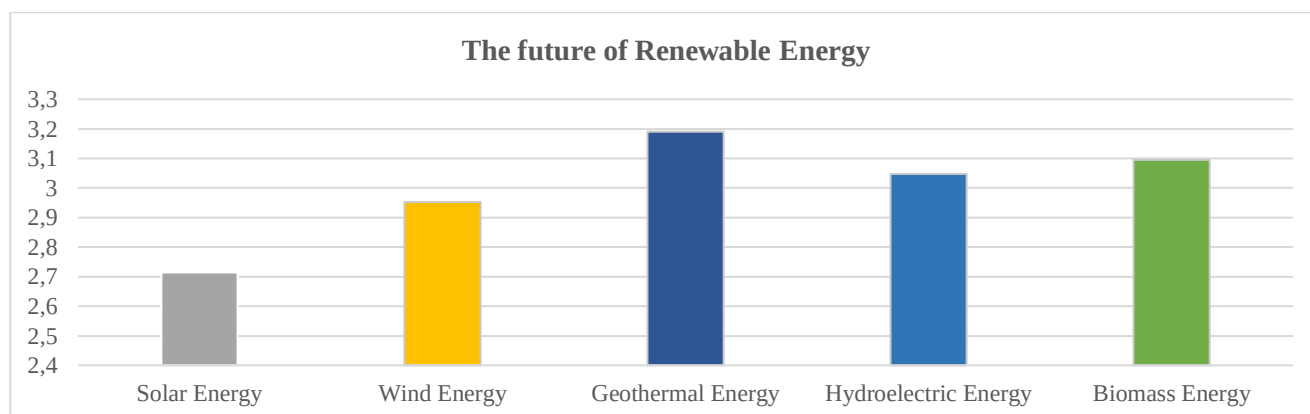

Figure 1. The average score given by students regarding the importance of renewable energy in the future

They confessed to using renewable energy to the extent of 38%.

Table 2. The results of the question regarding whether they use renewable energy at home

Are you using renewable energy at home?	Yes	No
Number of responses	39	59

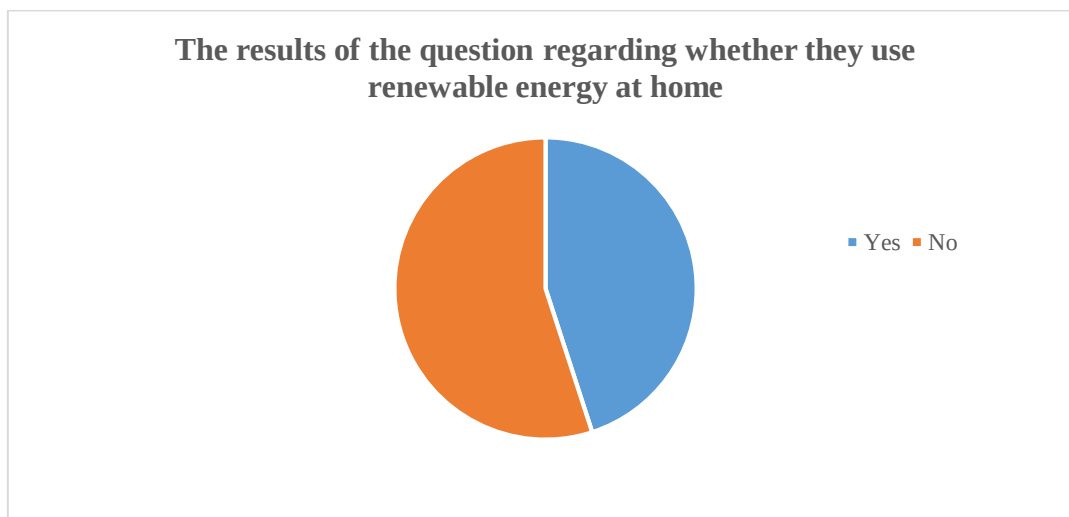

Figure 2. The results of the question regarding whether they use renewable energy at home

However, they stated that they intend to use renewable energy in the future to the extent of 86%.

Table 3. The results of the question regarding whether they want to use renewable energy in the future.

Do you wish to use renewable energy in the future?	Yes	No
Number of responses	88	10

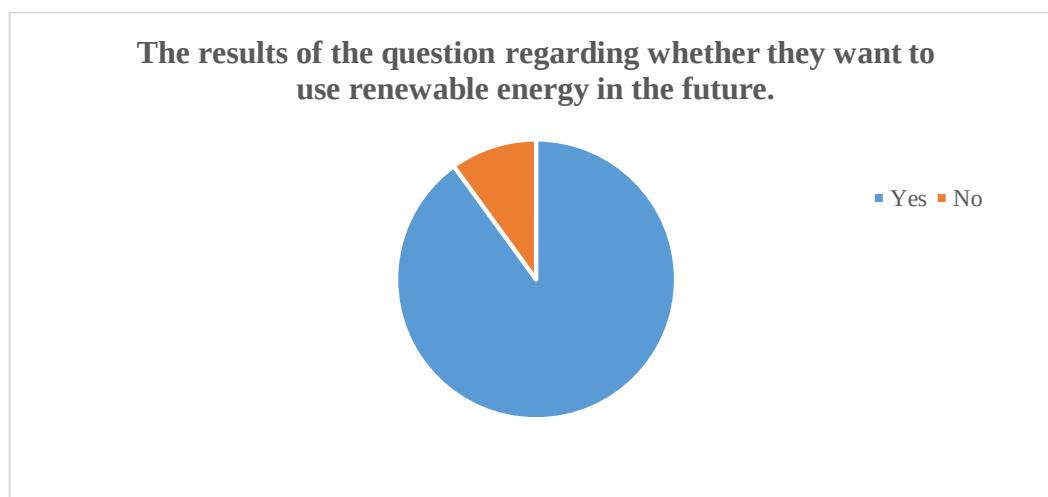

Figure 3. The results of the question regarding whether they want to use renewable energy in the future.

CONCLUSIONS

Based on the results obtained, we can say with confidence that the future of renewable energy certainly exists, with the help of devoted students committed to overcoming the challenges and difficulties that may arise, and with a little support from the government, which can endorse these initiatives through various laws and subsidies.

BIBLIOGRAPHIC REFERENCES

1. Gribincea, Alexandru, Kara, Bestenigar, Șargu, Lilia, Valeeva, Yulia. Stumbling Blocks in Gas Transportation: From Resource-Rich East to Resource-Poor West & Turkey's Transit Role. În: Proceedings of ICEPP 2021, ICEPP 2021, Lecture Notes in Civil Engineering, vol. 190, Springer, pp. 191-208, ISBN 1,0 c.a. Disponibil: https://doi.org/10.1007/978-3-030-86047-9_21
2. U.S. Renewable Energy Factsheet disponibil online <https://css.umich.edu/publications/factsheets/energy/us-renewable-energy-factsheet>
3. Renewable Energy disponibil <https://education.nationalgeographic.org/resource/renewable-energy/>
4. Renewable energy disponibil on-line https://en.wikipedia.org/wiki/Renewable_energy
5. Renewable Energy disponibil on-line <https://ourworldindata.org/renewable-energy>
6. <https://www.nrdc.org/stories/renewable-energy-clean-facts>
7. Șargu, Lilia, Guzun Sorina Tendințe ale evoluției prețurilor la resursele energetice în contextul factorilor influenței energiei regenerabile în Republica Moldova. In: Vector European. 2023, nr. 2, pp. 90-94. 0,5 c.a. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2023-2.19>
8. Timus, A., Sargu, L. Comparative Analysis of the Formation of Energy Resource Prices in the Republic of Moldova, Romania and Ukraine. Acta Universitatis Danubius. Œconomica, 20(3), 2024, 280–293. Retrieved from <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/AUDOE/article/view/2984>
9. Valeeva, Y., kalinina, M., Sargu, L., Kulachinskaya, A., Ilyashenko, S. Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81

INFLUENȚA SISTEMULUI DE CREȘTERE ASUPRA CALITĂȚII CĂRNII DE PUI BROILER

Marian Iulian LEIZERIUC,

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES, Faculty of Food and Animal Sciences, Anatomy,
histology, embriology
iulianleizeriuc@gmail.com

Robert-Petrișor HORODINCU,

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES, Faculty of Food and Animal Sciences, Biology of
productions
rhordincu@yahoo.com

Răzvan-Mihail RADU-RUSU,

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES, Faculty of Food and Animal Sciences, Nutrition
razvan.radu@iuls.ro, rprobios@gmail.ro
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7735-9028>

COORDONATOR

Răzvan-Mihail RADU-RUSU,

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES, Prof. PhD

Abstract

The article is a brief research report issued from the graduation paper experiments of two students which major in animal science and food inspection, respectively. Within the context of reorientation of farm production towards new technologies that try to fulfil all welfare conditions to animals, observing meanwhile the production efficacy levels, the research focused on the effect of conventional and slow growth rearing system on certain quality traits of meat (fiber thickness, proportions of connective and muscular pure tissues) that affect its texture and, eventually, the acceptance and preferences in consumers' behaviour. As a main conclusion, it resulted that slow-growth system (slaughtering at 63 days), versus the conventional one (slaughtering at 42 days) induced the modification of meat texture, with a probability above 99%, resulting thicker fibers hence more muscular tissue than connective ones in meat structure and, most likely juicier and more tender meat, especially in thighs and shanks muscles, compared to breast meat.

INTRODUCERE

În ultimii 15 ani se poate observa, în sectorul creșterii păsărilor, o preocupare a fermierilor spre a se adapta unor noi cerințe ale pieței, cum ar fi obținerea de produse avicole de la păsări crescute în sisteme tehnologice care să fie cât mai apropiate de ceea ce însemna creșterea tradițională. Astfel, în producerea ouălor de consum au apărut și au fost reglementate, din rațiuni ce țin e bunăstarea animalelor, sistemele alternative de creștere care au înlocuit vechiul sistem superintensiv cu sisteme de creștere în baterii îmbunătățite, în volieră, de tip free-range sau organic. În creșterea puilor de carne a început să capete din ce în ce mai multă popularitate sistemul de creștere lentă, comparabil, într-o oarecare măsură cu sistemul de producție "Label Rouge", de origine franceză, în care se cresc doar cocoși din rasa La Bresse până la vârsta de 85 zile. Spre deosebire de acest sistem, în sistemele cu creștere lentă, perioadele de creștere pot fi mai scurte (63-80 zile) însă întotdeauna durata unei serii va fi cu cel puțin 2 săptămâni mai mult decât durata standard în creșterea convențională a puiului broiler (42 de zile). De asemenea, au fost introduși pe piață noi hibrizi adaptați unui ritm mai lent de creștere și furajării cu nutrețuri mai simple din punctul de vedere al fabricării acestora (Sasso, Hybro, Hubbard).

De asemenea, se practică și creșterea lentă a hibrizilor convenționali (ca de exemplu Ross-308 și Cobb-500), pe o durată de până la 63 zile (9 săptămâni de viață), dar în condițiile practicării unei nutriții sub nivelul energetic și proteic din creșterea convențională. În acest context, prin lucrarea de

față s-a urmărit studierea unor aspecte care țin de morfostructura cărnii obținute de la broilerul de găină Ross-308, în sistemul convențional și în cel cu creștere lentă, știind că de modul de organizare tisulară a musculaturii somatice depind și multe însușiri senzoriale, tehnologice și chiar nutriționale ale cărnii de pasăre.

MATERIAL ȘI METODE DE LUCRU

Materialul biologic a fost reprezentat de mușchi somatici recoltați de la nivelul pieptului, pulpei superioare și pulpei inferioare de la pui broiler de găină, hibrid ROSS-308, crescut în două sisteme tehnologice – convențional, în perioada de vârstă 1-42 zile (6 săptămâni) și ”creștere lentă”, în perioada de vârstă 1-63 zile (9 săptămâni), în cadrul unei companii private din România.

Performanțele teoretice ale hibridului sunt diferite, în funcție de sistemul de creștere utilizat, care diferă atât prin condițiile de cazare asigurate, cât și prin durata seriei de creștere și prin densitatea energo-proteică a hranei (tabelul 1).

Tabelul 1 Performanțele teoretice ale hibridului de carne ROSS-308, în funcție de sistemul de creștere

Parametru	Sistem convențional	Sistem cu creștere lentă
Durata seriei de creștere	42 zile	63 zile
Sistem de cazare și creștere	în hale oarbe, pe așternut permanent	în hale, pe așternut permanent, cu acces în padoc înierbat pe timpul zilei
Parametri nutriționali nutreț combinat starter	EM = 3000 Kcal/kg PB = 23 %	EM = 2980 Kcal/kg PB = 21 %
Parametri nutriționali nutreț combinat creștere	EM = 3100 Kcal/kg PB = 21,5 %	EM = 2920 Kcal/kg PB = 19,5 %
Parametri nutriționali nutreț combinat finisare	EM = 3200 Kcal/kg PB = 19,5 %	EM = 2800 Kcal/kg PB = 18,0 %
Greutatea medie la sacrificare	2,91 kg	2,60 kg
Spor total de greutate	2,87 kg	2,56 kg
Spor mediu zilnic de greutate	68,33 g	40,63 g
Indice de conversie a hranei	1,61 kg n.c./kg spor	2,15 kg n.c./kg spor
Rata de supraviețuire	Min. 95 %	Min. 95 %
Randament la sacrificare	76 %	72 %
Proporție piept în carcasă	37 %	36 %
Proporție pulpe în carcasă	33 %	32 %
Proporție aripi în carcasă	11 %	12 %
Proporție tacâm în carcasă	19%	20 %

Probele de musculatură s-au recoltat de la 30 pui broiler ROSS-308, proveniți din două serii de creștere desfășurate în anul 2018, timp de 6 săptămâni în paralel (una cu durata de 42 de zile-sistem convențional, alta cu durata de 63 zile-sistem de creștere lentă), revenind câte 15 pui pe serie (masculi și femele crescuți împreună).

De la fiecare din cele 30 de carcase s-au recoltat probe histologice, câte două de la fiecare mușchi studiat. Acestea au fost porționate în forme paralelipipedice cu dimensiuni de aproximativ 0,5 x 0,5 x 2,5 cm, de la nivelul următoarelor formațiuni musculare:

- mușchiul pectoral superficial și mușchiul pectoral profund de la nivelul pieptului
- mușchiul semimembranos de la nivelul pulpei superioare
- mușchii gastrocnemieni de la nivelul pulpei inferioare.

În vederea efectuării aprecierilor histologice, s-a efectuat includerea la parafină, secționarea la microtom și colorarea prin metoda tricromică HEA. Preparatele microscopice au fost analizate la un microscop fonic de laborator Motic M230 cu camera foto-video încorporată, calibrat utilizând lama micrometru obiectiv pentru asocierile ocular x obiectiv de 10 x 10 și 10 x 40 și software-ul Motic

Image 3+. În câmpul microscopic au fost apoi efectuate măsurători caracteristicile, pentru a determina diametrele (μ) și suprafețele pe secțiune transversală (μ^2) ale fibrelor musculare (miocitelor) și ale fasciculelor musculare de ordinul I. Pe baza acestor elemente s-au calculat proporțiile de țesut muscular pur (TM%) și cea de țesut conjunctiv (TC%) în structura cărnii.

Pentru fiecare probă de mușchi studiată au fost măsurate câte 100 miocite și câte 5 fascicule musculare de ordinul I.

Datele au fost procesate statistic prin calcularea mediei, deviației standard, coeficientului de variație și prin aplicarea testului Fisher în analiza comparativă a rezultatelor obținute de puii întreținuți în cele 2 sisteme de creștere testate.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Analizând datele din tabelul 2, se observă că, în comparație cu sistemul de creștere convențional, în structura mușchilor pectorali superficiali ai puilor cu creștere lentă, fibrele musculare au fost ușor mai reduse dimensional (-1,77%). Cu toate acestea, diferența înregistrată a fost găsită ca fiind nesemnificativă din punct de vedere statistic, reieșind faptul că sistemele diferite de creștere nu influențează suficient de mult diametrul mediu al fibrelor musculare.

De asemenea au existat diferențe de 4,60% în ceea ce privește densitate fibrelor musculare, dar fără semnificație statistică.

Mușchii pectorali superficiali ai puilor crescuți lent și sacrificați la 63 zile s-au dovedit a fi mai bogați în țesut conjunctiv și mai săraci în țesut muscular, cu valori procentuale de 2.73... – 1,13%.

Tabelul 2. Analiza comparativă a rezultatelor privind morfo și histometria mușchilor pectorali superficiali (piept), în funcție de sistemul de creștere utilizat

Parametrul histometric analizat	Sistem convențional (sacrificare la 42 zile)	Sistem creștere lentă (sacrificare la 63 zile)	$\pm\%$ față de sistemul convențional	Semnificația statistică a diferențelor
Diametrul mediu al fibrelor musculare (μ)	55.23	54.25	-1.77	Ns $\hat{F}0.954 < F_{\alpha 0.05}(3.889)$ P=0.330
Densitatea fibrelor musculare (nr. f.m./mm ² mușchi)	317.65	303.05	-4.60	Ns $\hat{F}0.160 < F_{\alpha 0.05}(5.987)$ P=0.703
Țesut muscular (%)	70.71	69.91	-1.13	Ns $\hat{F}0.656 < F_{\alpha 0.05}(5.987)$ P=0.449
Țesut conjunctiv (%)	29.29	30.09	2.73	Ns $\hat{F}0.656 < F_{\alpha 0.05}(5.987)$ P=0.449

Pentru mușchii pectorali profunzi, grosimea medie a miocitelor a fost cu 35% mai mare în cazul puilor sacrificați la 63 zile, față de cei crescuți în sistem convențional (tabelul 3). Datorită acestei diferențieri foarte semnificative în ceea ce privește diametrul mediu al fibrelor musculare, și densitatea acestora pe unitate de suprafață a fost mai mare cu circa 39% în cazul puilor crescuți în sistem convențional, depășindu-se, de altfel și pragul de probabilitate de 99% pentru semnificația statistică (diferențe statistice distinct semnificative).

Deși elementele dimensionale ale miocitelor au diferit între cele două sisteme de creștere, a reieșit că structura tisulară a mușchilor pectorali profunzi nu a fost foarte diferită între cele două sisteme de creștere, rezultând diferențe minore, nesemnificative, pentru proporțiile de țesut muscular și conjunctiv 0,24-0,6%.

Tabelul 3 Analiza comparativă a rezultatelor privind morfo și histometria mușchilor pectorali profunzi (piept), în funcție de sistemul de creștere utilizat

Parametrul histometric analizat	Sistem convențional (sacrificare la 42 zile)	Sistem creștere lentă (sacrificare la 63 zile)	±% față de sistemul convențional	Semnificația statistică a diferențelor
Diametrul mediu al fibrelor musculare (μ)	40.54	54.96	35.59	*** $\hat{F}157.9 > F_{\alpha 0.001}(11.16)$ $P=6 \times 10^{-6}$
Densitatea fibrelor musculare (nr. f.m./mm ² mușchi)	539.91	324.64	-39.87	** $\hat{F}21.57 > F_{\alpha 0.01}(11.25)$ $P=0.003$
Țesut muscular (%)	71.63	71.45	-0.24	Ns $\hat{F}0.004 < F_{\alpha 0.05}(5.317)$ $P=0.982$
Țesut conjunctiv (%)	28.37	28.55	0.61	Ns $\hat{F}0.004 < F_{\alpha 0.05}(5.317)$ $P=0.982$

Pentru musculatura pulpelor superioare, singura diferență semnificativă din punct de vedere statistic (99,9%) s-a observat doar în cazul diametrului mediu al fibrelor musculare (fibre cu 4,40% la puii crescuți lent, față de cei crescuți în sistem convențional (tabelul 4).

Tabelul 4 – Analiza comparativă a rezultatelor privind morfo și histometria mușchilor semimembranoși (pulpe superioare), în funcție de sistemul de creștere utilizat

Parametrul histometric analizat	Sistem convențional (sacrificare la 42 zile)	Sistem creștere lentă (sacrificare la 63 zile)	±% față de sistemul convențional	Semnificația statistică a diferențelor
Diametrul mediu al fibrelor musculare (μ)	35.42	36.98	4.40	*** $\hat{F}11.91 > F_{\alpha 0.001}(11.16)$ $P=0.0007$
Densitatea fibrelor musculare (nr. f.m./mm ² mușchi)	812.87	739.94	-8.97	Ns $\hat{F}1.168 < F_{\alpha 0.05}(5.317)$ $P=0.311$
Țesut muscular (%)	76.98	78.81	2.38	Ns $\hat{F}0.051 < F_{\alpha 0.05}(5.317)$ $P=0.828$
Țesut conjunctiv (%)	23.02	21.19	-7.95	Ns $\hat{F}0.051 < F_{\alpha 0.05}(5.317)$ $P=0.828$

În privința densității fibrelor musculare și a proporțiilor de țesut muscular și conjunctiv din mușchii semimembranoși proveniți de la puii broiler ROSS-308 crescuți convențional sau în sistem cu creștere lentă, deși diferențele au oscilat între 2,38 și 8,97%, acestea nu au trecut pragul pentru a se asigura semnificația statistică. Practic, mușchii pulpelor superioare au fost mai densificați cu fibre musculare striate la puii sacrificați la 42 zile, însă finețea mai accentuată a acestora nu s-a corelat implicit cu proporția de țesut muscular.

În situația studierii mușchilor gastrocnemieni, reprezentativi pentru pulpele inferioare, s-au evidențiat diferențe foarte semnificative pentru dimensiunile miocitelor, dar și pentru densitatea acestora pe unitate de suprafață (tabelul 5).

Tabelul 5 – Analiza comparativă a rezultatelor privind morfo și histometria mușchilor gastrocnemieni (pulpe inferioare), în funcție de sistemul de creștere utilizat

Parametrul histometric analizat	Sistem convențional (sacrificare la 42 zile)	Sistem creștere lentă (sacrificare la 63 zile)	±% față de sistemul convențional	Semnificația statistică a diferențelor
Diametrul mediu al fibrelor musculare (μ)	45.31	39.82	-12.11	*** $\hat{F}20.48 > F_{\alpha 0.001}(11.16)$ $P=1.04 \times 10^{-5}$

Densitatea fibrelor musculare (nr. f.m./mm ² mușchi)	460.21	589.74	28.15	*** $\hat{F}83.76 > F_{\alpha 0.05}(25.415)$ P=0.311
Țesut muscular (%)	73.34	72.63	-0.97	Ns $\hat{F}0.129 < F_{\alpha 0.05}(5.317)$ P=0.729
Țesut conjunctiv (%)	26.66	27.37	2.66	Ns $\hat{F}0.129 < F_{\alpha 0.05}(5.317)$ P=0.729

Referitor la proporțiile principalelor categorii de țesut din componența mușchilor pulpelor inferioare, s-a observat că țesutul conjunctiv a devenit mai prezent pe măsura înaintării în vârstă a puilor, existând diferențe procentuale de 0,97-2,66% între cele două sisteme tehnologice. Aceste deosebiri, însă, nu au fost suficient de pregnante pentru a depăși pragul minim de semnificație statistică, ceea ce sugerează că nu există obligatoriu și întotdeauna această repartitie a ponderii celor două categorii de țesut în alcătuirea musculaturii pulpei inferioare, în funcție de sistemul de creștere aplicat puilor broiler de găină.

CONCLUZII

Mușchii cu grosimea fibrelor cea mai fină s-au identificat la puii crescuți convențional. Astfel, în mușchii semimembranoși s-au identificat cele mai subțiri și, totodată, cele mai dense fibre musculare pe unitatea de suprafață.

Proporțiile de țesut muscular pur au oscilat între minima de 69,91% (mușchii pectorali superficiali, sistem de creștere lentă) și maxima de 78,81% (mușchii semimembranoși, sistem de creștere lentă). Aceste date demonstrează faptul că mușchii proveniți din regiuni anatomice cu carne albă prezintă o proporție mai ridicată de țesut conjunctiv, decât cei proveniți din regiuni anatomice pe care se dezvoltă carne roșie. Valorile identificate sugerează, de asemenea, o frăgezime superioară în carnea roșie (mușchii pulpelor) față de carnea pieptului (carne albă).

Prin urmare, pe baza datelor analizate, se poate concluziona faptul că sistemul de creștere afectează în proporție de peste 95% caracteristicile dimensionale ale fibrelor musculare din carnea albă (mușchii pieptului) și din carnea roșie (mușchii pulpei inferioare și superioare) dar proporțiile de țesut conjunctiv și muscular nu au fost influențate semnificativ de practicarea sistemului de creștere convențional sau a celui prelungit, cu creștere lentă.

Studiul întreprins prezintă, totuși, unele limitări legate de numărul redus de indivizi de la care s-au recoltat eșantioane musculare, de modul de procesare a probelor, deoarece există puțini mușchi în care fibrele să fie dezvoltate simetric pe toată lungimea mușchiului, de numărul destul de redus de citiri în câmpul microscopic.

Pe viitor, pentru a avea o mai mare precizie analitică, se recomandă mărirea bazei de eșantionare și analiza mixtă utilizând metode histologice și instrumentale de profil textural în cazul cărnii de pasăre, pentru a obține rezultate mai consistente și care să respecte mai fidel realitatea. De asemenea, pentru a caracteriza mai bine calitatea cărnii de la nivelul membrilor, se recomandă lucrul pe mai multe subgrupe musculare, în special în cazul pulpei superioare și tratarea probelor separat pe sexe.

1. Ungureanu, Gheorghe, Ignat, Gabriela, Șargu, Lilia. Performanța, Obiectiv al Procesului Managerial, Varșovia, Polonia, 2021, 154 pag., ISBN 978-83-66216-44-0
2. Ignat G., Șargu L., Prigoreanu I., Study on the sustainable performance of farms in the northeast region of Romania using data envelopment analysis and Malmquist Index, în collective monographie, Prospects for sustainable development and ensuring the security of economic systems in the new geostrategic realities. Scientific monograph. – Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2023, pp. 185-198, ISBN 978-80-8185-069-1

3. Burbulea, Rodica, Moroi, Elena, Șargu, Lilia. Poziția investițională internațională a Republicii Moldova. În: *Economica*, revista științifico-didactică, An. XXVIII, nr.1 (111), martie, 2020, ASEM, pag 67-82, ISSN 1810-9136, Disponibil: https://ase.md/files/publicatii/economica/2020/ec_2020_1_v2.pdf
4. Lilia Șargu, Ioan Prigoreanu, Nicu Șargu, Gabriela Ignat Perspectives of agriculture 4.0 development regarding the sustainability of farming system in Romania. În OSEEC 2023 International Conferinse, Ongoing Social, Economic and Environmental Challenges 1 st Edition, Arad, România, pp.189-204, ISSN 3008-6914, ISSN Online 3044-8123
5. Gabriela Ignat, Ioan Prigoreanu, Lilia Șargu, Nicu Șargu, Estimating the economic value of agricultural land on the financial sustainability of agricultural holdings in the North-East Region of Romania, VII. International Applied Social Sciences Congress - (C-IASOS – 2023) Valletta –Malta, 13-15 November 2023, pp. 577-590, ISBN: 978-625-94328-1-6
6. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81

AGROTURISMUL O REALITATE A MOMENTULUI PENTRU DURABILITATEA ZONEI RURALE IEȘENE

Monica TUDORACHE,

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES, Faculty of Food and Animal Sciences

malina.tud03@gmail.com

Cristina SIMEANU

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES, Faculty of Food and Animal Sciences

cristina.simeanu@iuls.ro

ORCID: 0000-0002-4287-2443

COORDONATOR

Cristina SIMEANU Associate Profesor

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES, Faculty of Food and Animal Sciences

Abstract *The agritourism activity can be a characteristic reality of the present, considering the sustainability of Romanian rural area, being at the same time a business reality for rural entrepreneurs and is required for rural communities that have tourism potential, such as the Iași rural communities. Agritourism is a form of tourism through which the tourist can receive a quality product at a reasonable price, but also a field that can ensure sustainable development over time, being at the same time friendly to the environment. The purpose of this paper is to point out those aspects that make agritourism a business reality of the moment, for the sustainability of Iași rural area and the quantification of agritourism circulation in the rural localities of Iași county.*

Keywords: arrivals, overnight stays, average length of stay, absolute dynamics, relative dynamics

INTRODUCERE

Agroturismul poate fi o realitate de afaceri a momentului pentru zonele rurale ale județului Iași și nu numai, în viitor iar antreprenorul sau fermierul trebuie mereu la curent cu schimbările care apar pe piață, să poată lua decizii durabile care să îi asigure viabilitatea și, evident, profitabilitatea și dezvoltarea pe termen lung și, în același timp, sustenabilitatea zonei rurale.

În țările europene, agroturismul a apărut ca ofertă turistică în jurul anilor 1960, și a devenit o prioritate în ultimele decenii ale acestui secol, ca activitate care leagă componentele economice ale sustenabilității de comunitățile locale. Specialiștii consideră aceste comunități rurale un real succes în viitor atunci când se referă la activitățile agroturistice, din multiple motive: în Europa, îmbătrânirea populației duce la creșterea numărului de turiști de vârstă a treia și a patra, care sunt atrași de această formă de turism; interesul pentru problemele de mediu și sănătate sunt în creștere; persoanele din mediul urban iau vacanțe scurte, de aceea își doresc destinații ușor de găsit și, de asemenea, convenabile din punct de vedere financiar; iar numărul celor care își doresc o zonă turistică liniștită într-un mediu nepoluat crește și el [1,2].

Conștientizarea publicului cu privire la semnificația zonelor rurale se bazează pe mai multe aspecte și anume: se luptă încă cu o recesiune pronunțată în urma crizei economice care a afectat agricultura; problema depopulării în multe zone rurale, o populație tot mai îmbătrânită, și descalificarea forței de muncă; lipsa de interes din partea tinerelor generații pentru a începe activități specifice mediului rural, în special în agricultură, deși există multe zone cu resurse remarcabile care le-ar putea asigura dezvoltarea durabilă în ceea ce privește activitățile, altele decât cele agricole (activități agroturistice de exemplu); necesitatea de a păstra și revitaliza caracteristicile culturale tradiționale ale zonelor rurale și calitățile mediului lor natural, ca elemente importante ale identității locale și ca locuri durabile de locuit și de muncă[3].

Pornind de la aspectele, care generează această conștientizare și preocupare cu privire la semnificația zonelor rurale, se poate susține necesitatea asigurării dezvoltării durabile a acestuia.

Această nevoie depinde de modul în care se găsesc modalități inteligente de dezvoltare, astfel încât să fie o modalitate inovatoare de a integra și corela mai multe structuri sau domenii din mediul rural care susțin inovarea în activități integrate neagricole, permițând dezvoltarea teritoriului din mai multe puncte de vedere. Pe fondul acestei conștientizări apare necesitatea identificării alternativelor de utilizare durabilă a resurselor, pentru a asigura dezvoltarea viitoare a acestor comunități, iar una dintre aceste alternative poate fi agroturismul [4,5].

„De ce activitate agroturistică în jud. Iași?” ar putea fi întrebarea corectă. Un posibil răspuns ar putea fi: pentru că agroturismul poate valorifica în același timp resursele turistice și resursele agricole bogate ale județului, ca resurse economice, a căror combinare poate contribui la dezvoltarea a mediului rural ieșean. Activitatea agroturistică este așadar una complexă; componentele sale sunt strâns legate între ele, într-o relație intercondițională, asemănătoare unui sistem cibernetic [6]. Acele componente esențiale și care în același timp, determină activitatea agroturistică sunt: teritoriul ca „materie primă”; produsul agroturistic obținut trebuie să fie original și calitativ; și nu în ultimul rând, persoanele responsabile cu desfășurarea acestei activități și anume fermierii [7,8].

Din punct de vedere al durabilității, agroturismul poate reprezenta o direcție inovatoare și diversificată, o afacere modernă pentru ferme, dar și pentru mediul rural ieșean, deoarece agroturismul, ca activitate, a oferit posibilitatea revenirii la origini și a condus la menținerea sa ca ofertă turistică pe piață, în special pentru locuitorii mediului urban. Astfel s-a obținut o formă atractivă de turism pornind de la resursele turistice culturale deosebite ale județului Iași, adăugând efortul fermierilor de a oferi cazare în mediul rural și produse din producție proprie, dar și posibilitatea de a afla despre modul în care trăiau strămoșii. Contactul între turist și populația locală este asigurat în urma desfășurării activității de agroturism, și anume o relație între două medii diferite, care poate genera, pe lângă o prietenie, o eventuală colaborare viitoare [9–12]. De asemenea, se poate afirma că fermierul dobândește o nouă calificare și diverse abilități din lucrul cu turiștii. Turistul câștigă din contactul cu mediul rural în primul rând prin cunoașterea modului specific de viață, din care ulterior derivă o mai mare apreciere a autenticității, naturaleței produselor din acest mediu, și de ce nu, pentru munca ruralului. [13–15].

De asemenea, perioada de dificultate, prin care sectorul agricol, a trecut și trece în multe zone ale județului Iași, însă bogate din punct de vedere al resurselor specifice mediului rural, este o motivație pentru dezvoltarea agroturismului acolo unde sunt condiții favorabile. Pentru că mulți dintre antreprenorii, din domeniul agricol, nu aveau unde să comercializeze produsele obținute, a fost necesară diversificarea posibilităților de marketing direct, agroturismul reprezentând o astfel de posibilitate. Combinarea celor două activități, agricultura și turismul, sub conceptul de agroturism, a generat oportunitatea unei dezvoltări durabile a comunității rurale ieșene, pe o perioadă lungă de timp, și conduce în același timp și la creșterea altor afaceri locale. În consecință, acțiunile sunt în primul rând în direcția unei dezvoltări economice a comunității rurale ieșene. După creșterea veniturilor, vor crește și investițiile, ceea ce va genera extinderea activităților economice în mediul rural, dar și apariția unor noi afaceri, care, în ansamblu, vor sprijini industria locală. Un alt aspect va fi intensificarea comerțului datorat turiștilor, care va genera o direcție viitoare a câștigurilor investiționale, în primul rând prin îmbunătățirea condițiilor de viață, sau diverse facilități. Localitățile din județul Iași în care sunt și se practică activități agroturistice, vor face un pas important în direcția unei dezvoltări durabile viitoare [16–18]. Tendința actuală, specifică multor zone rurale din județul Iași dar și din alte județe din România, legată de activitățile agricole presupune o scădere din punct de vedere economic, dispariția interesului pentru angajarea în activități agricole sau demararea unei afaceri în mediul rural. În același timp, însă, s-a produs o schimbare a modelelor de consum și a comportamentului consumatorului în sensul înregistrării unei cereri puternice de „produse naturale, organice” în toate domeniile. În acest context, agroturismul poate fi un mijloc de diversificare a economiilor rurale în zonele rurale, o posibilitate de valorificare a resurselor autentice. În consecință,

putem să afirmăm că poate fi un câștigător în ceea ce privește sustenabilitatea și anume, agroturismul. Este adevărat că această câștig poate fi complet durabil, dacă accentul este pus pe autenticitatea produselor tradiționale. Acestea reprezintă identitatea localităților rurale. Parteneriatele puternice sunt menite să asigure îmbinarea activităților culturale, moștenirea culturală, gastronomia, activitățile agricole sau pur și simplu furnizarea unui „lanț scurt” care vizează sprijinirea comunităților rurale. Cert este că în mediul rural, unde s-a pus accent pe valorificarea resurselor locale, a resurselor autentice prin activități de agroturism, dezvoltarea a fost sustenabilă [19,20]. Așadar, beneficiile dezvoltării activității agroturistice în ceea ce privește standardele de calitate a vieții pot fi, în multe feluri diferite, sustenabile. În special zonele rurale în care se va folosi această formă de valorificare a resurselor locale pot deveni zonele în care vor fi asamblate elementele dezvoltării durabile locale. Se va dezvolta interesul și posibilitatea de îmbunătățire a infrastructurii, care vor contribui la aducerea în prim plan a vieții pline de farmec a localităților rurale. Acest scop poate fi realizat prin obiectivele strategice privind factorul uman, dotările tehnice și conservarea patrimoniului. Partea socială se bucură și de evoluția și dezvoltarea agroturismului prin stoparea migrației și asigurarea unei motivații pentru a rămâne în mediul rural [21,22].

Agroturismul acționează și asupra sistemului de management al localității rurale. Pe măsură ce această formă de turism se dezvoltă, autoritățile locale sunt oarecum obligate să lucreze la amenajarea, susținerea și întreținerea comunității, pornind de la posibilitățile de acces la prestarea diverselor servicii, de aceste aspecte benefice beneficiind și populația locală [23,24].

Prin studierea dinamicii sosirilor și a înnoptărilor și analiza duratei medii a sejurului din localitățile rurale din județul Iași (Aroneanu, Bălțați, Bârnova, Brăești, Deleni, Dobrovăț, Holboca, Ion Neculce, Lețcani, Lungani, Miroslava, Popricani, Răducăneni, Reditu, Schitu Duca, Tomești, Valea Lupului), unde există activități agroturistice, se răspunde uneia din necesitățile fundamentale ale turismului și anume definirea fenomenului turistic. Circulația turistică reprezintă alături de potențialul turistic și baza materială, una dintre componentele ce participă la definirea fenomenului turistic și reflectă cel mai bine modul și nivelul de valorificare al potențialului turistic al unei zone. Volumul circulației turistice nu este întotdeauna direct proporțional cu cel al valorii patrimoniului turistic pentru că un rol important îl va avea și stimularea circulației turistice, prin promovarea obiectivelor vizitate [25,26].

MATERIAL ȘI METODĂ

Pensiunile agroturistice sunt structuri de primire turistice de capacitate de cazare de până la 8 camere, functionând în locuințele cetățenilor sau în clădiri independente, care asigură în spații special amenajate cazarea turiștilor și condițiile de pregătire și servire a mesei, precum și posibilitatea participării la activități gospodărești sau meșteșugărești [27].

În numărul turiștilor cazați în unitățile de cazare turistică se cuprind toate persoanele (români și străini) care călătoresc în afara localităților în care își au domiciliul stabil, pentru o perioadă mai mică de 12 luni și stau cel puțin o noapte într-o unitate de cazare turistică în zone vizitate din țară; motivul principal al călătoriei este altul decât acela de a desfășura o activitate remunerată în locurile vizitate [27].

Înnoptarea turistică este intervalul de 24 de ore, începând cu ora hotelieră, pentru care o persoană este înregistrată în evidența spațiului de cazare turistică și beneficiază de găzduire în contul tarifului aferent spațiului ocupat, chiar dacă durata de ședere efectivă este inferioară intervalului menționat. Sunt avute în vedere și înnoptările aferente paturilor instalate suplimentar (plătite de clienți) [27].

Durata medie a sejurului este determinată de rata dintre numărul de zile/turist (NTZ) și numărul de turiști (T) și reflectă posibilitatea ofertei turistice de a reține turistul într-o anumită zonă, regiune sau țară [28,29].

$$D_s = \frac{\sum NZT}{\sum NT}$$

unde: D_s – durata medie a sejurului;

NZT – număr de zile/turist;

T – număr de turiști

Indicatorii absoluți reprezintă forma de bază a seriilor dinamice, pe baza lor se pot obține indicatorii generalizatori [30].

Indicatorii de nivel sunt chiar termenii unei serii formate din indicatori absoluți ($y \dots y_t \dots y_{t-1}$).

Nivelul totalizat al termenilor ($\sum_{t=1}^n y_t$), numai pentru seriile de intervale de timp de mărimi absolute.

Modificările absolute: cu baza fixă $\Delta_{t/1} = y_t - y_1$ unde, $t = \overline{2, n}$; cu baza în lanț $\Delta_{t/t-1} = y_t - y_{t-1}$ where, $t = \overline{2, n}$.

Indicatorii relativi constituie un mod de prezentare de regulă, procentual.

Indicele de dinamică: cu baza fixă $I_{t/1(\%)} = \frac{y_t}{y_1} \times 100$; cu baza în lanț $I_{t/t-1(\%)} = \frac{y_t}{y_{t-1}} \times 100$.

Ritmul de dinamică: cu baza fixă $R_{t/1} = I_{t/1(\%)} - 100\%$; cu baza în lanț $R_{t/t-1} = I_{t/t-1(\%)} - 100\%$, $t = \overline{2, n}$.

Indicatorii medii: $\bar{y}$ – nivelul mediu al unei serii cronologice de intervale $\bar{y} = \frac{\sum_{t=1}^n y_t}{n}$, $\bar{\Delta}$ – nivelul mediu al sporului (scăderii) absolute $\bar{\Delta} = \frac{y_n - y_1}{n-1}$, $\bar{I}$ – indicele mediu al dinamicii $\bar{I} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}}$, $\bar{R}$ – ritmul mediu de creștere $\bar{R} = \bar{I} - 100$.

Metoda trendurilor ajustate a fost utilizată pentru ajustarea numărului de turiști (sosirilor) și a înnoptărilor, după trendul polinomial pentru intervalul de timp 2013-2027. Modelul polinomial: $y = a + bt$.

R este corelația între valorile prezise de ecuație și valorile actuale. Iar pătratul R este utilizat pentru a indica variația valorilor față de linia de trend [31].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Utilizând datele statistice furnizate de Institutul Național de Statistică [27], cu privire la cererea turistică din pensiunile agroturistice din județul Iași, putem analiza nivelul și dinamica următorilor indicatori: nivelul sosirilor totale; nivelul înnoptărilor totale și durata medie a sejurului. Acești indicatori vor fi caracterizați pe o perioadă de 10 ani (2013-2022), atât în dinamică cât și în structură.

Structurile de primire turistică

Numărul pensiunilor agroturistice, din cele 17 localități rurale ale județului Iași a variat în cei 10 ani analizați (2013-2022), între 10 și 19 structuri (tab. 1), numărul acestora fiind cu 60% mai mare în anul 2022 față de anul 2023.

Tabelul 1 Pensiunile groturistice din localitățile rurale ale județului Iași, în perioada 2012-2021

Localități	Ani									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Aroneanu	:	:	1	1	:	:	:	:	:	:
Bălțați	:	:	:	:	:	:	:	:	1	:
Bârnova	:	:	1	2	2	2	2	2	2	2
Brăești	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Deleni	:	1	:	:	:	:	:	:	:	:
Dobrovăț	:	:	:	:	:	1	1	1	:	:
Holboca	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Ion Neculce	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Lețcani	1	2	2	2	2	2	2	2	3	3
Lungani	:	:	:	:	:	1	1	1	1	:
Miroslava	:	:	:	:	:	1	1	1	2	1
Popricani	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Răducăneni	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rediu	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Schitu Duca	1	1	:	:	:	:	:	:	:	:
Tomești	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Valea Lupului	:	:	:	1	2	1	3	3	2	2
Total	10	12	12	14	14	16	18	18	19	16

Legenda: ':' - date lipsă

Sursa: *insse.ro*

Nivelul și dinamica sosirilor și înnoptărilor

Analizând dinamica absolută și relativă a sosirilor în perioada 2013-2022 (tab. 2) în pensiunile agroturistice din județul Iași s-a înregistrat o creștere importantă în anul 2022 de 84,8% față de anul de bază (2013). Față de anul precedent, cea mai mare creștere a numărului de sosiri s-a înregistrat tot în anul 2022, de 90,39% iar o scădere importantă a numărului de sosiri față de anul precedent s-a înregistrat în anul 2020 (an pandemic) cu 40,19%. Per ansamblu nivelul mediu al sosirilor a înregistrat 8749,9 persoane cu o creștere medie absolută de 714,88 persoane și o creștere relativă de 7%.

Tabelul 2 **Modificările absolute și relative ale sosirilor în pensiunile agroturistice din jud. Iași, în perioada 2013-2022**

Județul Iași								
Ani	Sosiri (număr persoane)	Modificările absolute		Indicele de dinamică %		Ritmul de dinamică %		
		$\Delta t/1$	$\Delta t/t-1$	$I_t/1$	$I_t/t-1$	$R_t/1$	$R_t/t-1$	
2013	7585							
2014	6512	-1073	-1073	85,85	85,5	-14,15	-14,5	
2015	6921	-664	409	91,24	106,28	-8,76	6,28	
2016	8634	1049	1713	113,82	124,74	13,82	24,74	
2017	9070	1485	436	119,57	105,04	19,57	5,04	
2018	10012	2427	942	131,99	110,38	31,99	10,38	
2019	10877	3292	865	143,4	108,63	43,4	8,63	
2020	6506	-1079	-4371	85,77	59,81	-14,23	-40,19	
2021	7363	-222	857	97,07	113,17	-2,93	13,17	
2022	14019	6434	6656	184,8	190,39	84,8	90,39	
	$\bar{y}$	$\bar{\Delta}$		$\bar{I}$		$\bar{R}$		
	8749,9	714,88		1,07%		7%		

Sursa: *calcul după insse.ro*

Analizând dinamica absolută și relativă a înnoptărilor în perioada 2013-2022 (tab. 3) în pensiunile agroturistice din Județul Iași s-a înregistrat o creștere de 33,78% în anul 2022 față de anul de bază (2013). Față de anul precedent, cea mai mare creștere a numărului de înnoptări s-a înregistrat tot în anul 2022, de 38,2% iar o scădere importantă a numărului de înnoptări față de anul precedent s-a înregistrat în anul 2020 (an pandemic) cu 27,79%. Per ansamblu nivelul mediu al înnoptărilor a

înregistrat 16172,7 înnoptări cu o creștere medie absolută de 617,33 înnoptări și o creștere relativă de 3%.

Tabelul 3 **Modificările absolute și relative ale înnoptărilor, în pensiunile agroturistice din jud. Iași, în perioada 2013-2022**

Județul Iași							
Ani	Înnoptări (număr)	Modificările absolute		Indicele de dinamică%		Ritmul de dinamică %	
		$\Delta t/1$	$\Delta t/t-1$	$I_t/1$	$I_t/t-1$	$R_t/1$	$R_t/t-1$
2013	16448						
2014	14314	-2134	-2134	87,03	87,03	-12,97	-12,97
2015	13269	-3179	-1045	80,67	92,70	-19,33	-7,30
2016	15763	-685	2494	95,84	118,80	-4,16	18,80
2017	15204	-1244	-559	92,44	96,45	-7,56	-3,55
2018	17350	902	2146	105,48	114,11	5,48	14,11
2019	18264	1816	914	111,04	105,27	11,04	5,27
2020	13189	-3259	-5075	80,19	72,21	-19,81	-27,79
2021	15922	-526	2733	96,80	120,72	-3,20	20,72
2022	22004	5556	6082	133,78	138,20	33,78	38,20
	$\bar{y}$	$\bar{\Delta}$		$\bar{I}$		$\bar{R}$	
	16172,7	617,33		1,03%		3%	

Sursa: calcul după insse.ro

Pentru a estima numărul de turiști sosiți în pensiunile agroturistice din județul Iași în următorii cinci ani, s-a utilizat funcția de ajustare: $y = 16.684x^2 - 66970x + 7E + 07$, pătratul R s-a folosit pentru a indica variația valorilor față de linia de trend: $R^2 = 0.5418$. Pentru a estima numărul de înnoptări în pensiunile agroturistice din județul Iași, în următorii cinci ani, s-a utilizat funcția de ajustare: $y = 4.405x^2 - 17375x + 2E + 07$. Pătratul R s-a folosit de asemenea pentru a indica variația valorilor față de linia de trend: $R^2 = 0.5802$ (fig. 1).

În condițiile în care factorii de influență în activitatea turistică își vor menține același ritm și în următorii cinci ani perioadei analizate (2013-2022) (tab. 4), în anul 2027 în pensiunile agroturistice din județul Iași numărul turiștilor sosiți ar putea fi de aproximativ 13 mii iar numărul înnoptărilor ar putea fi de aproximativ 20 de mii.

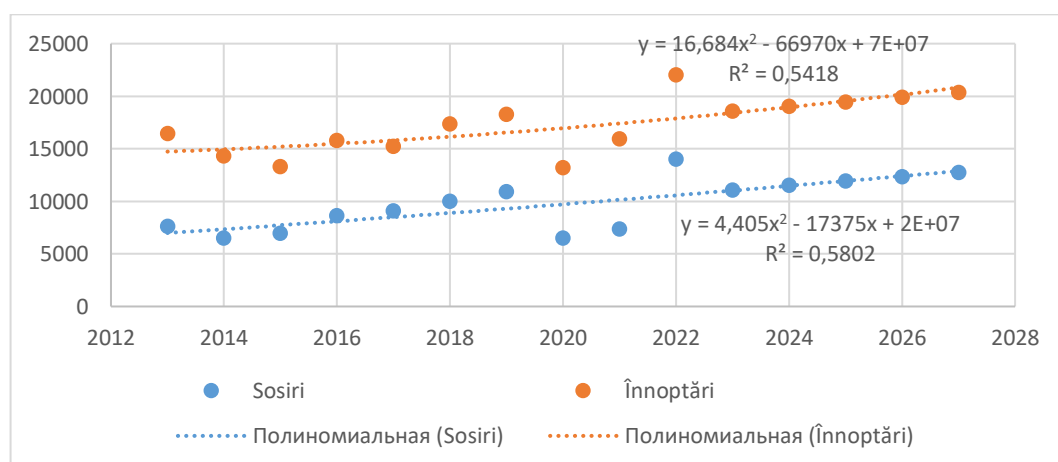

Figura 1. **Dinamica și estimarea sosirilor și înnoptărilor, în perioada 2013-2027, în pensiunile agroturistice din județul Iași**

Tabelul 4 Estimarea sosirilor în perioada 2023 – 2027, în pensiunile agroturistice din județul Iași

Ani	T(x)	Sosiri (număr persoane) y =	Înnoptări (număr) y =
2023	11	11065,2	18523
2024	12	11486,16	18950,33
2025	13	11907,13	1937765
2026	14	12328,09	19804,94
2027	15	12749,05	20232,31

Durata medie a sejurului ca indicator ce arată timpul mediu (zile) de rămânere a turiștilor în spațiile de cazare și reflectă astfel posibilitatea ofertei de a reține turistul într-o anumită zonă sau regiune [32], pentru pensiunile agroturistice din județul Iași, în perioada analizată (2013-2022) (tab. 5), a variat între 1,19 zile (în anul 2015) și 2,19 zile (în 2014). La finalul perioadei analizate s-a constatat o scădere a duratei medii a sejurului, de 27,77% față de anul de bază.

Tabelul 5. Durata medie a sejurului, în perioada 2013-2022, în pensiunile agroturistice din jud. Iași

Ani	Înnoptări (număr)	Sosiri (număr persoane)	Durata medie a sejurului (zile)
2013	16448	7585	2,16
2014	14314	6512	2,19
2015	13269	6921	1,19
2016	15763	8634	1,82
2017	15204	9070	1,67
2018	17350	10012	1,73
2019	18264	10877	1,67
2020	13189	6506	2,02
2021	15922	7363	2,16
2022	22004	14019	1,56

Sursa: calcul după insse.ro

CONCLUZII

Agroturismul este o realitate de afaceri a momentului, pentru sustenabilitatea zonei rurale ieșene datorită potențialului turistic valoros dovedit prin existența unor resurse culturale deosebite, autenticitatea produselor tradiționale și existența produselor agricole bogate.

Analizând dinamica absolută și relativă a sosirilor, în perioada analizată (2013-2022), în pensiunile agroturistice din județul Iași, s-a putut observa că numărul turiștilor sosiți a crescut mult în anul 2022 față de anul 2013, cu 84,8%. Per total nivelul mediu al sosirilor a înregistrat 8749,9 persoane cu o creștere medie absolută de 714,88 persoane și o creștere relativă de 7%.

Analizând dinamica absolută și relativă a înnoptărilor din perioada 2013-2022, în pensiunile agroturistice din județul Iași s-a putut observa că numărul acestora a crescut în anul 2022 față de anul 2013, cu 33,78%. Per total nivelul mediu al înnoptărilor a înregistrat 16172,7 înnoptări cu o creștere medie absolută de 617,33 înnoptări și o creștere relativă de 3%. Aceste creșteri pot avea drept cauză o ușoară creșterea economică a zonei și de asemenea interesul crescut al turiștilor pentru agroturism în județul Iași.

Durata medie a sejurului în pensiunile agroturistice din județul Iași a înregistrat la finalul perioadei analizate (anul 2022), o scădere de 27,77% față de anul de bază, acest lucru ne indică o scădere a puterii de cumpărare a clienților pentru serviciile turistice oferite și totodată practicarea unor tarife necorespunzătoare cu serviciile oferite.

Analiza circulației turistice din cele 17 localitățile rurale ieșene evidențiază posibilități certe de dezvoltare a agroturismului printr-o estimare pozitivă a sosirilor și a înnopțărilor, ca activitate care poate asigura o dezvoltare durabilă a acestei zone, generatoare a unei creșteri economice necesare spațiului rural ieșean fiind în același timp o activitate prietenoasă cu mediul.

BIBLIOGRAFIE

1. Muresan, I.C.; Oroian, C.F.; Harun, R.; Arion, F.H.; Porutiu, A.; Chiciudean, G.O.; Todea, A.; Lile, R. Local residents' attitude toward sustainable rural tourism development. *Sustainability*, 2016, 8, 100.
2. Ciurea, I.V. și colab. Organizarea activitatilor economico-sociale în sistem agroturistic a localitatilor montane de pe Valea Oituzului, județul Bacău. In *Lucrări Științifice; Seria Agronomie; Universitatea Agronomică Iași: Iași, Romania*, 1995; Volume 38, ISSN 0379-8364.
3. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Aviz-Sustenabilitatea Zonelor Rurale. 2013. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:356:0080:0085:RO:PDF> (accessed on 5 April 2024).
4. Butler, R.; Hall, C.M.; Jenkins, J. *Tourism and Recreation in Rural Areas*; John Wiley and Sons, Ltd.: Hoboken, NJ, USA, 1997; ISBN 0-471-97680-6.
5. Adamowicz, M.; Zwolinska-Ligaj, M. The "Smart Village" as a Way to Achieve Sustainable Development in Rural Areas of Poland. *Sustainability*, 2020, 12, 6503.
6. Mitache, S.; Manole, V.; Stoian, M.; Florina, B.; Istrate, I. *Agroturism și Turism Rural*; Editura Fax Press: București, Romania, 1996.
7. Ciolac, M.R. *Management în Turism Rural și Agroturism*; Editura Eurostampa: Timisoara, Romania, 2009.
8. Tew, C.; Barbieri, C. The perceived benefits of agritourism: The provider's perspective. *Tour. Manag.*, 2012, 33, 215–224.
9. Moinet, F. Preface a la *Tourism Rural*; Editura France Agricole: Paris, France, 1993; pp. 18–20.
10. Henche, B.G. *Marketing în Turism Rural*; Editura Irecson: București, Romania, 2003; pp. 42–43.
11. Bausch, T. *Le Tourisme et l'Environnement en Europe*; Office des Publications Officielles des Communautés Européennes: Luxembourg, 1995.
12. Marin, D. Study on the economic impact of tourism and of agrotourism on local communities. *Res. J. Agric. Sci.*, 2015, 47, 160–163.
13. Panyik, E.; Costa, C.; Ratz, T. Implementing integrated rural tourism: An event-based approach. *Tour. Manag.*, 2011, 32, 1352–1363.
14. Kim, K.; Uysal, M.; Sirgy, J. How does tourism in a community impacts the quality of life of community residents? *Tour. Manag.*, 2013, 36, 527–540.
15. Khan, A.; Bibi, S.; Lorenzo, A.; Lyu, J.; Babar, Z.U. Tourism and development in developing economies: A policy implication perspective. *Sustainability*, 2020, 12, 1618.
16. Ciolac, R.; Adamov, T.; Iancu, T.; Popescu, G.; Lile, R.; Rujescu, C.; Marin, D. Agritourism—A Sustainable Development Factor for Improving the 'Health' of Rural Settlements. Case Study Apuseni Mountains Area. *Sustainability*, 2019, 11, 1467.
17. Gheres, M. *Agroturism, de la Tradiție la Oferta Comercială*; Editura Risoprint: Cluj-Napoca, Romania, 2003.
18. Evgrafova, L.V.; Ismailova, A.Z.; Kalinichev, V.L. Agritourism as a factor of sustainable rural development. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Proceedings of the*

- 2nd International Scientific Conference, Krasnoyarsk, Russia, 13–14 November 2019; IOP Publishing: Bristol, UK, 2019; Volume 421, p. 2.
19. Comisia Europeană. O Select, ie a Celor Mai Bune Practici Leader+; Comisia Europeană: Brussels, Belgium, 2009.
 20. RNDR. Bune Practici, 2014, No. 4 Anul II, USR, Departamentul Publica,ții MADR. Available online: <http://madr.ro> (accessed on 12 April 2024).
 21. Nistoreanu, P. Turismul Rural-o Afacere Mica cu Perspective Mari; Editura Didactica ,si Pedagogica: Bucure,sti, Romania, 1999
 22. Iorio, M.; Corsale, A. Rural tourism and livelihood strategies in Romania. J. Rural Stud. 2010, 26, 152–162.
 23. Calina, A.; Calina, J.; Iancu, T. Research regarding the implementation, development and impact of Agritourism on Romania’s rural areas between 1990 and 2015. Environ. Eng. Manag. J. 2017, 16, 157–168.
 24. Stefan, B. Valorile intreprinzatorilor si potentialilor antreprenori din mediul rural. Rev. Româna Sociol. 2010, 21, 296–322.
 25. Simeanu Cristina, Avarvarei B.V., Simeanu D., Usturoi Al., Păsărin B., 2021 - The assessment of tourist flow in Suceava county’s touristy and agro-touristy boarding houses, Lucrări Științifice - Seria Zootehnie, vol. 75 (26), Editura “Ion Ionescu de la Brad” Iași, ISSN 2067-2330, pag. 285-295
 26. Simeanu Cristina, Avarvarei Bogdan-Vlad, Simeanu Daniel, 2020 – Outlining the consumer profile – Defining element in promoting rural tourism and agri-tourism. Annals of the University of Oradea, Fascicle: Ecotoxicology, Animal Husbandry and Food Science and Technology, Vol. XIX/B 2020, ISSN 1583-4301, pag. 31-39
 27. <http://statistici.insse.ro8077/tempo-online/>
 28. Badita Maria, Cristache Silvia Elena, Iacob Andreea Iluzia, 2005 - Statistică aplicată în managementul turistic, Editura ASE, Bucuresti
 29. Merce Emilian, Merce Cristian Călin, 2009 - Statistică – paradigme consacrate și paradigme întregitoare, Editura Academic Pres, Cluj – Napoca
 30. Petcu Nicoleta, 2005 – Statistică în turism 2005, teorie și aplicații, Editura Albastră, Cluj Napoca
 31. Panțiru Mariana, 2006 - Tehnologia informației și a comunicațiilor TIC 3 (sisteme de gestiune a bazelor de date), Editura ALL, București
 32. Turcu Daniela, Weisz Janeta, 2008 – Economia turismului, Editura Eurostampa, Timișoara, pag. 9
 33. Burbulea, Rodica, Lachi, Cristina. Inovație și sustenabilitate în managementul calității serviciilor turistice. In: Vector European, 2025, nr. 1, pp. 86-95. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2025-1.14>
 34. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81

EXPLORAREA PROFILULUI NUTRIȚIONAL ȘI DURABIL AL SURSELOR ALIMENTARE NOI

Bianca-Elena PROCA,

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES, Faculty of Food and Animal Sciences, Nutrition

bianca.elenap08@gmail.com

Mădălina MATEI,

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES, Faculty of Food and Animal Sciences, Nutrition

madalina.matei@iuls.ro

ORCID: 0000-0003-3874-9087

Daniel SIMEANU,

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES, Faculty of Food and Animal Sciences, Nutrition

daniel.simeanu@iuls.ro

ORCID: 0000-0003-1093-9604

COORDONATORI

Daniel SIMEANU, Prof. PhD

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES,

Mădălina MATEI, Assist. Prof. PhD

IAȘI UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES,

Abstract. Important findings regarding the nutritional aspects related to the selected food resources were outlined following the bibliographic study. The systematic review carried out revealed that although edible insects have long been integrated into the human diet, a certain aversion to their consumption still persists in certain societies. Currently, the data shows that most edible insects (beetles – 31 %; caterpillars – 18 %; bees, wasps and ants – 14 %; grasshoppers and crickets – 13 %; cicadas, plant insects, scale insects – 10 %; termites – 3 %; dragonflies – 2 %) are obtained from forest habitats, but innovations in mass rearing systems are starting to show more and more promise in more countries.

The study shows that insects are an important source of nutrients. It has been observed that most edible insects provide a nutritional supply rich in energy, protein, fats rich in essential fatty acids, essential trace elements (Mg, P, Zn, Fe, Se, Cu, Fe,) and vitamins (riboflavin, pantothenic acid, biotin, folic acid) ensuring the requirements of the human body, a fact that underlines the potential importance of integrating insects into human nutrition. This development opens up significant opportunities to link conventional knowledge with modern science in both developed and developing countries.

Keywords: edible insects, food resources, nutritional

INTRODUCERE

Sistemul global agricol și alimentară este un spațiu complex cu multe interdependențe și interconexiuni, implicând mulți actori, procese, relații și chiar evenimente greu de prezis. Atât sistemul agricol, cât și sistemul alimentară trebuie să evolueze rapid pe măsură ce relațiile complexe de pe trasabilitatea ”de la fermă la furculiță” și diverși factori de mediu și socio-economici, devin din ce în ce mai evidente.

Cererea globală în creștere pentru carne și restricțiile privind resursele disponibile determină căutarea de surse alternative de proteine, iar sustenabilitatea producției de carne este subiectul unei dezbateri intense.

Insectele comestibile au făcut întotdeauna parte din alimentația umană, deși în unele societăți încă există o anumită aversiune față de consumul de insecte. Cele mai multe insecte comestibile sunt colectate din habitatele forestiere, însă în ultimii ani inovațiile în sistemele de creștere în masă au început să se dezvolte în multe țări. În acest sens, insectele oferă o oportunitate importantă de a lega cunoștințele tradiționale și știința modernă atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare [3], [5].

Insectele comestibile reprezintă o sursă alternativă interesantă de proteine atât pentru alimentația umană, cât și pentru hrana animalelor, având în vedere emisiile reduse de gaze cu efect de seră, eficiența ridicată a conversiei hranei, utilizarea redusă a terenului și capacitatea de a valorifica fluxurile secundare organice în produse proteice de înaltă valoare [17]. Deși peste 2000 de specii de insecte sunt consumate în special în regiunile tropicale, rolul insectelor comestibile în subzistența și nutriția populațiilor din țările tropicale este sub amenințare [14], [23]. În lumea occidentală, interesul pentru insectele comestibile este în creștere, iar aceasta este susținută de exemple concrete. În special, insectele acvatice sunt considerate a avea un potențial substanțial de includere în alimentația umană și animală [27].

Pentru a satisface cererea de alimente în continuă expansiune în ultimii ani, producția totală de alimente trebuie să crească cu aproximativ 70 % până în 2050 față de 2009 [11]. În acest context, scopul acestui studiu a fost de a caracteriza, din punct de vedere nutrițional, unele resurse alimentare noi, precum insectele comestibile și de a contura stadiul actual al literaturii de specialitate privind consumul și potențialele beneficii și provocări ale integrării acestora în alimentație.

MATERIAL ȘI METODE DE LUCRU

Această lucrare reprezintă un studiu bibliografic preliminar referitor la diferite aspecte nutriționale privind unele resurse alimentare noi, care își propune să exploreze aspecte cheie ale acestor componente pe care să devină din ce în ce mai importante în alimentația omului.

Pe baza datelor de compoziție chimică obținute în urma sistematizării unui număr apreciabil de articole din literatura de specialitate și a analizei opiniilor de specialitate relevante domeniului studiat, s-a prezentat exponențial o imagine detaliată asupra caracteristicilor nutritive ale resurselor alimentare noi, precum și a potențialelor beneficii și provocări ale integrării acestora în alimentația umană.

Materialele care au stat la baza dezvoltării unor cunoștințe solide și stabilirea fundamentului cercetării au fost reprezentate de articole științifice, cărți sau rapoarte de cercetare consultate atât prin accesarea fondului documentar propriu al instituției de asociere, respectiv Baza de date Anelis Plus, dar și prin accesarea on-line a bazelor de date științifice de profil.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Resurse alimentare noi vs. Resurse alimentare convenționale

Sursele „noi” de hrană cuprind resursele de hrană care nu au fost consumate pe scară largă, fie întrucât consumul lor a fost restrâns istoric la anumite regiuni ale lumii, fie pentru că au apărut recent în spațiul global de retail datorită inovațiilor tehnologice. Noile sisteme de producție alimentară se reflectă asupra unor inovații sau progrese în tehnologiile alimentare preexistente implicate direct în producerea unora dintre alimentele noi care își găsesc drumul în contextul actual. Unele dintre noile surse de alimente și sisteme de producție de alimente au fost explorate intens, prin descrierea atât a beneficiilor, cât și a provocărilor lor [9].

Resursele alimentare convenționale sunt surse de hrană care au fost consumate de comunități și culturi de-a lungul timpului și care au de obicei o semnificație culturală și istorică profundă. Aceste resurse sunt adesea adaptate la mediul local și la condițiile climatice și sunt transmise de la o generație la alta prin practici tradiționale și convenționale de cultivare, pescuit sau vânătoare [30].

Plante comestibile locale, anumite plante sălbatice sau cultivate local sunt utilizate în bucătăria convențională pentru a pregăti mâncăruri și băuturi. De asemenea, produse animale locale precum, carnea, laptele, ouăle și alte produse de origine animală sunt adesea parte integrantă a alimentației

convenționale. Acestea pot proveni de la animale domestice crescute în regiuni sau de la animale sălbatice, în funcție de disponibilitatea și tradițiile locale. Anumite culturi de cereale și leguminoase, precum orezul, grâul, porumbul, fasolea sau linte, pot fi, adesea, fundamentale în alimentația convențională în diferite părți ale lumii [12].

Aprecierea caracteristicilor nutriționale ale unor resurse alimentare noi

Din categoria resurselor alimentare noi, insectele reprezintă o sursă importantă de substanțe nutritive, fiind adecvate asigurării cerințelor nutriționale ale organismului uman, fapt ce subliniază importanța integrării acestora în alimentație [6], [26].

Valoarea nutritivă a insectelor comestibile este extrem de diversă, datorită numărului mare și variabilității speciilor. Valorile nutriționale pot varia considerabil chiar și în cadrul aceluiași grup de insecte, în funcție de stadiul de metamorfoză, originea insectei și alimentația acesteia [16]. De asemenea, valoarea nutritivă se poate modifica în funcție de procesarea și pregătirea insectelor înainte de consum (uscarea, gătire, prăjire, etc.). Potrivit lui Payne [19], compoziția nutrițională a insectelor prezintă o mare diversitate între specii. Scorul de valoare nutritivă al greierilor, larvelor de gărgărița palmierului și viermilor de făină a fost semnificativ mai sănătos decât cel al cărnii de vită și pui, iar niciuna dintre cele șase specii de insecte testate nu a fost statistic mai puțin sănătoasă decât carnea [8].

Tabel 1. Conținutul de proteină brută, pe specia de insecte^[29]

Specia	Compoziția chimică brută în macronutrienți		
	Proteină brută	Grăsimi brută	Fibre
	% SU		
<i>Coleoptera</i>	44,5	33,4	10,7
<i>Lepidoptera</i>	41,0	27,7	6,6
<i>Hemiptera</i>	58,0	30,3	12,4
<i>Homoptera</i>	51,0	Ns.	Ns.
<i>Hymenoptera</i>	45,0	25,1	5,7
<i>Odonata</i>	55,5	19,8	11,8
<i>Orthoptera</i>	44,0	13,4	9,5
<i>Isoptera</i>	Ns.	32,7	5,1
<i>Diptera</i>	Ns.	22,7	13,6

Ns.=nespecificat; date preluate.

Compoziția minerală a insectelor comestibile și doze zilnice recomandate pentru adulți^[22]

Specia	Ca	K	Mg	P	Na	Fe	Zn	Mn	Cu	Se
	mg/100 g SU									
<i>Coleoptera</i>	104,0	1104,6	113,85	773,2	100,2	16,55	16,7	2,87	2,1	0,06
<i>Lepidoptera</i>	199	1653,3	201,5	713,7	1224	32,65	14,8	508,2	1,5	0,08
<i>Hemiptera</i>	612,6	260,3	1105,5	1078,7	370,8	57	59	-	-	-
<i>Hymenoptera</i>	61,7	591,75	493,6	530,75	145	61,5	18,85	16,3	1,6	-
<i>Orthoptera</i>	647,2	1035,5	451,0	1140,05	708	781,2	46,9	3,9	1,37	0,05
Doza recomandată	mg/zi									
	0,026	4700	240,0	700	≤1500	33,15	8,5	2,2	1,1	0,036

Date medii preluate.

Tabel 3. Compoziția în vitamine a insectelor comestibile și doze zilnice recomandate pentru adulți^[22]

Majoritatea insectelor comestibile furnizează un aport suficient de energie și proteine în alimentația umană (*tabelul 1*), satisfăcând în același timp cerințele de aminoacizi [22], [30]. Cunoscute pentru conținutul ridicat de grăsimi bogate în acizi grași esențiali, insectele, sunt, de asemenea, surse importante de oligoelemente esențiale precum Mg, P, Zn, Fe, Se, Cu, Fe (*tabelul 2*) și vitamine (*tabelul 3*) precum riboflavina, acidul pantotenic, biotina și acidul folic [16], [1].

Specia	Vit. A	Vit. E	Vit. C	Vit. B ₁	Vit. B ₂	Vit. B ₃	Vit. B ₅	Vit. B ₇	Vit. B ₉
	mg/100 g SU								
<i>Coleoptera</i>	18,9	23,5	19,3	1,7	1,35	7,6	5,3	86,0	0,29
<i>Lepidoptera</i>	137,5	270,5	24,0	2,1	2,8	7,9	7,9	84,6	0,06
<i>Hemiptera</i>	-	-	-	0,6	0,55	2,42	-	-	-
<i>Hymenoptera</i>	384,0	<4,05	18,1	0,36	10,2	0,7	-	0,10	0,45
<i>Odonata</i>	-	-	-	0,05	0,09	1,29	-	-	-
<i>Orthoptera</i>	407,25	51,8	12,8	0,46	5,55	8,5	-	-	0,9
Doza recomandată	550 μg/zi	8,75 mg/zi	45 mg/zi	1,25 mg/zi	1,2 mg/zi	15 mg/zi	5 mg/zi	30 μg/zi	0,4 mg/zi

Analiza sistematică conturată în urma studiului bibliografic realizat privind aspectele nutriționale legate de resursele alimentare selectate a evidențiat că deși insectele comestibile au fost integrate de mult timp în dieta umană, încă persistă o anumită aversiune față de consumul lor în anumite societăți.

În prezent, datele arată că cele mai multe insecte comestibile sunt obținute din habitatele forestiere, însă inovațiile în sistemele de creștere în masă încep să fie din ce în ce mai promițătoare în tot mai multe țări (*figura 1*).

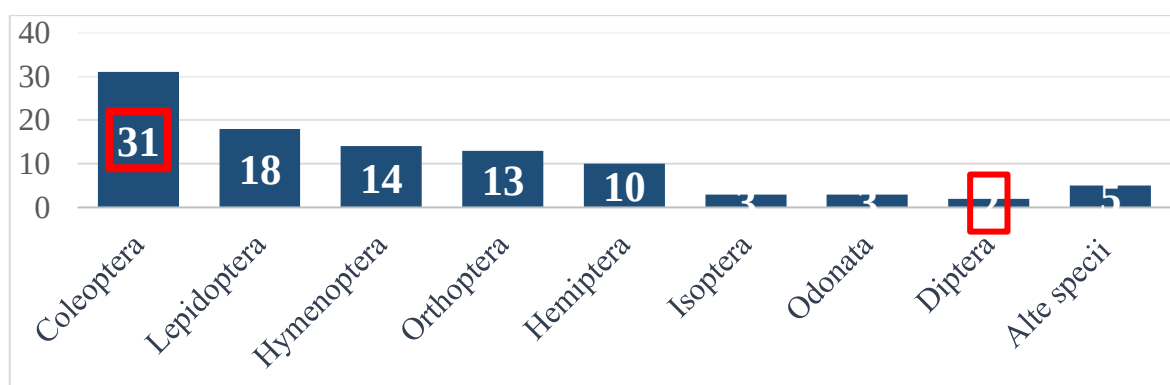

Figura 1. Ponderea insectelor consumate frecvent la nivel global

Sursa: prelucrare proprie după Cerritos, 2009 [7]

La nivel global, insectele consumate cel mai frecvent sunt gândacii (*Coleoptera*), cu o pondere de 31 %. Acest lucru nu este surprinzător, având în vedere că acest grup cuprinde aproximativ 40 % din toate speciile de insecte cunoscute. Consumul de omizi (*Lepidoptera*), popular în special în Africa sub-sahariană, este estimat la 18 %. Albinele, viespile și furnicile (*Hymenoptera*) se situează pe locul trei cu 14 %, aceste insecte fiind deosebit de comune în America Latină. Lăcustele și greierii (*Orthoptera*) reprezintă 13 %; cicadele, insectele de plante, insectele solz și insectele adevărate (*Hemiptera*) reprezintă 10 %; termitelile (*Isoptera*) 3 %; libelulele (*Odonata*) 3 %; muștele (*Diptera*) 2 %; alte specii (5 %). Consumul de *Lepidoptere* este predominant sub formă de omizi, în timp ce pentru *Hymenoptere*, consumul este mai ridicat mai ales în stadiile lor larvare sau pupale. Atât adulții,

cât și larvele din ordinul *Coleoptera* sunt consumate, în timp ce ordinul *Orthoptera*, *Homoptera*, *Isoptera* și *Hemiptera* sunt consumate în principal în stadiul de maturitate [7].

Potențiale beneficii și provocări ale integrării noilor resurse alimentare în alimentație

Populațiile din întreaga lume se confruntă cu probleme grave legate de nutriție și sănătate. Este estimat că peste 150 de milioane de copii preșcolari suferă de malnutriție cronică, determinată de alimentația insuficientă și condițiile precare de trai. În fiecare an, peste 3 milioane de copii mici își pierd viața din cauza subnutriției, fie din lipsa unei alimentații adecvate, fie din lipsa micronutrienților esențiali din alimentație. Aceste cifre alarmante subliniază importanța acordării de atenție și resurse adecvate pentru combaterea acestor probleme globale de sănătate publică și securitate alimentară [28].

Prevalența deficienței de micronutrienți, cunoscută și sub denumirea de „foame ascunsă”, afectează un număr considerabil de peste 2 miliarde de oameni. Conform cercetărilor, această problemă este deosebit de acută în țările cu venituri mici, unde lipsa de fier și zinc este o preocupare majoră, contribuind la apariția unor afecțiuni precum anemia și întârzierea creșterii [14]. De asemenea, s-a evidențiat că deficiențele de fier și zinc sunt adesea asociate cu predominanța alimentației pe bază de plante, în care nu numai că nivelurile de fier și zinc sunt reduse, dar biodisponibilitatea acestor minerale poate fi, de asemenea, scăzută ca urmare a prezenței acidului fitic, care leagă aceste minerale [15]. Având în vedere că fierul și zincul sunt mai biodisponibile în alimentele de origine animală, explorarea opțiunilor alternative, cum ar fi insectele comestibile, ar putea juca un rol semnificativ în îmbunătățirea calității alimentației și combaterea deficiențelor de micronutrienți [2].

Insectele comestibile au fost identificate ca o sursă de compuși bioactivi care prezintă potențialul de a reduce riscurile pentru sănătate și de a întări sistemul imunitar. Studiile au demonstrat prezența acestor compuși în insecte, iar caracteristicile lor bioactive ar putea aduce beneficii semnificative umanității. Totuși, este important să subliniem că beneficiile pentru sănătate trebuie să fie suficient documentate pentru a fi susținute în mod adecvat [13], [21].

Similar cu compușii bioactivi identificați în alte alimente, este necesar ca efectele acestor compuși din insecte asupra sănătății să fie studiate în mod riguros [4]. Studiile directe efectuate pe subiecți umani sunt de obicei o condiție prealabilă pentru a valida beneficiile diferiților compuși. Prin urmare, sunt necesare mai multe cercetări pentru a înțelege pe deplin impactul compușilor potențial bioactivi identificați în insecte asupra bunăstării umane.

Aceste cercetări suplimentare vor contribui la consolidarea cunoștințelor despre potențialul benefic al consumului de insecte și vor oferi informații esențiale pentru promovarea utilizării lor în alimentația umană în mod sustenabil și responsabil.

Conform literaturii de specialitate, insectele comestibile conțin compuși bioactivi care pot prezenta un spectru larg de bioactivități benefice pentru sănătatea umană. Aceste bioactivități includ efecte antihipertensive, antioxidante, antimicrobiene, antiinflamatorii și imunomodulatoare. Studiile au arătat că diferite specii de insecte comestibile au fost testate în această privință folosind teste *in vitro* și modele *in vivo*, atât cu extracte din întreaga insectă, cât și cu compuși izolați. Aceste descoperiri sugerează că consumul de insecte comestibile ar putea avea beneficii semnificative pentru sănătatea umană datorită conținutului lor de compuși bioactivi (tabelul 4).

Tabel 4. Beneficii și potențiale riscuri ale integrării resurselor noi în alimentația umană^{[18], [31]}

Beneficii	Riscuri
▪ Reducerea simptomelor bolii Parkinson prin potențialul de transfer al bioactivității de la insectă la insectă ▪ Sursă de compuși bioactivi (peptide biologice active, peptide antioxidante și antiinflamatorii) cu potențial terapeutic pentru diverse afecțiuni ▪ Efect antioxidant ▪ Combaterea diabetului de tip 2 și a bolilor cardiovasculare, efecte antiinflamatorii și protecție împotriva stresului oxidativ	▪ Potențial alergen ▪ Preocupări legate de siguranța alimentară ▪ Contaminarea microbiologică sau chimică

În majoritatea studiilor, activitatea antioxidantă este cea mai frecvent evaluată activitate biologică a compușilor bioactivi din insecte comestibile.

Totuși, este important să se continue cercetările pentru a înțelege mai bine modul în care insectele și compușii lor bioactivi pot fi utilizați în mod eficient în prevenirea și gestionarea acestor boli. De asemenea, este esențial să se ia în considerare și alte aspecte, cum ar fi procesarea și pregătirea adecvată a insectelor pentru consum, precum și posibilele alergii sau reacții adverse asociate consumului lor [25].

Deși studiile arată în mare parte rezultate pozitive și neutre, este important să se recunoască că există riscuri potențiale asociate consumului de insecte. Alergiile sunt printre cele mai semnificative riscuri, deoarece unele persoane pot fi sensibile la proteinele insectelor și pot dezvolta reacții alergice [24]. De asemenea, există preocupări legate de siguranța alimentară, inclusiv contaminarea microbiologică sau chimică a insectelor, precum și prezența antinutrienților care ar putea afecta absorbția substanțelor nutritive.

Similar altor produse de origine animală, consumul de insecte poate prezenta riscuri pentru sănătate, iar prelucrarea corespunzătoare este esențială pentru a minimiza aceste riscuri. Tratamentele termice sunt recomandate pentru a reduce riscurile microbiene asociate consumului de insecte. Contaminarea microbiană poate fi o preocupare deosebită în etapele de procesare, depozitare și transport a insectelor comestibile. Microflora naturală a insectelor poate favoriza creșterea microorganismelor periculoase, cum ar fi *Enterobacteriaceae*, cunoscute în a cauza boli de origine alimentară.

Cu toate acestea, este important să se sublinieze că riscurile pot fi gestionate prin procesarea și manipularea adecvată a insectelor pentru consum. Astfel, respectarea normelor stricte de igienă și siguranță alimentară este crucială pentru reducerea riscurilor asociate consumului de insecte. De asemenea, este necesar să se continue cercetările pentru a identifica și evalua în mod corespunzător toate riscurile potențiale și pentru a dezvolta practici și reglementări adecvate în ceea ce privește consumul de insecte [9].

În general, cu condiția să fie procesate și manipulate corect, insectele cunoscute ca fiind comestibile sunt considerate sigure pentru consum. Cu toate acestea, este important ca toți consumatorii să fie conștienți de posibilele riscuri și să urmeze recomandările de siguranță alimentară atunci când consumă insecte. În acest sens, de remarcat faptul că majoritatea cercetărilor s-au concentrat pe două specii de insecte comestibile: viermele galben de făină (*Tenebrio molitor*) și greierul de casă (*Achetadomesticus*). Aceste două specii sunt considerate printre cele mai promițătoare pentru aplicații industriale și producție pe scară largă și sunt deja aprobate pentru consumul uman în Europa.

CONCLUZII

Consumul de insecte ca sursă alternativă de proteine prezintă atât beneficii, cât și riscuri, atât pe termen lung, cât și pe termen scurt.

Aceste beneficii includ aspecte precum sustenabilitatea, contribuind la reducerea impactului asupra mediului; aspecte nutritive, oferind o alternativă nutritivă și accesibilă la alte surse de proteine; eficiență, ceea ce poate contribui la reducerea costurilor și a emisiilor de gaze cu efect de seră asociate producției alimentare. Cu toate acestea, există și riscuri asociate cu consumul de insecte precum alergiile și riscurile legate de siguranța alimentelor și contaminarea microbiologică a acestora.

În ceea ce privește aspectul psihologic și cultural, în multe societăți, încă există o aversiune puternică față de consumul de insecte, ceea ce poate împiedica adoptarea lor ca sursă principală de hrană. În general, consumul de insecte poate fi o opțiune promițătoare pentru a aborda problemele legate de siguranța alimentelor, sustenabilitate și securitatea alimentară, dar este important să se continue cercetările pentru a înțelege pe deplin impactul lor asupra sănătății umane și asupra mediului.

Această evoluție deschide oportunități semnificative de a asocia cunoștințele convenționale cu știința modernă, atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare. O perspectivă echilibrată

care abordează atât beneficiile, cât și riscurile, este esențială pentru a asigura că integrarea insectelor în alimentația umană reprezintă o alegere informată și sustenabilă pentru consumatori.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Adamkova, A., Kourimska, L., Borkovcova, M., Kulma, M. & Mlcek, J., 2016. Nutritional values of edible coleoptera (*Tenebrio molitor*, *Zophobas morio* and *Alphitobius diaperinus*) reared in the Czech Republic, *Potravinarstvo*, 10(1), 663-671.
2. Aguilar-Toala, J.E., Cruz-Monterrosa, R.G. & Liceaga, A.M., 2022. Beyond Human Nutrition of Edible Insects: Health Benefits and Safety Aspects, *Insects*, 13 (11), 1007.
3. Alves, A.V., Sanjinez-Argandona, E.J., Linzmeier, A.M., Cardoso, C.A. & Macedo, M.L., 2016. Food Value of Mealworm Grown on *Acrocomia aculeata* Pulp Flour, *PLoS ONE*, 11(3), e0151275.
4. Belluco, S., Bertola, M., Montarsi, F., Di Martino, G., Granato, A., Stella, R., Martinello, M., Bordin, F. & Mutinelli, F., 2023. Insects and Public Health: An Overview, *Insects*, 14 (3), 240.
5. Berg, J., Wendin, K., Langton, M., Josell, A. & Davidsson, F.K., 2017. State of the Art Report Insects as Food and Feed, *Ann Exp Biol*, 5(2), 1-9.
6. Bernard, T. & Womeni H.M., 2017. Entomophagy: Insects as Food, *InTechOpen, Insect Physiology and Ecology, Agric Biol Sci*, 232-253.
7. Cerritos, R. 2009. Insects as food: an ecological, social and economical approach. *CAB Reviews: Perspectives in Agriculture, Veterinary Science, Nutrition and Natural Resources, Agr Food Sci Environ Sci*, 4(27), 1–10.
8. Conway, A., Jaiswal, S. & Jaiswal, A.K., 2024. The Potential of Edible Insects as a Safe, Palatable, and Sustainable Food Source in the European Union, *Foods*, 13(3), 387.
9. EFSA Scientific Committee, 2015. Risk profile related to production and consumption of insects as food and feed, *EFSA Journal*, 13(10), 4257.
10. EFSA, 2021. Safety of frozen and dried formulations from whole housecrickets (*Acheta domesticus*) as a Novel food pursuant to Regulation (EU) 2015/2283, *EFSA Journal*.
11. FAO, 2021. Looking at edible insects from a food safety perspective. Challenges and opportunities for the sector. Food and Agriculture Organization of the United Nations, 1-90.
12. FAO. 2022. Thinking about the future of food safety – A foresight report, Food and Agriculture Organization, 1 – 158.
13. Finke, M.D., Rojo, S., Roos, N., van Huis A. & Yen, A.L., 2015. The European Food Safety Authority scientific opinion on a risk profile related to production and consumption of insects as food and feed, *J Insects Food Feed*, 1(4), 245-247.
14. Ghosh, S., Meyer-Rochow, V.B. & Jung, C., 2023. Embracing Tradition: The Vital Role of Traditional Foods in Achieving Nutrition Security. *Foods*, 12(23), 4220.
15. Glew, R.H., Jackson, D., Sena, L., VanderJagt, D.J., Pastuszyn, A., & Millson, M. 1999. *Gonimbrasia belina* (Lepidoptera: Saturniidae), a nutritional food source rich in protein, fatty acids and minerals, *Am Entomol* 45(4), 250–253.
16. Kourimska L. & Adamkova, A., 2016. Nutritional and sensory quality of edible insects, *NFS Journal*, 4, 22-26.
17. Mariutti, L.R.B., Rebelo, K.S., Bisconsin-Junior, A., de Moraes, J.S., Magnani, M., Maldonado, I.R., Madeira, N.R., Tiengo, A., Marostica Jr., M.R. & Cazarin, C.B.B., 2021. The use of alternative food sources to improve health and guarantee access and food intake, *Food Res Int*, 149, 110709, 1-22.
18. Nguyen, P., Kim, K.Y., Kim, A.-Y., Kim, N.-S., Kweon, H., Ji, S.-D. & Koh, Y.H., 2016. Increased healthspan and resistance to Parkinson's disease in *Drosophila* by boiled and freeze-dried mature silk worm larval powder, *J Asia-Pacific Entom*, 19(2), 551-561.

19. Payne, C.L.R., Scarborough, P., Rayner, M. & Nonaka, K. 2016. Are edible insects more or less 'healthy' than commonly consumed meats? A comparison using two nutrient profiling models developed to combat over- and undernutrition, *Eur J Clin Nutr*, 70, 285–291.
20. Rocillo-Aquino, Z., Cervantes-Escoto, F., Leos-Rodriguez, J.A., Cruz-Delgado, D. & Espinoza-Ortega, A., 2021. What is a traditional food? Conceptual evolution from four dimensions, *J Ethn Foods*, 8, 38.
21. Roos, N. & van Huis, A., 2017. Consuming insects: are there health benefits?, *Journal of Insects as Food and Feed*, 3(4), 225-229.
22. Rumpold, B.A., & Schluter, O.K., 2013. Nutritional composition and safety aspects of edible insects, *Mol Nutr Food Res*, 57, 802–823.
23. Schabel, H.G. 2010. Forest insects as food: a global review, In Durst, P.B, Johnson, D.V., Leslie, R.N. & Shono, K., eds. *Edible Forest Insect: Humans Bite Back. Proceedings of a workshop on Asia-Pacific resources and their potential for development*, Bangkok, Food and Agriculture Organization.
24. Stull, V.J., Finer, E., Bergmans, R.S., Febvre, H.P., Longhurst, C., Manter, D.K., Patz, J.A., & Weir, T.L., 2018. Impact of Edible Cricket Consumption on Gut Microbiota in Healthy Adults, a Double-blind, Randomized Crossover Trial, *Sci Rep* 8(1), 10762.
25. Stull, V.J., 2021. Impacts of insect consumption on human health, *J Insects Food Feed*, 7(5), 695-713.
26. Tang, C., Yang, D., Liao, H., Sun, H., Liu, C., Wei L. & Li, F., 2019. Edible insects as a food source: a review, *Food Production, Processing and Nutrition*, 1, 8.
27. van Huis, A., 2016. Edible insects are the future?, *Proceedings of the Nutrition Society*, 75(3), 294–305.
28. van Huis, A., Van Itterbeeck, J., Klunder, H., Mertens, E., Halloran, A., Muir, G. & Vantomme, P., 2013. Edible insects: future prospects for food and feed security, *FAO Forestry Paper*, 1-187.
29. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko *Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation*, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81
30. Xiaoming, C., Ying, F., Hong, Z. & Zhiyong, C. 2010. Review of the nutritive value of edible insects, *Proceedings of a Workshop on Asia-Pacific Resources and Their Potential for Development*, FAO Regional Office for Asia and the Pacific, 34-40.
31. Zhou, Y., Wang, D., Zhou, S., Duan, H., Guo, J. & Yan, W., 2022. Nutritional Composition, Health Benefits, and Application Value of Edible Insects: A Review, *Foods*, 11(24), 3961.
32. Zielinska, M., Deren, K., Polak-Szczybylo, E. & Stepień, A.E., 2021. The Role of Bioactive Compounds of *Nigella sativa* in Rheumatoid Arthritis Therapy-Current Reports, *Nutr* 25, 13(10), 3369.

DRIVING SUSTAINABILITY AND INNOVATION THROUGH THE CIRCULAR ECONOMY: TRANSFORMING BUSINESS PRACTICES FOR A SUSTAINABLE FUTURE

Georgiana – Sînziana ȚIVREA

University of West London

BA (Hons) Accounting and Finance with Foundation

georgiana.grosu24@yahoo.com

ORCID: 0009-0006-9493-3099

COORDONATOR

Gabriela IGNAT

University of Live Sciences Iasi, PhD, Professor

Abstract. *The transition to a circular economy signifies a fundamental shift in economic thought, challenging conventional linear production and consumption models. This article explores the transformative potential of the circular economy, driving sustainability and innovation in business practices. Firstly, it outlines the principles of the circular economy, focusing on waste reduction, resource efficiency, and regenerative practices. Businesses can adopt circular strategies such as product design for longevity, waste reduction, and closed-loop supply chains to achieve environmental and economic benefits.*

Additionally, it examines the role of innovation in circular business models, highlighting trends like product-as-a-service, sharing platforms, and remanufacturing initiatives. Case studies of pioneering companies demonstrate how innovative circular business models can generate value and competitive advantage. Furthermore, the article discusses the vital role of government policies and regulations in promoting circular economy practices. It explores government-led initiatives and policy frameworks at national, regional, and local levels, emphasising the importance of collaboration among businesses, governments, and civil society.

In conclusion, the article underscores the significance of transitioning to a circular economy to create a more sustainable and resilient future. Embracing circular principles and fostering collaboration can help stakeholders overcome barriers, drive systemic change, and build a circular economy that benefits people, the planet, and future prosperity.

Keywords: *Circular economy, Sustainability, Innovation, Business practices, Government policies.*

JEL CLASSIFICATION

Q01 - Sustainable Development

Q20 - Renewable Resources and Conservation: General

Q56 - Environment and Development; Environment and Trade; Sustainability; Environmental Accounts and Accounting; Environmental Equity; Population Growth

Introduction

As a contemporary economic paradigm, the circular economy represents a departure from the conventional linear economic model characterised by resource extraction, production, consumption, and disposal. Instead, it advocates for a regenerative approach wherein resources are used for as long as possible through reusing, remanufacturing, and recycling. This shift reflects an acknowledgement of the finite nature of resources and the imperative to mitigate resource depletion and environmental degradation. [6]

Moreover, contemporary business landscapes underscore the increasing prominence of sustainability and innovation as critical determinants of corporate success. Once considered a peripheral concern, sustainability has ascended to the forefront of corporate agendas, propelled by escalating environmental challenges and societal expectations. Concurrently, innovation emerges as an indispensable catalyst for organisational adaptation and resilience amid evolving market dynamics. Consequently, sustainability and innovation intersect as pivotal drivers of competitive advantage,

prompting businesses to integrate sustainable practices and innovative solutions into their strategic frameworks. [14]

Understanding the Circular Economy

The circular economy represents a comprehensive economic framework that deviates from conventional linear production and consumption models by emphasising regenerative practices across the entire lifecycle of products and materials. At its core, the circular economy is guided by three fundamental principles: designing out waste and pollution, keeping products and materials in use and regenerating natural systems.

The circular economy is a concept that aims to create a closed-loop system where resources are used efficiently and waste is minimised. One key aspect of this system is the design of sustainable and environmentally friendly products. This involves using renewable materials that can be reused or recycled, adopting efficient production processes that minimize waste and pollution, and implementing innovative design strategies that maximise resource efficiency. [5]

By using renewable materials, such as bamboo, hemp, and recycled plastics, we can reduce our dependence on finite non-renewable resources and contribute to climate change. Additionally, efficient production processes can significantly reduce the amount of waste generated during manufacturing. At the same time, innovative design strategies can help extend the product life cycle and reduce the need for constant replacements.

In the circular economy, the goal is to keep products and materials in use for as long as possible. This is achieved through reuse, repair, refurbishment, and remanufacturing strategies. By extending the lifespan of products and materials, the circular economy reduces the need for continuous resource extraction and production. [6]

The circular economy is founded on the principle of regenerating natural systems. This means restoring and replenishing natural resources and ecosystems essential for human well-being. Adopting regenerative practices like enhancing biodiversity, conserving water and energy, and fostering ecosystem health and resilience is crucial for achieving this goal. [8]

Transitioning to a circular economy offers many benefits. First, it facilitates reduced resource consumption by optimising the utilisation of existing resources and minimising waste generation. This entails a shift towards more efficient resource allocation and production processes, thereby alleviating pressure on ecosystems and promoting environmental sustainability. By adopting circular economy practices, businesses can mitigate the environmental impacts of resource extraction, including deforestation, habitat destruction, and water pollution.

Secondly, transitioning to a circular economy leads to lower greenhouse gas emissions. By promoting resource efficiency and the adoption of renewable energy sources, circular economy principles contribute to diminished emissions of greenhouse gases such as carbon dioxide (CO₂) and methane (CH₄). This reduction in carbon footprint aligns with global efforts to combat climate change and transition towards a low-carbon economy, fostering environmental resilience and sustainability. [15]

Moreover, embracing circular economy principles enhances resilience to supply chain disruptions. By diversifying supply chains and reducing reliance on finite resources, businesses can mitigate the risks associated with global supply chain vulnerabilities. By prioritising local production, minimising dependence on long-distance transportation, and optimising resource utilisation, circular economy practices enhance business resilience and adaptability in the face of external shocks and disruptions.

Transitioning to a circular economy offers compelling environmental, economic, and social benefits. By optimising resource use, reducing waste, and promoting renewable energy adoption, businesses can foster environmental sustainability, mitigate climate change impacts, and enhance resilience to supply chain disruptions. Embracing circular economy principles drives innovation and

efficiency and contributes to the broader transition towards a more sustainable and resilient global economy. [16] [17]

The transition to a circular economy presents a compelling vision for a more sustainable and resilient economic future characterised by efficient resource utilisation, minimal waste generation, and thriving ecosystems. By embracing the principles of the circular economy, businesses can unlock significant environmental, economic, and social benefits while contributing to the broader transition towards a sustainable global economy. [11]

Circular Economy Strategies in Business

Businesses have a range of strategies to embrace the principles of the circular economy. These strategies encompass various aspects of operations, including product design, waste management, and supply chain optimisation. By adopting these strategies, businesses can transition towards a more sustainable and resource-efficient operation model.

One key strategy is product design for longevity and recyclability. This involves designing products with durability in mind, using high-quality materials and construction methods to extend their lifespan. Additionally, products can be designed to ease disassembly and recycling, making it more straightforward to recover and reuse materials at the end of their life cycle. For example, companies may incorporate modular design principles or use recyclable materials such as bioplastics or recycled metals in their products. [1] [2]

Another essential strategy is the implementation of waste reduction and recycling programs. Businesses can work to minimise waste generation throughout their operations by optimising production processes, reducing packaging materials, and implementing efficient waste management systems. Recycling programs can be established to recover valuable materials from waste streams and reintroduce them into production. For instance, companies may partner with recycling facilities to collect and recycle materials such as paper, plastics, and metals, reducing the need for virgin resources and minimising environmental impact. [5]

Furthermore, businesses can develop closed-loop supply chains to maximise resource efficiency and minimise waste. Closed-loop supply chains involve the continuous circulation of materials and products within a system, with materials being recovered, refurbished, and reused at the end of their life cycle. This approach reduces the need for new resource extraction and disposal, leading to significant environmental and economic benefits. For example, companies may implement take-back programs to collect and refurbish used products, such as electronics or furniture, for resale or reintegration into the supply chain. [7]

Numerous companies across various industries have successfully implemented circular economy practices, demonstrating the feasibility and benefits of transitioning to a circular business model. For instance, Interface, a global carpet manufacturer, has implemented a closed-loop recycling program for carpet tiles, recovering and recycling materials from old carpets to produce new ones. Similarly, Patagonia, an outdoor apparel company, offers a repair and reuse program for its clothing, encouraging customers to repair and return worn-out garments for resale or recycling. These companies have reduced their environmental footprint and enhanced customer loyalty and brand reputation by aligning with sustainability values. [8]

Businesses can adopt a range of strategies to embrace the principles of the circular economy, including product design for longevity and recyclability, waste reduction and recycling programs, and the development of closed-loop supply chains. By implementing these strategies, companies can achieve significant environmental and economic benefits while fostering innovation and resilience in the face of evolving market demands and sustainability challenges.

Innovation in Circular Business Models

The transition to a circular economy catalyses innovation in business models, prompting companies to reconsider traditional linear approaches to production and consumption. Central to this

shift is recognising that the linear "take-make-dispose" model is inherently unsustainable, leading to resource depletion, environmental degradation, and economic inefficiency. As businesses grapple with these challenges, they increasingly embrace circular principles to redesign their business models and create value in novel ways. [9]

One key trend emerging in circular business models is adopting product-as-a-service models. Rather than selling products outright, companies offer them as services, providing customers access to the product's functionality without the burden of ownership. This approach encourages product longevity and incentivises manufacturers to design products for durability and ease of maintenance. For example, companies like Philips have introduced lighting-as-a-service offerings, providing customers access to energy-efficient lighting solutions while retaining ownership of the products and managing maintenance and upgrades. [13]

Another notable trend is the rise of sharing platforms, which facilitate the sharing and reusing of products and resources among multiple users. Sharing platforms leverage technology to connect individuals and businesses with underutilised assets, enabling them to access goods and services on a shared basis. This model promotes resource efficiency by maximising the utilisation of existing assets and reducing the need for new production. Airbnb and Uber exemplify this trend, offering platforms for sharing accommodations and transportation services, reducing the demand for new construction and vehicle manufacturing.

Furthermore, remanufacturing initiatives are gaining traction as companies seek to extend the lifespan of products through refurbishment and repair. Remanufacturing involves disassembling used products, replacing worn or defective parts, and restoring them to like-new condition. This approach reduces waste and creates new revenue streams by capturing value from products at the end of their initial life cycle. For instance, Caterpillar remanufactures used components such as engines and transmissions, providing customers with cost-effective alternatives to new equipment while minimising environmental impact. [11]

Several companies have embraced innovative circular business models, demonstrating the potential for sustainability-driven innovation to drive value creation and competitive advantage. For example, Interface, a global carpet manufacturer, has shifted from selling carpets to leasing them, providing customers access to high-quality flooring solutions while retaining ownership of the materials. This approach reduces waste and aligns with the company's commitment to sustainability, enhancing its reputation and market position. [10, 18]

Innovation in circular business models reshapes how companies create and deliver value, driving sustainability and efficiency while unlocking new revenue streams and market opportunities. By embracing trends such as product-as-a-service models, sharing platforms, and remanufacturing initiatives, businesses can align with circular principles and thrive in a resource-constrained world. Through case studies of pioneering companies, we can glean valuable insights and lessons learned that can inform future efforts to innovate and transform business models for a circular economy.

The Role of Government and Policy

Supportive policies and regulations play a crucial role in driving the adoption of circular economy practices by providing a conducive environment for businesses to innovate and implement sustainable solutions. Governments can influence economic activity through policy interventions that incentivise sustainable practices, set standards for environmental performance, and establish frameworks for accountability and responsibility. [3]

One key way governments can support the transition to a circular economy is by providing incentives for sustainable innovation. These can take the form of financial incentives, such as grants, tax credits, and subsidies, to encourage businesses to invest in research, development, and adoption of circular technologies and practices. By rewarding innovation and creativity, governments can

stimulate the development of new products, services, and business models that promote resource efficiency and waste reduction.

Additionally, governments can establish standards for eco-design and recycling to promote the adoption of circular principles in product development and manufacturing processes. Eco-design standards set product design and packaging requirements to minimize environmental impact throughout the product lifecycle, from raw material extraction to end-of-life disposal. Recycling standards ensure that materials are collected, processed, and recycled responsibly and efficiently, reducing waste and conserving resources. [4]

Extended producer responsibility (EPR) schemes represent another policy tool governments can use to drive the transition to a circular economy. EPR schemes require producers to take responsibility for the environmental impacts of their products throughout their lifecycle, including collection, recycling, and disposal. By shifting the burden of responsibility from consumers to producers, EPR schemes incentivise manufacturers to design products for durability, reparability, and recyclability, thereby reducing waste and promoting circularity. [9]

Examples of government-led initiatives and policy frameworks that promote the circular economy abound at the national, regional, and local levels. For instance, the European Union has adopted ambitious policies and targets to encourage circularity across its member states, including the Circular Economy Action Plan and the Waste Framework Directive. These policies target waste reduction, recycling rates, and eco-design requirements, driving investment and innovation in circular solutions. [3]

At the national level, countries like Japan have implemented comprehensive policies to promote resource efficiency and waste reduction, including the 3Rs (reduce, reuse, recycle) and establishing eco-towns and eco-points to incentivise sustainable behaviour. Similarly, cities such as Amsterdam and Copenhagen have developed circular economy strategies and action plans to promote circularity at the local level, including initiatives to support circular businesses, encourage sustainable procurement, and promote resource sharing and reuse. [4]

In summary, government policies and regulations play a critical role in driving the adoption of circular economy practices by providing incentives, setting standards, and establishing frameworks for accountability. Examples of government-led initiatives and policy frameworks demonstrate the impact of supportive policies in promoting circularity and driving positive environmental, economic, and social outcomes for businesses and society as a whole. Through collaboration between government, industry, and civil society, we can create an enabling environment to transition to a circular economy and achieve a more sustainable and resilient future.

Practical examples and real-world cases

Below are several practical examples of the circular economy in action.

Interface - Closed-loop Recycling Program: Interface, a global carpet manufacturer, has implemented a closed-loop recycling program for carpet tiles. Through this program, Interface recovers and recycles materials from old carpets to produce new ones. By adopting this circular economy practice, Interface has reduced its environmental footprint and enhanced its reputation for sustainability. [14]

Patagonia - Repair and Reuse Program: Patagonia, an outdoor apparel company, operates a repair and reuse program for its clothing. Customers can return worn-out garments to Patagonia for repair or recycling through this program. By extending the lifespan of its products and promoting reuse, Patagonia reduces waste and reinforces its commitment to sustainability.[17]

Philips - Lighting-as-a-Service: Philips, a multinational electronics company, offers lighting-as-a-service solutions to its customers. Instead of selling lighting products outright, Philips provides lighting solutions as a service, managing maintenance and upgrades while retaining ownership of the

products. This approach encourages product longevity and incentivises manufacturers to design products for durability and ease of maintenance. [9]

Caterpillar - Remanufacturing: Caterpillar, a leading manufacturer of construction and mining equipment, operates a remanufacturing program for used components such as engines and transmissions. Through this program, Caterpillar disassembles used components, replaces worn or defective parts, and restores them to like-new condition. By remanufacturing used components, Caterpillar reduces waste, conserves resources, and provides customers with cost-effective alternatives to new equipment. [8]

European Union Circular Economy Action Plan: The European Union has adopted an ambitious Circular Economy Action Plan aimed at promoting circularity across its member states. The Action Plan includes measures to increase waste reduction, improve recycling rates, and promote eco-design requirements. By setting clear targets and standards, the EU is driving investment and innovation in circular solutions, creating new opportunities for businesses to thrive while addressing pressing environmental challenges. [4]

These examples demonstrate how businesses and governments are embracing circular economy principles to achieve environmental, economic, and social benefits. Companies can reduce waste, conserve resources, and drive sustainable growth through innovative practices such as closed-loop recycling, product-as-a-service models, and remanufacturing initiatives. Meanwhile, supportive government policies and regulations play a crucial role in creating an enabling environment for businesses to transition to a circular economy and unlock the full potential of circularity.

Conclusion

In conclusion, this article has explored the transformative potential of the circular economy in driving sustainability and innovation in business practices. The examination has highlighted how the circular economy offers a holistic approach to resource management, challenging traditional linear models of production and consumption, and promoting regenerative practices that maximize resource efficiency, minimize waste, and reduce environmental impact.

Throughout the discussion, the importance of supportive policies and regulations in creating an enabling environment for businesses to embrace circularity has been emphasized. Policies such as incentives for sustainable innovation, standards for eco-design and recycling, and extended producer responsibility schemes play a crucial role in driving the adoption of circular economy practices and unlocking the environmental, economic, and social benefits of circularity.

Moreover, examples of government-led initiatives and policy frameworks promoting the circular economy at the national, regional, and local levels have been discussed. These examples demonstrate the impact of supportive policies in driving investment and innovation in circular solutions, creating new opportunities for businesses to thrive while addressing pressing environmental challenges.

Notably, the article has underscored the importance of collaboration among businesses, governments, and civil society to accelerate the transition to a circular economy and create a more sustainable and resilient future for all. By working together, stakeholders can leverage their collective expertise, resources, and influence to overcome barriers, drive systemic change, and realize the vision of a circular economy.

In conclusion, the transition to a circular economy represents a paradigm shift in how resources are produced, consumed, and managed. By embracing circular principles and fostering collaboration, businesses, governments, and civil society can create a more sustainable and resilient future where economic prosperity is decoupled from environmental degradation, and all stakeholders can thrive in harmony with the planet. Through concerted efforts and collective action, a circular economy that benefits people, the earth, and future generations can be achieved.

REFERENCES

1. Blomsma, F., & Brennan, G. *The emergence of circular economy: A new framing around prolonging resource productivity*. Journal of Industrial Ecology, vol. 21(3), pg.603-614. (2017)
6. Burbulea, R., Moroi, E., Șargu, L.. Poziția investițională internațională a Republicii Moldova. În: Economica, revista științifico-didactica, An. XXVIII, nr.1 (111), martie, 2020, ASEM, pag 67-82, ISSN 1810-9136, Disponibil: https://ase.md/files/publicatii/economica/2020/ec_2020_1_v2.pdf
1. Cooper, T. (Ed.). *Product Lifetimes and the Environment*. Routledge. (2015)
2. Ellen MacArthur Foundation. *Towards a Circular Economy: Business Rationale for an Accelerated Transition*. Ellen MacArthur Foundation. Cowes, Isle of Wight, UK. (2015)
3. Ellen MacArthur Foundation. *Towards the Circular Economy: Opportunities for the Consumer Goods Sector*. Ellen MacArthur Foundation Publishing. Cowes, Isle of Wight, UK. (2012)
7. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M., & Hultink, E. J. *The Circular Economy - A New Sustainability Paradigm?* Journal of Cleaner Production, vol. 143, pg. 757-768. (2017)
8. Ghisellini, P., Cialani, C., & Ulgiati, S. A review on circular economy: The expected transition to a balanced interplay of environmental and economic systems. Journal of Cleaner Production, vol. 114, pg. 11-32. (2016)
9. Guyader, H., Ricard, A., & Rouquet, A. *Sharing Economy: Making Supply Chains Circular*. Wiley. (2019)
10. Hawken, P., Lovins, A., & Lovins, L. H. *Natural Capitalism: The Next Industrial Revolution*. Routledge. London, UK. (2013)
11. Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. Resources, Conservation and Recycling, vol. 114, pg. 221-232. (2017)
12. Lacy, P., & Rutqvist, J. *Waste to Wealth: The Circular Economy Advantage*. Palgrave Macmillan. (2015)
13. Lacy, P., Long, J., & Spindler, W. *The Circular Economy Handbook*. Palgrave Macmillan. (2019)
14. Lacy, P., Long, J., Spindler, W., & Auken, I. *Circular Business: Collaborate and Circulate*. Palgrave Macmillan. (2019)
15. McDonough, W., & Braungart, M. *The Upcycle: Beyond Sustainability - Designing for Abundance*. North Point Press. (2013)
16. Murray, A., Skene, K., & Haynes, K. The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. Journal of Business Ethics, vol. 140(3), pg. 369-380. (2017)
17. Raworth, K. *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. Chelsea Green Publishing. (2017)
18. Stahel, W. R. *The Circular Economy*. Routledge. London, UK. (2016)
19. Steinhilper, R., & Bakker, C. (Eds.). *Remanufacturing and the Circular Economy: An Examination of Trends and Issues*. Springer. (2019)
20. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko *Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation*, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81
21. Timofei, O., Perciun, R., & Iordachi, V. (2025). Greenwashingul - amenințare în dezvoltarea durabilă a sectorului agroalimentar moldovenesc. Vector European, 2025(2), 161-169. CZU 338.43(478). <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2025-2.25>

EVALUAREA VULNERABILITĂȚII AGRICULTURII ROMÂNEȘTI LA PROVOCĂRILE INTERNAȚIONALE

Ana PINTILIE

Universitatea de științe vieții “ION IONESCU DE LA BRAD”, IAȘI
Facultatea de agricultură
pintilieana35@gmail.com

Andrada Georgiana RĂȘCANU

Universitatea de științe vieții “ION IONESCU DE LA BRAD”, IAȘI
Facultatea de agricultură
andrada.rascanu@yahoo.com

COORDONATOR

Gabriela IGNAT,
Universitatea de științe vieții “ION IONESCU DE LA BRAD”, IAȘI,
Profesor universitar, doctor

Rezumat. Războiul din Ucraina a declanșat o serie de schimbări economice în România, cu repercusiuni directe asupra sectorului agricol. Principalele consecințe cu care se confruntă fermierii sunt creșterea prețurilor inputurilor, scăderea valorii cerealelor pe piață, creșterea costurilor de producție și reducerea veniturilor.

În vederea evidențierii impactului acestor fenomene, autoarele au realizat o cercetare cantitativă prin elaborarea și interpretarea chestionarului destinat agricultorilor din zona Moldovei. Această analiză are ca scop evaluarea situației actuale și oferirea unui fundament pentru elaborarea de strategii eficiente care să susțină fermierii în fața dificultăților economice generate de război. Răspunsurile obținute reflectă o preocupare profundă față de efectele conflictului din Ucraina asupra activităților agricole, cu accent pe dificultățile financiare crescânde și scăderea profiturilor. De asemenea este evidențiat faptul că fermierii au nevoie de acces la resurse financiare mai favorabile și de politici care să atenueze impactul negativ al războiului asupra sectorului agricol.

Cuvinte cheie: agricultură, inflație, strategii, război

Abstract. The war in Ukraine has triggered a series of economic changes in Romania, with direct repercussions on the agricultural sector. The main consequences faced by farmers are higher input prices, lower market value of cereals, higher production costs and lower incomes.

In order to highlight the impact of these phenomena, the authors carried out quantitative research by developing and interpreting a questionnaire for farmers in the Moldova area. The aim of this analysis is to assess the current situation and to provide a basis for developing effective strategies to support farmers in the face of the economic difficulties caused by the war. The responses reflect a deep concern about the effects of the conflict in Ukraine on agricultural activities, with a focus on increasing financial difficulties and decreasing profits. It is also highlighted that farmers need access to more favourable financial resources and policies to mitigate the negative impact of the war on the agricultural sector.

Key words: agriculture, inflation, war, strategies

INTRODUCERE

Războiul din Ucraina este un subiect de actualitate care a generat o serie de schimbări nu doar în arealul celor două părți implicate. Un sector afectat de acest conflict este fără doar și poate agricultura mondială. Astfel, ideea acestei lucrări a pornit din dorința a evidenția impactul fenomenelor provocate de conflictul din Estul Europei prin realizarea unei cercetări cantitative, mai precis prin elaborarea și interpretarea unui chestionar destinat agricultorilor din România.

Rusia și Ucraina se numără printre cei mai mari furnizori globali de cereale. Până în februarie 2022, cele două țări asigurau aproximativ 30% din exporturile globale de grâu, 32% din exporturile globale de orz, 17% din cele de porumb și peste 50% din exporturile de floarea soarelui și ulei vegetal.

UE a adoptat o serie de sancțiuni împotriva Rusiei precum: interzicerea importurilor de cărbune, sancționarea suplimentară a anumitor bănci, interzicerea accesului navelor rusești în

porturile UE. 98% din grânele exportate de Ucraina erau transportate prin Marea Neagră, însă în momentul de față, toate porturile ucrainiene sunt blocate de soldații ruși, livrările fiind, astfel, blocate.

Agricultura este un domeniu vital în țara vecină, drept dovadă suprafața agricolă este de 41,1 milioane de ha, ce reprezintă 19% din suprafața agricolă din Europa.

După comerț, agricultura, contribuie la PIB-ul țării cu 10,8% deoarece principalele atuuri ale agriculturii sunt solurile fertile și investițiile care au generat o productivitate crescută.

Ucraina, deși exporta cantități majore și înainte declanșarea războiului, în momentul de față cantitățile au crescut semnificativ și astfel afectează și agricultura românească.

România a fost mereu un pion important în agricultura europeană. Deși doar 8,1% din suprafața agricolă a UE este pe teritoriul țării noastre, 31,8% din fermele UE activează în România. De asemenea, România se plasează pe locul al cincilea după suprafața terenului arabil, cu aproape 9 milioane ha, pe primul fiind Franța (18,2 milioane de ha) Spania (12 milioane de ha), Germania (11,7 milioane de ha) și Polonia (11 milioane de ha). De-a lungul timpului, țara noastră s-a remarcat ca fiind grânarul Europei, însă în prezent potrivit Comisiei Europene, am realizat în 2023 doar 7% din totalul recoltei de cereale a UE, anume aproximativ 19 milioane de tone.

Fondul funciar al României de 23,8 milioane ha, iar 14 milioane reprezintă suprafața agricolă. Cele mai mari suprafețe le întâlnim în Câmpia Bărăganului și Câmpia Olteniei, dar și în Câmpia de Vest, iar principalele culturi sunt: grâu, porumb floarea soarelui și rapiță.

Se remarcă faptul România detine avantaje naturale semnificative, care permit cultivarea numeroaselor specii de plante. De asemenea, agricultura este unul dintre cei mai mari angajatori din țară. Acest aspect este semnificativ în zonele rurale, unde opțiunile de angajare sunt limitate

În ultimele decenii contribuția agriculturii la PIB a fluctuat. În prezent, ponderea agriculturii în PIB-ul nostru a scăzut la aproximativ 4%.

Un aspect remarcabil din ultimii ani este adoptarea tehnologiilor avansate și a practicilor sustenabile. Tranziția spre o agricultură mai tehnologizată și sustenabilă este crucială pentru viitorul sectorului. Suprafața agricolă din regiunea Moldovei este de doar 2,7 milioane de ha, iar dimensiunile fermelor variază, ajungând și la 4.500 ha. Fermele cu cele mai mari dimensiuni se în județele: Galați, Vaslui și Vrancea.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Înainte de declanșarea conflictului, prețurile îngrășămintelor erau relativ stabile și în general accesibile pentru fermieri. Începând cu anul 2022, s-a înregistrat o creștere exponențială a acestora, înregistrând o valoare de aproximativ patru ori mai mare decât prețul inițial. Această creștere se datorează în mare parte perturbărilor în lanțurile de aprovizionare și întreruperilor la nivel global.

Doi ani mai târziu, prețurile îngrășămintelor au început să revină la niveluri mai moderate. Cu toate acestea, ele nu au atins complet nivelurile pre-război. Agricultura românească a trebuit să se adapteze noilor realități și să găsească modalități de a-și menține competitivitatea.

Tabelul 1. Evoluția prețurilor îngrășămintelor

Tipul de îngrășământ	2021 (lei/tona)	2022 (lei/tona)	2023 (lei/tona)	2024 (lei/tona)
Uree granulată 46 %	1100	4000	2700	1900
Azotat de amoniu	900	4230	2800	1550
N-P-K 15-15-15	2000	5100	3600	2800
DAP 18.46	2200	5600	4000	2950

Prețurile la principalele culturi, grâu, orz, porumb, floarea-soarelui și rapiță, au fost supuse unor fluctuații semnificative. Acestea au fost influențate de condițiile meteorologice dar și de declanșarea

războiului. Un aspect important este faptul ca prețurile cerealelor sunt strâns legate de costurile de producție și cele ale îngrășămintelor.

Tabelul 2. Evoluția prețurilor cerealelor

Cereale	2021 (lei/kg)	2022 (lei/kg)	2023 (lei/kg)	2024 (lei/kg)
Grâu	0,60	0,70	0,90	0,93
Orz	0,50	0,65	0,80	0,80
Porumb	0,50	0,75	1,00	1,07
Floarea-soarelui	1,20	1,70	2,00	1,70
Rapiță	1,30	1,70	2,20	2,10

Toate aceste fluctuații au creat o serie de provocări fermierilor romani, iar pentru a le înțelege mai bine, am realizat un studiu de caz destinat agricultorilor din zona Moldovei. În cadrul acestei analize, am înregistrat 114 repondenti, dintre care cei mai mulți au reședință în Județul Iași.

De asemenea, un aspect notabil este prezenta tinerilor fermieri. Cei cu vârstele cuprinse între 18-35 de ani reprezintă 61,2% din eșantion. Acesta valoare arata că aceasta generație de fermieri este activ implicata și preocupata de consecințele războiului.

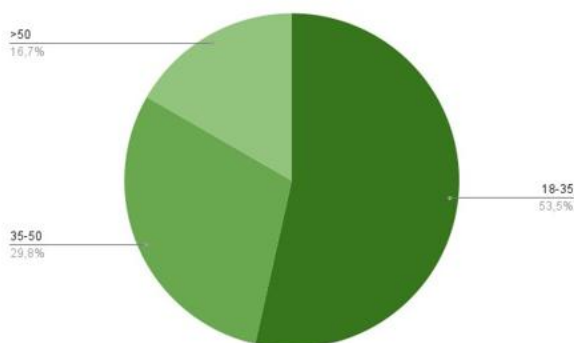

Figura 1. Ponderea repondenților

În ceea ce privește mărimea exploatațiilor agricole, majoritatea dețin peste 100 de hectare de teren agricol, iar grâul și porumbul sunt culturile de baza din cadrul acestora.

Fermierii se confruntă cu o realitate în care piață cerealelor s-a dezechilibrat, iar acest aspect le-a afectat direct veniturile și îi pune în situația de a nu putea acoperi costurile operaționale. Mulți dintre aceștia au preferat să vanda imediat, odată ce au remarcat o fluctuație a prețurilor, însă alții au ales să analizeze evoluția pieței. De asemenea, s-au înregistrat și costuri mai mari pentru semințe, îngrășămintele și pesticide, punându-i în dificultate pe fermieri. Carburanții sunt esențiali pentru funcționarea utilajelor agricole, însă aproape 50% din repondenți au preferat să reducă consumul sau să caute alternative mai ieftine.

Deși mulți dintre fermieri au semnalat aceste probleme, o pondere mai mare de 80% nu au beneficiat de sprijin guvernamental. Acest sprijin este vital în dezvoltarea agriculturii, iar fermierii au nevoie de un cadru legislativ stabil și predictibil pentru a-și planifica investițiile și operațiunile agricole.

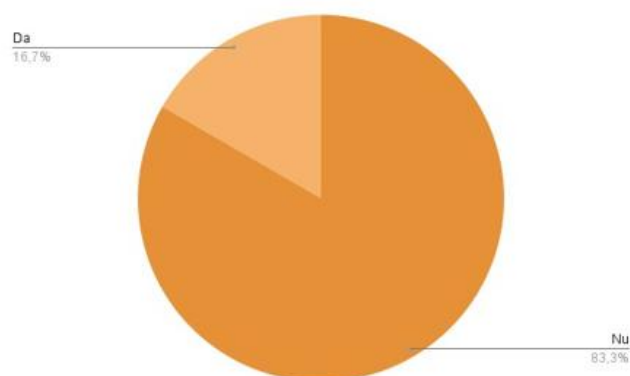

Figura 2. Ponderea acordării sprijinului guvernamental

Considerăm că unii tineri din ziua de astăzi sunt reticenți în a urma o carieră în agricultură, iar lipsa forței de muncă calificată afectează productivitatea și eficiența fermelor.

Toate aceste probleme prezentate culminează într-o cost de producție ridicat, iar fermierii sunt nevoiți să facă fața acestor provocări în fiecare sezon.

În urma acestor provocări, fermierii au înțeles că trebuie să își optimizeze cheltuielile pentru a supraviețui într-un mediu economic dificil. Aceștia au renunțat la ineficiențe și au căutat modalități de a reduce costurile de producție. Una dintre variante a fost majorarea prețurilor produselor care a fost necesară pentru a asigura sustenabilitatea afacerilor lor.

Conștienți de schimbările climatice, cum ar fi lipsa precipitațiilor din ultimii ani la care se adaugă impactul negativ adus de război, fermierii au făcut investiții în sistemele de irigații pentru a crește productivitatea culturilor dar și calitatea acestora. De asemenea, în contextual actual, fermierii nu pot depinde exclusiv de o singură cultură, iar prin diversificarea acestora, ei își protejează veniturile și reduc riscul asociat cu fluctuațiile pieței.

Alt aspect important este că au apelat la metode mai sustenabile care nu doar că protejează mediul ci și îmbunătățesc productivitatea pe termen lung. Am remarcat că și folosirea contractelor futures se regăsește printre măsurile adoptate de aceștia. Considerăm că prin această metodă fermierii își pot planifica mai bine viitorul și le oferă stabilitate și predictibilitate.

Din punctul nostru de vedere, în urma analizei răspunsurilor primite printre cele mai rentabile strategii se numără: accesarea de fonduri europene, sechestrarea de carbon, urmărirea fluxurilor de numerar, investiții în noi tehnologii, utilizarea metodelor potrivite agriculturii conservative, dar și asocierea fermierilor.

Pentru investițiile în agricultură UE acordă României aproximativ 16 miliarde de euro prin Planul Strategic Național 2023-2027, astfel fermierii își pot digitaliza și dezvolta fermele prin accesarea fondurilor.

Fermieri pot certifica cantitatea de carbon din sol stocată într-un an de recoltă, obținând certificate care pot fi ulterior vândute pe piața voluntară de carbon.

De asemenea, aceștia pot utiliza cash-flow-ul pentru a planifica veniturile și cheltuielile viitoare. Acest lucru le permite să ia decizii informate privind investițiile, achizițiile și gestionarea resurselor.

Tehnologiile utilizate în agricultură precum: agribotica, dronele folosite pentru fertilizare, utilizarea sistemului informațional geografic pentru culegerea datelor referitoare stării solului și a culturilor, dar și interpretarea lor în timp real, oferă posibilitatea fermierilor să obțină un grad sporit de control asupra întregului proces agricol, prin îmbunătățirea proceselor tehnice, reducerea resurselor consumate și la creșterea producției.

Principale avantaje ale agricultura conservativă sunt: stopează degradarea solului, sporește fertilitatea prin utilizarea eficientă a resursele naturale, sporește productivitatea și contribuie la asigurarea securității alimentare, reduce consumul de combustibili, îmbunătățește eficiența utilizării apei la nivelul fiecărei parcel, astfel îmbunătățește calitatea și sănătatea solului .

Potrivit feed-back-ului fermierilor, aceștea nu au fost receptivi la ideea de a încheia parteriate cu alți fermieri. Din punctul nostru de vedere, este soluție ce trebuie adoptată de cfermieri.

Cel mai bun exemplu este Asociația Grânării alcătuită din fermieri care activează în regiunea Moldovei. Aceasta a fost înființată în anul 2017 și are cu sediul în județul Iași, având un număr de 145 membri, fermieri ce lucrează o suprafață de peste 50.000 ha. De asemenea asociația militează pentru dezvoltarea prosperă a fermelor prin maximizarea profitului, dar și minimizarea costurilor de producție. Faptul că asociația face parte din Alianța pentru Agricultură și Cooperare alături de alte asociații din: Constanța, Ialomița și Călărași, face ca dezvoltarea agriculturii să fie din ce în ce mai eficientă și performantă.

Tinerii agricultori utilizează tehnologia și practicile moderne pentru a-și gestiona afacerile, pe când agricultorii mai în vârstă doresc să și folosească cunoștințele dobândite prin muncă manuală și metode tradiționale. Este esențial să existe o relație de simbioză între generațiile deoarece tinerii pot beneficia de înțelepciunea și experiența celor mai în vârstă, iar la rândul lor agricultori mai în vârstă pot învăța de la tineri despre beneficiile și avantajele determinate de tehnologie.

Fără îndoială, prosperitatea unei firme este dată de educația financiară. Din punctul nostru de vedere, Ion Ionescu de la Brad a fost o personalitate importantă care promova rolul esențial al contabilității, implicit al economiei bine gândite, prin care să-i arate producătorului agricol cum să și gestioneze nivelul cheltuielilor și în favoarea muncii sale. Astăzi, în viziunea noastră, educația financiară este esențială pentru succes oricărei afaceri care se realizează prin structurarea unui plan de afaceri, ce este harta antreprenorului care oferă imaginea actuală a afacerii, obiectivele propuse și modalitățile de atingere a acestora.

CONCLUZII

Prin educație și informare continuă, precum și exploatarea adecvată a sursele de finanțare și implementarea tehnologiilor noi în cadrul fermelor, agricultorii vor putea să-și atingă obiectivele, în special obținerea profitului, indiferent de contextul geo-politic mondial. Aceste acțiuni pot contribui la creșterea eficienței și sustenabilității în agricultură, oferind astfel o perspectivă mai promițătoare pentru viitor.

BIBLIOGRAFIE

1. Burbulea, Rodica, Moroi, Elena, Șargu, Lilia. Poziția investițională internațională a Republicii Moldova. În: *Economica*, revista științifico-didactica, An. XXVIII, nr.1 (111), martie, 2020, ASEM, pag 67-82, 0,8 c.a., ISSN 1810-9136, categoria B. Disponibil: https://ase.md/files/publicatii/economica/2020/ec_2020_1_v2.pdf
2. Gabriela Ignat, Ioan Prigoreanu, Lilia Șargu, Nicu Șargu, Estimating the economic value of agricultural land on the financial sustainability of agricultural holdings in the North-East Region of Romania, VII. International Applied Social Sciences Congress - (C-IASOS – 2023) Valletta –Malta, 13-15 November 2023, pp. 577-590, 1,3 c.a. ISBN: 978-625-94328-1-6
3. <https://cursdeguvernare.ro/analiza-agricultura-vegetala-romaneasca-crestere-de-costuri-scadere-a-productivitatii-scadere-a-pretului-produselor.html>
4. <https://jurnaluldetransilvania.ro/ce-rol-joaca-agricultura-in-economia-romaniei/>
5. <https://www.akcenta.ro/clanky-efectele-razboiului-asupra-importurilor-si-exporturilor-din-sectorul-agricol.html>
6. <https://www.bursa.ro/companiile-din-agricultura-si-fermierii-sub-efectul-direct-al-razboiului-din-ucraina-23486056>
7. <https://www.contributors.ro/consecinte-economice-ale-razboiului-din-ucraina/>

8. <https://www.dw.com/ro/de-ce-%C8%99i-a-neglijat-rom%C3%A2nia-fermierii-%C3%AEn-favoarea-ucrainei/a-67992958>
9. <https://www.patriabank.ro/blog/educatie-antreprenoriala/impactul-razboiului-din-ucraina-in-agricultura-patria-bank#alerts>
10. Ignat G., Șargu L., Prigoreanu I., Study on the sustainable performance of farms in the northeast region of Romania using data envelopment analysis and Malmquist Index, în collective monographie, Prospects for sustainable development and ensuring the security of economic systems in the new geostrategic realities. Scientific monograph. – Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2023, pp. 185-198, 1,0 c.a. ISBN 978-80-8185-069-1
11. Ignat, Gabriela, Șargu, Lilia, Bivol, Theodor. Performanță prin management și comunicare financiară, Chișinău, 2020, 219 p., ISBN 978-9975-3287-8-4, 9,65 c.a., (contribuția personală 3,22 c.a.)
12. Ignat, Gabriela, Șargu, Lilia, Manoli, Mihail, ș.a. Introducere în audit de la concept la misiune, Varșovia, 2021, 582 pag., ISBN 978-83-66216-43-3, 32 c.a., (contribuția personală 3,5 c.a.)
13. Iurcu-Străistaru, Elena, Toderash, Ion, Bivol, Alexei, Șargu, Lilia, Rusu, Ștefan, Cîrlig, Natalia, Bivol, Elisaveta. The associative and invasive impact between nematode complexes and cord diseases, in instable environmental conditions of Republic of Moldova. In: Biology and sustainable development, Ed. 21, 23 noiembrie 2023, Bacău. Bacău: 2023, Ediția 21, pp. 47-48.
14. Lilia Șargu, Ioan Prigoreanu, Nicu Șargu, Gabriela Ignat Perspectives of agriculture 4.0 development regarding the sustainability of farming system in Romania. În OSEEC 2023 International Conferinse, Ongoing Social, Economic and Environmental Challenges 1 st Edition, Arad, România, pp.189-204, ISSN 3008-6914, ISSN Online 3044-8123
15. Șargu L. coordonator, et al., Sustainable management through international economic relationships, Infor Elea Smart Business Academy, SG Edizioni, Milano, Italy, Ottobre 2023, 471 pp. 18. c.a. ISBN 978-88-947630-0-3
16. Șargu L., Importanța negocierilor comerciale în contextual integrării europene, În: Vector european, Chișinău 2014, nr 1/2014, p. 68-73, ISSN 2345-1106, http://www.usem.md/uploads/files/Activitate_%C8%98tiin%C8%9Bific%C4%83_USEM/Vector_European_1_2014.pdf
17. Timofei, O., Perciun, R., & Iordachi, V. (2025). Greenwashingul - amenințare în dezvoltarea durabilă a sectorului agroalimentar moldovenesc. Vector European, 2025(2), 161-169. CZU 338.43(478). <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2025-2.25>
18. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81
19. Ungureanu, Gheorghe, Ignat, Gabriela, Șargu, Lilia. Performanța, Obiectiv al Procesului Managerial, Varșovia, Polonia, 2021, 154 pag., ISBN 978-83-66216-44-0

CONTABILITATEA ÎN ERA DIGITALĂ

Nicoleta RUSU

Universitatea de Științele Vieții “ Ion Ionescu de la Brad” Iași
Facultatea de Agricultură, Ingineria și Managementul Afacerilor Agricole
nrusu18@gmail.com

Giorgiana ȚĂPOI

Universitatea de Științele Vieții “ Ion Ionescu de la Brad” Iași
Facultatea de Agricultură, Ingineria și Managementul Afacerilor Agricole
giorgianatapai09@gmail.com)

Coordonator

Prof. univ. Dr. **Gabriela IGNAT**

Abstract: *In the smart economy, accounting focuses on digitalization. The fundamental pillars of current accounting are efficiency and speed in recording transactions, interpreting financial information, data control, verification, and decision making. The effects of digitalization in accounting are reflected in the quality of information provided by financial statements. From this perspective, top management needs to have all the information and data available in a short time to measure every aspect of company performance. It is the moment when accounting techniques will adapt to the changes affecting modern businesses. Thanks to modern technological knowledge, it is now possible to obtain various types of reports, indispensable for both routine and strategic decisions of the modern entrepreneur, reconciling a significant reduction in costs with a drastic reduction in time.*

In conclusion, accounting in the digital era is a combination of IT, processes, and accounting knowledge that will maximize efficiency and accuracy of financial information.

Keywords: smart, digitization, innovation

1. INTRODUCERE

1.1 NAVIGÂND PRINTRE HÂRTII, CONTABILITATEA ÎN ERA PRE-DIGITALĂ.

Procesele contabile erau complet manuale; Înregistrările contabile erau păstrate în registre și jurnale fizice; Comunicarea și schimbul de documente între diferite departamente și părți interesate se realiza în principal în format fizic, prin poștă, fax sau personal. Calculul sumelor, efectuarea reconcilierilor și generarea rapoartelor se realiza manual, folosind creion și hârtie sau, ulterior, mașini de calcul și calculatoare simple. Lipsa tehnologiei digitale a impus limitări în ceea ce privește volumul de date gestionabile și viteza de procesare. Contabilii erau limitați de capacitatea manuală de a procesa și de a analiza informațiile financiare.

1.2 De la cărți la calculatoare. Schimbările contabilității digitale.

În era pre-digitală, procesele contabile erau laborioase și consumatoare de timp, fiind realizate manual. Cu introducerea tehnologiei digitale, multe dintre aceste procese au fost automate, ceea ce a dus la creșterea eficienței și reducerea erorilor umane.

Cu utilizarea software-urilor de contabilitate și stocare în cloud, informațiile financiare pot fi acum accesate și gestionate de oriunde și oricând, îmbunătățind colaborarea și comunicarea între membrii echipei contabile. Software-urile moderne oferă funcționalități complexe pentru analiza datelor financiare, generarea de rapoarte personalizate și vizualizări grafice interactive. Cu datele financiare stocate și procesate în medii digitale, este crucial să se implementeze măsuri adecvate de securitate cibernetică.

Odată cu digitalizarea contabilității, rolul contabilului s-a schimbat semnificativ. Contabilii moderni trebuie acum să aibă abilități tehnice avansate și să fie capabili să utilizeze eficient instrumentele digitale și software-urile specializate.

1.3 Bilanțul avantajelor și dezavantajelor în Era Digitală

Avantajele sunt reprezentate de următoarele: acces rapid și precis asupra informațiilor, economisire timp, disponibilitatea datelor, eficientizarea proceselor contabile, economisire spațiu (reducerea nevoii de a utiliza spațiu pentru a depozita documentele).

În cele ce privesc dezavantajele, putem enumera: investiții semnificative de resurse (de exemplu, investiții cu formarea și dezvoltarea personalului contabil sau investiții financiare pentru a cumpăra software-uri performante), probleme de mentenanță (acestea implică defectiuni sau erori tehnice, dar și întârzieri de actualizare a datelor), atacuri cibernetice, interacțiunea umană redusă, dificultate de adaptare la noile tehnologii.

1.4 e-Factura – Un pas înainte în profesia contabilă

Sistemul național privind factura electronică RO e-Factura a fost creat în vederea punerii la dispoziția operatorilor economici a unui serviciu electronic pentru emiterea și primirea facturilor. Standardizarea sistemului de facturare electronică la nivel internațional are beneficii semnificative în ceea ce privește funcționarea economiilor, impactul asupra mediului și reducerea sarcinilor administrative.

Procesul de implementare va fi realizat în două etape, astfel: I. În prima etapă, în perioada 1 ianuarie 2024 - 30 iunie 2024, operatorii economici - persoane impozabile stabilite în România, indiferent dacă sunt sau nu înregistrate în scopuri de TVA au obligația să raporteze în sistemul național privind factura electronică RO e-Factura toate facturile emise în relația B2B și în relația cu instituțiile publice, altele decât cele efectuate în relația B2G, pentru care există obligația utilizării Ro eFactura începând cu data de 01 iulie

Următoarele operațiuni sunt exceptate de la obligația utilizării sistemului național privind factura electronică RO e-Factura:

- livrările de bunuri expediate sau transportate în afara Uniunii Europene de către furnizor sau de altă persoană în contul său;

- livrările de bunuri expediate sau transportate în afara Uniunii Europene de către cumpărătorul care nu este stabilit în România sau de altă persoană în contul său, cu excepția bunurilor transportate de cumpărătorul însuși și care sunt folosite la echiparea ori alimentarea ambarcațiunilor și a avioanelor de agrement sau a oricărui altui mijloc de transport de uz privat;

- livrările intracomunitare de bunuri

Relațiile utilizate în sistemul național RO e-Factura:

• Relația B2G

Relația dintre un operator economic și autorități contractante, respectiv entități contractante - B2G reprezintă tranzacția dintre un operator economic care are calitatea de contractant sau subcontractant/subantreprenor și autorități contractante sau entități contractante care primesc și prelucrează facturi electronice.

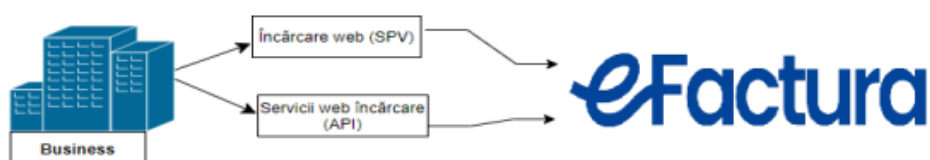
Relația B2B

Relația comercială dintre doi operatori economici - B2B reprezintă tranzacția având ca obiect execuția de lucrări, livrarea de bunuri/produse și/sau prestarea de servicii dintre doi operatori economici.

- **Relația B2C**

Operatorii economici cu activitate de turism din România, care dețin structuri de primire turistice clasificate și/sau agenții de turism licențiate și care acceptă vouchere de vacanță ca modalitate de plată, se numesc unități afiliate. Acestea au obligativitatea de a raporta facturile emise către titularii voucherelor de vacanță și în sistemul național privind factura electronică RO e-Factura, începând cu data de 1 aprilie 2022.

e-Factura reprezintă un beneficiu pentru personalul contabil. Acest program oferă ușurință în gestionarea și urmărirea facturilor. De asemenea, contribuie la reducerea evaziunii fiscale și la scăderea considerabilă a consumului de hârtie.

Rezultate și discuții

Digitalizarea contabilității este necesară pentru a o adapta nevoilor prezentului. Odată cu aplicarea tehnologiilor informaționale în contabilitate este imperios ca, contabilul să aibă pe lângă competențele contabile și competențe în domeniul noilor tehnologii. Totodată digitalizarea contabilității schimbă menirea contabilului din persoana care înregistrează și ține evidența operațiunilor economico-financiare ale întreprinderii într-un consultant financiar, care oferă o interpretare a datelor.

Conform opiniilor mai multor cercetători științifici Boomer, (2003); Prichi și Ionescu (2019); Țugui și Gheorghe (2016)), „tehnologia considerată de viitor este Cloud Computing-ul, în timp ce sistemul informațional contabil digitalizat este unul de tip Cloud Accounting”.

Contabilitatea a evoluat foarte mult, de la un sistem de evidență al veniturilor și cheltuielilor pe hârtie la un sistem informatic general încorporat în sistemul informațional al întreprinderii, care culege o cantitate enormă de date cu privire la activitățile desfășurate de întreprindere, analizându-le și oferind utilizatorilor de informații o imagine complexă a întreprinderii.

Perioade istorice	Nevoi de informare	Posibilități tehnice	Răspunsul contabilității
Marile civilizații	Cunoașterea cheltuielilor și veniturilor	Hârtia, scrierea cuneiformă	Utilizarea partidei simple
Începuturile comerțului	Înregistrarea fiecărei mișcări a mărfurilor	Hârtia	Intervine partida dublă, apar primele registre de contabilitate
Revoluția industrială	Importanța capitalului și a cunoașterii beneficiilor	Hârtia, apariția tiparului	Se perfecționează partida dublă. Apar cereri de informații privind rezultatele financiare
1960	Se solicită tot mai multe informații într-un timp cât mai scurt	Primele calculatoare: mai mulți utilizatori la un singur echipament	Automatizarea sistemelor contabile manuale
1981	Obținerea informațiilor financiare necesare luării deciziilor	Calculatoare persoanele. Răspândirea informaticii	Sisteme informaționale contabile integrate. Informări, raportări și grafice
Secolul XXI	Informații în timp real. Comerț electronic	Rețelele de calculatoare: internetul și TIC	Automatizarea culegerii datelor. Schimbul electronic de date și documente.

Concluzii

Digitalizare contabilității și integrarea acesteia în sistemul informațional al întreprinderii este o nevoie a erei în care trăim. Sistemul informațional vine să îmbunătățească performanțele întreprinderii, mărindu-i competitivitatea și transformând contabilitatea în arta care „asigură succesul” întreprinderii. Un aspect foarte important al digitalizării contabilității este transpunerea datelor contabile într-un sistem unic informațional, conectat cu realitatea. Sistemul informațional contabil contribuie la crearea de modele organizaționale care vizează crearea de valoare și satisfacerea nevoilor managementului strategic superior, managerilor de linie medie și personalului operațional. Totodată, acesta nu trebuie confundat cu sistemul informatic, care constituie componenta sa materială, adică setul de hardware și software necesare pentru colectarea și reprocessarea informațiilor.

Referințe bibliografice:

- Bestenigar KARA, Alexandru GRIBINCEA, Lilia SHARGU The Other Side of the Coin: can Turkey "Get" West by Oil? in: Eastern European Journal of Regional Studies, volum 2, Issue 2 Desember 2016, ISSN 1857-436X, p. 28-40, 0,8 c.a. http://csei.ase.md/journal/files/issue_22/EEJRS_0202_KAR.pdf
- BURBULEA, Rodica, MOROI, Elena, ȘARGU, Lilia. Poziția investițională internațională a Republicii Moldova. În: Economica, revista științifico-didactică, An. XXVIII, nr.1 (111), martie, 2020, ASEM, pag 67-82, 0,8 c.a., ISSN 1810-9136, categoria B. Disponibil: https://ase.md/files/publicatii/economica/2020/ec_2020_1_v2.pdf
- Ghid RO eFactura.pdf (anaf.ro)
- https://www.researchgate.net/publication/353841420_CONTABILITATEA_IN_ERA_DIGITALIZ_ARI
- ȘARGU, Lilia, Guzun Sorina Tendințe ale evoluției prețurilor la resursele energetice în contextul factorilor influenței energiei regenerabile în Republica Moldova. In: Vector European. 2023, nr. 2, pp. 90-94. 0,5 c.a. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2023-2.19>
- Timus, A., Sargu, L. Comparative Analysis of the Formation of Energy Resource Prices in the Republic of Moldova, Romania and Ukraine. Acta Universitatis Danubius. (Economica, 20(3), 2024, 280–293. Retrieved from <https://dj.univ-danubius.ro/index.php/AUDOE/article/view/2984>
- Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81

PURTÂND VIITORUL: INOVAȚII ÎN HAINE SUSTENABILE

Maria-Magdalena ȚURIC

Universitatea de Științele Vieții „Ion Ionescu de la Brad” din Iași

Facultatea de Agricultură, IMAA

maria.turic18@gmail.com

COORDONATOR

Gabriela IGNAT, Phd. profesor

Abstract: Fashion is an amalgam of feelings and emotions, a symphony of colours and senses, a silent tango between fine silks and romances, an art in constant transformation. Each fabric tells the love story of needle and thread, remaining the hope of a long-lost summer dream. It is the art of living and being what your soul inspires.

In a world preoccupied with outward appearance, with a beautifully packaged package, fashion has contributed the slight paradox of creativity and versatility. From this point of view, the age of consumerism is growing by the day, with the fashion industry being one of the most polluting, contributing to water and air pollution as well as the waste it generates.

Keywords: fashion, sustainable clothing, fast fashion, well-being, innovation

INTRODUCERE

Moda este un amalgam de trăiri și emoții, este o simfonie de culori și simțuri, un tango tăcut între mătăsurile fine și romanțe, o artă într-o continuă transformare. Fiecare țesătură spune povestea de dragoste a acului și a aței, rămânând speranța unui vis de vară demult pierdut. E arta de a trăi și de a fi ceea ce-ți însuflă sufletul.

Într-o lume preocupată de aspectul exterior, de un ambalaj frumos împachetat, moda a contribuit prin ușorul paradox al creativității și a versatilității. Din acest punct de vedere, era consumatorismului crește pe zi ce trece, industria modei fiind una dintre cele mai poluante, având o contribuție la poluarea apei, aerului, cât și a deșeurilor pe care le generează.

În acest studiu am încercat pe baza articolelor de specialitate, să evidențiez beneficiile oferite de hainele sustenabile, atât din punct de vedere a protejării mediului înconjurător, îmbunătățirii condițiilor de muncă, reducerii deșeurilor textile, promovării consumului conștient și responsabil, cât și economic.

Hainele sustenabile sunt fabricate dintr-o varietate de materiale ecologice ce mențin vie legătura dintre om și natură, spre exemplu: bumbac organic, lână organică, cânepă, in, piele vegană. Acestea pot avea un impact semnificativ asupra stării noastre de bine, atât din punct de vedere fizic, cât și emoțional. Prin utilizarea acestor materiale tradiționale, se creează un liant între prezent și trecut, între tradiție și modernitate. Nu numai că păstrezi “mândrul suflu românesc”, îl împletești cu meșteșugurile gospodarilor, reînviî trecutul, îi dai un nou prezent, cât și contribui la tot ce înseamnă sustenabilitate și valori ecologice. O istorie îndelungată în cultura și arta românească o au lâna, inul și bumbacul.

În România, lâna a fost utilizată de secole pentru a confecționa țesături tradiționale precum covoare, păuri și costume populare. Meșteșugarii români sunt cunoscuți pentru abilitățile lor în prelucrarea și înțesarea lânii, iar aceasta a devenit un simbol al identității culturale și al tradiției românești. În prezent, lâna este încă utilizată în industria modei pentru a crea haine calde și confortabile, iar interesul pentru materialele naturale și sustenabile a crescut popularitatea acestora.

Bumbacul este un alt material tradițional, iar acesta a fost utilizat pentru a confecționa țesături, broderii și costume populare.

Inul a fost cultivat în România încă din antichitate, având o importanță semnificativă în tradițiile și meșteșugurile populare. Fiind un material rezistent și durabil, hainele confecționate din

în ofereau protecție împotriva vremii reci și a altor condiții meteo dificile, fiind ideale pentru activitățile agricole și casnice.

La românească este adesea asociată cu simbolismul și spiritualitatea. Elementele decorative și motivele tradiționale încărcate de semnificații sacre, precum motivele geometrice sau florale, conferă un caracter sacru și ritualic acestui obiect vestimentar. Enumerația vizează diversitatea lumii în care se arată și este camuflat misterul, ideea că profanul camuflează sacrul, ce conferă ordinea ascunsă a Universului. Separat, elementele enumerației au valoare de simbol: „florile” – frumusețea, spațiul natural, „ochii” – simbol al cunoașterii, al văzului, dar și al sufletului, al universului spiritual. Unele modele și motive sunt asociate cu protecția împotriva forțelor rele sau cu aducerea norocului și a bunăstării în viața purtătorului.

Aceste povești reflectă bogăția și complexitatea tradițiilor și credințelor populare și continuă să fie transmise din generație în generație în folclorul românesc.

În unele legende, se spune că ia românească are puterea de a învia și de a aduce înapoi la viață pe cei morți. Se crede că, purtând o ie specială în timpul anumitor ritualuri sau ceremonii, se poate aduce înapoi la viață spiritul persoanei decedate sau se poate obține protecție împotriva morții.

Adoptarea practicilor sustenabile în industria modei nu este doar o alegere morală, ci și una economică inteligentă în contextul unei economii globale în schimbare.

Figura 1.

Figura 2.

Într-o eră în care consumatorii devin din ce în ce mai conștienți de impactul produselor lor asupra mediului și asupra societății, cererea pentru haine sustenabile este în creștere. Acest lucru poate duce la o creștere a vânzărilor și a veniturilor pentru brandurile care adoptă practici sustenabile. Acestea devin din ce în ce mai dispuși să plătească un preț mai mare pentru produsele sustenabile, ceea ce poate crește marjele de profit pentru producători.

În plus, reputația unei companii poate crește, aceasta construind relații mai solide cu consumatorii și comunitatea. Brandurile care își asumă un angajament serios față de sustenabilitate pot beneficia de o mai mare încredere din partea consumatorilor și pot atrage un segment de piață mai larg, ceea ce poate duce la creșterea cotei de piață și a succesului pe termen lung.

Hainele sustenabile au un preț mai mare decât hainele obișnuite, deoarece sunt fabricate din materiale de calitate superioară și sunt produse în mod etic. Cu toate acestea, prețurile pot varia în funcție de brand, de materialele folosite și de procesele de producție implicate.

Deși hainele sustenabile sunt proiectate să reziste mai mult timp decât hainele obișnuite, frecvența cu care achiziționați haine noi poate influența cheltuielile. Dacă investiți în câteva piese de calitate și le purtați pe termen lung, veți cheltui mai puțin în timp decât dacă achiziționați haine noi în mod regulat.

Este importantă și evaluarea costurilor și beneficiilor pe termen lung atunci când decideți să investiți în haine sustenabile.

Am analizat și din perspectiva psihologică dorința de a achiziționa cât mai multe haine, identificând următorii factori: nevoia de exprimare a identității personale, recompensarea emoțională, presiunea socială, influențele marketingului și gratificarea instantanee.

Cumpărarea hainelor noi poate oferi o recompensă emoțională și poate induce sentimente pozitive precum bucuria, excitația sau satisfacția. Această recompensă poate fi legată de senzația de a-ți răsfăța sau recompensa pe tine însuși pentru o realizare sau pentru a depăși o perioadă dificilă. Presiunea de a se conforma standardelor sociale și de a fi acceptat în grup poate juca un rol semnificativ în dorința de a cumpăra haine noi. Fetițele și fetele pot simți presiunea de a fi la modă și de a se încadra în normele sociale ale grupului lor de vârstă sau al comunității lor. Publicitatea și marketingul joacă un rol semnificativ în stimularea dorinței de a cumpăra haine noi. Strategiile de marketing care promovează ideea că cumpărarea unor haine noi poate îmbunătăți aspectul personal, crește încrederea în sine sau oferi un sentiment de apartenență pot influența puternic deciziile de cumpărare. Punând în balanță cele două situații, necesitatea hainelor cu dorința de a le cumpăra pentru starea de bine, a doua variantă va aduce un plus de greutate. Însă, cu ajutorul unor liste de cumpărături, stabilirii unui buget, identificării motivelor care determină achiziționarea impulsivă, răbdarea, cât și limitarea expunerii la zonele comerciale, duc spre găsirea într-adevăr a unor pasiuni și activități care vă aduc fericirea.

O problemă într-adevăr îngrijorătoare este fast fashion-ul, este un fenomen al industriei modei care a cunoscut o creștere rapidă în ultimele decenii, dar care a generat și o serie de controverse, și se referă la producția și distribuția de haine la scară largă, cu cicluri de design și producție rapide, menite să răspundă rapid cererii în schimbare a consumatorilor pentru tendințe de modă actuale, la prețuri accesibile.

Una dintre caracteristicile definitorii ale fast fashion-ului este producția în masă, în care articolele de îmbrăcăminte sunt fabricate rapid și ieftin, folosind adesea materiale de calitate inferioară și procese de producție reduse. Aceste haine sunt apoi vândute la prețuri mici în magazinele de tip fast fashion, cum ar fi Zara, H&M sau Forever 21.

Vine cu o serie de probleme și consecințe negative, cum ar fi: impactul asupra mediului, condițiile de muncă neetice, consumul excesiv, calitatea redusă, fiind într-o contradicție totală cu ce promovează hainele sustenabile.

Christian Dior „Moda este armonie, iar pentru a obține armonie, trebuie să fii liber.”

Ralph Lauren: “Moda este despre ce faci tu cu ceea ce ai.”

Figura 3

Figura 4.

Valul de haine sustenabile a avut rădăcini mai adânci, care pot fi urmărite înapoi în timp. În anii '90, au început să apară primele organizații și mișcări care promovau ideea de modă etică și sustenabilă. Aceste grupuri au subliniat impactul negativ al industriei modei asupra mediului și asupra condițiilor de muncă din fabrici.

În anii 2000, oamenii au început să fie mai interesați de proveniența hainelor lor și de procesele de producție. A apărut o conștientizare crescândă cu privire la exploatarea muncii în țările în curs de dezvoltare și la poluarea asociată cu producția masivă de haine.

Apogeul interesului pentru modă sustenabilă a venit în anii 2010, odată cu creșterea puterii sociale și a platformelor online. Blogurile de modă, influencerii și campaniile de conștientizare au jucat un rol crucial în educarea publicului și în promovarea brandurilor și practicilor sustenabile.

Astăzi, moda sustenabilă a devenit o mișcare globală, cu o gamă largă de opțiuni disponibile pentru consumatori, de la haine fabricate din materiale reciclate sau organice, până la modele de afaceri care promovează transparența și condițiile de muncă etice în întreaga lor lanț de aprovizionare. Această schimbare nu se oprește doar la nivel individual, ci a început să influențeze și marile branduri și retailerii, care își revizuiesc practicile pentru a răspunde cererii tot mai mari pentru o modă mai sustenabilă. Un exemplu valoros este Stella McCartney, a fost printre primii designeri care au integrat materiale organice și reciclate în colecțiile proprii. A acceptat provocările, văzând acest lucru ca pe o oportunitate prin care își poate folosi harul dat de divinitate, explorând intangibilul, întrecând universul în care trăim, lumea comună, profană fiind o copie imperfectă a lumii ideilor pure, a Paradisului.

METODOLOGIA DE CERCETARE

Cercetarea s-a bazat pe analiza studiilor realizate de diverși specialiști și a urmat o abordare mixtă, combinând informațiile desprinse din literatura de specialitate cu observațiile directe rezultate din experiența acumulată.

În primul rând, s-a realizat o recenzie a literaturii existente pentru a înțelege contextul și pentru a identifica principalele aspecte legate de impactul industriei modei în mediul înconjurător, economic, cât și emoțional.

Această etapă a contribuit la fundamentarea cercetării și la identificarea direcțiilor relevante de investigare. În continuare, s-au efectuat observații directe în cadrul afacerilor care promovează industria modei fast fashion, dar și în cea a sustenabilității, pentru a înțelege contextul și pentru a identifica principalele aspecte legate de efectele pe care le produc. În continuare, s-au efectuat observații directe în spațiile comerciale, pentru a analiza practicile de vânzare a produselor sustenabile. Analiza documentelor a constituit o altă componentă importantă a metodologiei, implicând studiul planurilor de reinventare a modei într-un anumit ciclu de ani, materialele folosite, resursele și inspirația, cât și tendințele generale ale cumpărătorilor.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Ideea hainelor sustenabile nu este altceva decât respectul pe care îl purtăm atât față de noi înșine, corpul fiind asemenea unui templu, de mediul în care trăim, cât și de felul în care ne gestionăm economiile. Hainele sustenabile oferă oportunitatea de a face o investiție de lungă durată, fiind o modalitate mai responsabilă de consum.

Pe lângă aspectele economice și naturale, există un mare plus și-n zona de etică a muncii, companiile care produc haine sustenabile sunt adesea preocupate de condițiile de muncă ale angajaților lor și de respectarea drepturilor acestora. Astfel, au un plus de valoare în fiecare zonă prin simplitatea lor, prin ce și cum promovează, prin legăturile om-natură.

CONCLUZII

Rolul modei este acela de a pătrunde, prin mit și simbol, în tainele Universului, sporindu-le. Creația devine astfel un mijlocitor între individ și lume. Aș putea compara moda cu următoarea metaforă revelatorie: „corola de minuni a lumii”, ce semnifică frumusețea și perfecțiunea lumii create de Dumnezeu. Această lume oglindită în conștiința umană este fragilă, efemeră, asemenea unei flori,

putând fi ușor distrusă. De aceea, trebuie să păstrăm un echilibru în achiziționarea hainelor, deoarece putem “distrage” ușor planeta prin acțiunile impulsive din domeniul modei.

Consider că alegerea hainelor sustenabile poate aduce acel plus de valoare prin felul în care este strâns legat cu natura.

Hainele sustenabile, reprezintă, în concepția mea, o cheie care ar putea deschide mai multe uși, în spatele cărora s-ar afla o multitudine de răspunsuri.

BIBLIOGRAFIE

- https://www.hippyclothingco.co.uk/blogs/hippy-clothing-blog/what-is-sustainable-fashion?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwrcKxBhBMEiwAIVF8rGbhuRWiwKXuW22yq2IDDAvLOmgL4TGoKPic_DlxJg7DGD4mdhnydxoCQUsQAvD_BwE
- https://en.m.wikipedia.org/wiki/Sustainable_fashion
- <https://www.stellamccartney.com/us/en/sustainability/sustainability.html>
- <https://www.linkedin.com/pulse/psychology-impulse-buying-understanding-its-influence-fashion-ry8se>
- <https://www.elle.ro/fashion/moda-sustenabila-o-ecuatie-complicata-874289/amp>

GRĂDINA WILDLIFE RĂSPUNSUL SUFLETULUI LA CONSERVAREA BIODIVERSITĂȚII

Sorin Ovidiu PUGHIUC

Universitatea pentru Științele Vieții „Ion Ionescu de la Brad”, Iași
Facultatea agronomie

ABSTRACT

In an ever-changing world, we all depend on biodiversity, especially now that we are moving rapidly towards a smart economy, towards smart cities. From this point of view, we believe that by encouraging and adopting sustainable practices we can contribute to a greener, healthier world in which we enjoy the benefits of ecosystems through an awareness of the connections between plants, soil, insects and animals. In this study we have tried, based on literature and landscape practice, to highlight the role of the wildlife garden in the conservation of biodiversity, a garden that 'draws its lifeblood' from simplicity, beauty, tranquillity, spontaneity, nostalgia, unspoken love and above all from the soul. We consider this kind of garden to be pure energy, fighting with its own arsenal for life and in perfect harmony with the universe. Flowers, plants, living soil, insects, birds, animals, become true partners that can "work intelligently" with us to maximize the health, beauty and productivity of our environment.

Keywords: wildlife garden, biodiversity, well-being, sustainability

ABSTRACT

Într-o lume în continuă schimbare, cu toții depindem de biodiversitate, mai ales acum, când ne îndreptăm cu repeziciune spre o economie smart, spre orașe inteligente. Din acest punct de vedere, considerăm că prin încurajarea și adoptarea practicilor sustenabile putem contribui la o lume mai verde, mai sănătoasă în care să ne bucurăm de beneficiile oferite de ecosisteme, prin conștientizarea conexiunilor dintre plante, sol, insecte și animale. În acest studiu am încercat, pe baza literaturii de specialitate și a practicii în peisagistică, să evidențiem rolul grădinii wildlife în conservarea biodiversității, o grădină ce își „trage seva” din simplitate, frumusețe, liniște, spontaneitate, nostalgie, iubire nespusă și mai ales din suflet. Considerăm că acest tip de grădină este de fapt o energie pură, ce luptă cu un arsenal propriu pentru viață și se află într-o armonie perfectă cu universul. Florile, plantele, solul viu, insectele, păsările, animalele, devin adevărați parteneri ce pot „lucra inteligent” alături de noi pentru a maximiza sănătatea, frumusețea și productivitatea mediului înconjurător.

Cuvinte cheie: grădina wildlife, biodiversitate, bunăstare, sustenabilitate.

*„Fain would my Muse the flow'ry Treasures sing,
And humble glories of the youthful Spring
Where opening Roses breathing sweets diffuse,
And soft Carnations show'r their balmy dews;
Where Lilies smile in virgin robes of white,
The thin Undress of superficial Light,
And vary'd Tulips show so dazzling gay,
Blushing in bright diversities of day.
Each painted flow'ret in the lake below
Surveys its beauties, whence its beauties grow
And pale Narcissus on the bank, in vain
Transformed, gazes on himself again.”*
Alexander Pope

INTRODUCERE

Istoria grădinilor wildlife este una fascinantă și spiralată. Aceste grădini au început să se dezvolte, odată cu creșterea interesului pentru conservarea naturii și protejarea speciilor sălbatice. La începutul secolului al XVIII-lea, în Anglia, se dorea o schimbare majoră a arhitecturii grădinilor, astfel încât vegetația prea atent lucrată și detaliile luxuriante ale stilului baroc nu-și mai aveau locul. Așa s-a născut ideea de reîntoarcere, de revenire la natură, ce a declanșat de fapt apariția grădinilor wildlife. Unul dintre cei mai mari poeți englezi ai secolului al XVIII-lea, Alexander Pope, a fost primul care a realizat un asemenea spațiu și a creat în parcul Twickenham, din Anglia, un adevărat

paradis în voia naturii. Pope a fost în fruntea noilor idei din acea perioadă, pregătind terenul pentru unele dintre cele mai mari schimbări în designul grădinilor îndreptat spre "*simplitatea amabilă a naturii neadormite*". În 1719, Alexander Pope a avut ocazia de a-și pune în practică unele dintre teoriile sale atunci când a cumpărat un teren pe malul Tamisei, în Twickenham, și a început să construiască o nouă vilă și să amenajeze o grădină. Abordarea lui Pope a fost, de asemenea, influențată de principiile picturii, în grădină, pe ideea de lumină și umbră, pe crearea unor compoziții adecvate textelor scrise de autori clasici precum Homer. Grădina includea, de asemenea, crânguri, zone sălbatice și statui, toate considerate a fi componente cheie ale grădinilor antice. A fost în fruntea schimbărilor în moda grădinilor din secolul al XVIII-lea, susținând un nou stil de grădinărit care reflecta moda arhitecturii și literaturii clasice din acea vreme. Ideile sale s-au alăturat unui val de gândire care a încurajat îndepărtarea de grădinile formale de la sfârșitul secolului al XVII-lea. În poeziile sale, Pope a subliniat importanța armoniei și echilibrului în peisaj, sugestii care include de fapt elemente de grădini wildlife. Aceste idei sunt asociate cu aprecierea pentru frumusețea naturală și conservarea habitatelor sălbatice. Mai târziu, oamenii de știință, conservatori ai naturii și pasionați de grădinărit au început să promoveze ideea de a transforma grădinile și spațiile verzi în medii care să susțină și să promoveze biodiversitatea locală. Inițiativele timpurii au inclus crearea de habitate pentru păsări, inclusiv cuiburi și hrănituri și plantarea de specii native de plante care să ofere hrană și adăpost pentru alte creaturi sălbatice, cum ar fi insectele și mici mamifere. De-a lungul timpului, conceptul de grădină wildlife s-a dezvoltat și a evoluat, devenind mai focalizat pe conservarea biodiversității și pe recrearea habitatelor naturale. Astăzi, grădinile wildlife sunt locuri în care natura te îndeamnă să înveți despre flora și fauna sălbatică, poți explora ecosisteme diverse și de ce nu, poți contribui la conservarea mediului înconjurător.

METODOLOGIA DE CERCETARE

Cercetarea s-a bazat pe analiza studiilor realizate de diverși specialiști și a urmat o abordare mixtă, combinând informațiile desprinse din literatura de specialitate cu observațiile directe rezultate din experiența acumulată.

În primul rând, s-a realizat o recenzie a literaturii existente pentru a înțelege contextul și pentru a identifica principalele aspecte legate de amenajarea grădinilor wildlife și de efectele lor sustenabile. Această etapă a contribuit la fundamentarea cercetării și la identificarea direcțiilor relevante de investigare. În continuare, s-au efectuat observații directe în grădina luată ca experiment pilot, pentru a analiza practicile de amenajare și speciile de plante utilizate. Analiza documentelor a constituit o altă componentă importantă a metodologiei, implicând studiul planurilor de amenajare, a materialelor de construcție și a altor resurse, aceasta contribuind la înțelegerea contextului local și a tendințelor generale în amenajarea grădinilor de tip wildlife.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Ideea unei grădini wildlife nu este altceva decât crearea unui spațiu cât mai natural, cu linii, forme și reguli mai puțin rigide. Acest tip de grădină oferă oportunități de cunoaștere a plantelor și de observare a animalelor sălbatice în habitatul lor natural sau în spații cât mai apropiate de acesta.

Grădinile și amenajările peisagistice de tip wildlife oferă oportunitatea unică de a observa un ecosistem dinamic în timp real, astfel încât o astfel de amenajare îmbracă și un rol educativ, fiind extrem de utilă în vederea formării unei viziuni pozitive asupra relației natură-om, dar și a unei atitudini orientată către sustenabilitate, atât pentru copii, cât și pentru adulți.

Pe lângă aspectul educativ și energiile pozitive pe care le pot induce o astfel de grădină, menționăm și faptul că poate contribui la reducerea cantității de muncă și întreținere, pentru că fauna sălbatică prefera un mediu mai "*neglijat*". Astfel, spre exemplu, se poate lăsa iarba să crească mai mult în anumite zone sau nu se strâng frunzele din unele colțuri, albinele polenizează fructele și

legumele, broaștele și gândacii mențin un echilibru al numărului de melci și al altor insecte dăunătoare, păstrând sănătatea habitatului, etc.

Experimentul nostru s-a realizat în mediul rural, din jud. Botoșani.

Am pornit de la ideile lui Pope potrivit cărora natura este curată, strălucitoare și limpede, este ordonată și rațională datorită minții lui Dumnezeu.

Considerăm că de aceea trebuie lăsată să se dezvolte în mod natural, fără intervenția omului în exces.

Amenajarea s-a realizat pe terenul casei moștenite de la bunici și s-a dorit păstrarea autenticității, devenind astfel un adevărat muzeu al sufletului.

Am încercat să introducem utilitățile moderne fără să afecteze însă stilul vechi, tradițional care îi conferă casei o aromă de poveste, linște și poezie unde sufletele obosite după o zi de muncă se întâlnesc.

Cu acest experiment am încercat să reproducem o grădină wildlife, în care fiecare element ales se încadrează perfect în zonă, unde plantele sunt dispuse în grupuri simple, forme neregulate, iar simetria este înlocuită cu asimetria echilibrată.

Fig. 1. *Apus de poveste în sufletul grădinii*

Fig. 2 *Culorile matinale ale unui nou început*

În ceea ce privește aspectul, este aproape de stilul wildlife, care se caracterizează prin compoziție liberă, forme neregulate și linii șerpuitoare.

Fig. 3 *Rugăciunea naturii*

Fig. 4 *Așteptare*

Fig. 5. *Natura nehotărâtă*

Obiectivele au fost: executarea corespunzătoare a pregătirii terenului pentru amenajarea propusă, selecția plantelor și alegerea speciilor de flori și arbori în scop decorativ, însămânțarea zonelor cu semințe de gazon și montarea rulourilor de gazon, realizarea unui gard de împrejmuire din stâlpi de lemn și panouri de plasa de sârmă și plantarea de plante cățărătoare, arbori, arbuști, conifere care să asigure intimitate grădinii. Toate elementele constitutive utilizate în procesul de dezvoltare au fost verificate cu ajutorul tehnicilor de inginerie peisagistică în vederea atingerii scopurilor propuse și obținerii rezultatului final conform așteptărilor. După demolarea anexelor care nu mai prezentau siguranță în exploatare s-a trecut la realizarea unui plan care să transforme curtea într-o adevărată oază de liniște.

Fig. 6 *În așteptarea soarelui*

Fig. 7 *Seducția naturii*

În partea din spate care reprezintă aproximativ 50% din totalul suprafeței a fost înființată o livadă cu diferite specii și soiuri de pomi păstrându-se și pomii fructiferi vechi care să aducă mereu în amintire gustul fructelor de altădată.

Livada a fost lăsată să se dezvolte liber fără să i se administreze nici un fel de tratamente chimice. Doar curățările și tăierile minim necesare. Prima dată a fost gândit și proiectat un sistem de irigații automat care să asigure necesarul de apă pentru toate plantele, arborii, arbuștii inclusiv zona de livadă.

Fig. 8 *Invingătorul viselor*

Fig. 9 *Armonii de aprilie*

Zonele cu plante au fost delimitate în principal cu linii curbe de partea cu gazon și sunt irigate prin picurare. Pentru a evita creșterea buruienilor nedorite în zonele cu plante s-a acoperit pământul rămas cu o folie agrotexilă care a fost acoperită cu piatra spartă și conuri de brad care sunt înmprospătate pe măsură ce se descompun.

Grădina luată ca studiu este suficient de densă în specii de plante încât să existe o totală acoperire la sol pentru speciile care variază în mărime pentru ascundere sau umbră, și pentru adăpost.

Crearea umbrei este de asemenea importantă în acest tip de grădină.

Frunze căzute de la o plantă pe pământ, creează o fertilizare pentru o grădină wildlife. Deșeurile de frunze pot absorbi excesul de apă din precipitații abundente în timpul toamnei și iernii și îl eliberează încet în plantele din jur pentru a le ajuta în timpul primăverii și verii. Speciile floricole selectate fac parte din ecologia naturală preexistentă a zonei, făcându-le mai ușor de cultivat decât majoritatea altor specii.

Structura vegetativă și complexitatea joacă un rol important în beneficiile pe care peisajul le poate oferi faunei sălbatice, prin diferitele plante care servesc drept surse de hrană și acoperire pentru supraviețuire.

În special, plantarea vegetației native creează o mai mare diversitate prin asigurarea habitatului pentru păsări, polenizatori, cum ar fi albinele și alte animale sălbatice, ceea ce duce la creșterea numărului lor în populație.

Există nenumărate moduri în care grădina wildlife poate fi realizată, atâta timp cât sunt furnizate alimente, apă, adăpost și spațiu.

Procesul implică, de obicei, îndepărtarea speciilor invazive care trebuie înlocuite cu specii native, păstrarea deșeurilor de frunze, precum și a copacilor maturi, asigurând distribuția variată a complexității și structurii vegetației, și punerea în aplicare a altor elemente de habitat, cum ar fi iazuri pentru a include surse de apă.

Fig. 10 *Noi prietenii*

Fig. 11 *Copac îndrăgostit*

Putem spune că o grădină wildlife poate fi construită pentru a semăna cu un habitat dorit, cu caracteristici strategice menite să atragă păsările sau polenizatorii doriți.

Alegerea plantelor vine cu o serie de beneficii atât pentru diversitatea plantelor, cât și pentru animale, în special capacitatea de a susține populațiile de insecte și ciuperci. Plantele ornamentale de pe piață tind să se aplece spre plante "fără dăunători", ceea ce face dificilă adaptarea insectelor. Scăderea populațiilor de insecte din cauza plantelor ornamentale excesive va descuraja populațiile de păsări să locuiască în zona respectivă. Speciile invazive se pot dovedi întotdeauna problematice în grădină, datorită absenței prădătorilor naturali și a capacității lor de a se reproduce rapid.

Fig. 12 *Zâmbete timide*

Fig 13 *Duelul culorilor*

Fig.14 *Invitație la fericire*

Amenajarea grădinii de suflet, cum o considerăm noi, potrivite pentru fauna sălbatică locală se poate realiza cel mai bine prin utilizarea mai multor habitate tridimensionale cu structuri diverse care oferă locuri pentru animale să cuibărească și să se ascundă. Grădinile cu faună sălbatică pot conține o serie de habitate, cum ar fi :

grămada de bușteni, este un sanctuar pentru insecte și alte nevertebrate Structura organică este un adăpost atât pentru protecție, cât și pentru reproducere. În plus față de bușteni, în jurul grădinii pot fi adăugate resturi de grădină pentru a fi folosite ca îngrășământ, controlul buruienilor, modificarea solului și habitat pentru prădătorii artropode.

un loc pentru păsări să mănânce și să se adăpostească va crește numărul de păsări din grădină, care joacă un rol-cheie în controlul biologic al dăunătorilor. Nu numai că hrana și adăpostul vor crește rata de supraviețuire a păsărilor, dar se vor asigura și că acestea sunt suficient de sănătoase pentru un sezon de reproducere de succes.

pachete de tulpini goale pot fi atârinate ca un loc alternativ de adăpost și reproducere pentru insecte benefice, care sunt polenizatori valoroși.

flori bogate în nectar vor atrage albine și fluturi în grădină, ceea ce este de o importanță deosebită având în vedere reducerea dramatică a populațiilor polenizatoare din SUA, Europa și în alte părți. Pajiștile cu flori sălbatică sunt o opțiune alternativă pentru peluzele din grădină și vor servi drept sanctuar pentru polenizatori. Cu toate acestea, plantele polenizatoare nu trebuie confundate cu plantele potrivite pentru reproducerea fluturilor

Pilonii pe care am susținut arhitectura concepției noastre sunt

	1.GRĂDINA WILDLIFE SE BAZEAZĂ PE FRUMUSEȚE ÎN SIMPLITATE
---	--

	2.GRĂDINA WILDLIFE POATE SĂ REFLECTE ARMONIA ȘI ECHILIBRUL NATURAL, PLANTELE ȘI ANIMALELE VOR INTERACȚIONA ÎN MEDIUL LOR SĂLBATIC
	3.GRĂDINA WILDLIFE DEVINE SPAȚIUL ÎN CARE OAMENII ȘI NATURA COEXISTĂ ARMONIOS, FĂRĂ A PERTURBA PREA MULT ECHILIBRUL NATURAL
	4. GRĂDINA WILDLIFE IMITĂ ATÂT ORDINEA CÂT ȘI HAOSUL DIN NATURĂ
	5. GRĂDINA WILDLIFE, ÎNCEARCĂ SĂ REFLECTE CREAȚIA DIVINĂ

CONCLUZII

Înfrumusețarea spațiului ce se vede dincolo de fereastra casei, satisfacția efortului creativ, beneficiile pentru sănătate ale petrecerii clipelor de liniște într-o oază de suflet sunt doar câteva dintre beneficiile unei grădini wildlife. Cercetările au constatat că o buclă de feedback pozitiv este construită pe măsură ce fauna sălbatică alege să viziteze și să se bucure de grădinile wildlife, lăsându-ne pe noi, oamenii să simțim un sentiment de satisfacție, împlinire și afirmare. A trăi în oraș poate duce la pierderea conexiunii cu natura și la reducerea dorinței de a căuta această interacțiune în viața noastră de zi cu zi, de aceea încercăm să mediatizăm ideea de reîntoarcere la natură, la frumos, la simplitate, la suflet pur, prin amenajarea grădinii în stil wildlife.

Considerăm că alegerea unei grădini care să imite mediul, permite sistemelor naturale să interacționeze și să stabilească un adevărat echilibru între minte, suflet și natură.

Grădina wildlife, reprezintă, în concepția noastră, cel mai bun răspuns al sufletului pentru un mediu verde, cât mai verde și sustenabil .

*“The stream at once preserves her virgin leaves,
At once a shelter from her boughs receives,
Where Summer's beauty midst of Winter stays,
And Winter's Coolness spite of Summer's rays”*

BIBLIOGRAFIE

1. Tipologia de Grădina WILDLIFE - amenajare peisagistică pentru susținerea vieții sălbatice disponibil on-line <https://www.spatiulconstruit.ro/articol/tipologia-de-gradina-wildlife-amenajare-peisagistica-pentru-sustinerea-vietii-salbatice/16946>
2. Habitat Gardening for Wildlife disponibil on-line <https://dwr.virginia.gov/wp-content/uploads/habitat-gardening.pdf>
3. Wildlife gardening: an urban nexus of social and ecological relationships <https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/fee.2484>
4. Mark A. Goddard, Andrew J. Dougill, Tim G. Benton Why garden for wildlife? Social and ecological drivers, motivations and barriers for biodiversity management in residential landscapes Ecological Economics, Volume 86, February 2013, Pages 258-273 disponibil on-line <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800912002819>
5. Wildlife in gardens A wide variety of insects and other invertebrates, birds, mammals and amphibians are found in gardens. Help make your garden an even better home for them by providing suitable habitats and plantings disponibil on-line <https://www.rhs.org.uk/wildlife/in-gardens>
6. wildlife-friendly gardens to visit DISPONIBIL ON-LINE <https://www.gardenersworld.com/2-for-1-gardens/wildlife-friendly-gardens-to-visit/>
7. Wildlife Gardens disponibil on-line <https://www.wildlifetrusts.org/visit/choose-your-adventure/wildlife-gardens>

EVALUATION OF THE LINK BETWEEN TALENT AND POTENTIAL OF HUMAN RESOURCES

Denisa PĂTRĂU DĂNECI

Universitatea TOMIS din Costanța, Romania

Denisa.denisa@gmail.com

Abstract:

The strategic importance of human resource management is very current, because today people are the most important resource of an organization. No matter how much investment is made in technology or marketing, it still depends on people whether a company moves forward or not. Employees are the ones who put ideas into practice, come up with solutions and give life to the plans made by management. Therefore, human resource management should no longer be seen as just an administrative activity, but as a strategic part of the development of an organization. This is not just about hiring and salaries, but also about forming a stable, motivated and loyal team.

Keywords: management, human resources, strategy, hiring

Introducere

Managerul de resurse umane trebuie să știe cum să aleagă oamenii potriviți, să-i îndrume, să-i aprecieze și să-i ajute să crească profesional. În trecut, accentul era pus pe productivitate și pe profit, iar omul era văzut doar ca o piesă dintr-un mecanism mare. Astăzi, tot mai multe companii au înțeles că succesul vine atunci când angajații se simt valorizați, ascultați și respectați. Când oamenii sunt mulțumiți, munca merge mai ușor, ideile apar mai des și atmosfera este mai plăcută.

Rezultate și discuții

Managementul resurselor umane este esențial pentru orice organizație, indiferent de domeniu. În spatele oricărui succes stau oamenii care muncesc zi de zi, care își pun ideile în practică și care se implică. Un manager bun știe că angajații nu sunt doar niște cifre sau funcții, ci persoane cu nevoi, emoții și dorințe. Atunci când sunt respectați și sprijiniți, aceștia dau tot ce au mai bun și contribuie la atingerea obiectivelor firmei. Importanța acestui tip de management apare și din nevoia de a crea un echilibru între interesele organizației și cele ale angajaților. Dacă o firmă își tratează oamenii cu indiferență, în timp se va confrunta cu lipsă de motivație, conflicte și rezultate slabe. În schimb, dacă există o comunicare deschisă, un mediu plăcut și un sentiment de încredere, angajații vor lucra cu plăcere și responsabilitate. Un alt aspect important este formarea și dezvoltarea profesională. Un manager de resurse umane nu se ocupă doar de angajări, ci și de creșterea profesională a celor care fac deja parte din echipă. Cursurile, trainingurile sau chiar sfaturile personale pot avea un impact foarte mare asupra performanței. Oamenii care simt că firma investește în ei devin mai loiali și mai motivați. De asemenea, managementul resurselor umane are un rol important în prevenirea conflictelor. În orice colectiv pot apărea neînțelegeri, dar dacă există reguli clare, respect și comunicare, aceste situații se pot rezolva rapid și calm. O atmosferă sănătoasă la locul de muncă duce la stabilitate și la o productivitate mai mare. Tot managementul resurselor umane este cel care contribuie la construirea culturii organizaționale. Aceasta înseamnă felul în care oamenii se raportează la munca lor, la colegi și la conducere. O cultură bazată pe respect, corectitudine și spirit de echipă îi face pe oameni să se simtă parte dintr-un scop comun.

Rolul strategic al managementului resurselor umane în dezvoltarea organizației

Managementul resurselor umane are un rol strategic pentru că influențează direct felul în care o companie crește și se adaptează la schimbările din jur. Nu mai este suficient doar să ai oameni angajați, trebuie să știi cum să-i motivezi, cum să le valorifici potențialul și cum să-i ții aproape pe termen lung. Un prim rol strategic este planificarea. Managerii de resurse umane trebuie să știe din timp ce tip de angajați vor fi necesari, ce competențe trebuie dezvoltate și ce oameni trebuie instruiți pentru poziții mai înalte. Când o firmă planifică bine, evită lipsa de personal, reduce cheltuielile și este pregătită pentru provocări. De asemenea, managementul resurselor umane are un rol major în

formarea unei culturi organizaționale sănătoase. O firmă unde există încredere, respect și comunicare deschisă atrage automat oameni buni și îi face să rămână. Angajații își petrec o mare parte din zi la locul de muncă, așa că atmosfera contează foarte mult. Dacă mediul este plăcut, productivitatea și inițiativa cresc vizibil

Un alt aspect strategic ține de formarea continuă. Lumea se schimbă foarte repede, apar tehnologii noi și moduri diferite de a lucra. O companie care oferă angajaților săi posibilitatea de a învăța și de a evolua va fi mereu cu un pas înaintea concurenței. Cursurile, instruirile, workshopurile sau chiar feedback-ul constant îi ajută pe oameni să-și descopere potențialul și să-l folosească la maximum. De asemenea, managementul resurselor umane trebuie să se ocupe de atragerea și păstrarea talentelor. Nu este ușor să găsești oameni competenți și serioși, iar atunci când îi găsești trebuie să știi cum să-i motivezi să rămână. Beneficiile, oportunitățile de promovare, programul flexibil și recunoașterea meritelor sunt doar câteva metode prin care se pot fideliza angajații valoroși. Un alt rol important este acela de a menține un echilibru între nevoile firmei și nevoile personale ale angajaților. Într-un colectiv unde oamenii simt că sunt ascultați și respectați, stresul scade, relațiile sunt mai bune și munca devine mai ușoară. Un angajat care se simte bine tratat va dori să contribuie mai mult la succesul organizației. Managementul resurselor umane este, așadar, o parte esențială din strategia oricărei companii moderne. Prin planificare, motivare, comunicare și dezvoltare continuă, el construiește bazele unei organizații solide, care știe să se adapteze și să rămână competitivă. Când oamenii și conducerea trag în aceeași direcție, rezultatele nu întârzie să apară. În final, putem spune că managementul resurselor umane nu este doar o funcție de suport, ci un pilon strategic care influențează performanța și imaginea firmei. El asigură nu doar buna funcționare zilnică, ci și creșterea pe termen lung, bazată pe oameni motivați, implicați și respectați.

Concluzie

După studierea acestei teme, pot spune că managementul resurselor umane are o importanță uriașă în orice organizație. Indiferent de domeniu, totul se rezumă la oameni. Ei sunt cei care dau viață unei firme, cei care aduc idei, soluții și energie. Fără o echipă bună și fără o conducere care să știe cum să o susțină, nicio strategie nu poate funcționa cu adevărat. Prin acest referat am înțeles că managementul resurselor umane nu este doar o activitate de birou, ci o componentă strategică. El stabilește direcția, creează legături între oameni și contribuie la formarea unei culturi bazate pe încredere și respect. Fiecare om contează, iar modul în care este tratat se reflectă direct în rezultate. Un alt lucru important este comunicarea. Atunci când angajații pot vorbi deschis cu superiorii, când sunt ascultați și înțeleși, apar idei noi și soluții mai bune. Multe probleme pot fi evitate doar printr-o relație sinceră între conducere și echipă. În același timp, motivarea angajaților joacă un rol esențial. Nu e vorba doar de salariu, ci și de modul în care oamenii simt că munca lor este apreciată și că au un loc sigur în organizație. De asemenea, am observat că firmele care investesc în formarea profesională a angajaților lor sunt mai stabile și mai competitive. Lumea se schimbă repede, iar cei care se opresc din învățat rămân în urmă. Când o companie oferă șanse reale de dezvoltare, câștigă nu doar oameni mai competenți, ci și mai loiali. Poziția mea personală este că managementul resurselor umane trebuie privit ca o investiție pe termen lung, nu ca o cheltuială. O echipă unită și mulțumită valorează mai mult decât orice echipament scump. Oamenii motivați duc firma înainte, iar cei nemulțumiți pot opri orice progres.

Bibliografie

1. Cole, G.A., Managementul resurselor umane, Editura Codecs, București, 2008. Disponibil online https://mh.edu.ro/images/fisiere/departamente/dezvoltarea_resurselor_umane/Managementul_resurselor_umane.pdf [vizualizat la 12.11.2025].
2. Pânișoară, G., Motivația în muncă. Ghid practic pentru manageri, Editura Polirom, Iași, 2017. Disponibil online https://alaturidevoi.ro/wp-content/uploads/2022/01/Ghid_Motivarea_angajatilor-la-locul-de-munca.pdf [vizualizat la 12.11.2025].

3. Șargu L., Note de curs la Managementul calității, Chișinău, Editura USEM, 2018, pag. 46. Disponibil online <https://www.scribd.com/document/395287999/MANAGEMENTUL-CA-LIT%C4%82%C8%9AII> [vizualizat la 12.11.2025].
4. Rusu, C., Managementul resurselor umane. Teorie și practică, Editura Universitară, București, 2021. Disponibil online https://mh.edu.ro/images/fisiere/departamente/dezvoltarea_resurselor_umane/Managementul_resurselor_umane.pdf [vizualizat la 12.11.2025].
5. Nica, P., Managementul resurselor umane în organizațiile moderne, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2018. Disponibil online https://www.academia.edu/35524546/Cap_14_MANAGEMENTUL_RESURSELOR_UMANE_%C3%8EN_ORGANIZATIILE_DIN_ROM_%C3%82NIA [vizualizat la 12.11.2025].
6. Burduș, E., Fundamentele managementului organizației, Editura Economică, București, 2019. Disponibil online https://www.fgaromania.ro/wp-content/uploads/2023/07/BURDUSE.-POPA-I._b-Fundamentele-managementului-organizatiei_tematica.pdf [vizualizat la 12.11.2025].
7. Pitariu, H., Evaluarea performanțelor profesionale, Editura Polirom, Iași, 2015. Disponibil online <https://www.scribd.com/doc/57300638/Managementul-Resurselor-HoriaPitariu> [vizualizat la 12.11.2025].
8. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ghid de bune practici în managementul resurselor umane, disponibil online https://alaturidevoi.ro/wp-content/uploads/2022/01/Ghid_Managementulresurselor-umane.pdf [vizualizat la 12.11.2025].
9. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE CHALLENGES OF FINANCIAL AUDITING IN AGRIBUSINESS

Ștefana - Beatrice PĂDURARU

PhD Student, Iasi University of Life Sciences

beatrice.paduraru@iuls.ro

ORCID: 0009-0006-6334-8583

Mihaela – Cătălina FROICU

PhD Student, Iasi University of Life Sciences

catalina.froicu@iuls.ro

Carmen COSTULEANU

PhD, Prof., Iasi University of Life Sciences

carmen.costuleanu@iuls.ro

Gabriela IGNAT

PhD, Prof., Iasi University of Life Sciences

gabriela.ignat@iuls.ro

Abstract

The integration of artificial intelligence (AI) into financial auditing represents one of the most significant recent transformations of the accounting profession. Data analytics algorithms, machine learning, and process automation enable increased efficiency, expanded analytical capacity, and reduced human error. However, the adoption of AI raises a series of technical, ethical, professional, and regulatory challenges, particularly in the agribusiness sector, which is characterized by seasonality, volatility, and a high degree of operational specificity. This paper analyzes the main challenges associated with the use of artificial intelligence in financial auditing at the level of agribusiness entities, based on the specialized literature and documents issued by international professional bodies. The study is theoretical and analytical in nature and is part of the author's doctoral research. The conclusions highlight the need for a prudent and regulated approach to AI, as well as the essential role of auditors' professional competencies in the context of accelerated digitalization.

Keywords: artificial intelligence, financial audit, agribusiness, digitalization, accounting profession.

INTRODUCTION

Technological advances over recent decades have fundamentally reshaped the way economic and financial activities are performed, monitored, and evaluated. Digitalization, big data, and advanced information systems have transformed traditional business models and have significantly increased the volume, speed, and complexity of financial information. Within this context, artificial intelligence (AI) has emerged as one of the most influential technological developments, with a growing impact on accounting and financial auditing practices. Artificial intelligence can be broadly defined as a set of technologies—such as machine learning, natural language processing, and intelligent data analytics—that enable information systems to mimic certain human cognitive functions, including learning, pattern recognition, reasoning, and decision support.

In the field of financial auditing, AI is increasingly used to automate routine procedures, analyze large volumes of data, identify anomalies, and support auditors in risk assessment and professional judgment. International professional bodies and standard-setting organizations emphasize that the audit profession is undergoing a structural transformation. The audit of the future is expected to rely heavily on advanced data analytics, continuous auditing models, automation of audit procedures, and machine learning algorithms capable of processing entire populations of transactions rather than

traditional samples. These developments have the potential to enhance audit efficiency, improve audit quality, and strengthen the auditor's ability to detect material misstatements and fraud.

However, the impact of artificial intelligence on financial auditing cannot be analyzed independently of sector-specific characteristics. The agribusiness sector exhibits a series of distinctive features that differentiate it from other economic sectors. These include a strong dependence on climatic and environmental factors, pronounced seasonality of production and revenues, high volatility of input and output prices, the significant role of government subsidies, and the complexity of agricultural supply chains. Such characteristics influence the nature of financial transactions, the structure of financial statements, and the profile of audit risks. As a result, auditors operating in agribusiness face a dynamic and uncertain environment, where traditional audit approaches may be insufficient to fully capture emerging risks.

In this context, the application of artificial intelligence in financial auditing within agribusiness offers important opportunities, such as enhanced risk identification, improved analysis of non-financial data, and more timely detection of irregularities. At the same time, it generates specific challenges related to data quality, algorithm transparency, ethical considerations, regulatory compliance, and the preservation of professional judgment. The interaction between advanced technologies and the particularities of agribusiness makes this topic especially relevant for both academic research and professional practice.

The aim of this paper is to analyze the challenges associated with the use of artificial intelligence in financial auditing at the level of agribusiness entities, contributing to a deeper understanding of how this technology affects the audit profession in a sector characterized by high uncertainty and operational complexity. The paper adopts a theoretical and analytical approach, drawing on specialized literature and professional guidance, and is developed as part of the author's doctoral research. Through this analysis, the study seeks to support informed decision-making regarding the responsible and effective integration of artificial intelligence into financial auditing practices.

MATERIALS AND METHODS

This study adopts a theoretical and analytical research design aimed at examining the challenges associated with the use of artificial intelligence in financial auditing within the agribusiness sector. The research approach is qualitative in nature and is based on a systematic analysis of specialized academic literature, professional standards, and reports issued by international accounting and auditing bodies. This methodological framework is appropriate for exploring an emerging research area where empirical evidence is still limited and conceptual clarification is required.

The materials used in the research consist of scientific articles published in peer-reviewed journals, professional reports, and guidance documents issued by internationally recognized organizations, such as the International Federation of Accountants (IFAC), the International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), the Association of Chartered Certified Accountants (ACCA), and major professional services firms. The selection of sources was guided by their relevance to artificial intelligence, financial auditing, and agribusiness, as well as by their scientific credibility and impact within the field.

The research methods include a structured literature review and a comparative analytical approach. First, the literature was examined to identify the main concepts, theoretical perspectives, and technological developments related to artificial intelligence in financial auditing. Particular attention was given to studies addressing data analytics, machine learning applications, audit automation, and the transformation of the auditor's role. Second, a comparative analysis was conducted to synthesize different viewpoints regarding the benefits, limitations, and risks associated with AI adoption in audit processes. This analysis enabled the identification of convergent and divergent positions in the literature.

In addition, the study applies a thematic analysis to categorize and systematize the challenges of using artificial intelligence in the audit of agribusiness entities. These challenges were grouped into key dimensions, including data-related issues, technological and methodological limitations, ethical and regulatory concerns, and professional competency requirements. The agribusiness context was explicitly considered by integrating sector-specific factors such as seasonality, price volatility, subsidy mechanisms, and the use of non-financial data in audit risk assessment.

The chosen methodology allows for a comprehensive and coherent examination of the research topic and provides a solid theoretical foundation for future empirical investigations. By synthesizing existing knowledge and professional guidance, the study contributes to a clearer understanding of the implications of artificial intelligence for financial auditing in agribusiness and supports the development of more informed and responsible audit practices in a digitally evolving environment.

RESULTS AND DISCUSSIONS

The analysis of the specialized literature and professional guidance highlights several significant results regarding the use of artificial intelligence in financial auditing, particularly in the context of agribusiness. These results reflect both the transformative potential of AI technologies and the complexity of their practical implementation in a sector characterized by uncertainty, seasonality, and heterogeneous data structures.

A first important result concerns the impact of artificial intelligence on audit efficiency and scope. The reviewed studies consistently indicate that AI-based tools enable auditors to analyze entire populations of transactions rather than relying on traditional sampling techniques. This expanded analytical coverage enhances the auditor's ability to identify anomalies, unusual patterns, and potential indicators of fraud or misstatement. In agribusiness, where financial results may fluctuate significantly due to external factors such as weather conditions or market price volatility, this capability is particularly valuable, as it allows for a more nuanced and continuous assessment of risk throughout the financial period.

Another key result relates to the integration of financial and non-financial data in the audit process. The literature shows that artificial intelligence facilitates the processing of large volumes of diverse data, including operational, environmental, and production-related information. In the agribusiness sector, such data may include crop yields, input usage, subsidy records, and climate-related indicators. The ability to correlate these non-financial variables with financial outcomes supports a more comprehensive understanding of the audited entity's performance and risk profile. However, the findings also reveal that the reliability of audit results remains highly dependent on data quality, consistency, and standardization, which are often problematic in agricultural entities.

The analysis further indicates that, despite technological advances, artificial intelligence introduces new methodological and professional challenges. One of the most frequently discussed issues is the limited transparency and explainability of complex machine learning models. The so-called "black box" nature of certain algorithms can make it difficult for auditors to understand how specific outputs are generated, thereby complicating audit documentation and the justification of professional judgments. In the context of international auditing standards, which emphasize the need for clear and well-documented reasoning, this limitation represents a critical concern.

Ethical and regulatory considerations also emerge as significant results of the analysis. The use of artificial intelligence in auditing involves access to large volumes of sensitive financial and operational data, increasing the risk of data breaches, misuse of information, and non-compliance with data protection regulations. In agribusiness, where information related to subsidies, land use, and contractual arrangements is particularly sensitive, these risks are amplified. The literature

suggests that without clear governance frameworks and regulatory guidance, the adoption of AI may expose both auditors and audited entities to legal and reputational risks.

From a professional perspective, the results emphasize that artificial intelligence does not diminish the importance of the auditor's role; rather, it reshapes it. While AI can automate routine procedures and enhance analytical capabilities, it cannot replace professional judgment, ethical reasoning, and contextual understanding. The findings indicate that insufficient digital competencies among auditors may lead to overreliance on automated outputs and a reduced capacity to critically evaluate results. Consequently, continuous professional education and the development of interdisciplinary skills emerge as essential conditions for the effective and responsible use of AI in auditing.

The discussion of these results highlights that artificial intelligence should be viewed as a complementary tool rather than a substitute for human expertise. In the agribusiness sector, the benefits of AI are closely linked to the auditor's ability to interpret results within a complex and volatile operational environment. The interaction between advanced technologies and sector-specific characteristics reinforces the need for a balanced approach, in which technological innovation is accompanied by strong professional judgment, ethical awareness, and appropriate regulatory oversight.

CONCLUSIONS

Based on the analysis and discussion presented, the following conclusions can be drawn regarding the use of artificial intelligence in financial auditing of agribusiness entities:

1. **AI offers significant opportunities for audit efficiency and risk assessment.** The application of artificial intelligence allows auditors to process large volumes of financial and non-financial data, analyze entire populations of transactions, and identify anomalies more effectively than traditional sampling methods. This is particularly valuable in agribusiness, where operational and financial outcomes are influenced by seasonality, price volatility, and external factors.
2. **Data quality and standardization remain critical challenges.** The reliability and usefulness of AI-generated audit results depend directly on the accuracy, consistency, and completeness of input data. In agribusiness, heterogeneous data sources, varying reporting standards, and incomplete records can limit the effectiveness of AI algorithms and may lead to distorted analyses if not properly addressed.
3. **Transparency and explainability of algorithms are essential for professional judgment.** Complex machine learning models often function as "black boxes," making it difficult to explain the reasoning behind outputs. For auditors, this poses challenges in documenting procedures, justifying conclusions, and complying with international auditing standards that require clear and traceable professional reasoning.
4. **Ethical, regulatory, and compliance considerations are amplified in agribusiness.** The processing of sensitive financial, operational, and contractual data through AI raises risks related to confidentiality, data protection, and regulatory compliance. These risks necessitate careful governance, robust data security measures, and adherence to relevant legal frameworks.
5. **Professional competence remains central to successful AI adoption.** While AI can enhance analytical capabilities and reduce manual workload, it cannot replace professional judgment, critical thinking, or ethical reasoning. Auditors must develop digital competencies, interpret AI outputs critically, and integrate technological insights with sector-specific expertise to maintain audit quality.
6. **A balanced and regulated approach to AI integration is necessary.** The responsible use of artificial intelligence in financial auditing requires the combination of technological

innovation with professional oversight, ethical awareness, and adherence to regulatory standards. This ensures that AI serves as a supportive tool that strengthens audit quality without undermining human accountability.

7. **Directions for future research.** Future studies may include empirical research on auditors' perceptions of AI, analyses of AI's impact on audit quality, and applied case studies within agribusiness. Such research can provide practical insights, evaluate the effectiveness of AI tools, and inform guidelines for integrating AI responsibly in financial auditing practice.

REFERENCES

1. Bulay, C. M., Mustătea, A. O., & Matei, M. (2025). *Can artificial intelligence (AI) become an active assistant to the finance, audit, and accounting functions? A credit control data analysis approach*. *Acta Universitatis Danubius. Œconomica*. [Danubius Journals](#)
2. Dumitrașcu, L.-M. (2024). *The artificial intelligence, challenges for accounting profession: The case of ChatGPT*. *Audit Financiar*, 22(1), 146–161. [auditfinanciar.cafr.ro](#)
3. Fachriyah, N., & Laily Anggraeni, O. (2024). *The use of artificial intelligence in financial statement audit*. *Jurnal Indonesia Sosial Teknologi*, 5(10), 3881–3892. <https://doi.org/10.59141/jist.v5i10.5251> [jist.publikasiindonesia.id](#)
4. Okeke, O. N., & Akaegbobi, T. (2025). *Artificial intelligence (AI) and financial statement audits*. *Advance Journal of Management, Accounting and Finance*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17252013> [aspjournals.net](#)
5. Pierotti, M., Monreale, A., & De Santis, F. (2024). *Artificial intelligence in accounting and auditing: Accessing the corporate implications*. Palgrave Macmillan. [SpringerLink](#)
6. Suyono, W. P., Puspa, E. S., Anugrah, S., & Firnanda, R. (2025). *Artificial intelligence in auditing: A systematic review of tools, applications, and challenges*. *RIGGS: Journal of Artificial Intelligence and Digital Business*. <https://doi.org/10.31004/riggs.v4i2.1024> [Ilmu Data Journal](#)
7. Saifudin, S., Januarti, I., & Purwanto, A. (2025). *The role of artificial intelligence in the audit process and fraud detection: A literature outlook*. *Journal of Ecohumanism*, 4(1). [ResearchGate](#)
8. Schreyer, M., Sattarov, T., & Borth, D. (2021). *Multi-view contrastive self-supervised learning of accounting data representations for downstream audit tasks* [Preprint]. *arXiv*. [arXiv](#)
9. Schreyer, M., Hemati, H., Borth, D., & Vasarhelyi, M. A. (2022). *Federated continual learning to detect accounting anomalies in financial auditing* [Preprint]. *arXiv*. [arXiv](#)

ANALYSIS OF THE INFLUENCE OF PARTICIPATION IN EXHIBITIONS ON THE

Andreea – Roberta CRUDU

student, FIEB, UTM

Universitatea Tehnică a Moldovei. bd. Ștefan cel Mare, 168, Chișinău, Moldova, MD-2004

andreea-roberta.crudu@tem.utm.md

ORCID iD: 0009-0002-5743-1082

Abstract

In the context of intensifying competition in agro-industrial markets and the need for strategic differentiation, the participation of companies in thematic exhibitions is becoming an essential tool for strengthening the brand image. Exhibitions provide a complex platform for interaction between producers, distributors and potential customers, facilitating the direct presentation of technologies, professional dialogue and public validation of innovations. In this context, the influence of presence at fairs goes beyond simple commercial promotion, significantly contributing to increasing the visibility, credibility and reputation of agro-industrial companies. The author examines how technical demonstrations, awards obtained, B2B relationships and media exposure influence brand perception, highlighting both the advantages of participation – such as strengthening trust, access to new markets and association with innovation – and the existing challenges, including high costs and the need for a coherent follow-up strategy. Overall, the study demonstrates that exhibitions are a key element in building brand image in the agribusiness, contributing to strengthening the positioning of companies in a competitive and constantly changing environment.

Keywords: brand, exhibitions, agribusiness, visibility, competitiveness, marketing, innovation.

INTRODUCTION

A company's brand image is the public's and business partners' perception of its value and reputation. In the agribusiness sector – which includes manufacturers and suppliers of agricultural machinery and equipment building a strong brand is essential to gain the trust of farmers and trading partners. Participation in international fairs and exhibitions has become a key B2B marketing tool, providing companies with the opportunity to showcase their products, interact directly with potential customers and strengthen their brand awareness in the market. In the context of the Republic of Moldova, a small economy with aspirations to expand into foreign markets, the presence of local agribusiness companies at international exhibitions is particularly important to increase their visibility and credibility in the face of regional and global competitors. This report analyzes the impact of participation in such exhibitions on the brand image of Moldovan companies supplying agro-industrial equipment, based on recent statistics, relevant case studies, evaluation of effectiveness as a branding strategy, and a comparison with the experience of other countries in the region.

MATERIAL AND METHOD

The research is based on a combination of qualitative and analytical methods. The specialized literature from the Republic of Moldova confirms the central role of marketing strategies in developing the brand image of agro-industrial enterprises. Burbulea and Chișili (2022) highlight the fact that agro-industrial enterprises in the country increasingly use modern promotional tools to strengthen their competitive position in the market, emphasizing the importance of participating in professional events and exhibitions as part of the sector's marketing mix. The authors show that effective strategies include a visible presence in foreign markets, live demonstrations and communication of technological advantages – all of which are elements directly correlated with the theme of the present study, which analyzes the influence of exhibitions on brand image [1].

Also, recent literature on digital marketing, presented by Memet, Burbulea and Gangan (2023), reveals that brand image is strongly influenced by the ways in which companies communicate their

values and innovations in the online and offline environment. The authors emphasize the idea that consistent visual exposure and participation in visibility platforms – including exhibitions – contribute to strengthening public perception and increasing credibility, thus complementing the physical dimension of promotion with a digital one [2].

In the paper “Marketing the agroindustrial sector” (Burbulea, 2025), it is directly emphasized that fairs and exhibitions are traditional, but extremely effective, tools in agroindustrial marketing, as they allow for real-time demonstration of agricultural technologies, the creation of B2B relationships and professional validation through awards. All these elements are naturally associated with the strengthening of brand image – the central component of the current research [3].

At the same time, the holistic view of marketing, presented by Burbulea and Gangan (2022), provides a useful conceptual framework for understanding how participation in exhibitions functions as part of an integrated system of communication and market positioning. The authors argue that marketing strategies cannot be approached fragmentedly, but as a coherent whole in which physical promotion, digital presence, reputation and customer experience complement each other. Thus, exhibitions become essential nodes in the network of interactions between the brand and the public, contributing to the holistic perception of the company [4].

A documentary analysis of institutional reports on the participation of the Republic of Moldova in international exhibitions was carried out, in order to capture the evolution and scope of these events. The methodology also includes a case study applied to relevant Moldovan companies, such as Vadalex Agro and other local producers awarded at the Moldagrotech exhibition, to highlight the direct impact of presence at fairs on brand image. In parallel, a comparative method was used, through which Moldova's experience was compared to that of other states in the region, such as Romania, Ukraine and Armenia, in order to identify similarities and differences in exhibition promotion strategies.

RESULTS AND DISCUSSIONS

- To understand the scale of the phenomenon, we present some statistical data on the presence of Moldovan companies in the agro-industrial sector at international exhibitions in recent years:

- Number of events and participating companies: According to the Investment Agency of the Republic of Moldova, during 2019, participation in 22 international exhibitions was ensured to promote Moldovan exporters, including agricultural and agri-food fairs. These participations were financially and logistically supported under the aegis of the Country Brand of the Republic of Moldova, using a common stand with the “Tree of Life” symbol to present the national offer in a unified way. Such initiatives show the institutional commitment to helping local companies be present on foreign markets.

- Exhibitions organized abroad (“Republic of Moldova Presents”): During the period 2017–2023, the Chamber of Commerce and Industry (CCI) of the Republic of Moldova, together with the Investment Agency, periodically organized exhibitions with the generic name “Republic of Moldova Presents” in cities across Romania. Over 600 Moldovan companies from various sectors (including agri-food and agricultural equipment) participated cumulatively in these promotional events held in Iași, Brașov, Ploiești, Baia Mare, Cluj-Napoca and Bucharest. These foreign exhibitions, held as an extension of the national Made in Moldova fair, offered local companies the opportunity to exhibit their products and equipment directly to consumers and partners in Romania, with benefits in increasing the notoriety of Moldovan brands abroad. For example, in 2023 alone, CCI had planned 5 editions of “Republic of Moldova Presents” in different regions of Romania, facilitating our companies' access to thousands of visitors and potential clients from the neighboring country [5].

- International exhibitions hosted in the Republic of Moldova: Even domestically, the Republic of Moldova organizes international exhibitions specialized in agriculture, such as MOLDAGROTECH (an exhibition of machinery, equipment and technologies for the agro-industrial complex) and the related FARMER fair. These events attract both local companies and numerous foreign exhibitors, being a platform for presenting novelties in the field to the local public. For example, the autumn edition of MOLDAGROTECH 2019 (organized together with the FARMER fair) was attended by over 400 companies from 20 countries [6], exhibiting tractors, combines, soil processing equipment and other modern agricultural equipment. Similarly, the most recent MOLDAGROTECH edition in October 2024 registered over 200 exhibiting companies from the Republic of Moldova and countries such as Romania, Ukraine, Italy or Austria [7]. This consistent international presence at Chisinau fairs indicates the increased interest of specialized companies in the Moldovan market, but also the opportunity for local companies to measure their strength alongside well-known foreign brands.
- • Participation in thematic trade fairs abroad: In addition to general exhibitions, Moldovan companies have also been present at niche international events in the agribusiness sector, often with the support of international projects. For example, an EU-UNDP-supported program in 2014 prepared and financed the participation of economic agents from both banks of the Nistru River in the INDAGRA agricultural fair (Romania) and the InterFood & Drinks exhibition (Bulgaria) [8]. The aim was both to promote exports and to strengthen cooperation between Moldovan and Transnistrian enterprises, demonstrating that fairs can also serve as an instrument of economic diplomacy. More recently, in 2023, the CCI and the Investment Agency provided substantial financial support (up to 300,000 MDL) to Moldovan companies to participate in Indagra Food 2023 in Bucharest, one of the largest agri-food fairs in the region [9]. The national "Tree of Life" stand at Indagra allowed companies from the food and agro-industrial sector of Moldova to promote their products and equipment alongside international exhibitors, increasing their visibility and connecting them with distributors and customers in the EU.

Overall, these statistics highlight that the presence of Moldovan companies at international fairs has become an increasingly widespread phenomenon over the last decade. Both authorities and development partners are investing resources to facilitate the participation of local companies in such events, recognizing the long-term benefits on brand image and the opening of new markets.

Case Studies – The Impact of Exhibitions on Brand Image

To concretely illustrate how participation in international exhibitions influenced the brand of Moldovan companies in the agro-industrial equipment sector, we present below some representative case studies:

1. Vadalex Agro – Strengthening its reputation through innovation at Moldagrotech

Vadalex Agro is one of the largest companies in the Republic of Moldova specializing in the sale of modern agricultural machinery, seeds and plant protection products. This company places particular emphasis on participating in major agricultural events in the country, considering them essential for the development of the business and customer relations. "It is important for our company to be present at various agricultural events, because this is how we develop. We have a beautiful collaboration and we know about 30-40% of the farmers in the Republic of Moldova, who are participating in the exhibition this fall," say Vadalex representatives, referring to the company's constant presence at the Moldagrotech fair [10]. Through its generous stand and the demonstrations offered, Vadalex manages to interact directly with farmers, obtain feedback on the equipment sold and strengthen its image as a reliable partner for farmers.

A concrete indicator of the brand prestige gained by Vadalex Agro due to its participation in exhibitions is the award obtained in the professional competition “Novelty of the Year”. At the Moldagrotech (autumn) 2019 edition, the company presented for the first time the Lemken EurOpal 9 4+1 plow – a cutting-edge agricultural technology – which brought it 1st place in the country in the innovation section [10]. The Novelty of the Year distinction awarded for the introduction of this high-performance machine not only generated positive publicity, but also positioned the Vadalex brand as an innovative leader in the agricultural equipment market. Subsequently, the company used this image capital in communication, emphasizing that it offers farmers tested and awarded solutions, which contributes to increasing customer trust in the brand.

2. “Novelty of the Year 2024” Award – exhibition recognition for a local agricultural equipment brand

The “Novelty of the Year” competition organized at each Moldagrotech edition continues to be a launching pad for local brands that bring new equipment to the market. In October 2024, the exhibition jury awarded the 2024 Novelty of the Year Award to a state-of-the-art tractor presented by a Moldovan agricultural equipment company. The tractor in question – considered the most efficient on the local market at the time – immediately attracted the attention of farmers: right during the exhibition, a farmer from the Sângerei district purchased the exhibited model, impressed by its technical capabilities [11]. The representative of the manufacturing company emphasized that the machine incorporates multiple automated functions, designed to reduce human errors and increase productivity, thus reinforcing the message of innovative technology associated with their brand. This public recognition of innovation – publicized by the specialized press and the Ministry of Agriculture – gave the winning company increased visibility and prestige in the eyes of customers. In effect, the brand benefited from official validation, being perceived as a pioneer of modern agricultural technology in Moldova. In addition, at the same edition, the jury also highlighted other innovative equipment on display (for example, an electric nut sheller presented by a local company) [11], a sign that local companies investing in new technologies can build a progressive brand image through the exhibition. Such awards and nominations obtained at fairs contribute to the positive differentiation of the brand on the market, being a publicly recognized certificate of quality and innovation.

3. Participation in international fairs – expanding the brand beyond borders

Last but not least, participation in exhibitions abroad has had a considerable impact on the visibility of Moldovan brands of agro-industrial equipment internationally. Although many Moldovan companies in this sector are importers and distributors (representing foreign brands of agricultural machinery in the country), there are also local manufacturers of agricultural equipment or technologies that have begun to seek export opportunities and external collaboration.

A telling example is the collective participation of Moldovan producers in the agri-food sector and processing equipment at the Anuga 2021 world fair (Germany), facilitated by a project of the Center for Import Promotion (CBI) from the Netherlands. In the Moldova Fine Foods pavilion at Anuga, Moldovan companies promoted their products and know-how, managing to conclude numerous trade contracts with foreign importers. Although the focus at Anuga was on food products (honey, processed fruits, etc.), Moldova's presence with an integrated national stand contributed to increasing the country's visibility as a supplier of quality agro-industrial products and technology. According to official reports, Moldovan companies took advantage of this fair to learn about the requirements of the EU market and establish valuable B2B contacts, and the success achieved confirmed that Moldova can compete through quality on world-class exhibition stages. Such results generate a halo effect on the brand image of the participating companies: they become more credible in the eyes of international partners, being associated with a national pavilion that has demonstrated performance.

Another recent case is the participation of Moldovan companies at the Indagra Food 2022 exhibition in Bucharest, where, together with the Minister of Agriculture Vladimir Bolea, Moldovan producers promoted food processing equipment and agri-food products. The presence of high-ranking officials at our country's stand sent a message of government support for local brands, increasing their media visibility and attractiveness. Similarly, the previously mentioned "Republic of Moldova Presents" initiative created brand bridges between Moldova and the regions of Romania: Romanian consumers were able to get to know Moldovan companies directly, which strengthened the reputation of these brands on the neighboring market. Many companies reported that following the exhibitions, requests from Romanian customers increased, a sign that international exposure and live tastings/demonstrations have a favorable effect on brand perception (being associated with authentic quality and innovation).

In conclusion, the case studies show that Moldovan companies supplying agro-industrial equipment can significantly improve their brand image by participating in fairs and exhibitions, whether local with an international character (such as Moldagrotech) or events abroad. The benefits are felt both internally – through increased notoriety and loyalty of existing customers – and externally – through professional validation (awards, distinctions) and through opportunities to access new markets, which gives the brand an international dimension.

CONCLUSIONS

Participation of agro-industrial equipment suppliers in international exhibitions has proven to be an effective strategy for strengthening brand image, especially in the context of the Republic of Moldova. This analysis highlighted several major conclusions:

- Increased brand visibility and awareness: Exhibitions offer Moldovan companies a showcase to a wide and qualified audience, amplifying brand visibility beyond conventional channels. Through presence at stands, live demonstrations and direct interaction with potential customers, companies can quickly increase their awareness. Figures show that the majority of visitors to fairs are decision-makers and new prospects for exhibitors, which means real opportunities to expand the customer base and increase brand name recognition.
- Improving the image of trust and quality: Participation in prestigious international events and, especially, obtaining awards or distinctions (such as the "Newness of the Year" competitions at Moldagrotech) gives companies valuable external validation. Brands are perceived as innovative, competitive and quality-oriented. The presented case studies (Vadalex Agro, 2019 and 2024 awards) illustrate how such recognitions have raised the profile of the respective companies in the market, increasing their trust capital among customers and partners.
- Developing business relationships and customer loyalty: Exhibitions not only contribute to attracting new contacts, but also to strengthening existing relationships. Face-to-face meetings with current customers at the stand, discussions about results and needs, hospitality gestures and personalized attention – all of these strengthen the bond between the brand and the customer. Participating Moldovan companies reported that the fairs allow them to obtain direct feedback and adapt their offer to market requirements, which improves customer satisfaction and, implicitly, the brand's image as a responsive and long-lasting partner.
- Access to new markets and association with global trends: By participating in exhibitions abroad (Romania, EU, Asia), Moldovan brands are exposed to a wider competitive environment, learning to communicate internationally and align themselves with global standards. This can positively differentiate them domestically – a brand seen at international fairs also becomes aspirational for domestic customers, who associate it with success and compliance with modern trends. At the same time, by participating alongside companies from

other countries, our companies benefit from image transfer: for example, the national stand at a renowned fair gives them part of the prestige of that event. Examples such as the Moldovan pavilion at Anuga or Indagra, where our companies appeared in the exhibition catalog alongside Western brands, contribute to the legitimization of Moldovan brands in the eyes of global buyers.

- Confirmation of effectiveness as a marketing investment: Although expensive, trade fairs bring quantifiable benefits. Most exhibitors believe that the sales generated and contacts established fully justify the investment, and in the case of branding, the benefits are manifested through indicators such as increased traffic on the company's website after the fair, press mentions, partnerships initiated and, last but not least, the buzz created around the stand (some companies organize raffles, demonstration events, press conferences at the fair, amplifying the media impact of their presence). All of this contributes to an important reputational ROI: an image capital that can be subsequently used in marketing and sales campaigns.

In light of the above, we can conclude that for companies in the agro-industrial equipment sector in the Republic of Moldova, participation in international exhibitions is not only opportune, but almost indispensable for creating and maintaining a strong brand image. In an industry based on trust, technical performance and long-term relationships, fairs are the stage on which these values can be demonstrated in a concentrated manner. The final recommendation for Moldovan companies is to develop strategic plans for participation in exhibitions – selecting key events (both regional and global) and preparing them professionally – and to continue collaborating with relevant authorities and associations to maximize the impact of these presences. Through perseverance and consistent presentation, Moldovan agro-industrial brands can become recognized and respected not only locally, but also among the international business community, associating themselves with the image of a modern, innovative and competitive agro-industrial Moldova.

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES

1. AGEPI.gov.md.https://www.agepi.gov.md/sites/default/files/2020/06/Raport_consolidat_S_NPI_2019.pdf.
2. Antreprenorii din R. Moldova pot participa la trei expoziții în România. <https://agroexpert.md/rus/v-moldove/antreprenorii-din-r-moldova-pot-participa-la-trei-expozitii-in-romania>.
3. BURBULEA, Rodica, CHISILI, Serghei. Strategii de marketing aplicate în Republica Moldova de către întreprinderile agroindustriale. In: *Vector European*, 2022, nr. 1, pp. 47-53. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.10>.
4. BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Modern visions and approaches of holistic marketi. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 4, 3-4 noiembrie 2022, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2022, Editia 4, pp. 151-155. ISBN (pdf) 978-9975-45-872-6 (PDF).
5. BURBULEA, Rodica. Marketingul sectorului agroindustrial: suport de curs. Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie Economică și Business, Departamentul Teoria Economică și Marketing. Chișinău: Tehnica-UTM, 2025, 168 p. ISBN 978-9975-64-505-8.
6. Companii agricole instruite pentru a participa la expozițiile ”INDAGRA” și ”interFood&Drinks”. <https://agrobiznes.md/companii-agricole-instruite-pentru-a-participa-la-expozitiile-indagra-si-interfooddrinks.html>.
7. Expoziția MOLDAGROTECH – peste 200 de companii și-au anunțat participarea. <https://agrobiznes.md/expozitia-moldagrotech-peste-200-de-companii-si-au-anuntat-participarea.html>.

8. MEMEȚ, Diana, BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Digital marketing in the light of promoting and strengthening the image on the market. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 5, 2-3 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2023, Ediția 5, pp. 224-228. ISBN (pdf) 978-9975-64-364-1 (PDF). DOI:<https://doi.org/10.52326/csd2023.35>.
9. Peste 400 de companii participă la săptămâna agroindustrială de toamnă. <https://stiri.md/article/economic/peste-400-de-companii-participa-la-saptamana-agroindustriala-de-toamna>.
10. Premiile „Noutatea Anului 2024” și „Fermier Lider” au fost acordate la Chișinău. <https://radiomoldova.md/p/41656/premiile-noutatea-anului-2024-si-fermier-lider-au-fost-acordate-la-chisinau>.
11. Șargu, Lilia. Marketing sustenabil prin fidelizarea clienților. In: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 58-63. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.12> 0,5
12. Vadalex.md. <https://vadalex.md/articles/moldagrotech-autumn-2019>.
13. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81
14. Timofei, O., Perciun, R., & Iordachi, V. (2025). Greenwashingul - amenințare în dezvoltarea durabilă a sectorului agroalimentar moldovenesc. *Vector European*, 2025(2), 161-169. CZU 338.43(478). <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2025-2.25>

Recomandat

Rodica Burbulea conf.univ., dr., UTM

MARKETPLACE MODELS AND THEIR INFLUENCE ON THE GLOBAL DEVELOPMENT OF SMES IN THE CONTEXT OF CROSS-BORDER E- COMMERCE

Marius JARDAN

Technical University of Moldova, Chisinau, Republic of Moldova

marius.jardan@tem.utm.md

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0000-6829-2335>

David BURBULEA

Free International University of Moldova, Chisinau, Republic of Moldova

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0006-0550-6141>

Abstract

Digital marketplaces have redefined the global economic landscape, facilitating access for small and medium-sized enterprises (SMEs) to international markets and supporting the process of economic globalization. This paper analyzes the main marketplace models (eMAG, Allegro, Amazon) and their impact on the development of SMEs in the context of cross-border e-commerce. The methodology studied combines a comparative analysis of platforms with the identification of barriers (logistics, regulations, cross-border taxation) and facilitators (technology, payment integration, digital marketing) that influence the success of SMEs on these platforms. The results highlight that marketplace models accelerate the internationalization of SMEs by providing direct access to global consumers, optimizing sales processes, and facilitating adaptation to the requirements of dynamic markets. The scientific contribution lies in demonstrating the symbiotic relationship between digital innovation, marketing strategies, and the competitiveness of SMEs in global markets, offering insights for policymakers and SME managers.

Keywords: digital marketplace, cross-border e-commerce, SMEs, globalization, digitization, marketing strategies.

JEL: M31

INTRODUCTION

The digital transformation of the global economy has created unprecedented opportunities for small and medium-sized enterprises to access global markets. Digital marketplaces, e-commerce platforms that connect sellers and buyers internationally, have become essential tools in the process of economic globalization and digitization of SMEs. Platforms such as eMAG (Romania), Allegro (Poland), and Amazon (global) illustrate how marketplace models facilitate not only access to new consumers, but also the adaptation of SMEs to the demands of global competitiveness and continuous innovation.

According to specialist reports, around 80% of SMEs in Central and Eastern Europe currently use marketplace platforms to sell their products across borders, demonstrating the critical importance of these channels in growth and internationalisation strategies. Logistics issues, different tax regulations between countries, price fluctuations, and increased competitiveness are major challenges for SMEs in the context of cross-border e-commerce.

This paper analyzes marketplace models and their influence on the global development of SMEs, exploring the mechanisms through which these platforms facilitate or limit SMEs' access to international markets, as well as the digital marketing strategies that contribute to the success of SMEs in the competitive environment of global e-commerce.

MATERIAL AND METHOD

The paper uses a mixed methodology that combines comparative analysis, scientific literature review, and case studies relevant to the topic under analysis. This multidimensional approach allows for a comprehensive understanding of the complex phenomena that characterize the digital marketplace industry.

The comparative analysis of marketplace models (eMAG, Allegro, Amazon) was conducted based on publicly available data and specialist reports in the field of e-commerce and SME development. The main purpose of this analysis is to identify the distinctive characteristics of each model, as well as the mechanisms through which they influence the access and competitiveness of SMEs in global markets.

The documentation used comes from scientific publications indexed in academic databases, reports from international organizations (European Commission, OECD), SME case studies, and data available from the annual reports of marketplace platforms. The main sources include works by researchers in the field: Rodica Burbulea, who analyzes digital marketing strategies and their impact on e-commerce platforms; Lilia Chiriac, who studies digital consumer behavior and the adaptation of SME strategies; and Sergiu Mirza, who examines logistics and cross-border regulations in e-commerce.

RESULTS AND DISCUSSIONS

The digital marketplaces analyzed—eMAG, Allegro, and Amazon—highlight the profound transformation in how SMEs build their presence in global markets and adapt their commercial strategies to the new realities of cross-border e-commerce. First, these platforms function as complex infrastructures, combining technological, logistical, commercial, and marketing components, creating an ecosystem in which SMEs are no longer just simple product sellers, but actors integrated into a digital value chain. The eMAG model, representative of Central and Eastern Europe, offers SMEs rapid access to a regional market, combining product listing with promotion services, payment integration, and centralized logistics solutions. SMEs using this platform benefit from increased visibility, can test new markets, and expand their portfolio without major investments in their own infrastructure. Similarly, Allegro, dominant on the Polish market, creates a stable and predictable framework for SMEs, based on consumer trust and clear mechanisms for managing transactions, returns, and disputes, which reinforces the perception of security and professionalism. However, Amazon, with its global reach, raises the bar even higher, imposing strict standards for performance, delivery times, and service quality, which forces SMEs to adopt a much more rigorous internal organization in order to remain competitive.

These marketplace models cannot be understood solely in terms of technical functionality, but also in terms of the changes they generate in the behavior of SMEs and consumers. SMEs are forced to reformulate their online presence strategies, consistently leverage the promotional tools offered by platforms, and build a credible, well-differentiated commercial image. The importance of digital marketing strategies becomes evident in a context where thousands of sellers compete with similar products on the same platform, and the purchase decision is influenced by visibility, reviews, product presentation, and the consistency of commercial messages [3]. SMEs that treat their presence on the marketplace as a strategic channel, rather than a simple showcase, manage to turn technological advantages into real competitive advantages. At the same time, marketplaces are fertile ground for the application of advanced digital technologies in business; the integration of automation solutions, data analysis, campaign optimization, and the adaptation of commercial messages to the specific audience contribute to the structuring of more dynamic and resilient business models [2].

From a consumer relations perspective, marketplaces strongly influence how the product, brand, and seller are perceived. Consumers are exposed to a very large volume of offers, and the decision-making process is based not only on price and technical characteristics, but also on reviews, ratings, clarity of information, and relevance of marketing messages. In this context, the role of marketing research becomes central: SMEs that systematically analyze consumer behavior, post-purchase feedback, and market reactions are the ones that manage to quickly adjust their offer and remain relevant in the face of changing preferences [4]. Marketplaces provide a continuous flow of data on sales, conversions, seasonality, and customer reactions, and the intelligent use of this

information allows for the development of adaptive strategies, in which decisions are no longer made intuitively, but based on measurable indicators.

Analysis of barriers reveals that cross-border logistics is one of the most sensitive issues for SMEs. Inventory management, international transport, return costs, delivery times, and market-specific requirements can become limiting factors for businesses that lack experience or specialized partnerships. These challenges are confirmed by studies dedicated to e-commerce, where infrastructure, transport, and physical flow coordination issues consistently emerge as critical elements for the efficient functioning of online channels [1]. Without a coherent logistics solution, the advantages offered by marketplaces are diminished, and SMEs risk disappointing consumers with delays or inconsistent services, thus affecting their rating and visibility on the platform.

Another important element is the adaptation of offers to the requirements of different markets. Even though marketplaces facilitate technical access to consumers in several countries, commercial success depends on how SMEs manage to calibrate their portfolio, positioning, and communication. Experience gained in promoting products on foreign markets, including sensitive segments such as agri-food products, shows that differences in taste, quality standards, and certification requirements can directly influence sales performance [5]. Although the example of agri-food products concerns a specific area, the logic of adapting to market requirements is similar for other categories of products listed on marketplaces: SMEs must take into account local standards, the level of trust in new brands, and how consumers perceive the origin of products.

On the other hand, marketplaces can also be seen as accelerated learning platforms for SMEs. By engaging in a competitive digital environment, businesses are forced to quickly professionalize their way of working: to clarify their pricing strategy, standardize their internal processes, track performance indicators, and actively manage customer relationships. This dynamic favors SMEs that manage to learn from their interaction with the market and integrate feedback into future decisions. The digital marketing tools available on marketplaces—sponsored campaigns, listing optimization, use of visual content and detailed descriptions—support not only sales growth but also the consolidation of a coherent image in front of a wide audience [3]. Thus, marketplaces become a real laboratory for many SMEs where strategies are tested, messages are adjusted, and digital skills are gradually built.

Overall, the results of the analysis show that marketplace models such as eMAG, Allegro, and Amazon create both opportunities and constraints for SMEs. They facilitate access to foreign markets, reduce some of the traditional barriers to entry, and provide advanced technological and logistical infrastructure, but at the same time require a high level of adaptability, operational discipline, and maturity in the use of marketing and market research tools [2], [4]. SMEs that manage to view these platforms not only as a sales channel but also as a strategic partner in their long-term development are most likely to consolidate their position in the context of cross-border e-commerce.

CONCLUSIONS

An analysis of the eMAG, Allegro, and Amazon marketplace models highlights the fact that these platforms have become essential elements in the internationalization process of SMEs, providing a digital framework that facilitates rapid access to large markets and effective interaction with consumers. Marketplaces are no longer just an additional commercial channel, but an integrated environment in which technology, logistics, and marketing work together, generating much greater development opportunities for businesses than in traditional commerce.

The models analyzed show that SMEs that are actively involved in these ecosystems gain access to promotional tools, relevant data on consumer behavior, and standardized logistics solutions, which contribute to the professionalization and streamlining of internal processes. At the same time, the intense competitive environment specific to marketplaces forces businesses to adopt clear strategies

regarding product presentation, commercial positioning, and customer relationship management, which leads to an increase in the quality of marketing and management activities.

At the same time, the analysis shows that SMEs face significant difficulties related to logistics, adapting to the requirements of different markets, price management, and maintaining a consistent level of operational performance. These challenges confirm that success on marketplaces is not automatic, but depends on the level of adaptability, the ability of the company to respond quickly to market changes, and the ability to use the available digital tools effectively.

Overall, the chapter's conclusions show that marketplaces can become an important accelerator for SME development, but only for those businesses that approach this channel strategically, with a long-term vision and an openness to continuous learning. Integration into these digital ecosystems not only expands access to new markets, but also contributes to the maturation of internal skills, transforming SMEs into competitive players in the contemporary digital economy.

REFERENCES

1. BURBULEA, Rodica DUHLICHER, Grigore The impact of digital marketing strategies on the performance of e-commerce platforms. In: Marketingul și Logistica în era Digitală: Seminar Științific Național, Chișinău, Republica Moldova, Ediția a II-a, 23 Mai, 2025. Universitatea Tehnică a Moldovei. Chișinău: UTM, 2025, pp. 119-125. ISBN 978-9975-64-555-3 (PDF). <https://doi.org/10.52326/mled2025.16>.
2. BURBULEA, Rodica, MEMEȚ, Diana. Impactul inteligenței artificiale asupra strategiilor de business. In: *Marketingul și logistica în era digitală*, 18 octombrie 2024, Chișinău. Chișinău: Tehnica-UTM, 2024, pp. 46-51. ISBN (pdf) 978-9975-64-481-5.
3. GRUNZU, Tatiana, CHIRIAC, Lilia. Rolul cercetărilor de marketing în circuitul economic al întreprinderii. In: Competitiveness and sustainable development in the context of European integration. The 3rd Economic International Conference "Competitiveness and sustainable development in the context of European integration", online, 4th-5th November 2021. Chișinău, Tehnica-UTM, 2021, p. 201-206. ISBN 978-9975-45-739-2.
4. MEMEȚ, Diana, BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Digital marketing in the light of promoting and strengthening the image on the market. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 5, 2-3 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2023, Ediția 5, pp. 224-228. ISBN (pdf) 978-9975-64-364-1 (PDF).
5. MÎRZA, Sergiu and Lilia CHIRIAC. Particularities of the behavior and motivation of the consumer of ecological products in the Republic of Moldova. Journal of Social Sciences. 2025, vol. 8, nr. 2, pp. 118-136. ISSN 2587-3490, eISSN 2587-3504. [https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8\(2\).10](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8(2).10)
6. SKHVEDIANI, Anghi, PLOTNIKOV, Alexander, Ivanov, Alexey, ȘARGU, Lilia. Development of methodology for assessing effectiveness of online store promotion tools. În: Global Challenges of Digital Transformation of Marketsth, New York, SUA, 2021, pag. 533–548, ISBN 978-153619864-5
7. ȘARGU, Lilia, LUPU, Constantin. Asigurarea proceselor de management prin eficientizarea managementului sistemului informațional. În: Vector european, revista științifico practică, Nr 1, 2019, pag 69-76, 0,7 c.a., ISSN 2345-1106, E-ISSN 2587-358X, categoria C.
8. ȘARGU, Lilia. Marketing sustenabil prin fidelizarea clienților. In: Vector European. 2022, nr. 1, pp. 58-63. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.12> 0,5
9. ȘARGU, Lilia. Perfecționarea sistemului de management în cadrul întreprinderii în condițiile situațiilor atipice. În: Vector european, revista științifico practică Nr 2, 2019, pag 86-92, 0,7 c.a., ISSN 2345-1106, E-ISSN 2587-358X, categoria C.
10. VALEEVA, Y., KALININA, M., SARGU, L., KULACHINSKAYA, A., ILYASHENKO, S. Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81

Recommended

Rodica Burbulea, Associate Professor, PhD, UTM

ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND THE EUROPEAN UNION

Tatiana BUZURNIUC

Technical University of Moldova, 41 Bulevardul Dacia
Chisinau, Republic of Moldova

tatiana.buzurniuc@tem.utm.md

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0005-6378-5575>

Abstract

In recent years, economic relations between the Republic of Moldova and the European Union have advanced at an unprecedented pace, driven by the implementation of the Association Agreement, the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA), and the granting of EU candidate-country status in 2022. This paper examines the evolution of Moldova's integration trajectory up to 2025, focusing on the dynamics of trade, investment flows, financial assistance mechanisms, and the strategic relevance of the EU Growth Plan for Moldova. The analysis is based on documentary research, official statistical data, and recent reports issued by the European Commission. Findings indicate a substantial intensification of bilateral economic cooperation, reflected in the expansion of exports to the EU market, the allocation of more than EUR 1.2 billion in grants, and significant investment initiatives mobilised through the Global Gateway framework. These developments underscore the European Union's position as Moldova's principal economic, financial, and strategic partner. The study highlights the transformative potential of continued structural reforms, emphasising that sustained progress in governance, competitiveness, and institutional capacity is essential for advancing Moldova's convergence with EU standards and achieving full integration into the European economic and regulatory space.

Keywords: European integration, DCFTA, Growth Plan, foreign trade, economic convergence

JEL Codes: F15, F36, O52

INTRODUCTION

Relations between the Republic of Moldova and the European Union have evolved steadily toward deeper economic and institutional cooperation. A key milestone was the signing and full entry into force of the Association Agreement and the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) in July 2016 [1][2], establishing the legal and economic framework for Moldova's gradual integration into the EU single market.

The EU accession process has accelerated considerably since 2022:

- March 2022 – Application for EU membership;
- June 2022 – European Commission recommends candidate status;
- June 2022 – European Council grants candidate status;
- November 2023 – Commission recommends opening accession negotiations;
- June 2024 – First Intergovernmental Conference and the launch of the screening process;
- January 2025 – Commission sends to the Council the first screening report for the “Fundamental Values” cluster.

These milestones reflect Moldova's strongest progression toward European integration in its modern history.

MATERIALS AND METHODS

The research is based on:

- documentary analysis of the Association Agreement and European Commission reports;
- statistical analysis of Moldova's foreign trade data for the period 2021–2025 [5];
- academic studies addressing European integration [1][2][3][4];

- examination of official EU publications concerning financial assistance, the Growth Plan, and Global Gateway.

The methodology includes comparative analysis, quantitative evaluation of trade flows, and qualitative interpretation of the convergence process.

RESULTS AND DISCUSSIONS

Evolution of Moldova–EU relations up to 2025

The implementation of the DCFTA (in force since 2016) [1], the granting of EU candidate status (2022), and the opening of accession negotiations (2024) represent decisive steps in strengthening ties with the European Union. The launch of the screening process (2024–2025) marks the transition to a more advanced phase of accession.

In January 2025, the European Commission delivered the first cluster screening report, a necessary stage for opening negotiation chapters.

EU financial and economic support: 2021–2025

The European Union remains Moldova's largest investor, trade partner, and provider of financial assistance [5].

Financial assistance 2021–2025

Between 2021 and 2025, the EU allocated over EUR 1.2 billion in grants to Moldova, including:

- direct budget support for energy security and the green transition;
- subsidies for electricity and heating bills (support for 1.2 million households);
- heating subsidies for over 700,000 households;
- justice sector reform;
- support for Moldova's low-emission and resource-efficient economic transition.

The EU Growth Plan for Moldova (2024–2027)

In October 2024, the European Commission proposed the Growth Plan for the Republic of Moldova, worth EUR 1.9 billion, the largest financial package ever offered to the country.

The plan aims to:

- modernise road and rail infrastructure;
- strengthen energy security;
- support SMEs;
- advance digitalisation and the green transition;
- modernise schools and hospitals;
- support eco-friendly agriculture.

Expected impact: doubling Moldova's economy over the next decade.

Global Gateway and EU-backed investments

Through the Global Gateway initiative, the EU has mobilised EUR 1.7 billion in investments in Moldova since 2021.

Ongoing priority projects include:

- financial support for over 8,000 SMEs and business advisory services for 7,000;
- installation of photovoltaic systems in schools and hospitals;
- rehabilitation of the Vălcineț–Ungheni–Chișinău–Căinari rail corridor;
- modernisation of national road infrastructure;
- improving building insulation and energy efficiency across Moldova.

Moldova–EU Trade

The EU is Moldova's main trading partner. In 2024:

- 54% of total trade in goods was with the EU;
- 65.6% of Moldova's exports were directed to EU markets [5].

Moldovan exports to the EU consist mainly of:

- agri-food products,
- textiles,
- furniture,
- industrial equipment.

Imports from the EU include:

- machinery and equipment,
- chemicals,
- automobiles,
- medicines and advanced technologies.

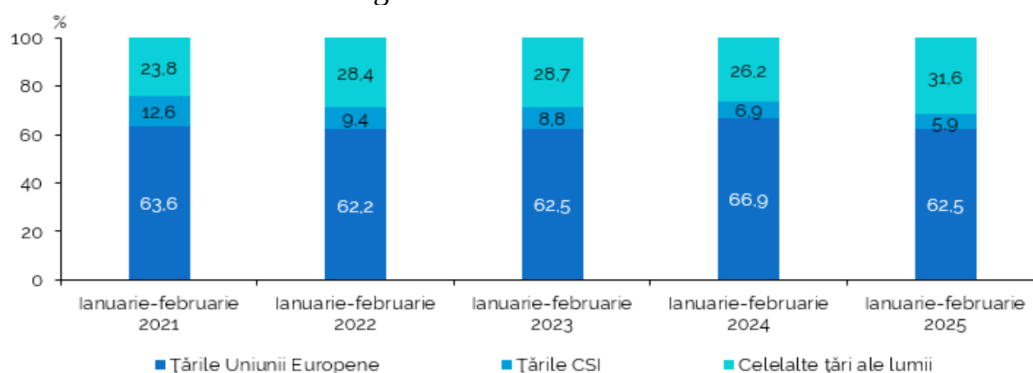

Figure 1. Structure of Moldova's exports (2021–2025), by country groups (%)
Source: National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova (2021–2025) [5].

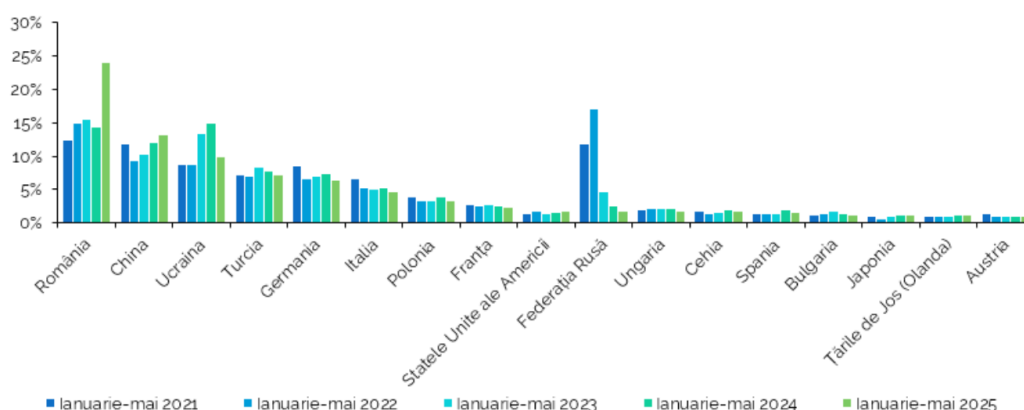

Figure 2. Structure of Moldova's imports (2021–2025), (%)
Source: National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova (2021–2025) [5].

Financial integration: Moldova's accession to SEPA

In 2025, the European Payments Council approved Moldova's accession to the Single Euro Payments Area (SEPA). Starting 5 October 2025, Moldovan citizens will benefit from cheaper and faster cross-border euro transfers—an essential step toward integration into the European financial system.

Cooperation in security and defence

In 2024, Moldova became the first country to sign an EU Security and Defence Partnership. The EU has provided approximately EUR 200 million (2021–2025) to Moldova's armed forces through the *European Peace Facility (EPF)*.

The EU Partnership Mission in Moldova (EUPM) supports institutions in strengthening resilience to cyber and hybrid threats.

EU solidarity: Energy, refugees, resilience

The EU and Moldova adopted a two-year Comprehensive Strategy for Energy Independence, aimed at eliminating Moldova's dependence on Russian energy sources. In 2025 alone, EUR 250 million will be mobilised for this purpose.

Additionally, the EU allocated EUR 84 million for supporting Ukrainian refugees and the Moldovan families hosting them.

People-to-people connections and society

- Since 2014, Moldovan citizens travel visa-free in the EU.
- Since 2021, 3,948+ Erasmus+ exchanges have been funded.
- As of 1 January 2024, roaming tariffs between Moldova and the EU have been reduced, with *Roam Like at Home* planned for 2026.
- Several EU-funded grant programmes support independent media and civil society organisations (2025).

CONCLUSIONS

- The EU has become Moldova's main strategic, economic, and institutional partner.
- The period 2021–2025 marks the fastest advancement in Moldova's European integration process.
- The Growth Plan and Global Gateway are transforming Moldova's economy and infrastructure.
- The DCFTA continues to stimulate economic growth by expanding exports and integrating Moldova into EU value chains.
- Continued reforms remain essential for achieving full accession and long-term economic convergence.

REFERENCES

1. Carmanovici, I., Munteanu, Tatiana. Relațiile economice ale Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. In: *Conferința Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților: consacrată celei de-a 50-a Aniversări a U.T.M.*, 20-21 octombrie 2014, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: „Tehnica-UTM”, 2014, Vol.3, pp. 461-464. ISBN 978-9975-45-249-6. ISBN (pdf) 978-9975-45-382-0 (Vol. – II).
2. Duhlicher, G, Burbulea, R. Avantajele economice ale integrării europene a Republicii Moldova. În: *Vector European*, Chișinău, 2024, Nr. 2, p. 86-89, ISSN 2345- 1106/ISSNe 2587-358X. DOI : <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2024-2.15>.
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/86-89_56.pdf.
3. European Commission. Official communications on enlargement, the Growth Plan, SEPA, Global Gateway, EUPM, EPF (2022–2025) Available online: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/eb69a890-40d6-4696-801e-612d51709fdd_en?filename=2025%20Communication%20on%20EU%20Enlargement%20Policy.pdf (accessed on 20 November 2025).
4. Iurcu, T., Munteanu, T. Avantajele integrării economice. In: *Viitorul Republicii Moldova – Uniunea Europeană: conf. șt. studențească dedicată Zilei Europei: Universitatea Tehnică a Moldovei*, Chișinău, 8 mai 2014. Chișinău, 2014, pp. 87-92. ISBN 978-9975-45-320-2.

5. National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova. *Foreign Trade Statistics* (2021–2025). Available online: https://statistica.gov.md/index.php/en/international-trade-of-goods-of-the-republic-of-moldova-in-9539_62087.html. (accessed on 13 September 2025).
6. Pladii, I., Munteanu, T., Evoluția viziunilor doctrinale referitor la integrarea europeană. In: Viitorul Republicii Moldova – Uniunea Europeană: conf. șt. studentescă dedicată Zilei Europei: Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, 8 mai 2014. Chișinău, 2014, pp. 73-77. ISBN 978-9975-45-320-2.
7. Timofei, O. (2025). Monetary policy and sustainable finance in the Republic of Moldova: Challenges and opportunities. *Economia Contemporană*, 10(2), 70. ISSN 2537-4222. http://www.revec.ro/images/images_site/articole/article_a29c08b2478ef7c7e3e4105cb55103af.pdf
8. Șargu, Lilia, Lupu, Constantin. Asigurarea proceselor de management prin eficientizarea managementului sistemului informațional. În: Vector european, revista științifico practică, Nr 1, 2019, pag 69-76, 0,7 c.a., ISSN 2345-1106, E-ISSN 2587-358X, categoria C.
9. Șargu, Lilia. Marketing sustenabil prin fidelizarea clienților. In: Vector European. 2022, nr. 1, pp. 58-63. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.12> 0,5
10. ȘARGU, Lilia. Perfecționarea sistemului de management în cadrul întreprinderii în condițiile situațiilor atipice. În: Vector european, revista științifico practică Nr 2, 2019, pag 86-92, ISSN 2345-1106, E-ISSN 2587-358X
11. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81

TENDINȚE ÎN COMPORTAMENTUL CONSUMATORILOR DIN DIFERITE REGIUNI ALE LUMII

Andreea CAZACU

Universitatea Tehnică a Moldovei, blvd. Dacia, 41, Chișinău, Republica Moldova

andreea.cazacu@tem.utm.md

ORCID iD: 0009-0006-5055-0985

Rezumat

Studiul urmărește să surprindă modul în care consumatorii din Asia, Europa și SUA își formează deciziile de cumpărare și cum sunt influențați de reclamă și de noile tehnologii, în special de inteligența artificială. Cercetarea este una descriptivă și se bazează pe analiza surselor bibliografice, folosind deducția pentru a evidenția legătura dintre tendințe, valori culturale și comportamentul real al consumatorilor. Constatările arată că, deși există interese comune precum sănătatea, sustenabilitatea sau digitalizarea, fiecare regiune reacționează diferit: Asia adoptă rapid inovațiile, Europa preferă echilibrul și confortul familiar, iar în SUA predomină individualismul și orientarea spre „smart-shopping”. Concluziile subliniază importanța adaptării reclamelor la specificul local și rolul tot mai pregnant al AI în personalizarea mesajelor. Contribuția originală constă în reunirea acestor perspective într-o analiză comparativă clară și actuală, care arată cum tehnologia și cultura modelează comportamentul de consum.

Cuvinte-cheie: comportamentul consumatorului, inteligență artificială, personalizare, publicitate, tendințe globale.

JEL: Q10

INTRODUCERE

Consumatorii de bunuri, servicii și idei sunt persoane, grupuri de persoane, precum și organizații de diferite dimensiuni și profiluri de activitate care utilizează bunuri, servicii și idei. Persoanele fizice și gospodăriile, firmele mici și companiile globale, alegătorii și structurile de stat, comunitățile sau națiunile, organizațiile internaționale și chiar comunitatea mondială în ansamblul ei - toate acestea pot fi considerate consumatori de bunuri specifice sub formă materială, servicii și (sau) idei.

Competitivitatea crescândă a piețelor globalizate face ca interesul producătorilor de bunuri, servicii și idei din diferite țări să se îndrepte în mod natural către studiul mecanismelor comportamentului consumatorilor și către posibilitățile de a utiliza aceste mecanisme pentru a-și atinge obiectivele [5].

MATERIALE ȘI METODE

În acest articol s-a utilizat tipul descriptiv de cercetare, care s-a bazat pe studierea și analizarea surselor bibliografice cu referire la tema cercetării și metoda deducției în corelarea cu tendințele care ar putea fi întâlnite în analiza influenței reclamelor în diferite regiuni ale lumii.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Maniera în care consumatorii abordează deciziile de cumpărare cunoaște o mare diversitate, întrucât reacțiile acestora sunt determinate în foarte mare măsură de problemele mediului ambiant în care își trăiesc viața.

Complexitatea deosebită a comportamentului consumatorului se explică și prin multitudinea factorilor care influențează direct sau indirect în ultimă instanță procesul decizional de cumpărare și de consum [3].

În dependență de regiuni ale lumii putem constata diferite modele de comportament ale consumatorilor care variază în dependență de diferiți factori. Acești factori în literatura de specialitate sunt denumiți foarte divers, dar au un sens comun și în câțiva dintre aceștia sunt: cultura locală, nivelul de dezvoltare economică, accesul la tehnologie, obiceiuri de consum și influența mass-media și a social media.

O tendință ușor de vizualizat este: comportamentele consumatorilor în diferite regiuni ale lumii. De exemplu: consumatorii din Asia și Europa au în comun preocuparea de sănătate, sustenabilitate,

echilibrul dintre viața de familie și cariera profesională. Un mare accent pun pe conexiunile cu familia, alimentația sănătoasă ș.a. Ambele regiuni au un interes deosebit față de produsele de pe piețele locale și adoptarea diferitor tehnologii digitale în viețile zilnice. Totuși, în timp ce consumatorii din Asia tind să utilizeze din ce în ce mai mult inovațiile digitale (precum AI și VR), consumatorii europeni sunt un pic mai rezervați în adoptarea acestor instrumente și sunt mai focuși pe confortul tradițional și cumpărăturile fizice. O altă diferență este că la asiatici sănătatea este o prioritate care e integrată în toate aspectele vieții lor, dar europenii preferă să aibă mici momente de răsfăț zilnic.

În SUA comportamentul consumatorilor are ca puncte comune cu Asia și Europa tehnologia, sustenabilitatea și sănătatea, dar prezintă diferite tendințe. Sustenabilitatea este susținută foarte variat de consumatori și nu toți sunt gata să plătească mai mult pentru a susține inițiativele ecologice. Acolo cultura și societatea au un impact major în deciziile de cumpărare și individualismul și libertatea de alegere sunt foarte importante. Piața de produse la mâna a doua se bucură de prosperitate datorită platformelor eBay și Poshmark. Din cauza inflației și costului vieții, oamenii caută un echilibru între preț accesibil, calitate și conștiință socială (Smart-Shopping). Rețelele sociale și influencerii au un impact considerabil în stilul de viață al consumatorilor americani, iar datorită tehnologiilor aflate în continuă dezvoltare acestea permit personalizarea cât mai detaliată pentru fiecare persoană.

Un aspect foarte important care influențează comportamentul consumatorilor este și reclama. Reclamele oferă consumatorilor informațiile de care au nevoie cu privire la produsul care, la rândul lui, devine o sursă de conștientizare atunci când consumatorii „răspândesc” informațiile cu prietenii lor de familie și nu doar. Aceste informații tind să influențeze consumatorii cu privire la ceea ce cumpără, cum cumpără, când cumpără și unde cumpără.

Reclama este principalul factor care influențează comportamentul consumatorului de cumpărare, mai ales dacă reclamele sunt create astfel, încât fac consumatorul încântat, stimulat și împrietenit. Acest lucru se datorează faptului că astfel de anunțuri au o probabilitate mai mare de a atrage atenția, de a stimula interesul și de a crea dorința de a achiziționa produsul [1].

În funcție de tendințele fiecărei regiuni, e indispensabil să se țină cont de faptul că reclamele trebuie adaptate astfel încât să corespundă cu valorile și așteptările consumatorilor. Pentru a înțelege ce tip de reclamă va funcționa mai bine, e nevoie să fie efectuate cercetări și analize. În baza observațiilor și concluziilor obținute din acestea va fi o claritate spre ce trebuie să tindă fiecare companie în dependență de piața pe care vrea să se lanseze sau cu care vrea să colaboreze.

Personalizarea reclamelor la moment se face și cu ajutorul tehnologiilor moderne precum inteligența artificială. Inteligența artificială (AI) alimentează analiza predictivă. Aceste analize prezic interesele consumatorilor, tendințele și comportamentele de cumpărare. Aceste date sunt utilizate de specialiști în marketing pentru a îmbunătăți direcționarea, a crește implicarea și a optimiza campaniile publicitare. De exemplu: Netflix, folosește AI pentru a analiza statisticile de vizionare și pentru a oferi recomandări de conținut personalizate, care pot fi utilizate pentru publicitate direcționată [6].

Un alt instrument îl reprezintă motoarele de căutare. Se cunoaște că toate companiile tind să apară cât mai sus în listele de căutare ale consumatorilor și reclamele care le plasează acestea pe diferite site-uri sau rețele de socializare să fie cât mai vizualizate. Pentru aceasta, e nevoie să fie efectuată analiza audienței și segmentarea pieței. La îmbunătățirea eficienței motoarelor de căutare la fel poate fi folosită inteligența artificială. Publicitatea programatică automatizează procesul de cumpărare și plasare de anunțuri folosind AI. Cu licitarea în timp real (RTB), AI se asigură că agenții de publicitate vizează publicul potrivit la momentul potrivit, optimizând cheltuielile publicitare și îmbunătățind performanța. De exemplu: anunțurile Google și anunțul lui Meta platformele folosesc AI RTB (licitare în timp real) pentru a afișa reclame relevante utilizatorilor. Acest lucru ajută la reducerea cheltuielilor publicitare risipite [6].

CONCLUZII

Comportamentul consumatorului diferă în dependență de regiune. El este influențat de foarte mulți factori, care în dependență de zonă geografică pot predomina sau nu.

Reclama rămâne un instrument important în influențarea deciziilor de cumpărare. Pentru a avea succes, fiecare companie trebuie să țină cont de specificul pieței unde doresc să fie active și să își adapteze strategiile de marketing și vânzări. De asemenea, utilizarea tehnologiilor moderne, cum ar fi inteligența artificială și analiza comportamentală, poate spori considerabil eficiența campaniilor publicitare. Adaptarea culturală și personalizarea mesajului devin cruciale pentru crearea unei conexiuni reale cu consumatorii din diferite regiuni ale lumii.

MULȚUMIRI

Autoarea dorește să aducă mulțumiri cadrelor didactice ale Facultății Inginerie Economică și Business pentru îndrumarea oferită în procesul de elaborare a lucrării. Mulțumiri sunt adresate și coordonatorului pentru feedbackul valoros și pentru susținerea acordată pe parcursul cercetării.

BIBLIOGRAFIE

1. BURBULEA, Rodica, DOMBROVSCHI, Ina. Abordări contemporane privind comportamentul consumatorilor și modele de investigare a influenței reclamei asupra comportamentului consumatorului. In: *Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration: 4th International Conference*, Ed. 4, 3-4 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: 2021, Ediția 4, Vol.1, pp. 98-102. ISBN 978-9975-3527-1-0. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/98-102_48.pdf,
2. CHIRIAC, Lilia. Comportamentul consumatorului: suport de curs. Universitatea Tehnică a Moldovei, Facultatea Inginerie Economică și Business, Departamentul Teorie Economică și Marketing. Chișinău: Tehnica-UTM, 2025, 159 p. ISBN 978-9975-64-513-3. Disponibil: https://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/29923/Comportamentul-consumatorului-Suport-curs_DS.pdf?sequence=1
3. Comportamentul consumatorului, [citat 18.04.2025] Disponibil: <https://ebooks.unibuc.ro/StiinteADM/sica/5.htm>,
4. Factorii de influență asupra comportamentului consumatorului [online], [citat 19.04.2025]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/145086876/Factorii-de-Influenta-Asupra-Comportamentului-Consumatorul>
5. ЛИЗОГУБ. Р. П., ПОПОВА Т. А., ЛУНИНА В. Ю., Поведение потребителей. УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ. [online]. Донецк, 2018, [citat 18.04.2025]. УДК 330.163:316.628(075.8), ББК С524.2+Ч 448я73. Disponibil: <https://zenodo.org/records/4058315>
6. RATNAPARKHE T., Cum AI transformă publicitatea | Aplicații și tendințe, [online], [accesat 19.04.2025] Disponibil: <https://predis.ai/ro/resurse/ai-%C3%AEn-publicitate/>
7. SASU C., Influența culturii asupra deciziilor privind marketingul mix în context internațional [online], [accesat 19.04.2025] Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/203778627/influenta-culturii>.
8. BURBULEA, Rodica, MOBILEANU, Veronica. Study on the behavior of real estate consumers on the market of the Republic of Moldova. In: *Cadastru și Drept*, 30 septembrie - 1 octombrie 2021, Maximovca. Chișinău Republica Moldova: Universitatea Agrară de Stat din Moldova, 2022, Vol.55, pp. 262-265. ISBN 978-9975-64-271-2; 978-9975-64-328-3.
9. SHARGU, Lilia, VALEEVA, Yulia. Methodological approaches to the management of client orientation in the development of management system of services. În: *European Journal Of Accounting, Finance & Business*, Volume X, 2019, Issue XX, June, 2019, Suceava, România, ISSN 2344-102X, ISSN-L 2344-102X. Disponibil: <http://www.accounting-management.ro/index.php?pag=showcontent&issue=20&year=2019>

10. VALEEVA Yulia, KALININA Marina, SARGU Lilia, KULACHINSKAYA Anastasia, Svetlana Ilyashenko, Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81
11. SKHVEDIANI, Anghi, PLOTNIKOV, Alexander, Ivanov, Alexey, ȘARGU, Lilia. Development of methodology for assessing effectiveness of online store promotion tools. În: Global Challenges of Digital Transformation of Marketsth, New York, SUA, 2021, pag. 533–548, ISBN 978-153619864-5

Recomandat

Rodica Burbulea conf.univ., dr., UTM

ROLUL SISTEMELOR INFORMAȚIONALE ÎN CREȘTEREA PERFORMANȚEI ÎNTREPRINDERILOR MODERNE

Alexandra-Eliza COROVLEAN

Universitatea Tehnică a Moldovei, 41 Bulevardul Dacia

Chișinău, Republica Moldova

alexandra-eliza.corovlean@tem.utm.md

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0000-8101-0785>

Abstract

The accelerated digital transformation of contemporary economies has elevated information systems to a central position in enhancing organizational performance and competitiveness. Modern enterprises increasingly rely on diverse categories of information systems—from Transaction Processing Systems (TPS) and Management Information Systems (MIS) to integrated platforms such as Enterprise Resource Planning (ERP), Customer Relationship Management (CRM), and Supply Chain Management (SCM)—to streamline operations and ensure coherent data management across departments. These systems facilitate the automation of processes, improve the accuracy of information flows, and strengthen managerial decision-making by providing timely analyses and performance indicators. As a result, organizations can achieve higher productivity levels, reduced operational costs, and improved customer interaction and retention. Despite these advantages, the implementation of information systems presents challenges, including significant financial investments, the need for continuous personnel training, internal resistance to organizational change, and exposure to cybersecurity threats. This study highlights both the strategic benefits and the inherent limitations of adopting information systems within modern enterprises. It concludes that the integration of advanced information technologies constitutes a crucial factor for sustainable development, adaptability, and long-term success in an increasingly digital and competitive business environment.

Keywords: CRM, ERP, information system, MIS, TPS

JEL: M15, O33, L86

INTRODUCERE

Actualitatea prezentei cercetări derivă din rolul tot mai complex și mai important pe care sistemele informaționale îl au în dezvoltarea, digitalizarea și optimizarea proceselor logistice ale întreprinderilor moderne. Într-un context economic marcat de globalizare, concurență intensă și schimbări accelerate ale cererii, companiile sunt nevoite să-și adapteze continuu procesele interne pentru a răspunde rapid nevoilor clienților. Implementarea unor sisteme informaționale performante nu mai reprezintă doar o opțiune tehnologică, ci un element indispensabil pentru menținerea și consolidarea avantajului competitiv pe piață [1], [2].

Logistica de distribuție, componentă esențială a lanțului valoric, presupune coordonarea unui ansamblu amplu de activități: gestionarea stocurilor, planificarea aprovizionării, organizarea transporturilor, monitorizarea comenzilor, comunicarea interdepartamentală și asigurarea unui flux informațional coerent și actualizat. În lipsa unor instrumente digitale performante, aceste procese devin greu de controlat, generând întârzieri, erori operaționale și ineficiențe [3]. Introducerea sistemelor informaționale moderne contribuie la automatizarea activităților logistice, la reducerea volumului de muncă manuală și la fundamentarea deciziilor strategice pe baza unor date precise și în timp real [4].

Relevanța practică a temei este demonstrată de analiza situației întâlnite în cadrul stagiului de practică realizat la „Viorica Cosmetic” S.A., unul dintre cei mai importanți producători autohtoni de cosmetice. Observațiile din cadrul companiei au evidențiat o serie de probleme operaționale legate de gestionarea informațiilor logistice: fragmentarea fluxurilor de date între departamente, actualizarea neuniformă a stocurilor, dependența de procese manuale în etapele de distribuție și dificultăți în monitorizarea livrărilor. Lipsa unui sistem informațional logistic integrat a generat întârzieri în

procesare, erori administrative, costuri suplimentare și o reducere a capacității companiei de a răspunde prompt cerințelor pieței.

În acest context, studierea aprofundată a sistemelor informaționale logistice devine o necesitate reală. Scopul cercetării constă în analiza rolului acestor sisteme în managementul logistic modern și identificarea soluțiilor care pot contribui la optimizarea proceselor din cadrul „Viorica Cosmetic” S.A., atât din perspectivă tehnică, cât și managerială.

MATERIALE ȘI METODE

Metodologia cercetării se bazează pe analiza conceptuală a literaturii de specialitate privind sistemele informaționale și sistemele logistice, completată cu observațiile practice din cadrul „Viorica Cosmetic” S.A. Au fost consultate lucrări fundamentale privind sistemele informaționale [1], [2], literatura dedicată digitalizării lanțului logistic [3], dar și lucrări care evidențiază importanța cadrelor metodologice coerente în strategiile digitale și în optimizarea interacțiunilor organizaționale [4], [5]. Metodele aplicate includ:

- analiza comparativă a tipologiilor de sisteme informaționale logistice;
- evaluarea critică a proceselor logistice reale din compania analizată;
- identificarea problemelor și disfuncționalităților sistemului actual;
- formularea unor recomandări practice privind implementarea unui sistem informațional logistic integrat.

Datele sunt atât teoretice, cât și aplicative, provenite din observații directe și analiza documentelor interne.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

1. Aspecte teoretice ale managementului logistic

1.1. Definirea și clasificarea sistemelor informaționale logistice

Un sistem informațional logistic reprezintă un ansamblu de tehnologii, proceduri și resurse umane destinate gestionării fluxurilor materiale și informaționale ale organizației. Acesta contribuie la planificarea, coordonarea și controlul activităților logistice, facilitând un management eficient al aprovizionării, depozitării și distribuției [1].

În literatura de specialitate, sistemele informaționale sunt definite ca structuri integrate care colectează, procesează, stochează și distribuie informații necesare procesului decizional și planificării strategice [2]. În logistică, rolul lor este acela de a asigura vizibilitatea fluxurilor materiale, acuratețea datelor privind stocurile și comenzile, precum și colaborarea între departamente [5].

Clasificarea se poate realiza pe trei niveluri:

- sisteme operaționale: actualizarea stocurilor, înregistrarea comenzilor, monitorizarea transporturilor;
- sisteme tactice: prognoza cererii, analiza costurilor logistice, planificarea resurselor materiale (MRP);
- sisteme strategice: ERP, SCM, business intelligence – utilizate pentru fundamentarea deciziilor de nivel înalt [3].

De asemenea, ele se clasifică și în funcție de funcția logistică deservită: sisteme pentru managementul stocurilor, depozitării, transporturilor și sisteme integrate.

În literatura economică, principalele sisteme informaționale utilizate sunt:

- **TPS** – procesarea tranzacțiilor logistice;
- **MIS** – rapoarte și analize manageriale;
- **ERP** – integrarea proceselor logistice cu cele de producție, contabilitate, HR;
- **CRM** – adaptarea serviciilor la nevoile clienților;
- **SCM** – gestionarea lanțului de aprovizionare;

- **SAP** – software ERP avansat cu module dedicate logisticii;
- **DSS** – suport decizional pentru scenarii complexe [2], [7].

1.2. Componentele sistemului informațional logistic

Cele mai relevante sisteme specializate sunt:

- **Sistemul de management al comenzilor (SMC)** – coordonează recepția, procesarea și urmărirea comenzilor;
- **Sistemul de management al depozitului (SMD)** – optimizează procesele de depozitare, inventariere și picking;
- **Sistemul de management al transportului (SMT)** – planifică, monitorizează și optimizează transporturile [3], [7].

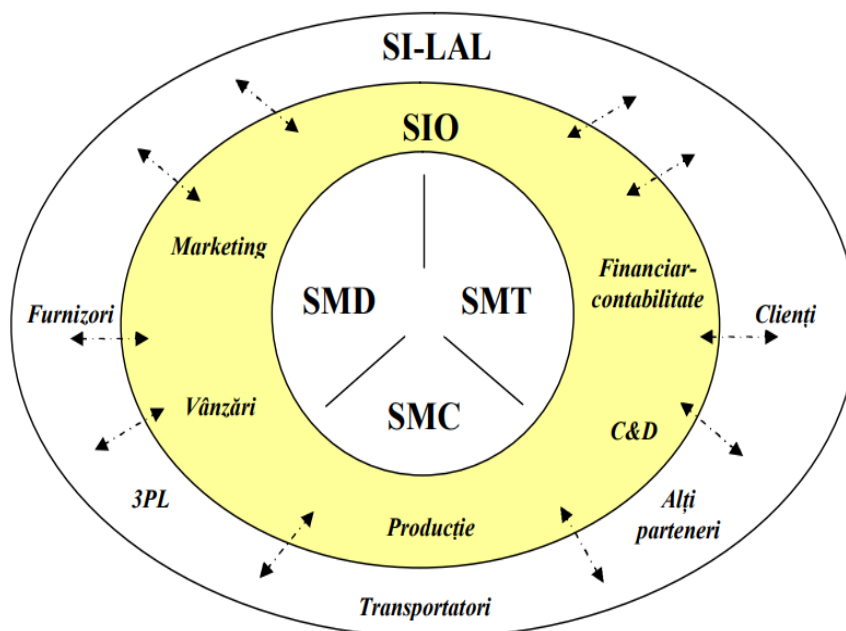

Figura 1. Cele mai des utilizate relevante sisteme informațional logistic. [8]

Aceste sisteme asigură vizibilitate, coordonare, trasabilitate și reducerea costurilor logistice.

1.3. Probleme logistice identificate la „Viorica Cosmetic” S.A.

În cadrul analizei sistemului informațional la „Viorica Cosmetic” S.A. au fost observate următoarele dificultăți:

- lipsa integrării sistemelor între departamente;
- date neactualizate privind stocurile;
- numeroase operațiuni manuale;
- dificultăți în urmărirea transporturilor;
- comunicare insuficient sincronizată.

Consecințele se reflectă în întârzieri, erori operaționale, costuri suplimentare și scăderea satisfacției clienților [9].

2. Avantajele utilizării sistemelor informaționale în managementul distribuției

Implementarea unui sistem informațional logistic performant oferă numeroase beneficii:

- **Creșterea vizibilității** asupra fluxurilor logistice prin informații în timp real despre stocuri, comenzi și transporturi [1], [5].

- **Reducerea erorilor operaționale** și creșterea acurateții datelor prin automatizarea proceselor [2].
- **Scăderea costurilor logistice** prin optimizarea rutelor, a depozitării și a resurselor umane.
- **Creșterea satisfacției clienților** prin reducerea timpilor de livrare și comunicare transparentă [1], [5].
- **Adaptabilitatea organizației** la schimbările pieței prin utilizarea instrumentelor decizionale MIS, DSS și ERP.
- **Obținerea unui avantaj competitiv durabil**, în concordanță cu tendințele globale de digitalizare [3].

CONCLUZII

Studiul demonstrează că sistemele informaționale logistice reprezintă un factor critic în creșterea performanței organizaționale. În cazul companiei „Viorica Cosmetic” S.A., analiza a relevat necesitatea modernizării și integrării sistemelor existente pentru a reduce erorile, a optimiza distribuția și a îmbunătăți satisfacția clienților.

Un sistem informațional logistic integrat poate contribui la consolidarea poziției competitive a companiei, prin eficiență operațională, costuri reduse și capacitate sporită de reacție la schimbările pieței.

REFERINȚE

1. Laudon, K. C., & Laudon, J. P. (2020). *Management Information Systems: Managing the Digital Firm* (16th ed.).
2. Turban, E., Volonino, L., & Wood, G. R. (2018). *Information Technology for Management: Digital Strategies for Insight, Action, and Sustainable Performance* (11th ed.).
3. Bharadwaj, A. S., El Sawy, O. A., Pavlou, P. A., & Venkatraman, N. (2013). *Digital business strategy: Toward a next generation of insights*.
4. IGNAT, Gabriela, ȘARGU, Lilia, PRIGOREANU, Ioan. Cloud computing technologies and the economic impact of digitalization, EIRP Proceedings, Vol. 17 No. 1 (2022), Galați, România pag. Online ISSN: 2069 – 9344, <https://dp.univ-danubius.ro/index.php/EIRP>
5. MUNTEANU, T. Avantajele implementării în cadrul întreprinderilor a managementului relațiilor cu clienții (CRM). In: Conferința tehnico-științifică a colaboratorilor, doctoranzilor și studenților, Ed. Vol.4, 15-23 noiembrie 2013, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: „Tehnica-UTM”, 2014, Vol.3, pp. 273-276. ISBN 978-9975-45-312-7.
6. MUNTEANU, Tatiana. Modele conceptuale și metodologii aplicative în strategia marketingului digital. In: Marketingul și Logistica în era Digitală: Seminar Științific Național, Chișinău, Republica Moldova, Ediția a II-a, 23 Mai, 2025. Universitatea Tehnică a Moldovei. Chișinău: UTM, 2025, pp. 164-168. ISBN 978-9975-64-555-3 (PDF).
7. Ballou, R. H. (2004). *Business Logistics/Supply Chain Management* (5th ed.). Pearson Prentice Hall.
8. Turban, E., Aronson, J. E., Liang, T., & Sharda, R. (2007). *Decision Support and Business Intelligence Systems* (8th ed.). Pearson Prentice Hall.
9. Rushton, A., Croucher, P., & Baker, P. (2017). *The Handbook of Logistics & Distribution Management* (6th ed.). Kogan Page.
10. Rapoartele financiare „Viorica Cosmetic” S.A. pentru anii 2021-2024.
11. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81

IMPACTUL STRATEGIILOR DE PERSONALIZARE ÎN COMERȚUL ELECTRONIC ASUPRA COMPORTAMENTULUI CONSUMATORILOR ÎN ERA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE

Dmitrii SCOROHODOV

student, FIEB, UTM

Universitatea Tehnică a Moldovei. bd. Dacia, 41, Chișinău, Moldova, MD-2060

dmitrii.scorohodov@tem.utm.md

ORCID iD: 0009-0003-4467-1471

Abstract: În contextul intensificării competiției pe piețele digitale, personalizarea experienței de cumpărare în comerțul electronic devine un instrument esențial pentru diferențiere strategică și consolidarea imaginii de brand. Platformele de e-commerce utilizează tot mai mult inteligența artificială pentru a analiza datele despre comportamentul utilizatorilor și a adapta ofertele, conținutul și comunicarea la preferințele individuale. Impactul acestor strategii depășește nivelul recomandărilor de produse, influențând percepția asupra relevanței ofertelor, încrederea în platformă și motivația de a reveni și de a repeta achizițiile. Articolul examinează modul în care sistemele de recomandare, personalizarea conținutului și comunicarea targetată afectează comportamentul consumatorilor, evidențiind atât beneficii precum creșterea ratei de conversie și a loialității, cât și provocări legate de confidențialitatea datelor și riscul de personalizare intruzivă. Analiza conceptuală este completată de un studiu de caz asupra unui marketplace român eMAG, care ilustrează forme concrete de e-commerce și efectele personalizării asupra experienței utilizatorilor.

Cuvinte-cheie: comerț electronic, comportamentul consumatorului, personalizare, marketing digital

JEL: M1, Q10

INTRODUCERE

Extinderea rapidă a comerțului electronic și digitalizarea relației dintre consumatori și branduri au transformat platformele online din simple canale de vânzare în spații principale de interacțiune și construire a imaginii de brand. În acest context, personalizarea adaptarea ofertelor, a conținutului și a comunicării la profilul fiecărui utilizator, devine un instrument central pentru diferențiere și fidelizare. Dezvoltarea tehnologiilor de inteligență artificială permite analiza în timp real a datelor și implementarea unor sisteme de recomandare și interfețe dinamice, care transformă parcursul de cumpărare într-o experiență individualizată. Totuși, această evoluție ridică întrebări legate de modul în care personalizarea influențează percepțiile, atitudinile și deciziile de cumpărare, dar și de sensibilitatea tot mai mare a utilizatorilor față de utilizarea datelor personale. În acest cadru, lucrarea își propune să analizeze impactul strategiilor de personalizare bazate pe inteligență artificială asupra comportamentului consumatorilor în comerțul electronic, având ca punct de referință și un studiu de caz realizat pe un marketplace reprezentativ eMAG.

MATERIAL ȘI METODĂ

Cercetarea are un caracter preponderent conceptual și se bazează pe metode calitative și analitice, având la bază o analiză de tip literature review completată de un studiu de caz aplicat în domeniul comerțului electronic. Burbulea și Duhlicher (2025)⁸⁰ analizează impactul strategiilor de marketing digital asupra performanței platformelor de e-commerce, oferind un reper important pentru înțelegerea indicatorilor utilizați în evaluarea eficienței personalizării, precum traficul, rata de

⁸⁰ BURBULEA, Rodica, DUHLICHER, Grigore The impact of digital marketing strategies on the performance of e-commerce platforms. In: Marketingul și Logistica în era Digitală: Seminar Științific Național, Chișinău, Republica Moldova, Ediția a II-a, 23 Mai, 2025. Universitatea Tehnică a Moldovei. Chișinău: UTM, 2025, pp. 119-125. ISBN 978-9975-64-555-3 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.52326/mled2025.16>

conversie și retenția clienților. Burbulea și Memet (2024)⁸¹ evidențiază rolul central al inteligenței artificiale în transformarea strategiilor de business, subliniind faptul că AI devine un factor cheie în trecerea de la abordări standardizate la personalizarea avansată a ofertelor. În literatura de specialitate, inteligența artificială este tot mai frecvent prezentată ca element de bază în modernizarea proceselor de marketing și în dezvoltarea strategiilor orientate pe date.

Literatura dedicată marketingului digital, prezentată de Memet, Burbulea și Gangan (2023)⁸², pune accent pe modul în care imaginea de brand este influențată de canalele și instrumentele utilizate pentru comunicarea cu publicul, atât în mediul online, cât și offline. În acest sens, articolele analizate oferă un cadru conceptual pentru înțelegerea relației dintre prezența digitală, consistența mesajelor și percepția consumatorilor asupra brandului, relație esențială pentru tema lucrării de față. Ignat, Șargu și Prigoreanu (2022)⁸³ argumentează că tehnologiile cloud constituie fundamentul infrastructurii digitale moderne, permițând procesarea volumelor mari de date și dezvoltarea aplicațiilor scalabile. În contextul comerțului electronic, aceste tehnologii facilitează implementarea strategiilor de personalizare, deoarece permit colectarea și analiza în timp real a comportamentului consumatorilor. În acest sens, personalizarea devine o consecință directă a maturității digitale a platformelor de e-commerce, fiind posibilă datorită arhitecturilor cloud și instrumentelor avansate de analiză a datelor.

Pentru a ancora analiza într-o perspectivă strategică, sunt valorificate contribuțiile lui Chiriac și Suvac (2014)⁸⁴, care descriu procesul de planificare a activității de marketing și rolul planului de marketing în coordonarea deciziilor privind poziționarea, segmentarea și mixul de marketing. Viziunea acestor autori susține ideea că personalizarea în comerțul electronic nu poate fi tratată izolat, ci trebuie integrată în ansamblul deciziilor strategice de marketing ale întreprinderii, ca parte a unui sistem coerent de comunicare și poziționare pe piață. Șargu și Lupu (2019)⁸⁵ evidențiază faptul că eficientizarea sistemului informațional reprezintă un factor critic pentru performanța proceselor de management. În contextul comerțului electronic, această perspectivă se aliniază cu nevoia de gestionare eficientă a datelor, necesare pentru personalizarea ofertelor și îmbunătățirea experienței consumatorului. Prin optimizarea fluxurilor informaționale și integrarea tehnologiilor moderne, companiile pot crește capacitatea de personalizare în timp real, influențând pozitiv comportamentul consumatorilor și nivelul lor de satisfacție. Articolul furnizează un suport teoretic pentru: rolul datelor și al sistemelor informaționale în personalizarea comerțului electronic; importanța eficienței managementului informațional pentru experiențele personalizate; legătura dintre infrastructura informațională și comportamentul consumatorilor. Acesta poate fi folosit atât în cadrul cadrului teoretic, cât și în metodologie, dar și în argumentarea necesității digitalizării proceselor.

⁸¹ BURBULEA, Rodica, MEMET, Diana. Impactul inteligenței artificiale asupra strategiilor de business. In: *Marketingul și logistica în era digitală*, 18 octombrie 2024, Chișinău. Chișinău: Tehnica-UTM, 2024, pp. 46-51. ISBN (pdf) 978-9975-64-481-5

⁸² MEMET, Diana, BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Digital marketing in the light of promoting and strengthening the image on the market. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 5, 2-3 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2023, Ediția 5, pp. 224-228. ISBN (pdf) 978-9975-64-364-1 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.52326/csd2023.35>

⁸³ IGNAT, Gabriela, ȘARGU, Lilia, PRIGOREANU, Ioan. Cloud computing technologies and the economic impact of digitalization, EIRP Proceedings, Vol. 17 No. 1 (2022), Galați, România pag. Online ISSN: 2069 – 9344

⁸⁴ CHIRIAC, Lilia, SUVAC, Natalia. Aspecte teoretice privind procesului de planificare a activității de marketing în cadrul întreprinderii. In: *Conferința Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților: consacrată celei de-a 50-a Aniversări a U.T.M.*, 20-21 octombrie 2014, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: „Tehnica-UTM”, 2014, Vol.3, pp. 415-418. ISBN 978-9975-45-249-6. ISBN (pdf) 978-9975-45-382-0 (Vol. – II)

⁸⁵ ȘARGU, Lilia, LUPU, Constantin. Asigurarea proceselor de management prin eficientizarea managementului sistemului informațional. În: *Vector european, revista științifico practică*, Nr 1, 2019, pag 69-76, ISSN 2345-1106, E-ISSN 2587-358X

Analiza comportamentului consumatorilor se sprijină pe studiul realizat de Mîrza și Chiriac (2025)⁸⁶, care investighează particularitățile motivației și ale barierelor în procesul de cumpărare pentru consumatorii de produse ecologice, oferind un model util de interpretare a factorilor psihologici și contextuali ce influențează deciziile de achiziție. Deși domeniul analizat în acest studiu este diferit, structura de abordare – axată pe motivații, percepții, bariere și surse de informare – este adaptată în prezenta lucrare pentru a interpreta reacțiile consumatorilor la strategiile de personalizare în mediul digital. Articolul, semnat de Melnic Viorel și Șargu Lilia (2021)⁸⁷, are o orientare aplicativă în domeniul analizei și controlului calității proceselor economice, ceea ce îl face relevant pentru studiul tău despre impactul strategiilor de personalizare în comerțul electronic asupra comportamentului consumatorilor, chiar dacă nu abordează direct e-commerce-ul, dar aceste metode pot fi folosite și în comerțul electronic. Șargu (2022)⁸⁸ evidențiază faptul că fidelizarea clienților reprezintă nucleul marketingului sustenabil, fiind rezultatul oferirii unei valori constante și al construirii unei relații bazate pe încredere. În comerțul electronic, aceste principii se regăsesc în strategiile de personalizare, care urmăresc adaptarea ofertei și comunicării la preferințele individuale ale consumatorilor. Astfel, personalizarea devine nu doar un instrument de creștere a conversiei, ci și un mecanism esențial de fidelizare pe termen lung, contribuind la satisfacția, loialitatea și comportamentul pozitiv al clientului în mediul digital.

Metodologia cercetării presupune, în consecință, trei etape principale: analiza literaturii de specialitate privind marketingul digital, inteligența artificială și comportamentul consumatorului; integrarea acestor contribuții într-un model conceptual al impactului personalizării în comerțul electronic; și aplicarea acestui model într-un studiu de caz asupra unui marketplace reprezentativ de tip eMAG, utilizat ca exemplu practic pentru ilustrarea modului în care strategiile de personalizare se reflectă în indicatorii de performanță și în experiența utilizatorilor.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Analiza literaturii de specialitate arată că strategiile de personalizare în comerțul electronic trebuie înțelese în strânsă legătură cu dezvoltarea marketingului digital și cu indicatorii de performanță ai platformelor online. În studiile privind impactul strategiilor digitale asupra platformelor de e-commerce sunt evidențiate corelații între utilizarea instrumentelor de marketing și evoluția traficului, a ratei de conversie și a retenției clienților, ceea ce susține ideea că personalizarea nu are doar un rol calitativ, ci și unul direct măsurabil în rezultate⁹⁰. În acest context, personalizarea poate fi privită ca o extensie firească a tacticilor de marketing digital, orientată spre transformarea fiecărei interacțiuni într-o experiență cât mai relevantă pentru utilizator.

Integrarea inteligenței artificiale în activitatea de marketing a permis formularea unor strategii avansate de personalizare, bazate pe analiză de date și modele predictive. Cercetările dedicate rolului

⁸⁶ Mîrza, S.; Chiriac, L. The particularities of the behavior and motivation of the consumer of ecological products in the Republic of Moldova. *Journal of Social Sciences* 2025, 8 (2), pp. 118-136. DOI:

[https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8\(2\).010](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8(2).010)

⁸⁷ MELNIC, Viorel, ȘARGU, Lilia. New aspects of the approach to the analysis and quality control process: a case study. În: *Collecting scientific papers 4th International Conference "Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration"*, December 3-4, Chișinău, 2021, Vol. 1, pag. 75-85, ISBN 978-9975-3527-1-0

⁸⁸ ȘARGU, Lilia. Marketing sustenabil prin fidelizarea clienților. În: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 58-63. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.12>

⁸⁹ Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko *Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation*, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81

⁹⁰ BURBULEA, Rodica, DUHLICHER, Grigore The impact of digital marketing strategies on the performance of e-commerce platforms. În: *Marketingul și Logistica în era Digitală: Seminar Științific Național*, Chișinău, Republica Moldova, Ediția a II-a, 23 Mai, 2025. Universitatea Tehnică a Moldovei. Chișinău: UTM, 2025, pp. 119-125. ISBN 978-9975-64-555-3 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.52326/mled2025.16>

AI în strategiile de business subliniază că algoritmi de învățare automată facilitează trecerea de la comunicarea standardizată către personalizarea în timp real a ofertelor și mesajelor, în funcție de comportamentul utilizatorilor pe platformă. În același timp, aceste abordări ridică noi provocări legate de transparența deciziilor algoritmice, de protecția datelor și de percepția consumatorilor asupra gradului de control pe care îl au asupra modului în care sunt utilizate informațiile lor digitale⁹¹.

Dimensiunea de imagine de brand este puternic influențată de modul în care companiile reușesc să integreze personalizarea în ansamblul activităților de marketing digital. Studiile privind rolul marketingului digital în promovarea și consolidarea imaginii pe piață arată că prezența consecventă pe canalele online, coerența mesajelor și utilizarea unor instrumente interactive contribuie la formarea unei percepții pozitive asupra brandului. Din această perspectivă, personalizarea poate sprijini construirea imaginii de brand prin faptul că transmite consumatorului impresia de atenție individuală, relevanță și apropiere, cu condiția ca mesajele și ofertele adaptate să fie percepute ca justificate și echilibrate, nu intruzive⁹².

Rezultatele analizelor teoretice indică faptul că personalizarea trebuie integrată în mod coerent în procesul de planificare a activității de marketing, nu aplicată fragmentat sau ocazional. Contribuțiile care descriu planul de marketing ca instrument de coordonare a deciziilor privind poziționarea, segmentarea și mixul de marketing susțin ideea că deciziile legate de personalizare trebuie corelate cu obiectivele strategice ale întreprinderii, cu resursele disponibile și cu profilul segmentelor vizate⁹³. În această logică, personalizarea devine o componentă a unei viziuni holistice asupra marketingului, în care comunicarea, prezența digitală, reputația și experiența utilizatorului funcționează ca părți ale unui sistem unic de poziționare pe piață.

Din perspectiva comportamentului consumatorilor, literatura evidențiază faptul că deciziile de cumpărare sunt influențate de un set complex de motivații, bariere și percepții, chiar și în contexte unde oferta este atractivă și bine comunicată. Studiile asupra consumatorilor de produse ecologice arată că factori precum încrederea, percepția calității, atitudinile față de risc, nivelul de informare și sensibilitatea la preț joacă un rol esențial în procesul decizional, ceea ce sugerează că simpla existență a personalizării nu garantează automat adoptarea produselor sau serviciilor promovate. Prin analogie, strategiile de personalizare în comerțul electronic pot avea efecte diferite în funcție de profilul utilizatorilor: pentru unii, recomandările și mesajele adaptate pot crește interesul și disponibilitatea de cumpărare, în timp ce pentru alții pot genera reticență dacă sunt percepute ca prea insistente sau ca o formă de monitorizare excesivă.

În sinteză, rezultatele analizei teoretice conturează o serie de efecte principale ale personalizării asupra comportamentului consumatorilor în comerțul electronic:

- La nivel cognitiv, personalizarea contribuie la filtrarea informațiilor și la simplificarea procesului decizional, prin reducerea numărului de opțiuni irelevante și evidențierea produselor considerate mai potrivite pentru utilizator.

⁹¹ BURBULEA, Rodica, MEMEȚ, Diana. Impactul inteligenței artificiale asupra strategiilor de business. In: *Marketingul și logistica în era digitală*, 18 octombrie 2024, Chișinău. Chișinău: Tehnica-UTM., 2024, pp. 46-51. ISBN (pdf) 978-9975-64-481-5

⁹² MEMEȚ, Diana, BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Digital marketing in the light of promoting and strengthening the image on the market. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 5, 2-3 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2023, Ediția 5, pp. 224-228. ISBN (pdf) 978-9975-64-364-1 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.52326/csd2023.35>

⁹³ CHIRIAC, Lilia, SUVAC, Natalia. Aspecte teoretice privind procesului de planificare a activității de marketing în cadrul întreprinderii. In: *Conferința Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților: consacrată celei de-a 50-a Aniversări a U.T.M.*, 20-21 octombrie 2014, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: „Tehnica-UTM”, 2014, Vol.3, pp. 415-418. ISBN 978-9975-45-249-6. ISBN (pdf) 978-9975-45-382-0 (Vol. – II)

- La nivel afectiv, experiențele personalizate pozitive pot genera satisfacție, sentiment de recunoaștere și apropiere față de brand, în timp ce personalizarea percepută ca intruzivă poate provoca disconfort și neîncredere.
- La nivel comportamental, personalizarea bine calibrată poate stimula explorarea ofertelor, creșterea frecvenței de cumpărare și a valorii medii a coșului, dar, în prezența unor bariere de tip neîncredere sau sensibilitate la preț, efectele pozitive pot fi diminuate.

Pe baza acestui cadru, o analiză empirică ulterioară poate evidenția modul concret în care strategiile de personalizare sunt transpuse în practica platformelor de comerț electronic, cum se reflectă ele în indicatorii de performanță și cum pot fi interpretate reacțiile utilizatorilor în raport cu motivațiile și barierele descrise în literatura de specialitate. Această abordare permite confruntarea concluziilor teoretice cu realitatea mediului online și facilitează formularea unor recomandări privind utilizarea responsabilă și eficientă a personalizării în strategia de marketing digital.

Studiu de caz: Strategiile de personalizare ale marketplace-ului eMAG

Pentru ilustrarea aplicată a impactului strategiilor de personalizare în comerțul electronic este analizat marketplace-ul eMAG, una dintre cele mai cunoscute platforme de e-commerce din regiune, utilizată atât de consumatori finali, cât și de comercianți parteneri. Platforma se remarcă printr-o gamă foarte largă de produse, integrarea unor instrumente avansate de marketing digital și utilizarea extensivă a datelor pentru optimizarea experienței de cumpărare. Această poziționare permite observarea modului în care personalizarea contribuie atât la creșterea performanței comerciale, cât și la consolidarea imaginii de brand într-un mediu online competitiv.

În cercetarea realizată de Burbulea și Duhlicher (2025)⁹⁴, eMAG este prezentat ca exemplu de marketplace în care strategiile de marketing digital influențează direct indicatori precum traficul, rata de conversie, valoarea medie a coșului și ponderea clienților recurenți. Autorii arată că performanța platformelor de e-commerce este strâns legată de modul în care acestea utilizează instrumentele digitale de promovare și fidelizare, iar acest cadru interpretativ este utilizat și în prezenta lucrare pentru a înțelege rolul personalizării în crearea rezultatelor comerciale.

La nivel operațional, personalizarea pe eMAG se manifestă prin mai multe componente integrate în interfața platformei. Utilizatorul este expus la recomandări de produse în funcție de istoricul de navigare, de achizițiile anterioare și de produsele vizualizate recent, ceea ce facilitează atât descoperirea unor articole relevante, cât și extinderea coșului de cumpărături. Pagina principală și paginile de categorie includ frecvent secțiuni de tip „Recomandate pentru tine”, „Alți clienți au cumpărat” sau „Produse similare”, construite pe baza unor algoritmi care utilizează date comportamentale și de preferință. În afara platformei, personalizarea continuă prin campanii de remarketing și comunicări digitale adaptate, în linie cu strategia de marketing digital descrisă de Memeț, Burbulea și Gangan (2023)⁹⁵, care subliniază importanța mesajelor consistente și relevante în consolidarea imaginii de brand.

Din perspectiva inteligenței artificiale, practicile de personalizare ale marketplace-ului se înscriu în direcția descrisă de Burbulea și Memeț (2024)⁹⁶, care evidențiază faptul că AI devine un

⁹⁴ BURBULEA, Rodica, DUHLICHER, Grigore The impact of digital marketing strategies on the performance of e-commerce platforms. In: Marketingul și Logistica în era Digitală: Seminar Științific Național, Chișinău, Republica Moldova, Ediția a II-a, 23 Mai, 2025. Universitatea Tehnică a Moldovei. Chișinău: UTM, 2025, pp. 119-125. ISBN 978-9975-64-555-3 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.52326/mled2025.16>

⁹⁵ MEMEȚ, Diana, BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Digital marketing in the light of promoting and strengthening the image on the market. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 5, 2-3 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2023, Ediția 5, pp. 224-228. ISBN (pdf) 978-9975-64-364-1 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.52326/csd2023.35>

⁹⁶ BURBULEA, Rodica, MEMEȚ, Diana. Impactul inteligenței artificiale asupra strategiilor de business. In: *Marketingul și logistica în era digitală*, 18 octombrie 2024, Chișinău. Chișinău: Tehnica-UTM., 2024, pp. 46-51. ISBN (pdf) 978-9975-64-481-5

factor cheie în transformarea strategiilor de business și în trecerea de la abordări standardizate la personalizarea avansată a ofertelor. Algoritmii de învățare automată permit analiza unor volume mari de informații privind comportamentul utilizatorilor și generarea automată de recomandări, segmente și scenarii de comunicare, ceea ce contribuie la eficientizarea campaniilor și la utilizarea mai rațională a bugetelor de marketing.

Dimensiunea de imagine de brand este strâns legată de modul în care platforma reușește să utilizeze personalizarea în cadrul activităților de marketing digital. În viziunea lui Memeț, Burbulea și Gangan (2023), marketingul digital contribuie la promovarea și consolidarea imaginii pe piață prin prezență consecventă, mesaje coerente și interacțiune constantă cu publicul. În cazul unui marketplace, faptul că utilizatorul regăsește rapid produse apropiate de interesele sale și primește mesaje percepute ca relevante contribuie la formarea unei imagini de platformă „utilă”, „ușor de folosit” și „orientată spre client”. Această percepție poate fi transformată în atitudini pozitive față de brand și într-o intenție mai ridicată de a reveni pe platformă pentru achiziții ulterioare.

Rezultatele studiilor asupra planificării activității de marketing, precum cele prezentate de Chiriac și Suvac (2014)⁹⁷, arată că succesul unor strategii complexe, cum este personalizarea, depinde de integrarea lor într-un plan de marketing coerent. Autorele subliniază că deciziile privind poziționarea, segmentarea și mixul de marketing trebuie coordonate într-un sistem unitar, ceea ce înseamnă că personalizarea într-un marketplace nu poate fi tratată ca o acțiune izolată, ci ca parte a unui ansamblu strategic care include politica de preț, sortimentul, comunicarea și serviciile post-vânzare.

Din perspectiva comportamentului consumatorilor, modelul propus de Mîrza și Chiriac (2025), centrat pe analiza motivațiilor, barierelor și percepțiilor, oferă un cadru util pentru interpretarea reacțiilor față de personalizarea în comerțul electronic. Deși autorii se concentrează pe consumatorii de produse ecologice, structura lor de analiză poate fi adaptată în contextul e-commerce-ului: încrederea în platformă, percepția calității produselor, nivelul de informare și sensibilitatea la preț sunt factori esențiali și în deciziile de cumpărare online. Personalizarea poate acționa ca factor care intensifică motivațiile pozitive, prin relevanță și economie de timp, dar poate deveni și sursă de reticență dacă utilizatorul percepe un nivel prea ridicat de urmărire sau o utilizare insuficient transparentă a datelor sale.

În ansamblu, studiul de caz asupra marketplace-ului eMAG arată că personalizarea bazată pe marketing digital și inteligență artificială are potențialul de a genera efecte semnificative asupra performanței comerciale și asupra imaginii de brand, confirmând concluziile formulate de Burbulea, Duhlicher, Memeț, Gangan Melnic, Șargu, Lupu, Ignat, Prigoreanu în cercetările lor. Totodată, integrarea personalizării în planul de marketing, în sensul propus de Chiriac și Suvac, precum și luarea în considerare a motivațiilor și barierelor consumatorilor, analizate de Mîrza și Chiriac, evidențiază faptul că personalizarea nu este doar o funcționalitate tehnică, ci un element definitoriu al modului în care platformele de comerț electronic își construiesc relația cu publicul și își consolidează poziția competitivă.

CONCLUZII

Personalizarea în comerțul electronic, susținută de dezvoltarea marketingului digital și de integrarea inteligenței artificiale, se conturează ca un element esențial al strategiilor moderne de relaționare cu consumatorii. Analiza realizată a arătat că platformele de e-commerce nu mai pot miza doar pe preț și gamă de produse, ci trebuie să ofere experiențe de cumpărare cât mai relevante și

⁹⁷ CHIRIAC, Lilia, SUVAC, Natalia. Aspecte teoretice privind procesului de planificare a activității de marketing în cadrul întreprinderii. In: *Conferința Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților: consacrată celei de-a 50-a Aniversări a U.T.M.*, 20-21 octombrie 2014, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: „Tehnica-UTM”, 2014, Vol.3, pp. 415-418. ISBN 978-9975-45-249-6. ISBN (pdf) 978-9975-45-382-0 (Vol. – II)

adaptate profilului fiecărui utilizator. În acest sens, personalizarea devine un instrument de diferențiere competitivă, care influențează atât modul în care consumatorii percep brandul, cât și deciziile lor efective de cumpărare.

Din punct de vedere teoretic, lucrarea a evidențiat faptul că personalizarea nu poate fi separată de contextul mai larg al transformării digitale. Inteligența artificială permite analiza în timp real a unor volume mari de date, identificarea tiparelor de comportament și generarea unor recomandări și mesaje adaptate. Această capacitate tehnologică face posibilă trecerea de la comunicarea de masă la o abordare aproape individualizată, în care utilizatorul interacționează cu interfețe dinamice, sisteme de recomandare și campanii de marketing create pe baza propriului său comportament online. În același timp, această evoluție deschide discuții sensibile legate de transparență, controlul asupra datelor personale și riscul ca personalizarea să fie percepută drept intruzivă.

Rezultatele discuțiilor teoretice au arătat că impactul personalizării asupra comportamentului consumatorilor se manifestă pe cel puțin trei niveluri. La nivel cognitiv, personalizarea simplifică procesul decizional prin filtrarea informațiilor și reducerea suprasarcinii informaționale, ajutând utilizatorul să găsească mai rapid produsele relevante. La nivel afectiv, experiențele personalizate pot genera satisfacție, sentimentul că brandul „înțelege” nevoile clientului și o apropiere emoțională de platformă; în același timp, dacă este percepută ca excesivă, personalizarea poate provoca neîncredere și disconfort. La nivel comportamental, o personalizare bine calibrată poate stimula explorarea ofertelor, creșterea frecvenței de cumpărare și a valorii medii a coșului, însă aceste efecte pozitive sunt condiționate de factori precum încrederea, percepția calității și sensibilitatea la preț.

Un rezultat important al lucrării este evidențierea faptului că personalizarea nu trebuie înțeleasă ca o tehnică izolată, ci ca parte integrantă a unui ansamblu strategic de marketing. Integrarea personalizării în procesul de planificare a activității de marketing permite corelarea deciziilor legate de oferte, comunicare, poziționare și servicii post-vânzare, astfel încât mesajele și experiențele oferite consumatorilor să fie coerente și aliniate la obiectivele generale ale întreprinderii. În lipsa unei astfel de abordări, există riscul ca personalizarea să fie aplicată fragmentar, să creeze așteptări pe care restul mixului de marketing nu le poate susține și chiar să afecteze negativ imaginea de brand.

Studiul de caz asupra marketplace-ului eMAG a confirmat în plan aplicativ concluziile desprinse din analiza teoretică. Platforma folosește o combinație de recomandări de produse, interfețe adaptate și campanii digitale personalizate pentru a crește relevanța experienței de cumpărare și pentru a transforma utilizatorii ocazionali în clienți recurenți. În același timp, exemplul analizat arată că personalizarea eficientă presupune nu doar utilizarea algoritmilor de inteligență artificială, ci și o înțelegere profundă a motivațiilor și barierelor consumatorilor, precum și o integrare atentă a acestor practici în planul de marketing și în identitatea de brand.

În concluzie, lucrarea demonstrează că strategiile de personalizare bazate pe inteligență artificială pot avea un impact semnificativ asupra comportamentului consumatorilor în comerțul electronic, însă efectele lor depind de modul în care sunt proiectate și implementate. Personalizarea poate deveni un avantaj competitiv puternic atunci când este construită pe transparență, respect față de datele utilizatorilor și coerență strategică, contribuind la consolidarea încrederii, la creșterea loialității și la întărirea poziționării brandului în mediul online. În același timp, utilizarea necritică sau agresivă a personalizării poate genera reacții de respingere și poate afecta negativ relația dintre consumatori și platformele de e-commerce. Din această perspectivă, direcțiile viitoare de cercetare și practică ar trebui să vizeze găsirea unui echilibru între potențialul tehnologic al inteligenței artificiale și așteptările legitime ale consumatorilor privind controlul, siguranța și respectarea dreptului la viață privată.

BIBLIOGRAFIE

1. BURBULEA, Rodica, DUHLICHER, Grigore The impact of digital marketing strategies on the performance of e-commerce platforms. In: Marketingul și Logistica în era Digitală:

- Seminar Științific Național, Chișinău, Republica Moldova, Ediția a II-a, 23 Mai, 2025. Universitatea Tehnică a Moldovei. Chișinău: UTM, 2025, pp. 119-125. ISBN 978-9975-64-555-3 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.52326/mled2025.16>
2. BURBULEA, Rodica, MEMEȚ, Diana. Impactul inteligenței artificiale asupra strategiilor de business. In: *Marketingul și logistica în era digitală*, 18 octombrie 2024, Chișinău. Chișinău: Tehnica-UTM, 2024, pp. 46-51. ISBN (pdf) 978-9975-64-481-5.
 3. MEMEȚ, Diana, BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Digital marketing in the light of promoting and strengthening the image on the market. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 5, 2-3 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2023, Ediția 5, pp. 224-228. ISBN (pdf) 978-9975-64-364-1 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.52326/csd2023.35>
 4. CHIRIAC, Lilia, SUVAC, Natalia. Aspecte teoretice privind procesul de planificare a activității de marketing în cadrul întreprinderii. In: *Conferința Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților: consacrată celei de-a 50-a Aniversări a U.T.M.*, 20-21 octombrie 2014, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: „Tehnica-UTM”, 2014, Vol.3, pp. 415-418. ISBN 978-9975-45-249-6. ISBN (pdf) 978-9975-45-382-0 (Vol. – II).
 5. Mîrza, S.; Chiriac, L. The particularities of the behavior and motivation of the consumer of ecological products in the Republic of Moldova. *Journal of Social Sciences* 2025, 8 (2), pp. 118-136. DOI: [https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8\(2\).010](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8(2).010).
 6. MELNIC, Viorel, ȘARGU, Lilia. New aspects of the approach to the analysis and quality control process: a case study. În: *Collecting scientific papers 4th International Conference "Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration"*, December 3-4, Chișinău, 2021, Vol. 1, pag. 75-85, ISBN 978-9975-3527-1-0
 7. IGNAT, Gabriela, ȘARGU, Lilia, PRIGOREANU, Ioan. Cloud computing technologies and the economic impact of digitalization, *EIRP Proceedings*, Vol. 17 No. 1 (2022), Galați, România pag. Online ISSN: 2069 – 9344
 8. ȘARGU, Lilia, LUPU, Constantin. Asigurarea proceselor de management prin eficientizarea managementului sistemului informațional. În: *Vector european, revista științifico practică*, Nr 1, 2019, pag 69-76, ISSN 2345-1106, E-ISSN 2587-358X,
 9. ȘARGU, Lilia. Marketing sustenabil prin fidelizarea clienților. In: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 58-63. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.12>
 10. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko. Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81

Recomandat

Rodica Burbulea conf.univ., dr., UTM

DISCORD ȘI MANAGEMENTUL COMUNITĂȚII: ROLUL PLATFORMELOR SOCIALE ÎN DEZVOLTAREA COMUNITĂȚILOR DE GAMING. STUDIU DE CAZ RIOT GAMES

Alessandra GOMOJA

masterand, anul I,

Facultatea Inginerie Economică și Business, Universitatea Tehnică a Moldovei

alessandra.gomoja@tem.utm.md

Abstract. *Discord a devenit un instrument central în managementul comunităților de gaming, datorită funcțiilor sale avansate de comunicare, organizare și moderare. Platforma facilitează coordonarea activităților, interacțiunea în timp real și formarea identității de grup prin servere personalizate, canale tematice, roluri, integrare cu jocurile video și mecanisme eficiente de control al comportamentului utilizatorilor. Analiza subliniază modul în care aceste funcționalități contribuie la dezvoltarea unor ecosisteme digitale stabile și colaborative, crescând engagementul, loialitatea membrilor și coeziunea socială. Rezultatele evidențiază impactul Discord în dinamica culturii gamingului contemporan și în consolidarea comunităților online ca spații de socializare, participare și evoluție colectivă.*

Cuvinte-cheie: *Discord, managementul comunității, gaming, platforme sociale, engagement, ecosisteme digitale, comunicare online.*

INTRODUCERE

Managementul comunității reprezintă întregul process de construire, administrare și dezvoltare a unei comunități în jurul unui produs, serviciu, a unui brand sau a unei idei. Acest lucru implică încurajarea engagementului dintre companie și consumatorii potențiali sau cei finali, fiind accentuat pus pe dezvoltarea de relații pe termen lung între membrii comunității și companie, asigurându-se că toată lumea are o experiență pozitivă în cadrul acestei “societăți”.

Marketingul relațional este ramura din care face parte managementul comunității, fiind nu doar o simplă strategie de promovare. Acesta are la bază drept scop ideea de a pune accent pe oameni și pe relațiile pe termen lung, nu doar pe vânzări. Este un mod de a interacționa cu clienții, partenerii și fanii într-o singură comunitate, unde fiecare persoană din diverse categorii poate interacționa cu o altă persoană, indiferent de gen, vârstă, țara de origine, având în comun interes pentru produs, serviciu, brand sau idee. În loc de mesaje promoționale uneori agresive și/sau reci, marketingul relațional se bazează pe comunicare, ascultare și grijă față de nevoile membrilor comunității [2].

În industria gamingului, managementul comunității este mai mult decât o simplă funcție de administrare, ci reprezintă un proces amplu de construire, întreținere și dezvoltare a relațiilor dintre jucători și brand. În esență, este despre interacțiunea oamenilor fie în joc, fie pe platforme social-digitale, comunitatea fiind creată după sfere de interes, cum ar fi diferitele tipuri de joc: MMO (Massively Multiplayer Online), MMORPG (Massively Multiplayer Online Role-Playing Game), RTS (Real-Time Strategy), Battle Royale, etc [6]. Printr-un set de practici și strategii adaptate de către companii, cum ar fi evenimente pe platforme sau în joc, competiții – mai ales cele legate de esport, sesiuni Q&A – unde fiecare dintre membrii comunității poate adresa întrebări dezvoltatorilor și publisherilor, ce la rândul său creează un mediu pentru jucători și urmăritorii de conținut unde aceștia pot să se afle în același loc cu idoli lor, precum să joace, să se cunoască și să petreacă timp împreună.

Conform afirmațiilor lui Burger-Helmchen și Cohendet, utilizatorii “societăților” digitale sunt o parte membră a companiilor, deoarece oferă feedback, idei, participă active în comunitate, creează conținut, cum ar fi cazul streamerilor de pe Twitch, sau influențează asupra direcției jocurilor, identificând diverse erori, bug-uri ce compania ar trebui să înlăture, fiind parte a co-creării produsului final – a jocului [3].

Comunitățile de gaming funcționează ca niște ecosisteme social-digitale create pentru fiecare dintre membrii unui joc, în care fiecare membru la rândul său are un rol. Așa cum susține și

Zimmerman, aceste comunități sunt foarte bine structurate, iar rolul managementului comunității este să asigure un cadru clar – reguli, activități, personalul de contact și evenimente pentru membri [7]. Toombs completează ideea spunând că “mai ales în gaming, nu este vorba doar despre administrarea unui forum sau a unui chat, ci despre gestionarea unor spații virtuale” [6]. Cel mai des comunitățile gaming sunt create în Discord, Reddit și Twitch, mai rar sunt create grupuri de Facebook sau chiar servere private.

Platformele sociale digitale continuă să capete un rol tot mai important în gestionarea comunităților online, în special în domeniul gamingului și a comunicării dintre membrii acesteia. Discord reprezintă o aplicație de comunicare inițial dedicată comunicării dintre oameni, în cadrul căreia pot fi create servere. Aceasta a devenit un pilon central în strategiile de engagement și loializare a jucătorilor. Discord funcționează nu doar ca un canal de comunicare, ci ca amplasarea comunității în format online unde mii și sute de mii de persoane se pot afla online și pot comunica indiferent de fusul orar și locație, având conectarea doar la Internet.

METODE DE CERCETARE

Scopul cercetării este analizarea modului în care Discord contribuie la gestionarea, menținerea și dezvoltarea comunității de gaming, având la bază compania Riot Games și jocul propus de această companie – Valorant.

Obiectivele cercetării:

- Evaluarea percepției jucătorilor față de serverele oficiale Riot Games de pe Discord;
- Determinarea impactului Discord-ului asupra dezvoltării unei comunități digitale stabile;
- Analiza strategiilor de community management adoptate de Riot Games pe Discord și modul în care acestea contribuie la engagement-ul și loialitatea jucătorilor

Metodologia de cercetare aplicată:

a) Baza informațională

1. **Surse bibliografice** – lucrări științifice și articole academice despre marketingul relațional și managementul comunității în industria gaming.

2. **Analiza studiilor de caz** – Riot Games și alte companii similare care folosesc aplicația Discord (Valve, Tencent, Nintendo etc.).

b) Metodele de cercetare utilizate

- Analiza conținutului Riot Games pe platformele oficiale (Discord, Twitch);
- Observarea interacțiunilor dintre membrii comunității în Discord;
- Realizarea unui sondaj online adresat membrilor comunității din Discord.

REZULTATELE ȘI DISCUȚII

Comportamentul unei persoane este direct influențat de diverse grupe în care acesta se află, fie multe grupuri mici, fie grupuri mai mari sau chiar grupuri de referință. Grupurile de membri sunt alte grupuri la care o persoană aparține - au un impact direct asupra ei [1]. De aceea, este important de a alege comunitatea potrivită în cadrul serverelor Discord – cea originală creată și ghidată de către Riot Gamea sau o comunitate mai mică, creată de un grup mai mic ce aparține unei comunități mai mari.

În cadrul studiului au fost intervievați online 30 de persoane, având ca bază un sondaj care a avut drept scop cercetarea comunității gaming în Discord a serverului Valorant pentru statele CSI. În urma sondajului, au fost colectate răspunsuri de la jucători și membrii comunității care erau în chat-uri și voice-urile serverului Discord, fiind evidențiați așa factori precum nivelul de implicare al jucătorilor, frecvența utilizării serverului, contactul dintre membri și streameri, dar și rolul Discord-ului în construirea unei relații mai apropiate cu brandul Riot Games.

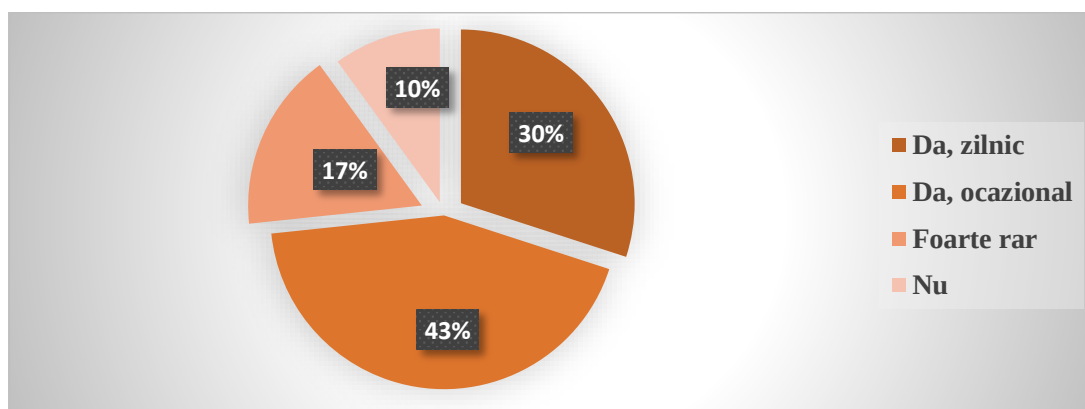

Figura 1. Ponderea participării active a membrilor în comunitățile Riot Games

Sursa: elaborat de autor în baza sondajului

Diagrama din Figura 1. prezintă modul în care membrii comunității Riot Games din regiunea CSI interacționează pe platformele dedicate, adică pe serverul Discord al jocului Valorant, evidențiind nivelul lor de implicare. Studiul a arătat că aproximativ 43% dintre respondenți participă zilnic extrem de activ în cadrul comunității, demonstrând astfel o legătură foarte puternică între jucători și apartenența lor acestei comunități. Un procent semnificativ de circa 30% se alătură, în mod ocazional, sugerând astfel că ei folosesc comunitatea mai degrabă pentru a participa la anumite evenimente speciale, tournament-uri, vizionarea în live a esports sau pentru a rămâne la curent cu ultimele noutăți, fie a interacționa cu alți jucători. Un procent de aproximativ 17% dintre membri se implică foarte rar, dar totuși fiind o parte a comunității, pe de altă parte acest fapt indicând fie o anumită preferință pentru prezența online pasivă în societatea digitală, fie o conectare mai mică în comunitate din anumite motive personale. Un număr mic de 10% nu participă deloc în comunitățile Riot Games.

Potrivit datelor din sondaj, patruzeci la sută dintre respondenți nu urmăresc streamerii Valorant deloc. Acest lucru indică faptul că o parte semnificativă a comunității nu ar trebui să contacteze cu platformele de streaming, probabil fiind ca ei să utilizeze Twitch mai mult pentru domeniul esports. Cu toate acestea, 30% urmăresc ocazional și 16,7% urmăresc frecvent, ceea ce sugerează că streamerii continuă să fie relevanți pentru majoritatea jucătorilor, fiind punctul de contact direct dintre Riot Games și jucători. Doar 13,3% au spus că îi urmăresc foarte rar, ceea ce ar putea fi din cauza lipsei de interes, deoarece unii jucători prefer să joace singuri, ci nu doar să privească; fie din cauza că nu au găsit un streamer pe plac din cadrul comunității date, desi Riot Games are și alte jocuri pe lângă Valorant, cum ar fi League of Legends, Teamfight Tactics, 2XKO, Hytale etc.

Unii jucători se conectează direct cu jocul – unii prin intermediul streamerilor, alții prin interacțiuni directe (nimeresc aleator într-un team în cadrul jocului, în dependență de regimul de joc ales și server: Stockholm, Varșova, London etc.) sau alte platforme, precum Discord sau Reddit unde existe forumuri pentru a comunica și a discuta detalii despre joc, brand, companie.

Conform răspusurilor respondenților, influența streamerilor asupra percepției membrilor comunității și a jucătorilor reprezintă:

- 30% admit o influență moderată;
- 26,7% spun că-i afectează puțin;
- 23,3% afirmă că nu-i influențează deloc;
- iar 20% recunosc o influență foarte puternică.

Aceste statistici arată că, deși streamerii nu sunt priviți de către toți jucătorii, ei continuă să joace un rol semnificativ în determinarea preferințelor unui segment semnificativ al comunității (30%). Confirmarea faptului că peste 50% dintre respondenți (moderat sau foarte mult) recunosc o

oarecare influență asupra jocurilor, fie prin promovare, interacțiune, fie prin feedback direct de la fani. Deși streamerii Valorant nu sunt răspândiți în întreaga comunitate, cei care îi urmăresc au un impact semnificativ. În consecință, developerii și managerii de comunitate ar putea beneficia de colaborarea cu creatorii de conținut din punct de vedere strategic, în special pentru grupul de jucători care este influențat de părerile altora. În același timp, nu ar trebui să uite de jucătorii care preferă să se bazeze pe experiența proprie.

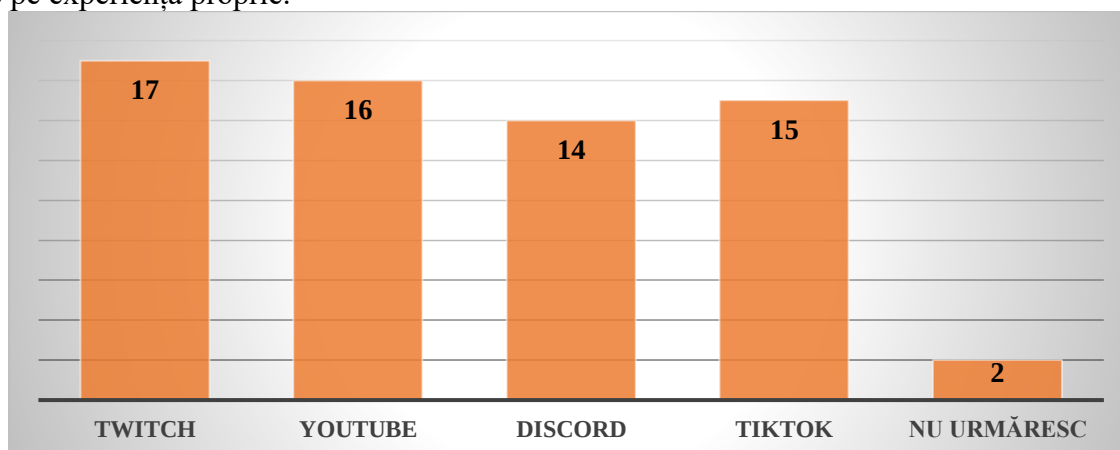

Figura 2. Ponderea platformelor utilizate de către membrii comunității Riot Games pentru a urmări noutățile despre Valorant

Sursa: elaborat de autor în baza sondajului

Conform datelor din Figura 2, distribuția preferințelor membrilor comunității Riot Games din regiunea CSI în ceea ce privește platformele social-digitale folosite pentru a urmări noutățile despre Valorant, arată următoarele tendințe:

- Platforma Twitch domină, fiind menționată de 17 persoane (peste 50% din respondenți). Acest lucru confirmă faptul că streamingul și streamerii influențează foarte mult la crearea comunității și faptul că relațiile streamer-jucător sunt cel mai des întâlnite în comunitate.
- YouTube este preferat de 16 respondenți, sugerând faptul că anume conținutul preînregistrat (ghiduri, patch notes) rămâne relevant, comunitatea fiind constituită din 2,66 milioane de urmăritori.
- TikTok a fost ales de 15 respondenți, ceea ce indică o prezență mai slabă a formatelor scurte și vizuale, care cel mai probabil nu sunt agreate de comunitate, din motivul lipsei spațiului pentru a comunica.
- Platforma Discord a fost aleasă de către 14 respondenți, acest fapt fiind datorat fie din cauza că unii jucători nu sunt interesați de noutățile și update-urile legate de Valorant, fie din cauza structurării neclare pe serverul Discord a folderului cu noutăți. Așadar acesta mai mult fiind creat în scopuri de reclamă a Valorant University, decât un mijloc de informare al audienței deja existente în comunitate.
- O minoritate de doar 2 persoane nu urmăresc noutățile pe nici o platformă, ceea ce poate semnaliza fie o implicare redusă, fie alte surse ce nu au fost indicate în sondaj.

Riot Games reușește să gestioneze comunitatea pe mai multe platforme social-digitale: Discord, Twitch, Reddit și Youtube, precum pentru fiecare țară mai sunt platforme pe lângă cele enumerate (Instagram, TikTok, Facebook, website). Compania încercă să ofere o experiență unică pentru fiecare membru a comunității și per fiecare platformă și țară dedică câte un angajat care coordonează direcția comunității. Această interconectare dintre companie și jucători transformă Discord într-un nod central al ecosistemului Riot, în care informația circulă liber, iar interacțiunea este continuă, fie dintre jucători între ei, fie dintre însuși compania Riot și jucători, sau chiar interacțiunea dintre streameri și jucători.

CONCLUZII

În concluzie, rezultatele cercetării confirmă despre rolul vital pe care îl are aplicația Discord și comunitatea din cadrul acestuia pentru fiecare jucător și membru al acesteia. Aceasta servește nu doar ca mijloc de comunicare, dar și mijlocul de interacțiune dintre companie și utilizatori. ***Comaniile de gaming nu se limitează doar la dezvoltarea de produse, servicii, brand, ci și continua să investească masiv în crearea unor comunități puternice și loiale. Prin gestionarea eficientă a interacțiunilor cu jucătorii, prin organizarea de evenimente și prin menținerea unui canal deschis de comunicare, cum ar fi forumuri Discord și Reddit, dezvoltatorii pot influența pozitiv asupra conceptului de “customer experience” și pot construi un ecosistem sănătos și global.***

Printre recomandările ce ar putea managementul comunității a companiilor ce fac parte din industria gamingului, sunt:

1. ***Adăugarea inițiativelor educaționale și de formare pentru jucători în cadrul platformelor din comunitate.*** Acestea pot include sesiuni de formare, diverse webinare sau tribune în Discord privind strategii avansate de joc, acest concept fiind mai mult popular în rândul programatorilor și a celor interesați de crearea jocurilor; tutoriale pentru a deveni streameri pe Twitch, având la bază cadrul normativ al platformei și diverse lifehack-uri pentru a ajuta noii streameri;

2. ***Îmbunătățirea interacțiunii între influenceri și jucători prin evenimente exclusiviste.*** Aceste evenimente pot include sesiuni de joc live – mai ales atunci când sunt turneele esports în diferite țări, turnee dedicate comunității – ar putea fi organizate diverse premii și/sau bonusuri pentru echipele ce vor participa și pentru echipa câștigătoare care vor oferite skin-uri în joc, titluri sau cartonașen exclusive doar pentru jucătorii ce vor fi în cadrul turneele date; sau evenimente „meet-and-greet” virtuale, în care fanii pot vorbi direct cu influenceri și dezvoltatori, Q&A doar că la un nivel mai global, ar putea fi câte un dezvoltator și influencer potrivit țării care reprezintă grupul țintă, în cazul cercetării - CSI. Organizarea de evenimente exclusive pentru influenceri poate contribui la creșterea engagement-ului și poate crea o atmosferă de apropiere între comunitatea de jucători și brandul de gaming.

3. ***Analizarea datelor și feedback-ului comunității pentru îmbunătățirea constantă a jocului.*** Pentru a avea un marketing relațional foarte bine dezvoltat și pentru a menține o relație de lungă durată cu jucătorii și membrii comunității, companiile de gaming ar trebui să investească mai mult în analiza feedback-ului din partea acestora. Ar putea fi create scurte sondaje direct în joc sau organizate direct pe platforme prin cadrul webhook-urilor. De asemenea ar fi posibil de a creat focus grupuri pentru a obține feedback direct în Discord cu un reprezentant al companiilor gaming. Utilizarea unor platforme de analize și sondaje pentru a colecta informații privind experiența jucătorilor poate ajuta echipele de dezvoltare să îmbunătățească jocurile în mod continuu.

Concluzionând, managementul comunității a devenit instrumentul cel mai utilizat de companiile din domeniul gamingul, fiind o strategie de success ce poate interconecta mii și sute de mii de oameni la un lucru comun, cum ar fi să joace împreună. Riot Games, dezvoltatorul a câtorva jocuri - reușește și până în prezent să creeze și să mențină o comunitate globală, utilizând marketingul relational și având ca prin plan interacțiunea dintre jocuri.

MULȚUMIRI

Exprim sincere mulțumiri conducătorului științific Rodica Burbulea, conferențiar universitar, doctor în economie, din cadrul Universității Tehnice a Moldovei, Facultatea Inginerie Economică și Business, Departamentul Teorie Economică și Marketing, pentru sprijinul constant, îndrumarea valoroasă și expertiza oferită pe parcursul elaborării acestei cercetări. Contribuțiile sale au fost esențiale în clarificarea direcției metodologice și în dezvoltarea conținutului științific al lucrării.

Apreciez în mod deosebit profesionalismul, dedicarea și răbdarea demonstrate pe tot parcursul acestui proces.

BIBLIOGRAFIE

1. BURBULEA, Rodica, DOMBROVSCHI, Ina. Abordări contemporane privind comportamentul consumatorilor și modele de investigare a influenței reclamei asupra comportamentului consumatorului. In: *Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration: 4th International Conference*, Ed. 4, 3-4 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: 2021, Ediția 4, Vol.1, pp. 98-102. ISBN 978-9975-3527-1-0.
2. BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Modern visions and approaches of holistic market. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 4, 3-4 noiembrie 2022, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2022, Editia 4, pp. 151-155. ISBN (pdf) 978-9975-45-872-6 (PDF).
3. BURGER-HELMCHEN, T., COHENDET, P. User Communities and Social Software in the Video Game Industry. În: *Long Range Planning*, 2011, 44, pp. 317-343.
4. MEMEȚ, Diana, BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Digital marketing in the light of promoting and strengthening the image on the market. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 5, 2-3 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2023, Ediția 5, pp. 224-228. ISBN (pdf) 978-9975-64-364-1 (PDF).
5. ȘARGU, Lilia. Marketing sustenabil prin fidelizarea clienților. In: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 58-63. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.12 0,5>
6. ȘARGU, Lilia, LUPU, Constantin. Asigurarea proceselor de management prin eficientizarea managementului sistemului informațional. În: *Vector european, revista științifico practică*, Nr 1, 2019, pag 69-76, 0,7 c.a., ISSN 2345-1106, E-ISSN 2587-358X
7. TOOMBS, A., LEE, A., GUO, Z., BULS, J., WESTBROOK, A., CARR, I., WU, Y., LAPETER, M. "We're so much more than the in-game clan": Gaming Experiences and Group Management in Multi-Space Online Communities. În: *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 2022, 6, pp. 1–29.
8. YOUNG, C. Community Management That Works: How to Build and Sustain a Thriving Online Health Community. În: *Journal of Medical Internet Research*, 2012, 15.
9. ZIMMERMAN, J. Computer Game Fan Communities, Community Management, and Structures of Membership. În: *Games and Culture*, 2019, 14, pp. 896–916.
10. DISCORD. *Valorant CSI Official Discord*. <https://discord.gg/valorantru>. (Copyright Riot Games, 2023).
11. TIKTOK. *Riot Games Official TikTok*. <https://www.tiktok.com/@riotgames>. (Copyright Riot Games, 2023)
12. PLAYVALORANT. *Valorant Community News*. <https://playvalorant.com/en-us/news/community/>. (Copyright Riot Games, 2023).
13. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81
14. YOUTUBE. *Riot Games Music Official YouTube Channel*. <https://www.youtube.com/c/riotgamesmusic>. (Copyright Riot Games, 2023).

Rodica BURBULEA, dr., conf.univ.

THE ANCHORING BIAS IN MARKETING

Victoria TRIFAUȚAN

master's student, 2st year

Faculty of Economic Engineering and Business, Technical University of Moldova

victoria.trifautan1@tem.utm.md

ABSTRACT

The anchoring phenomenon is one of the most influential cognitive biases used in marketing to shape consumer perceptions and purchasing decisions. The anchoring principle shows that individuals tend to rely heavily on the first piece of information received—the “anchor”—when evaluating prices, offers, or product attributes. This study analyzes how marketing strategies such as comparative pricing, displayed discounts, premium positioning, and perceived value framing leverage this bias to increase purchase intention and conversion rates. The findings highlight the significant impact of anchoring on consumer behavior and the importance of understanding this mechanism when designing effective communication and marketing strategies.

Keywords: anchoring bias, marketing, consumer behavior, price perception, purchasing decisions, economic psychology, pricing strategies.

INTRODUCTION

The human brain is constantly engaged in interpreting, comparing, and forming judgments, often in situations where information is incomplete or uncertain. To navigate these situations, people tend to rely on simple cues that help them make decisions more quickly. One of the most common patterns observed in this process is the anchoring bias. This bias describes the tendency to focus heavily on the first piece of information received, typically a number, when making a judgment. That initial figure becomes a mental reference point, shaping how we assess what is reasonable, fair, or expected. Whether estimating a product's value, responding to a discount, or making a financial decision, our thinking often remains influenced by that original starting point.

While anchoring affects a wide range of cognitive domains, it is particularly meaningful in economic behavior. In the realm of consumer decision-making, where time is limited and options are abundant, anchors help individuals arrive at conclusions more quickly. However, these shortcuts are not neutral. In pricing strategy, for instance, anchoring can be deliberately manipulated to influence perceptions of value. A common example occurs when an original price is displayed alongside a discounted one, such as “€120, now €80.” Although the product's final cost remains €80, the presence of the higher initial price creates the illusion of savings and increases the offer's perceived attractiveness [2].

This effect is not merely anecdotal. Empirical studies have shown that anchored prices lead to higher purchase intent, greater satisfaction with the transaction, and in some cases, a greater willingness to pay than if the same price had been presented without a comparative reference [3]. Anchoring can override objective evaluation and persist even when individuals are aware of its influence. It operates through two primary mechanisms: automatic processing, which is fast and unconscious, and controlled adjustment, which is slower and more deliberate. However, people often fail to adjust sufficiently from the anchor, leaving their final judgments biased [1].

In digital marketing environments, anchoring becomes even more potent. Online consumers are frequently exposed to dynamic pricing, promotional banners, and limited-time discounts, all of which are fertile ground for anchoring effects. The pace of interaction and the volume of competing stimuli mean that consumers often make snap decisions based on surface-level comparisons. As a result, marketing strategies that embed anchors into the design of user interfaces, whether through crossed-out prices, “before/after” pricing, or comparative product tiers, can substantially alter consumer behavior without altering the product itself [4].

Despite its widespread application, the anchoring bias remains underexamined in real-world marketing research, particularly in digital contexts where behavioral data can be collected and analyzed with high precision. This study aims to investigate the presence and influence of anchoring bias in a controlled e-commerce setting. By comparing consumer responses to a fixed price with and without an anchor, we seek to determine how strongly anchoring affects perceptions of value, fairness, and intent to purchase. Furthermore, we explore whether consumers recognize the bias at work and to what extent it shapes their decisions despite that awareness.

MATERIALS AND METHODS

The aim of this research is to explore how the anchoring bias influences consumer decisions in the context of online promotional offers.

Objectives of the study:

- To analyze how consumers perceive online discounts based on presentation;
- To evaluate how aware consumers are of anchoring bias in their decision-making;
- To identify behavioral differences when products are shown with or without a comparative reference.

Methodology:

a) Informational base: Academic literature in cognitive psychology and consumer behavior.

b) Methods used: A survey was conducted on 30 online shoppers, aged 18 to 55. Each participant was shown two versions of the same product. In one scenario, the product was displayed as being reduced from €120 to €80. In the other, it was simply shown at €80 without any mention of a discount. The goal was to see how this subtle change influenced their perception and likelihood of purchase.

RESULTS AND DISCUSSIONS

Participants were divided into two equal groups. Group A saw a price tag with a discount (€120 reduced to €80), while Group B saw just the final price (€80). Despite being offered the exact same product at the same cost, the groups responded differently.

Group A was more enthusiastic. They rated the deal as better, were more likely to buy the product, and described the offer as “too good to pass.” Group B, in contrast, was more neutral, some even skeptical. The anchor had done its work. It had quietly built a narrative of value.

Table 1. How the presence of an anchor influences consumer perception and decision-making

Group	Average perceived value score (1–5)	Likelihood to purchase (%)	Perceived fairness (%)
A (with anchor)	4.3	80	70
B (no anchor)	3.0	53	40

Source: Created by the author based on survey data

The survey conducted in this study aimed to measure how the presence of a price anchor influences consumer perception, decision-making, and intention to purchase.

Participants in Group A, who viewed the product as discounted from €120 to €80, consistently rated the offer as more attractive and fair compared to those in Group B, who saw only the €80 price. The most notable difference was observed in their purchase intent: 80% of Group A participants indicated a likelihood to buy, compared to only 53% in Group B. This substantial difference reveals the strong influence that the initial price can have, even when the actual product and final price remain unchanged.

These findings affirm that anchoring is more than just a theoretical bias. It is a functional mechanism in consumer decision-making. The presence of a higher reference price reframed the identical €80 as a “good deal,” effectively altering how participants valued the product. Without this reference point, Group B had no contextual framework to enhance or reduce perceived value, resulting in more cautious evaluations.

This suggests that the anchor operates as a form of implicit storytelling. The higher “original” price creates a narrative of savings, exclusivity, or opportunity that makes the offer appear not only financially advantageous but psychologically satisfying. In contrast, the unanchored price lacks narrative weight—it is simply €80, with no context, no contrast, and no urgency.

Importantly, the anchoring effect influenced not only evaluative judgments (e.g., how good the deal seemed) but also behavioral intention (willingness to purchase). This dual impact demonstrates that cognitive biases do not stay abstract, they carry forward into consumer behavior. It also suggests that most participants did not question the authenticity of the discount; rather, they accepted the framed price at face value. This reinforces previous findings that consumers often fail to adjust sufficiently from the anchor, even when the logic behind it is questionable [1].

In summary, the survey results confirm that anchoring is a decisive factor in shaping consumer response. It alters perception, influences intention, and encourages action, even in low-stakes, artificial settings. These findings highlight both the effectiveness and the ethical complexity of using anchoring in digital marketing strategies.

CONCLUSION

The anchoring bias, though often overlooked, plays a consistently influential role in consumer decision-making. The findings of this research confirm that presenting a product with a higher initial price significantly alters the way it is perceived. Even when the final price remains identical, the presence of a reference point creates the impression of a better deal. This effect is not superficial; it impacts both perceived fairness and the likelihood of purchase.

Participants responded more favorably to the anchored condition, interpreting the same price as more attractive when it appeared alongside a higher original value. This outcome reflects a broader pattern observed in consumer behavior: individuals tend to evaluate prices relatively, not absolutely. In this case, the higher reference price functioned as a benchmark, and the discount appeared to represent a gain, even when no objective value was added.

These results underline the importance of understanding how framing techniques shape perception. From a practical standpoint, anchoring bias can influence the outcome of a transaction without altering the product itself. This raises questions about the ethics of pricing strategies and the extent to which consumers are truly making informed decisions.

Moreover, research on digital marketing practices in Moldova highlights how anchoring is reinforced by the design of price communication in online environments. Businesses frequently present discounted prices alongside inflated original values, or frame offers through urgency cues and short-term promotions. These techniques are not random. They are deliberate strategies to influence perceived value [6]. In environments where decisions are made quickly and comparative data is rarely consulted, such framing becomes a silent but powerful tool. As a result, the boundaries between legitimate promotion and manipulative pricing can become increasingly blurred. Some authors argue that digital platforms and businesses alike should take responsibility for how these pricing messages are constructed and presented [7]. Anchoring, while a natural cognitive shortcut, should not be exploited at the cost of consumer trust or market transparency.

Recommendations:

1. For Consumers. Individuals often rely on intuitive judgment when evaluating prices, especially in online environments where information is presented rapidly. To minimise the influence of anchoring, consumers should develop habits of comparative evaluation. This includes checking

price history through browser extensions, reviewing the same product across multiple retailers, and pausing to consider whether the “original price” shown is credible or simply an arbitrary figure. While cognitive biases cannot be eliminated entirely, increased awareness and deliberate action can reduce their influence on behavior.

2. For Businesses and Marketing Professionals. Anchoring is an effective tool, but its use should be guided by long-term strategic thinking rather than short-term manipulation. Companies benefit from employing transparent pricing practices that enhance perceived value without distorting reality. Artificial inflation of original prices to create the illusion of savings may boost conversions temporarily, but it erodes trust over time. Instead, brands should consider using anchors based on actual prior pricing, market benchmarks, or limited-time seasonal adjustments. When applied ethically, anchoring can enhance clarity and support brand integrity.

3. For E-Commerce Platforms and Marketplaces. Digital platforms have an increasingly central role in shaping how consumers interact with pricing information. As such, they are well-positioned to support informed decision-making. Platforms could offer optional tools such as historical pricing trackers, authenticity badges for verified discounts, or short tooltips that educate users on common pricing techniques. While this would not prevent anchoring, it would provide context and promote a more balanced interaction between buyer and seller. This approach aligns with broader efforts toward consumer protection and digital transparency.

ACKNOWLEDGEMENTS

I express my sincere gratitude to my scientific supervisor Rodica Burbulea, Associate Professor, PhD in Economics, from the Technical University of Moldova, Faculty of Economic Engineering and Business, Department of Economic Theory and Marketing, for her constant support, valuable guidance, and expertise offered throughout the development of this research. Her contributions were essential in clarifying the methodological direction and enhancing the scientific content of the work. I deeply appreciate her professionalism, dedication, and patience demonstrated during the entire process.

REFERENCES

1. TVERSKY, A., KAHNEMAN, D. (1974). Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*, 185(4157), 1124–1131.
2. EPLEY, N., GILOVICH, T. (2001). Putting Adjustment Back in the Anchoring and Adjustment Heuristic. *Psychological Science*, 12(5), 391–396.
3. ZONG, Y., GUO, X. (2022). An Experimental Study on Anchoring Effect in Price Judgment.
4. MUSSWEILER, T., STRACK, F. (2000). Considering the Opposite Compensates for Anchoring. *Journal of Personality and Social Psychology*.
5. ENGLISH, B., SODER, K. (2009). Moody Experts: How Mood and Expertise Influence Anchoring.
6. BURBULEA, Rodica, DOMBROVSCHI, Ina. Abordări contemporane privind comportamentul consumatorilor și modele de investigare a influenței reclamei asupra comportamentului consumatorului. In: *Promotion of Social and Economic Values in the Context of European Integration: 4th International Conference*, Ed. 4, 3-4 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: 2021, Ediția 4, Vol.1, pp. 98-102. ISBN 978-9975-3527-1-0.
7. BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Modern visions and approaches of holistic marketi. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 4, 3-4 noiembrie 2022, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2022, Editia 4, pp. 151-155. ISBN (pdf) 978-9975-45-872-6 (PDF).

8. MEMEȚ, Diana, BURBULEA, Rodica, GANGAN, Svetlana. Digital marketing in the light of promoting and strengthening the image on the market. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 5, 2-3 noiembrie 2023, Chișinău. Chișinău: „Tehnica-UTM”, 2023, Ediția 5, pp. 224-228. ISBN (pdf) 978-9975-64-364-1 (PDF).
9. IGNAT, Gabriela, ȘARGU, Lilia, PRIGOREANU, Ioan. Cloud computing technologies and the economic impact of digitalization, EIRP Proceedings, Vol. 17 No. 1 (2022), Galați, România pag. Online ISSN: 2069 – 9344, <https://dp.univ-danubius.ro/index.php/EIRP>
10. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81

Rodica BURBULEA, dr., conf.univ.

ВЛИЯНИЕ НАМЕРЕНИЙ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ ПРИ ПОКУПКЕ МОЛОЧНОЙ ПРОДУКЦИИ

Ангелина КОЛЯДКО

студентка, III курс,

Факультет Экономической Инженерии и Бизнеса, Технический Университет Молдовы

anghelina.coleadco@tem.utm.md

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0005-2825-1260>

Аннотация.

Статья посвящена исследованию факторов, влияющих на формирование потребительских намерений при покупке молочной продукции. На основе теории запланированного поведения анализируются ключевые детерминанты, определяющие выбор потребителя, с акцентом на особенности молдавского рынка. Также рассмотрены практические рекомендации для производителей с целью повышения эффективности маркетинговых стратегий.

Ключевые слова: потребительское поведение, намерения, молочная продукция, поведенческие факторы, маркетинг

JEL: M 31

ВВЕДЕНИЕ.

Понимание намерений потребителей приобретает особое значение в категориях повседневного потребления, таких как молочная продукция. Эта категория характеризуется высокой степенью повторных покупок, устойчивыми привычками и одновременно — восприимчивостью к информационному воздействию со стороны брендов. В Молдове, где молочная отрасль является важным элементом агропромышленного комплекса, изучение поведенческих намерений покупателей позволяет адаптировать маркетинговую стратегию к изменениям спроса.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ОБЗОР.

Намерения потребителей представляют собой ментальную установку, определяющую готовность человека к совершению определенного действия⁹⁸. Согласно теории запланированного поведения, поведение потребителя обусловлено его намерениями, которые формируются на основе: отношение к поведению (например, польза молочной продукции для здоровья), субъективной нормы (социальные ожидания, семейные традиции), воспринимаемого контроля над поведением (доступность и цена продукции)⁹⁹. Восприятие качества и соответствие продукта стандартам являются ключевыми факторами при принятии решения потребителем¹⁰⁰. В случае с молочными продуктами, где безопасность и свежесть играют важнейшую роль, намерение купить напрямую зависит от доверия потребителя к системам управления качеством и прозрачности производственных процессов. Таким образом, воспринимаемое качество становится основным фактором, определяющим удовлетворённость, а удовлетворённость обуславливает намерение потребителя покупать и покупать молочные продукты повторно¹⁰¹. Применительно к молочной продукции, это может означать, что покупатель приобретает определенную марку молока, если он считает ее более натуральной, знает, что близкие тоже ее покупают, может позволить себе такую покупку.

⁹⁸ CHIRIAC, L. (2025). *Comportamentul consumatorului: suport de curs*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 159 p. ISBN 978-9975-64-513-3 Disponibil: <https://repository.utm.md/handle/5014/29923>

⁹⁹ AJZEN, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), pp. 179–211

¹⁰⁰ ȘARGU, Lilia. Sistemul de management al calității. Între teorie și reglementare, Chișinău, USEM, 2022, 282 p

¹⁰¹ ȘARGU, Lilia. Marketing sustenabil prin fidelizarea clienților. In: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 58-63. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.12>

ПРАКТИЧЕСКИЙ ОБЗОР: АНАЛИЗ ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ НАМЕРЕНИЙ НА ПРИМЕРЕ БРЕНДА МОЛОЧНОЙ ПРОДУКЦИИ LATTI.

По данным Национального бюро статистики Молдовы (2023), среднее потребление молочной продукции на душу населения составило около 85 литров в год¹⁰². Однако качественный состав покупок меняется: растёт спрос на органическую, фермерскую и экологически сертифицированную продукцию¹⁰³. Для изучения факторов, влияющих на намерения потребителей, было проведено анкетирование среди респондентов покупателей молочной продукции. В анкету были включены вопросы, направленные на выявление частоты покупок, мотивации, отношения к бренду и факторов выбора. На основе содержания анкеты¹⁰⁴ и теоретических положений о намерениях, для анализа были выбраны следующие четыре наиболее релевантных вопроса:

1. Как часто вы покупаете молочную продукцию?
2. Что стало причиной вашей первой покупки продукции Latti?
3. Какие факторы наиболее важны для вас при выборе молочной продукции?
4. Оцените утверждение: Latti- это бренд, которому я доверяю.

АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ АНКЕТИРОВАНИЯ.

Почти 85% респондентов покупают молочную продукцию как минимум раз в неделю. Это указывает на регулярный спрос и устойчивое покупательское поведение- благоприятную основу для формирования стабильных намерений.

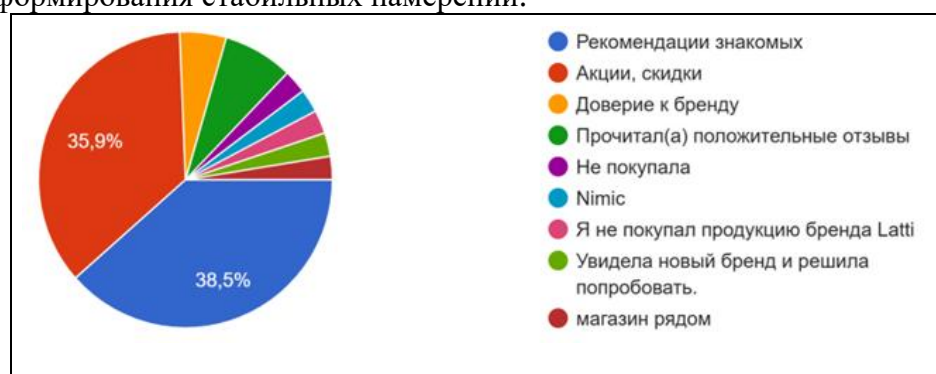

Рисунок 1. Причина первой покупки бренду Latti

Более половины респондентов впервые приобрели продукцию бренда Latti под влияние внешних стимулов (акции и рекомендации). Это говорит о высокой чувствительности к маркетинговым воздействиям и социальному влиянию при формировании намерений.

¹⁰² Национальное бюро статистики Республики Молдова (2023). Статистические данные по потреблению продуктов питания. (дата посещения 30.04.2025). Режим доступа: <https://statistica.gov.md>

¹⁰³ MÎRZA, S., CHIRIAC, L. (2025). The particularities of the behavior and motivation of the consumer of ecological products in the Republic of Moldova. *JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES*, 8(2), pp. 118–136. [https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8\(2\).10](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8(2).10) (дата посещения 12 octombrie 2025). Disponibil: <https://press.utm.md/index.php/jss/article/view/2025-8-2-10>

¹⁰⁴ Результаты анкетного опроса среди потребителей продукции Latti (2025). Разработано автором статьи.

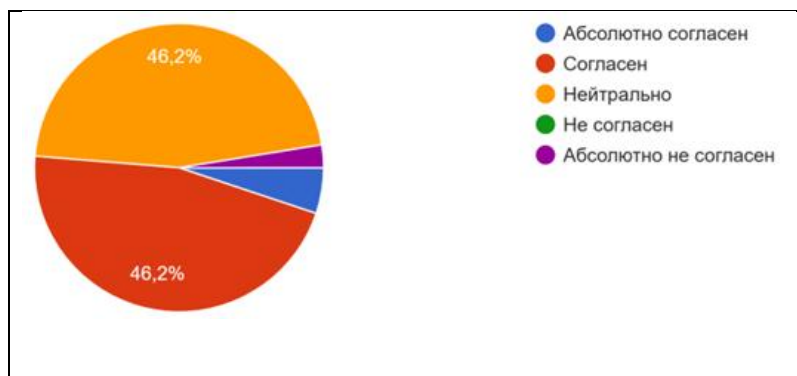

Рисунок 2. Доверие респондентов к бренду Latti

Рациональные и ценностные критерии (качество, вкус, натуральность) являются доминирующими при принятии решений, что подтверждает наличие устойчивых намерений, основанных не только на цене, но и на доверии и восприятии полезности. 46,2 % респондентов выражают согласие к данному утверждению, что показывает довольно высокий уровень доверия к бренду, что усиливает вероятность повторных покупок и укрепляет поведенческое намерение.

Маркетинговые рекомендации для производителей молочной продукции:

1. Развитие доверия к бренду через прозрачность происхождения молока, честную маркировку и сторителлинг о фермерских хозяйствах.
2. Упаковка и позиционирование. Использование визуальных элементов, символизирующих натуральность и локальность.
3. Цифровые коммуникации. Активное взаимодействие в социальных сетях, демонстрация отзывов и рекомендации потребителей.
4. Социальное влияние. Продвижение через лидеров мнений, блогеров, семейные ценности.

ВЫВОД.

Намерения потребителей играют критически важную роль при выборе молочной продукции. Их формирование зависит от комплекса факторов, включающих личные убеждения, социальную норму и маркетинговое воздействие. В условиях молдавского рынка производителям следует опираться на поведенческую аналитику, чтобы соответствовать ожиданиям покупателей и эффективно влиять на их выбор.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. AJZEN, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), pp. 179–211.
2. CHIRIAC, L. (2025). *Comportamentul consumatorului: suport de curs*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 159 p. ISBN 978-9975-64-513-3 Disponibil: <https://repository.utm.md/handle/5014/29923>
3. MÎRZA, S., CHIRIAC, L. (2025). The particularities of the behavior and motivation of the consumer of ecological products in the Republic of Moldova. *JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES*, 8(2), pp. 118–136. [https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8\(2\).10](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8(2).10) (дата посещения 12 octombrie 2025). Disponibil: <https://press.utm.md/index.php/jss/article/view/2025-8-2-10>
4. ȘARGU, Lilia. Marketing sustenabil prin fidelizarea clienților. In: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 58-63. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.12>
5. ȘARGU, Lilia. Sistemul de management al calității. Între teorie și reglementare, Chișinău, USEM, 2022, 282 p

6. Национальное бюро статистики Республики Молдова (2023). Статистические данные по потреблению продуктов питания. (дата посещения 30.04.2025). Режим доступа: <https://statistica.gov.md>
7. Результаты анкетного опроса среди потребителей продукции Latti (2025). Разработано автором статьи.
8. ВАЛЕЕВА Ю., ШАРГУ Л., Методические подходы к управлению конкурентоспособностью образовательной организации на основе повышения качества образовательных услуг, Polish science journal (ISSUE 7, octombrie 2018) - Warsaw: Spzoo."iScience", 2018., pag. 59-65., 0,7 с.а., <https://sciencecentrum.pl/arhiv-zhurnalov/>
9. ШАРГУ, Л., ШАРАФУДИНОВА, Н., ВАЛЕЕВА, Ю.. Управление розничных торговых сетей основано на потребности клиента. In: Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova, 2016, nr. V(1), pp. 52-60. ISSN 2435-1114
10. VALEEVA Y., KALININA M., SARGU L., Kulachinskaya A., ILYASHENKO S. Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81

Рекомендовано

Лилия Кирияк, доцент, к.э.н., ТУМ

КАПИТАЛИЗМ НА ЭМОЦИЯХ: КАК МАРКЕТОЛОГИ ИСПОЛЬЗУЮТ НОСТАЛЬГИЮ И СТРЕСС, ЧТОБЫ ПРОДАВАТЬ?

Анастасия БУКУР

студентка, III курс,

Факультет Экономической Инженерии и Бизнеса,

Технический Университет Молдовы

anastasia.bucur@tem.utm.md

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-3330-8332>

Аннотация.

Современные маркетинговые стратегии всё чаще обращаются к человеческим эмоциям как к ключевому ресурсу формирования потребительского поведения. Исследование посвящено феномену эмоционального капитализма и анализирует, как ностальгия и тревожность используются в качестве инструментов влияния на выбор потребителя. На основе актуальных исследований и примеров из практики показано, что эмоциональные триггеры становятся основой для построения устойчивой связи с брендом и повышения его конкурентоспособности. Отдельное внимание уделяется этическим аспектам эмоционального воздействия и возможным рискам манипуляции. Работа предлагает всесторонний взгляд на роль эмоций в маркетинге и их значимость в формировании современной потребительской культуры, позволяя выявить, как эмоциональные триггеры становятся инструментами коммерческого успеха.

Ключевые слова: потребительское поведение, психологические триггеры, тревожность.

JEL: M 31

ВВЕДЕНИЕ.

В эпоху высокопроизводительного общества, где выбор товаров становится практически безграничным, эмоции становятся важнейшей валютой в коммуникации между брендом и потребителем. Люди покупают не только продукт, но и чувства, которые он вызывает. В условиях эмоционального перенасыщения, тревожности и стремления к устойчивости, маркетологи всё чаще обращаются к ностальгии и стрессу как к мощным эмоциональным триггерам.

Ностальгия — это не просто воспоминание о прошлом, а способ создать ощущение безопасности, стабильности и принадлежности. Именно поэтому в маркетинге набирают популярность ретро-дизайн, возрождение старых слоганов, ребрендинг с отсылкой к 80–90-м годам. В то же время, стресс и тревожность современного потребителя используются как основа для формирования чувства срочности, FOMO (страх упущенной возможности) и усиленной необходимости «защитить себя и близких». Эти эмоции становятся инструментами стимулирования спроса в различных сферах.

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ МАРКЕТИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ ВОЗДЕЙСТВИЯ НА ПОТРЕБИТЕЛЯ.

Современный маркетинг всё чаще опирается на эмоциональное восприятие, а не на рациональные аргументы. Согласно Ф. Котлеру, в условиях насыщенного рынка и высокой конкуренции бренды, способные установить эмоциональную связь с потребителем, получают устойчивое преимущество [3]. Появление концепции нейромаркетинга и развитие поведенческой экономики усилили интерес к исследованию подсознательных реакций и эмоциональных триггеров, влияющих на покупательское поведение. Молчанов Н. подчёркивает, что поведение потребителей всё чаще определяется не объективной ценностью товара, а субъективным ощущением: «мы покупаем не предмет, а историю, которую он рассказывает» [8]. В этом контексте эмоциональный маркетинг становится инструментом не

только стимулирования продаж, но и формирования идентичности, принадлежности и даже утешения в нестабильном мире. Эмоции могут выступать как катализатор принятия решений. Исследования показывают, что эмоциональные импульсы нередко перехватывают контроль у когнитивных процессов: потребитель может осознавать иррациональность своей покупки, но оправдывает её постфактум [1]. Особенно сильное влияние оказывают такие чувства, как ностальгия и тревожность, активно используемые маркетологами для усиления воздействия рекламы.

НОСТАЛЬГИЯ КАК МАРКЕТИНГОВЫЙ ИНСТРУМЕНТ.

Ностальгия — это мощный эмоциональный триггер, вызывающий у потребителя ощущение уюта, безопасности и принадлежности. В маркетинговом контексте она используется для создания ассоциаций с «золотым прошлым», повышая уровень доверия и лояльности к бренду. Как отмечает В.Н. Наумов, ностальгические переживания способствуют восстановлению психологического комфорта, особенно в периоды неопределённости [9]. Использование визуальных и вербальных элементов, отсылающих к прошлому, помогает компаниям выстраивать эмоциональную связь с потребителем. Это особенно эффективно в отношении поколений, чьё детство или молодость связаны с определёнными культурными символами, потребитель XXI века не просто покупает товар — он ищет ощущение [4,5]. Примеры успешного применения ностальгического подхода представлены в Таб. 1.

Такие стратегии не только увеличивают продажи, но и укрепляют бренд как носитель эмоционального опыта. Kantar в своём исследовании отмечает, что использование ностальгии в рекламе повышает её привлекательность на 15 пунктов и усиливает эмоциональную связь с аудиторией на 9 пунктов [6]. В условиях постоянных социальных и технологических изменений обращение к прошлому становится формой адаптации.

Таблица 1. Применение ностальгического маркетинга: успешные кейсы [6]

БРЕНД	СТРАТЕГИЯ	ЦЕЛЕВАЯ ЭМОЦИЯ	КОММЕНТАРИЙ
Coca-Cola	Ретро-дизайн бутылок и новогодние кампании	Ностальгия по детству, праздникам	Возвращение к «классическим» ценностям и стабильности
Nintendo	Возрождение ретро-консолей	Радость и игровая ностальгия	Вызов воспоминаний у поколения 80-х и 90-х
Polaroid	Аналоговая эстетика в цифровом мире	Уют, комфорт, винтаж	Противопоставление цифровой эпохе
LEGO	Переиздание старых коллекций	Связь поколений	Вовлечение как взрослых, так и их детей через общее прошлое
Stranger Things	Эстетика 80-х в сериале и фирменных товарах	Культурная идентичность	Использование узнаваемых символов эпохи для вовлечения аудитории

Ностальгия в современном маркетинге функционирует как эмоциональный якорь, позволяющий потребителю ощутить стабильность и комфорт в условиях такой реальности.

МАРКЕТИНГ ТРЕВОЖНОСТИ: СТРЕСС КАК ДВИГАТЕЛЬ ПОТРЕБЛЕНИЯ.

Эмоциональный капитализм активно использует не только ностальгию, но и стрессовые переживания потребителей, особенно тревожность и страх, как триггеры для стимулирования спроса. В условиях неопределённости, высокой информационной нагрузки и постоянных

социальных изменений маркетинг обращается к инстинктивным реакциям потребителя, подталкивая его к немедленному действию.

Одним из наиболее распространённых приёмов является стратегия FOMO (Fear of Missing Out) — страха упустить возможность. Она реализуется через ограниченные по времени предложения, акцент на дефиците или уникальности товара, подчёркивание социального давления: «успей первым», «все уже купили», «осталось всего 2 штуки». Исследования показывают, что такие сообщения активизируют зоны мозга, связанные с тревожностью и импульсивным принятием решений [8,9].

Рост спроса сопровождался активным продвижением таких товаров в тревожном, «предупреждающем» тоне: «защитите своих близких», «не рискуйте». Это типичная иллюстрация того, как маркетологи апеллируют к глубинным эмоциональным состояниям в целях стимулирования поведения потребителя. Подобный подход лежит на грани этической приемлемости, поскольку усиливает тревожные состояния ради коммерческой выгоды.

ЭТИЧЕСКИЕ ДИЛЕММЫ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГА. Использование эмоций в маркетинге вызывает вопросы этики, особенно в контексте уязвимых состояний потребителя. Обращение к ностальгии может создавать иллюзию идеализированного прошлого, отвлекая внимание от реальных качеств продукта. Более острые споры вызывает маркетинг, основанный на тревожности. Использование страха и давления в рекламе может подрывать доверие потребителей и усиливать их психологическую уязвимость [3].

Особое место занимает стратегия FOMO — страх упущенной выгоды. Такая тактика усиливает социальное напряжение, особенно среди молодёжи, склонной к эмоциональным импульсивным решениям. Котлер в свою очередь подчёркивает: устойчивое будущее брендов возможно только через подлинную эмпатию, а не манипуляцию эмоциями ради прибыли [4]. Таким образом, эмоции играют ключевую роль в когнитивных процессах и определяют глубину и продолжительность реакции на маркетинговое сообщение. В частности, эмоциональное состояние влияет на внимание, интерпретацию и запоминание информации, а также на принятие решений в условиях неопределённости или риска [2]. Эмоции действуют как фильтр восприятия, способствуя либо укреплению лояльности к бренду, либо, напротив, отторжению при негативном опыте [7]. Это подтверждает важность этического подхода к эмоциональному воздействию — использование страха или ностальгии должно опираться на доверие, а не на манипуляцию.

ВЫВОДЫ.

Современный маркетинг всё чаще работает не с товарами, а с состояниями — воспоминаниями, тревогами, желаниями принадлежать. Ностальгия возвращает потребителя в эмоционально безопасное прошлое, а стресс — делает его уязвимым и подталкивает к импульсивным покупкам. В эпоху информационного переизбытка такие механизмы оказываются особенно эффективными. Однако их применение требует тонкого баланса: между вовлечением и манипуляцией, между эмпатией и эксплуатацией эмоций. В будущем ключевым фактором устойчивости брендов станет не только способность вызывать эмоциональный отклик, но и умение выстраивать доверительные, этические отношения с потребителями. Понимание этих границ становится не только этической, но и стратегической задачей для брендов, стремящихся к долговременному доверию и устойчивости, поскольку эмоции должны служить не средством давления, а мостом для осознанного взаимодействия между бизнесом и обществом.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. BLACKWELL, R., MINIARD, P., ENGEL, J. (2005). *Consumer Behavior*. 10th ed. South-Western College Pub. Mason, OH, SUA, 774 p.
2. CHIRIAC, L. (2025). *Comportamentul consumatorului: suport de curs*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 159 p. ISBN 978-9975-64-513-3 Disponibil: <https://repository.utm.md/handle/5014/29923>
3. KOTLER, P., ARMSTRONG, G. (2020). *Principles of Marketing*, 18th ed.; Pearson Education: Harlow, Anglia, 731 p.
4. KOTLER, P., KARTAJAYA, H., SETIAWAN, I. (2010). *Marketing 3.0: From Products to Customers to the Human Spirit*; John Wiley & Sons: Hoboken, NJ, SUA, 208 p.
5. MÎRZA, S., CHIRIAC, L. (2025). The particularities of the behavior and motivation of the consumer of ecological products in the Republic of Moldova. *JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES*, 8(2), pp. 118–136. [https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8\(2\).10](https://doi.org/10.52326/jss.utm.2025.8(2).10) [accesat: 12 octombrie 2025]. Disponibil: <https://press.utm.md/index.php/jss/article/view/2025-8-2-10>
6. SKHVEDIANI, Anghi, PLOTNIKOV, Alexander, Ivanov, Alexey, ȘARGU, Lilia. Development of methodology for assessing effectiveness of online store promotion tools. În: *Global Challenges of Digital Transformation of Marketsth*, New York, SUA, 2021, pag. 533–548, ISBN 978-153619864-5
7. *Take me back: The power of nostalgia in advertising*. [accesat: 12 octombrie 2025]. Disponibil: <https://www.kantar.com/uki/inspiration/advertising-media/take-me-back-the-power-of-nostalgia-in-advertising>.
8. VALEEVA Yulia, KALININA Marina, SARGU Lilia, KULACHINSKAYA Anastasia, ILYASHENKO Svetlana Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81
9. БОГДАНОВА, С. (2024). *Маркетинг: Курс лекций*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 96 p. ISBN 978-9975-64-494-5
10. МОЛЧАНОВ, Н. (2021). *Человек покупающий и продающий*.; Издательство: Эксмо Москва, 400 с. ISBN: 978-5-04-114242-1
11. НАУМОВ, В. (2020). *Поведение потребителя*. ИНФРА-М: Москва, Россия, 343 с.
12. ВАЛЕЕВА Юлия, Шаргу Лилия, Методические подходы к управлению конкурентоспособностью образовательной организации на основе повышения качества образовательных услуг, *Polish science journal (ISSUE 7, octombrie 2018)* - Warsaw: Spzoo."iScience", 2018., pag. 59-65., 0,7 с.а., <https://sciencecentrum.pl/arhiv-zhurnalov/>
13. ШАРГУ, Лилия, ШАРАФУДИНОВА, Наталия, ВАЛЕЕВА, Юлия. Управление розничных торговых сетей основано на потребности клиента. In: *Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova*, 2016, nr. V(1), pp. 52-60. ISSN 2435-1114

Рекомендовано
Лилия Кирияк, доцент, к.э.н., ТУМ

РОЛЬ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГА В ПРОДВИЖЕНИИ ОБРАЗА ЖИЗНИ

Татьяна КУЙЖУКЛУ

студентка, III курс

Факультет Экономической Инженерии и Бизнеса, Технический Университет Молдовы

tatiana.cuijuclu@tem.utm.md

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0001-7252-3981>

Аннотация

В статье рассматривается понятие «стиль жизни» и его влияние на социальные структуры и потребительские предпочтения. Важность этого понятия заключается в его связи с социальными, культурными и экономическими факторами, а также в том, как стиль жизни служит инструментом выражения социальной идентичности и укрепления положения в обществе. В статье также освещается роль цифрового маркетинга и интернет-технологий в продвижении образа жизни и брендов территорий, а также в формировании конкурентоспособности мест. Работа подчеркивает важность культурных и информационных факторов в процессе формирования и поддержания социального положения в условиях современной глобализации и цифровизации.

Ключевые слова: стиль жизни, потребление, цифровой маркетинг

JEL: M 31

ВВЕДЕНИЕ.

Понятие «стиль жизни» в последние десятилетия приобрело особую значимость как в научных, так и в прикладных исследованиях. В условиях стремительных изменений социально-экономической реальности, технологической трансформации и цифровизации общества стиль жизни перестаёт быть лишь частной характеристикой индивида. Он становится важным индикатором культурных, социальных и потребительских тенденций, отражающим не только личные предпочтения, но и структуру социальных отношений, экономические условия, доступ к информации и уровень цифровой интеграции.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ.

Анализ стиля жизни позволяет выявить не только индивидуальные траектории поведения, но и более широкие закономерности, характерные для конкретных социальных групп, территорий или эпох.

Особенно важным становится понимание того, как стиль жизни формируется под влиянием социального статуса, культурного капитала, информационной среды и общественных институтов. В этом контексте идеи классиков социологии — Т. Веблена, М. Вебера, П. Бурдьё, Ж. Бодрийяра — приобретают новое звучание и актуальность. Современные реалии требуют пересмотра и расширения трактовки понятия «стиль жизни».

РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЯ.

Цифровые технологии, онлайн-коммуникации, маркетинг территорий и символическое потребление всё чаще становятся ключевыми факторами, определяющими образ жизни людей [2]. Именно в этом контексте данная работа ставит своей целью рассмотрение понятия «стиль жизни», опираясь на теоретические подходы классической и современной социологии, а также на прикладные аспекты, связанные с информационным развитием территорий и трансформацией потребительских практик.

Стиль жизни — это совокупность устойчивых моделей поведения, ценностей, привычек, предпочтений и способов организации жизни, которые определяют повседневную

деятельность человека или группы людей [1]. Он включает в себя не только внешний образ жизни, но и внутренние установки, которые отражаются в выборе деятельности, отношений, питания, отдыха, работы, досуга и прочих аспектов существования. Стиль жизни можно рассматривать как индивидуальный или коллективный феномен, который формируется на основе социальных, культурных, экономических и психологических факторов. Он выражает определённые мировоззренческие ориентиры, степень адаптации к социальным и культурным условиям, а также предпочтение определённых практик и повседневных привычек, таких как здоровье, отдых, работа, отношение к деньгам и жизни в целом [3].

«Стиль жизни» — сложное и многокомпонентное понятие, сама суть которого определяется через его составляющие, структура и различные характеристики потребления, уровень и качество образования, культурные и досуговые практики, а также принадлежность к определённой социальной группе или классу [4]. Социологические теории социального класса утверждают, что стиль жизни тесно связан с положением человека в социальной иерархии. Эти теории акцентируют внимание на том, как экономические условия и распределение ресурсов влияют на выборы людей в плане потребительских привычек, досуга, образования и других аспектов жизни. Социологические теории стиля жизни предлагают различные подходы к пониманию и анализу того, как индивидуальные и групповые практики, предпочтения и поведение формируются в контексте более широких социальных процессов. Эти теории учитывают влияние социального окружения, экономических и культурных факторов на повседневную жизнь людей, а также определяют, как стиль жизни может служить выражением социальной идентичности и социальной стратификации.

Современные подходы к пониманию стиля жизни акцентируют внимание на комплексности этого феномена, включающего повседневные практики, ценности, предпочтения и символические формы потребления. В контексте цифровизации важным аспектом становится влияние медиа и технологий на формирование повседневности и потребительского поведения. Так, продвижение имиджа территорий через цифровой маркетинг не только способствует привлечению инвестиций, туристов и человеческого капитала, но и формирует новые формы коллективного стиля жизни, связанные с качеством среды, уровнем доступности информации и привлекательностью городской инфраструктуры [2]. Использование цифрового маркетинга на уровне локальных сообществ можно рассматривать как инструмент, напрямую влияющий на стандарты жизни населения. Это проявляется в улучшении информационного обмена, формировании позитивного образа местности и создании благоприятных условий для жизни и работы, что в свою очередь влияет на стили потребления, досуга и трудовой деятельности [2].

ВЫВОДЫ.

Таким образом, стиль жизни представляет собой важную социальную категорию, оказывающую влияние на повседневное поведение и восприятие общества. Он формируется под воздействием экономических, культурных и социальных факторов, а также активно выражает социальный статус и идентичность. В современном мире цифровые технологии и интернет-маркетинг играют ключевую роль в формировании привлекательного имиджа как отдельных личностей, так и территориальных брендов. Учет стиля жизни и культурного капитала позволяет эффективно адаптировать подходы к продвижению мест и ресурсов, создавая устойчивые конкурентные преимущества и социальные связи.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. CHIRIAC, L. (2025). *Comportamentul consumatorului: suport de curs*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 159 p. ISBN 978-9975-64-513-3 Disponibil: <https://repository.utm.md/handle/5014/29923>

2. CHIRIAC, L. (2024). Digital marketing as a possibility to promote localities. In: *IV International scientific and practical Conference „Development of Territorial Communities: Legal, Economic and Social Aspects”* 9 December 2024. Mykolaiv National Agrarian University (Ukraine). pp. 270-273. ISBN 978-617-7149-84-1 [accessed: 10 september 2025]. online: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20346/1/rtg-2024-270-273.pdf>
3. CHIRIAC, L. (2014). Stilul de viață al consumatorilor în contextul globalizării economice. În: *Marketing, Comerț, Merceologie: evoluții și tendințe în condițiile globalizării economice*. Conferința națională cu participare internațională. pp. 132-142. ISBN 978-9975-75-737-9
4. SKHVEDIANI, Anghi, PLOTNIKOV, Alexander, Ivanov, Alexey, ȘARGU, Lilia. Development of methodology for assessing effectiveness of online store promotion tools. În: *Global Challenges of Digital Transformation of Marketsth*, New York, SUA, 2021, pag. 533–548, ISBN 978-153619864-5
5. VALEEVA Yulia, KALININA Marina, SARGU Lilia, KULACHINSKAYA Anastasia, ILYASHENKO Svetlana Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81
6. ГОРБАНЬ Е. С. (2013). Обзор социологических теорий и интерпритация понятия «стиль жизни»: от классового общества до постмодерна” *Экономическая социология*. Т. 14. № 3.
7. ВАЛЕЕВА Юлия, ШАРГУ Лилия, Методические подходы к управлению конкурентоспособностью образовательной организации на основе повышения качества образовательных услуг, *Polish science journal (ISSUE 7, octombrie 2018)* - Warsaw: Spzoo."iScience", 2018., pag. 59-65., 0,7 с.а., <https://sciencecentrum.pl/arhiv-zhurnalov/> , ISBN 978-83-949403-4-8

*Рекомендовано
Лилия Кирияк, доцент, к.э.н., ТУМ*

ВЛИЯНИЕ СНИЖЕНИЯ ЦЕН НА РЕШЕНИЯ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ О ПОКУПКЕ

Ирина МАЕВСКАЯ

студентка, III курс,

Факультет Экономической Инженерии и Бизнеса,

Технический Университет Молдовы

irina.maevscaia@tem.utm.md

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0003-0456-3337>

Аннотация.

В данной статье рассматривается влияние ценовых стратегий, в частности снижения цен, на поведение потребителей и их решения о покупке. В статье исследуется влияние ценовой политики и рекламных акций на поведение потребителей. Особое внимание уделяется восприятию цены, роли скидок и эффекту срочности в процессе принятия решения о покупке. Подчеркивается, что ценовая чувствительность выше у потребителей с низким доходом, что делает такие стратегии особенно эффективными в их сегменте. Также анализируются риски частого использования скидок и их влияние на ценность бренда в долгосрочной перспективе.

Ключевые слова: маркетинг, ценовая чувствительность, ценообразование.

JEL: M 31

ВВЕДЕНИЕ.

В современном мире, где потребительский рынок развивается с высокой скоростью, понимание поведения потребителей становится особенно важным. Одним из ключевых факторов, влияющих на потребительский выбор, является цена. Она играет решающую роль при сравнении аналогичных товаров и услуг, формируя предпочтения и решения покупателей. Компании, стремясь сохранить конкурентоспособность, все чаще обращаются к изучению ценовой чувствительности своей целевой аудитории. Это позволяет не только разрабатывать эффективные стратегии ценообразования, но и прогнозировать спрос, адаптироваться к изменениям рыночной конъюнктуры и повышать уровень лояльности клиентов.

Интерес к данной теме начал активно развиваться в начале XX века, особенно в 1920–1930-х годах, когда появилось массовое потребление и усилился интерес к маркетинговым стратегиям. С тех пор влияние цен на поведение потребителей стало объектом глубоких исследований в области экономики, психологии и маркетинга. Актуальность темы обусловлена постоянным ростом конкуренции, инфляционными колебаниями и изменяющимся уровнем покупательной способности населения. Поэтому изучение того, как цена влияет на потребительские решения, остаётся важной задачей как для бизнеса, так и для научного сообщества. Конкурентной экономической системе для развития и роста предприятия важна информация о поведении потребителей: Как, Почему, Где и Что он покупает. Современный маркетолог также должен знать: кто является их потребителем, по каким причинам потребители выбирают те или иные товары.

ЦЕНОВАЯ ПОЛИТИКА.

Исторически цена всегда была основным фактором, определяющим выбор покупателя. Это положение до сих пор справедливо в бедных странах среди неимущих групп населения применительно к продуктам типа товаров широкого потребления. Однако в последние десятилетия на покупательском выборе относительно сильнее стали сказываться неценовые факторы, такие, как стимулирование сбыта, организация распределения товара и услуг для

клиентов [6].

При разработке ценовой стратегии важную роль играет вопрос о представлении цены покупателю. Проблема заключается в представлении цены таким образом, чтобы она воспринималась покупателями с выгодой для продавца. Связь между ценой и поведением потребителя определяется, прежде всего, восприятием ценности товара как общего уровня удовлетворения от его использования. [2]. Успех любой фирмы зависит, прежде всего, от потребителя, от того, захочет ли он что-нибудь купить и оплатить покупку. Потребители, зная о цене товара, формируют свое отношение, руководствуясь впечатлениями, складывающимися на основе восприятия информации о характеристиках марки, его свойствах и преимуществах [1,4].

Восприятие цены зависит от многих факторов [4]. Факторы, влияющие на восприятие цены представлены на рисунке 1.

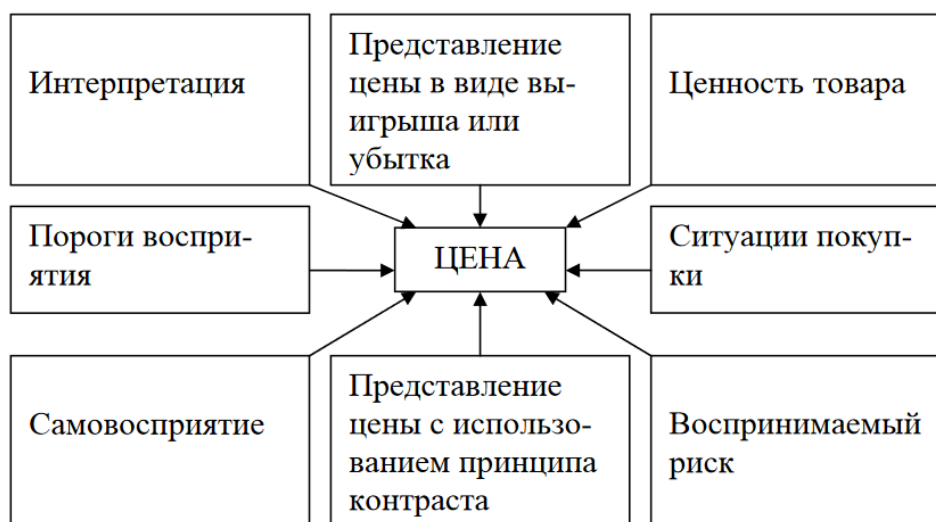

Рисунок 1. Факторы, влияющие на восприятие цены

Источник: составлен автором на основе [4].

1. *Интерпретация стимулов потребителями.* Потребители замечают и интерпретируют те стимулы, которые для них новы, интересны или могут способствовать удовлетворению их потребностей и желаний [1].

2. *Пороги восприятия интенсивности стимулов потребителями.* Психофизики выявили пороги восприятия интенсивности стимулов. Согласно закону М. Вебера, чем сильнее исходный раздражитель, тем больше должна быть величина изменения, чтобы его заметили. Этот закон можно применить как в случае установления скидок для стимулирования продаж, так и тогда, когда необходимо, чтобы изменение (увеличение) цены не было замечено покупателем (уменьшают упаковку одновременно с незаметным снижением цены, чтобы покупатель не обратил на это внимания) [5].

3. *Принцип контраста.* В человеческом восприятии важную роль играет контраст. Ощущение разницы между двумя предметами, представленными подряд. Если 2-ой предмет явно отличен от 1-го, то различие между предметами увеличивается. Кроме того, важна последовательность, в которой представляются предметы. Обычно люди приписывают больший «вес» тем предметам, которые они увидели первыми в ряду [2,4].

4. *Представление цены в виде выигрыша/убытка.* Ценовые различия одинаковых товаров должны представлены как скидки по сравнению с более высокой ценой, а не как доплаты по сравнению с низкой ценой.

5. *Ситуация покупки.* Существуют ситуации, когда цена не имеет значения для покупателя [4].

6. *Самовосприятие (самооценка) потребителя.* Еще один аспект процесса восприятия, который следует учитывать при разработке ценовой стратегии, – это самовосприятие (самооценка) потребителям. Товары помогают потребителям в определении самооценки и их социальных качеств. Цена будет восприниматься более приемлемой для конкретных сегментов рынка, если она будет восприниматься целевым потребителем соответственно его самооценке и его идеальному представлению о себе. Различные уровни самооценки связаны с различиями в поведении потребителей [1,2].

7. *Воспринимаемый риск.* Выделяют следующие типы воспринимаемого риска:

- ✓ функциональный риск, связанный с качеством товара;
- ✓ финансовый риск, связанный с возможностью потери денег;
- ✓ физический риск, связанный с вредом, который может быть причинен потребителю в случае покупки;
- ✓ психологический риск, связанный с нанесением ущерба самооценке покупателя;
- ✓ социальный риск, связанный с неодобрением окружающими покупки [4].

8. *Ценность товара.* Предприятия, осуществляющие ценообразование, основанное на восприятии ценности товара, должны последовательно осуществлять нововведения, предлагая потребителям ценности, превосходящие ценности товаров-конкурентов. Предприятию следует приспосабливать свой товар к целевой группе потребителей путем изменения цен [2].

9. *Направления изменения цен.* С целью привлечения и удержания потребителей используют дифференциацию цен, когда на один и тот же товар устанавливается разная цена в зависимости от типа потребителей, мотивов, времени и места покупки. Для поддержания интереса потребителей используют всевозможные скидки, дисконтные программы.

Использование психологических аспектов ценообразования в рамках следующих стратегий:

- a) неокругленных цен - при установлении цены на товар используют цены, оканчивающиеся цифрой 9 или 7;
- b) престижных цен, предусматривающая продажу товаров по высоким ценам и рассчитанная на сегменты рынка, которые обращают особое внимание на качество товара и торговую марку;
- c) стабильных предусматривает продажу товаров по неизменным ценам в течение длительного периода времени. Психологический характер данной стратегии проявляется в том, что её применение стимулирует привыкание потребителя к стабильным ценам;
- d) гибких цен позволяет учитывать психологию потребителя в случае предоставления скидок определенным группам- адресных покупателей;
- e) психология препарирования цен, которая применяется при формировании комплексных наборов, например, в товаре выделяется базовый элемент, а затем к нему добавляются дополнительные элементы и характеристики, причем потребитель вправе сам выбирать этот набор [2,4,5].

ВИДЫ РЕКЛАМНЫХ АКЦИЙ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ПОВЕДЕНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ.

Рекламные акции можно разделить на несколько категорий, каждая из которых по-разному влияет на поведение потребителей. Скидки являются наиболее распространенными и часто воспринимаются как признак ценности. Потребителей привлекают товары по сниженным ценам, что заставляет их покупать больше, чем они обычно делают.

Специальные предложения, такие как акции "купи один раз и получи один раз бесплатно",

стимулируют не только импульсивные покупки, но и восприятие ценности, заставляя потребителей думать, что они экономят деньги. Эти стратегии может вызвать чувство удовлетворения и самореализации, что приведет к позитивному впечатлению от покупок. Недавнее исследование показало, что 65% потребителей с большей вероятностью купят товар, когда получают скидку, и этот процент увеличивается до 75% среди людей в возрасте от 18 до 30 лет [3].

Влияние снижения цен на решения о покупке по возрастным группам представлены на рисунке 2.

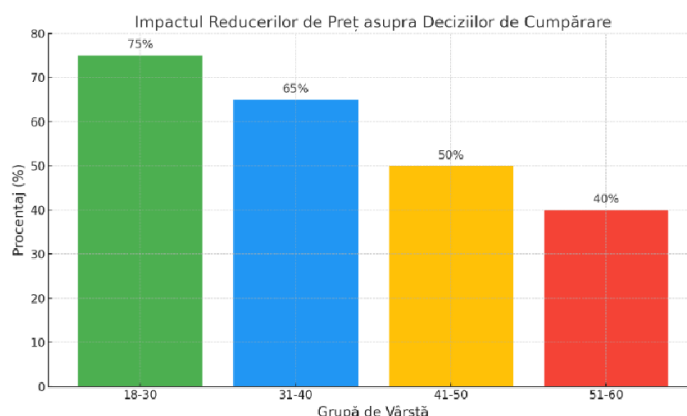

Рисунок 2. Влияние снижения цен на решения о покупке

Источник: составлен автором на основе [3]

Этот график подчеркивает важность ценовых скидок для привлечения потребителей, особенно среди молодежи, и предполагает, что маркетинговые стратегии, ориентированные на эти предложения, могут быть более эффективными среди более молодых возрастных сегментов [3].

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ СКИДОК И РЕКЛАМНЫХ АКЦИЙ.

Скидки и рекламные акции часто приводят к немедленному росту потребительского интереса и покупательского поведения. Покупателей, как правило, привлекает перспектива сэкономить деньги, что может спровоцировать импульсивные покупки и увеличить общий объем продаж за короткий период. Розничные продавцы часто сталкиваются с резким увеличением количества посетителей и онлайн-посещений, поскольку потребители стремятся воспользоваться предложениями, которые действуют в течение ограниченного времени [3]. Ощущение срочности, создаваемое рекламными акциями с ограниченным сроком действия, может побудить потребителей действовать быстро, чтобы ничего не упустить. Такая срочность может привести к импульсивным покупкам без надлежащего оценки потребностей. Рекламные акции также могут вызывать тревогу потери; потребители боятся упустить ценное предложение, которое мотивирует их к покупке [1]. Еще одним важным психологическим аспектом является эффект "fomo" (боязнь что-то упустить), который усиливается при ограниченном количестве рекламных акций. Это явление может создавать социальное давление, когда потребители чувствуют себя вынужденными участвовать в предложении из-за боязни отстать от других [4]. Кроме того, рекламные стратегии могут повысить узнаваемость бренда среди потенциальных покупателей. Когда скидки рекламируются на видном месте, они могут привлечь новых потребителей, которые, возможно, ранее не обращали внимания на бренд или продукт. Это первоначальное знакомство может привести к пробным покупкам, которые в долгосрочной перспективе

могут превратить случайных покупателей в постоянных клиентов [3]. Однако краткосрочное воздействие скидок также может привести к снижению ценности бренда. Частые рекламные акции могут привести к тому, что потребители будут ожидать распродаж и откладывать покупки до получения скидки, что потенциально может нанести ущерб долгосрочной ценовой стратегии бренда. В результате, хотя скидки могут стимулировать краткосрочные продажи, они также могут усложнить восприятие потребителями ценности и привлекательности бренда [3].

ВЫВОДЫ.

На основе изученной литературы можно сделать вывод, что ценовая политика и рекламные акции являются важными инструментами влияния на потребительское поведение. Психологические аспекты восприятия цены, такие как эффект контраста, срочности и страха упущенной выгоды, значительно усиливают эффект от маркетинговых акций. Особенно эффективно такие методы воздействуют на потребителей с низким уровнем дохода, для которых даже незначительное снижение цены имеет большое значение. Вместе с тем, частое использование скидок может негативно повлиять на восприятие бренда и ожидания покупателей. Поэтому компаниям важно разрабатывать сбалансированные стратегии ценообразования, ориентированные на долгосрочное формирование лояльности и ценности бренда.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. CHIRIAC, L. (2025). *Comportamentul consumatorului: suport de curs*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 2025, 159 p. ISBN 978-9975-64-513-33 Disponibil: <https://repository.utm.md/handle/5014/29923>
2. COJUHARI A., MUNTEANU T., CHILDESCU V., CUPCEA V. (2013). *Teorie economică (aplicații practice)*. Chișinău: Tehnica-UTM, 94 c.
3. BURBULEA R., ȘARGU L., Îndrumar pentru seminare și lucrul individual la Marketing Internațional, Chișinău, USEM, editura Adrilang, 2015, 83 p. ISBN 978-9975-3105-1-2
4. Unlocking Consumer Behavior: The Powerful Influence of Discounts and Promotions. [Online]. available: <https://accountingforeveryone.com/unlocking-consumer-behavior-powerful-influence-discounts-promotions/>
5. БЕЛЯВЦЕВ М.И., ИВАНЕНКО Л.М. (2008). *Поведение потребителей*. Учеб. пособие. Донецк, 302 с. [Online]. Available: [М.И. Белявцев, Л.М. Иваненко ПОВЕДЕНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ.pdf](#)
6. БОГДАНОВА, С. (2024). *Маркетинг: Курс лекций*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 96 p. ISBN 978-9975-64-494-5
7. КОТЛЕР, Ф. (2007). *Основы маркетинга Краткий курс*. Пер с англ. М., Издат. дом "Вильямс", 656 с. ISBN 978-5-8459-0376-1 Available: https://htbiblio.yolasite.com/resources/12.11.15/Kotler_kratkiy_2007.pdf
8. Yulia VALEEVA, Marina KALININA, Lilia SARGU, Anastasia KULACHINSKAYA, Svetlana ILYASHENKO Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81
9. ШАРГУ, Лилия, ШАРАФУДИНОВА, Наталия, ВАЛЕЕВА, Юлия. Управление розничных торговых сетей основано на потребности клиента. In: *Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova*, 2016, nr. V(1), pp. 52-60. ISSN 2435-1114

Рекомендовано
Лилия Кирияк, доцент, к.э.н., ТУМ

ВЛИЯНИЕ ПРОЦЕССА ВОСПРИЯТИЯ НА ПОВЕДЕНИЕ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ

Никита ДРАБ

студент, III курс,

Факультет Экономической Инженерии и Бизнеса

Технический Университет

nichita.drab@tem.utm.md

ORCID iD <https://orcid.org/0009-0005-4071-7676>

Аннотация.

В условиях насыщенности рынка и высокой конкуренции внутри него, понимание принципов восприятия потребителей становится важнейшим фактором при формировании эффективных маркетинговых стратегий. Целью данного исследования является изучение влияния восприятия на поведение потребителей и то, как восприятие используется маркетологами для того, чтобы привлечь внимание потребителей, сформировать положительное образ бренда и побудить к их приобретению. Также в статье с разных сторон рассматриваются теоретические аспекты процесса восприятия в контексте поведения потребителя, анализируются основные характеристики, этапы процесса восприятия и факторы, влияющие на него. Для работы был проведен опрос общественного мнения по восприятию напитка Coca-Cola. Исследования показали, что благодаря грамотному использованию инструментов восприятия маркетологи способны создать благоприятный образ и имидж бренда.

Ключевые слова: потребительское поведение, восприятие, стимулы, маркетинг.

JEL: M 31

ВВЕДЕНИЕ.

В современном рынке, характеризующимся высокой степенью конкуренции, понимание факторов влияющих на поведение потребителей становится особо важным для любой компании. Одним из ключевых составляющих поведение потребителя, определяющих предпочтения потребителей, является процесс восприятия. Восприятие - это процесс, через который человек интерпретирует и оценивает информацию о продукте и услуге [3]. От того как потребитель воспримет товар, зависит его дальнейшее мнение о самом продукте, компании и готовность к его приобретению.

ВОСПРИЯТИЕ, ЕГО ЗНАЧЕНИЕ И ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ.

Согласно Ф. Котлеру, восприятие - это «процесс, посредством которого индивид отбирает, организует и интерпретирует поступающую информацию для создания значимой картины окружающего мира» [7]. В контексте поведения потребителей это означает, что восприятие определяет, как потребитель интерпретирует рекламные сообщения, дизайн продукта, его цену, упаковку, отзывы других людей и даже атмосферу в месте покупки. Исследования вопроса восприятия позволяет выявить как различные стимулы: визуальные, звуковые, обонятельные и тактильные влияют на потенциальных покупателей и каким образом они анализируют и интерпретируют полученную информацию. Понимание сути процесса восприятия даёт маркетологам возможность более точно выстроить коммуникацию с потребителями, а также создавать продукты и рекламные кампании вызывающий больший отклик у потребителей, за счёт соответствия ожиданиям и предпочтениям потребителей.

Основные характеристики процесса восприятия:

- ✓ *Избирательность* – т. к. человеку не может полноценно воспринимать всю информацию, поступающую из окружающей среды, поэтому он сосредотачивается лишь на наиболее важной информации.

- ✓ *Субъективность* - формируется индивидуально в зависимости от ценностей, убеждений, прошлого жизненного опыта человека и т.д.
- ✓ *Организованность* – мозгу свойственно структурировать и додумывать информацию для создания цельной картины о продукте, услуге или бренде.
- ✓ *Влияние на поведение* - восприятие влияет на отношение к брендам, а также на предпочтения и лояльность.

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ВОСПРИЯТИЕ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ.

Восприятие потребителя формируется под влиянием ряда факторов. Предыдущий опыт и знания заставляют человека интерпретировать новую информацию через призму прошлых впечатлений.

Майкл Р. Соломон отмечает, что культурные факторы и предыдущий опыт потребителей существенно влияют на их восприятие продуктов и услуг, что, в свою очередь, отражается на их потребительском поведении. Компании, игнорирующие эти различия, рискуют столкнуться с неэффективностью своих маркетинговых стратегий [8]. Традиции оказывают большое влияние на восприятие, т. к. в разных культурах могут по-разному восприниматься те же продукты и услуги. Например, в Азии красный цвет символизирует богатство и удачу, в западных же странах тот же красный цвет во многом ассоциируется с опасностью и тревогой. Немаловажное значение на процесс восприятия оказывает религия и религиозные убеждения. По этой же причине в исламских странах не употребляют в пищу свинину, а в индуистских странах - говядину. При изучении процесса восприятия также стоит учитывать национальные особенности и менталитет местного населения.

Одним из важнейших факторов, оказывающих влияние и формирующих восприятие потребителя, является социум. При формировании своего мнения и личного восприятия люди нередко опираются на мнение близких, окружения и лидеров мнений. Например, подростки часто покупают одежду, которая популярна в их окружении, даже если изначально они не испытывали интереса к ней. Также важным объяснением влияния социальной среды на восприятие является теория социальной идентичности. Согласно этой теории, человек воспринимает себя как часть определённых социальных групп и действует в соответствии с этим самовосприятием. В контексте потребительского поведения это означает, что люди выбирают товары и бренды, которые соответствуют их социальной роли и самоидентичности. «В процессе покупки и потребления потребитель утверждает себя и создаёт благоприятное отношение к определённым брендам, ассоциируя их с определёнными ценностями» [3]. Таким образом, бренды, отражающие взгляды и стиль жизни потребителя, воспринимаются как более близкие по духу.

Маркетинговые факторы играют немалое значение в восприятии потребителей через упаковку, визуальные и звуковые элементы, рекламу и позиционирование. На первое впечатление и привлекательность товара в магазине влияет эстетика упаковки, цвет, размер размещение товара и интенсивность освещения. Не стоит забывать и про интенсивность звука потому, что темп музыки напрямую влияет на темп покупок клиентов в магазине. Контрастность и движение элементов в рекламе усиливают акцент на товаре, тем самым заставляя потребителя обращать на него больше своего внимания. Также за количеством информации в рекламе, чтобы не допустить информационного перегруза. Цена, качество и репутация бренда сильно влияют на восприятие товара. Высокая цена может ассоциироваться с высоким качеством, а известный бренд — вызывать больше доверия. Даже без подробного анализа характеристик потребители склонны воспринимать продукцию компаний с хорошей репутацией как более качественную.

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ПРОЦЕССА ВОСПРИЯТИЯ.

Восприятие – это процесс получения, обработки и интерпретации информации. Процесс восприятия информации состоит из четырёх этапов. Понимание этапов восприятия помогает маркетологам создавать эффективные маркетинговые кампании, которые будут лучше привлекать внимание и легче запоминаться [1]. Первым этапом является экспозиция — момент, когда человек сталкивается с информацией. Это может произойти случайно, например при просмотре рекламы на улице, или преднамеренно — в процессе целенаправленного поиска отзывов о товаре. Далее следует внимание — переключение фокуса на определённую информацию. При низком уровне вовлечённости внимание привлекают яркие визуальные элементы, тогда как при высокой вовлечённости человек сосредотачивается на содержании и деталях. Следующий этап — интерпретация, то есть осмысление полученной информации [5]. В условиях поверхностного интереса смысл формируется быстро и обобщённо. При высокой вовлечённости потребитель глубже анализирует данные, соотнося их со своими знаниями и опытом. Завершающим этапом является запоминание. Информация может закрепиться в памяти либо произвольно, например в виде рекламного слогана, либо осознанно и логически, в как случае с важными характеристиками товара, изученными перед покупкой.

ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИИ НА ПРОЦЕСС ВОСПРИЯТИЯ.

Современные технологии оказывают большое влияние на процесс восприятия, делая его более активным и осознанным. Современные пользователи анализируют отзывы, смотрят видеоконтент, сравнивают предложения в разных каналах и взаимодействуют с брендами через социальные сети. Это делает процесс потребления не только более гибким, но и более визуальным, эмоциональным и индивидуализированным. Одной из важнейших тенденций, оказавших большое влияние на взаимоотношения брендов с потребителями, стала - персонализация. Благодаря сбору и анализу данных бренды могут лучше понимать предпочтения потребителей и исходя из полученных данных формировать релевантные предложения [2]. Как следствие, у потребителей складывается более положительное восприятие бренда, возрастает доверие и лояльность.

ВОСПРИЯТИЕ В МАРКЕТИНГЕ.

Восприятие бренда формируется через контакт потребителя с продуктом и рекламой, при этом маркетинг активно использует эмоциональные, социальные, психологические и визуальные инструменты для формирования положительного образа [6]. Построение имиджа бренда происходит через использование эмоции, ассоциации и визуальных образов, создавая привлекательную образ в сознании потребителя [4]. Психология цен влияет на восприятие выгоды, а внешний вид — цвет, дизайн и упаковка — формирует мнение о товаре. Атмосфера магазина, включающая музыку, свет и ароматы, способствует комфорту и стимулирует покупку. Контекст подачи и позиционирование продукта напрямую влияют на его восприятие. Уникальные элементы бренда позволяют выделиться среди конкурентов, усиливая узнаваемость. Социальные доказательства в виде отзывов и рекомендаций повышают доверие. Ограниченные предложения создают ощущение дефицита и ценности. Эмоциональные истории и брендовые мифы укрепляют связь с потребителем, играя важную роль в формировании восприятия бренда.

РОЛЬ ВОСПРИЯТИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ИМИДЖА БРЕНДА НА ПРИМЕРЕ СОСА-COLA.

Исследование восприятия Coca-Cola показывает, что использование инструментов маркетингового восприятия критически важно для создания и поддержания положительного имиджа бренда. Несмотря на то, что напиток содержит много сахара, большинство респондентов продолжают его покупать и положительно воспринимают — благодаря привлекательной упаковке, яркому вкусу и, главное, эмоционально заряженной рекламе. Новогодние кампании, ассоциации с праздником, семьей и близкими создают устойчивый положительный образ, который перевешивает рациональные сомнения. Таким образом, грамотное управление восприятием позволяет бренду сохранять лояльность аудитории даже в условиях усиливающегося фокуса на ЗОЖ. Это подчёркивает: в современном маркетинге восприятие может быть сильнее фактов.

Фиг. 1. Структура оценок маркетинговой кампании Coca-Cola

Большинство респондентов положительно оценивают маркетинговую активность Coca-Cola: 22,5% считают её очень привлекательной, а 45%, просто интересной и запоминающейся. Это говорит о высокой эффективности рекламных стратегий компании и их способности привлекать внимание аудитории. Около 30% опрошенных занимают нейтральную позицию — они иногда замечают рекламу, но не придают ей большого значения, что может свидетельствовать о невысоком персональном отклике маркетинговых кампаний. Отрицательные оценки практически отсутствуют: только один человек (2,5%) выразил умеренное недовольство, а ни один респондент не назвал рекламу скучной. Таким образом, маркетинговые кампании Coca-Cola в целом воспринимаются позитивно и выполняют свою основную функцию — удержание интереса и укрепление имиджа бренда.

Фиг. 2. Структура оценок общего имиджа бренда компании Coca-Cola

Большинство респондентов воспринимают имидж бренда Coca-Cola в положительном ключе. Так, почти 80% опрошенных (30,7% — крайне положительно, 48,7% — положительно) выразили симпатию к бренду. Это говорит о высокой лояльности и устойчивом позитивном восприятии Coca-Cola среди потребителей. Около 15,4% респондентов оценили имидж нейтрально, что может свидетельствовать о равнодушии или отсутствии ярких эмоций по отношению к бренду. Лишь 5,2% (по 2,6% отрицательно и крайне отрицательно) высказали негативное мнение, что является незначительной долей.

ВЫВОДЫ.

Восприятие играет важную роль в формировании потребительского поведения. Оно состоит из 4 этапов и зависит от множества факторов -личных, социальных, культурных и маркетинговых. Потребители воспринимают информацию субъективно, опираясь на прошлый опыт, эмоции и мотивацию. Компании, учитывающие особенности восприятия, могут выстраивать более эффективные маркетинговые стратегии, вызывать нужные ассоциации и формировать лояльность к бренду. Анализ показал, что даже при наличии негативных факторов бренд может восприниматься положительно благодаря грамотному позиционированию и эмоциональному отклику. Таким образом, понимание механизмов восприятия даёт бизнесу важное преимущество на конкурентном рынке.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. CHIRIAC, L. (2025). *Comportamentul consumatorului: suport de curs*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 2025, 159 p. ISBN 978-9975-64-513-3 Disponibil: <https://repository.utm.md/handle/5014/29923>
2. CHIRIAC, L. (2024). Tendințe în comportamentul consumatorului digital din Republica Moldova. In: *Marketingul și logistica în era digitală*, 18 octombrie 2024, Chișinău. pp. 24-28. ISBN (pdf) 978-9975-64-481-5.
3. BURBULEA R., ȘARGU L., Îndrumar pentru seminare și lucrul individual la Marketing Internațional, Chișinău, USEM, editura Adrilang, 2015, 83 p. ISBN 978-9975-3105-1-2
4. GRUNZU, T., CHIRIAC, L. (2018). Conceptual aspects of consumer behaviour. In: *Journal of Social Sciences*. vol. I (2), pp. 96-100. ISSN 2587-3490. eISSN 2587-3504. (accesat 10.10.2025). Disponibil: <http://repository.utm.md/handle/5014/720>
5. MEMEȚ, D., BURBULEA, R., GANGAN, S. (2023). Digital marketing in the light of promoting and strengthening the image on the market. In: *Competitiveness and sustainable development*, Ed. 5, 2-3 noiembrie 2023, Chișinău. pp. 224-228. ISBN (pdf) 978-9975-64-364-1
6. ȘARGU, Lilia., *Managementul negocierilor*, Chișinău, editura INCE, 2016, 169 p. ISBN 978-9975-4422-9-9
7. Yulia Valeeva, Marina Kalinina, Lilia Sargu, Anastasia Kulachinskaya, Svetlana Ilyashenko *Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation*, *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2022, 8(2), 81
8. АРШИНОВА М. А. (2018). Имидж бренда как результат его восприятия потребителем // *Инновации и инвестиции*. № 4. С. 168 -171.
9. БОГДАНОВА, С. (2024). *Маркетинг: Курс лекций*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 96 p. ISBN 978-9975-64-494-5
10. КОТЛЕР Ф. (2007). *Основы маркетинга*. М.: Изд-во Вильямс,. 512 с.
11. СОЛОМОН М. Р. (2003). *Поведение потребителей: искусство и наука побеждать на рынке / пер. с англ.* М.: Издательский дом «Вильямс», 622 с
12. ШАРГУ, Лилия, ШАРАФУДИНОВА, Наталия, ВАЛЕЕВА, Юлия. Управление розничных торговых сетей основано на потребности клиента. In: *Analele Științifice ale Universității de Studii Europene din Moldova*, 2016, nr. V(1), pp. 52-60. ISSN 2435-1114

Рекомендовано
Лилия Кирияк, доцент, к.э.н., ТУМ

ФАКТОРЫ ВЛИЯЮЩИЕ НА ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЕ ВОСПРИЯТИЕ СМАРТФОНОВ

Кристина ФЫРФА

студентка, III курс,

Факультет Экономической Инженерии и Бизнеса

Технический Университет Молдовы

E-mail: cristina.firfa@tem.utm.md

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-7892-7980>

Аннотация.

В данной статье рассматриваются ключевые факторы, определяющие потребительское восприятие смартфонов на современном рынке. На основе анкетного опроса среди молодёжи были выявлены основные приоритеты пользователей при выборе устройства: производительность, качество камеры, объём памяти, автономность, а также важность бренда и дизайна. Отдельное внимание уделено влиянию инноваций и критическому восприятию маркетинга. Выводы статьи подчеркивают необходимость баланса между техническими характеристиками, эстетическими особенностями и ценовой доступностью смартфонов. Также подчёркивается растущая осознанность потребителей в вопросах надёжности, экологии и защиты персональных данных.

Ключевые слова: потребительское восприятие, бренд, характеристики, инновации.

JEL: M 31

ВВЕДЕНИЕ.

Современный рынок смартфонов характеризуется высокой конкуренцией, быстрым развитием технологий и стремительно меняющимися предпочтениями потребителей. Смартфон стал не только средством связи, но и элементом имиджа, инструментом для работы, обучения и творчества. В этой связи важным становится изучение факторов, влияющих на потребительское восприятие и поведение при выборе мобильного устройства. Цель данной статьи — определить ключевые факторы, формирующие отношение потребителей к смартфонам, а также выявить приоритеты пользователей на основе эмпирического исследования. Работа опирается на анкетный опрос, проведённый среди студентов, и направлена на выявление актуальных трендов и потребностей.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ.

Исследование потребительского поведения на рынке смартфонов опирается на концепции поведенческой экономики, маркетинга восприятия и цифровой социологии. Согласно классическим положениям, поведение потребителей определяется не только функциональными характеристиками товаров, но и восприятием ценности, имиджа и ассоциаций, формируемых брендом [1, 5].

М. Белявцева и Л. Иваненко подчёркивают влияние маркетинговых стимулов, таких как цена, реклама и имидж, на формирование потребительского выбора [8]. В условиях цифровой экономики всё большую актуальность приобретает подход, согласно которому смартфон воспринимается как инструмент социальной идентичности и самовыражения, особенно среди молодёжи [7], подчёркивает значимость культурных, ценностных и поведенческих паттернов потребителей, что позволяет расширить представление о многоуровневом восприятии товаров [2]. Согласно исследованиям Минеева и Толстиковой, представители поколения Z обладают высокой чувствительностью к отзывам, репутации бренда и эмоциональному вовлечению [4, 6]. Эти потребители также активно оценивают экологические и социальные аспекты производства. Интеграция этих факторов позволяет построить более точную модель

поведения, в которой потребитель принимает решение на основе сочетания рациональных и эмоциональных стимулов.

Исследование проведено в форме анкетирования, в котором приняли участие 43 человека. Респондентами стали студенты в возрасте от 18 до 34 лет, что позволило сосредоточиться на предпочтениях молодёжи как основной категории активных пользователей смартфонов. Опрос включал как закрытые, так и открытые вопросы, охватывающие аспекты бренда, цены, дизайна, технических характеристик и инноваций.

РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЕ.

Результаты проведённого анкетирования позволили выявить приоритетные характеристики, которыми руководствуются потребители при выборе смартфона. Наибольшее число респондентов (74,4%) назвали производительность устройства основным критерием выбора, что подтверждает ориентацию пользователей на функциональность и скорость работы. Несколько менее значимыми, но всё же важными оказались качество камеры (65,1%) и объём памяти (62,8%), что свидетельствует о высоких ожиданиях в отношении мультимедийных возможностей и хранения данных. Также 53,5% опрошенных отметили время автономной работы как важный фактор, акцентируя внимание на необходимости длительной работы устройства без подзарядки.

Дополнительное значение приобретают такие параметры, как надёжность и долговечность (41,9%), что отражает стремление пользователей к длительному сроку эксплуатации и минимизации технических сбоев. Таким образом, можно сделать вывод, что рациональные и эксплуатационные характеристики играют ключевую роль в формировании потребительского восприятия.

Однако исследование также зафиксировало значимость эмоциональных и имиджевых факторов. Так, 69,8% респондентов считают бренд важным или очень важным, а 51,2% готовы переплатить за бренд или дизайн, если технические характеристики идентичны. Это указывает на восприятие смартфона не только как инструмента, но и как элемента самовыражения, особенно в случае с продукцией Apple, пользующейся высоким доверием среди опрошенных.

Что касается инноваций, наибольший интерес вызывают практически ориентированные технологии: быстрая зарядка и увеличенная ёмкость аккумулятора (79,1%), камера с искусственным интеллектом (72,1%) и биометрические системы безопасности (55,8%). При этом такие функции, как дополненная реальность, складные экраны и управление умным домом, пока вызывают слабый отклик, что свидетельствует о доминировании потребительской прагматичности над технологической «модой».

Анализ открытых ответов участников позволил выделить ряд дополнительных ожиданий, в числе которых: справедливая ценовая политика, возвращение зарядных устройств в комплект поставки, повышение ремонтпригодности, использование экологически безопасных материалов, а также усиление мер по защите персональных данных. Эти замечания демонстрируют высокий уровень информированности и зрелости аудитории, а также её готовность участвовать в формировании диалога с производителями.

В совокупности, представленные результаты свидетельствуют о том, что потребительское восприятие смартфонов складывается из комплекса рациональных, эстетических и этических факторов, что необходимо учитывать при разработке и продвижении продукции на насыщенном и конкурентном рынке. Эти замечания демонстрируют высокий уровень информированности и зрелости аудитории, а также её готовность участвовать в формировании диалога с производителями.

В совокупности, представленные результаты свидетельствуют о том, что потребительское восприятие смартфонов складывается из комплекса рациональных, эстетических и этических факторов, что необходимо учитывать при разработке и продвижении продукции на насыщенном и конкурентном рынке.

Результаты опроса показывают, что наибольший интерес у потребителей вызывают практичные и функциональные инновации — длительное время автономной работы, быстрая зарядка, интеллектуальные камеры и биометрические системы защиты. В то же время менее востребованы демонстрационные технологии, такие как дополненная реальность, складные экраны и спутниковая связь. Это указывает на прагматичную ориентацию пользователей: они отдают предпочтение тем новшествам, которые обеспечивают реальное удобство и эффективность в повседневной эксплуатации.

На рисунке 2 представлены данные о том, какие инновационные функции современных смартфонов вызывают наибольший интерес у респондентов. Это позволяет глубже понять, какие направления развития мобильных технологий находят наибольший отклик у целевой аудитории.

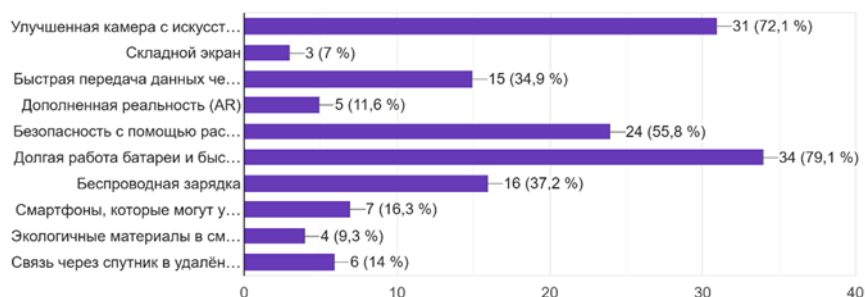

Рисунок 2. Инновации в смартфонах которые вызывают наибольший интерес

Источник: составлена автором на основе анкетирования

В таблице 1 видно как изменялись доходы разных компаний до и после внедрения ключевых технологий (5G, AI, складные экраны, экосистемы) с указанием годов.

Таблица 1. Влияние технологий на доходы компаний

Компания	Технология	Доход до (млрд\$)	Доход после (млрд \$)	Изменение (%)
Apple	5G	260	383	+47.3%
Samsung	5G	197	244	+23.9%
Google	AI	280	348	+24.3%
Huawei	AI	122	150	+23.0%
Samsung	Ecrane pliabile	200	235	+17.5%
Motorola	Ecrane pliabile	55	72	+30.9%
Apple	Ecosistem	260	394	+51.5%

Источник: составлена автором на основе [3].

Эти тенденции показывают, как рынок смартфонов адаптируется к быстро меняющимся технологиям, изменению потребностей пользователей и новым требованиям экологии. Понимание этих трендов важно для производителей и маркетологов, чтобы соответствовать ожиданиям потребителей и создавать продукты, которые будут востребованы в будущем.

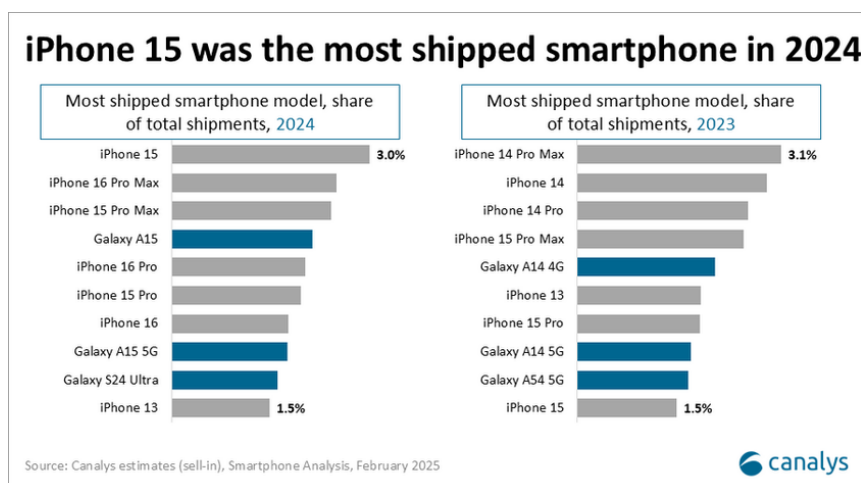

Рисунок 3. Самые продаваемые модели смартфонов в мире в 2023–2024 года [3]

Согласно отчёту аналитической компании Canalys, в 2024 году самым продаваемым смартфоном в мире стал iPhone 15, на долю которого пришлось около 3% от общего объема мировых поставок (~36,6 млн устройств) (Рисунок 3) [3].

Данные Canalys подтверждают выявленную в ходе опроса ориентацию потребителей на бренды премиального сегмента. 7 из 10 моделей в глобальном рейтинге принадлежат Apple, что подчёркивает высокую степень доверия к этому бренду и его имиджевую ценность среди покупателей.

ВЫВОДЫ.

Проведённое исследование позволило выявить ключевые факторы, влияющие на потребительское восприятие смартфонов. Молодёжная аудитория, являющаяся активным сегментом рынка, в первую очередь ориентируется на производительность, качество камеры, объём памяти и продолжительность работы устройства. В то же время, бренд, дизайн и инновации также играют значительную роль, но лишь при условии их практической ценности. Пользователи демонстрируют высокую степень осознанности, ожидая от производителей честности, устойчивости и внимательности к обратной связи. Для компаний это подразумевает необходимость комплексного подхода, включающего сочетание качества, стоимости, этических стандартов и инноваций. В условиях насыщенного рынка, где различия между моделями становятся всё менее очевидными, именно внимание к реальным потребностям пользователей становится основным фактором успеха.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. CHIRIAC, L. (2025). *Comportamentul consumatorului: suport de curs*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 159 p. ISBN 978-9975-64-513-3 Disponibil: <https://repository.utm.md/handle/5014/29923>
2. CHIRIAC, Lilia. (2024). Tendințe în comportamentul consumatorului digital din Republica Moldova. In: *Marketingul și logistica în era digitală*, 18 octombrie 2024, Chișinău. Chișinău: Tehnica-UTM, pp. 24-28. ISBN 978-9975-64-481-5. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/24-28_57.pdf
3. ȘARGU, Lilia. Marketing sustenabil prin fidelizarea clienților. In: *Vector European*. 2022, nr. 1, pp. 58-63. ISSN 2345-1106. DOI: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2022-1.12>

4. SKHVEDIANI, Anghi, PLOTNIKOV, Alexander, Ivanov, Alexey, ȘARGU, Lilia. Development of methodology for assessing effectiveness of online store promotion tools. În: Global Challenges of Digital Transformation of Marketsth, New York, SUA, 2021, pag. 533–548, ISBN 978-153619864-5
5. Yulia VALEEVA, Marina KALININA, Lilia SARGU, Anastasia KULACHINSKAYA, Svetlana ILYASHENKO Energy Sector Enterprises in Digitalization Program: Its Implication for Open Innovation, Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity, 2022, 8(2), 81
6. TAdviser, Смартфоны (мировой рынок), (дата посещения 30.09.2025). Доступно: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/18-18_27.pdf
7. ДМИТРИЕВА А. В., (2022). Психологические аспекты потребительского выбора в сфере мобильной электроники, *Социологические науки*, № 2, с. 45 - 50, (дата посещения 30.09.2025). Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-aspekty-potrebitelskogo-vybora-v-sfere-mobilnoy-elektroniki>
8. КУЗНЕЦОВА А. А., КУЗНЕЦОВА О. А. (2017). Исследование предпочтений цифровых потребителей на рынке смартфонов, *Журнал розничной торговли и потребительских услуг*. (дата посещения 30.09.2025). Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/issledovanie-predpochteniy-tsifrovyyh-potrebitелей-na-rynke-smartfonov>
9. КУЗНЕЦОВА А. А., КУЗНЕЦОВА О. А., (2017). Влияние виртуальных инфлюенсеров на потребительское поведение поколения Z, *Журнал розничной торговли и потребительских услуг*. (дата посещения 30.09.2025). Доступно: <https://www.hse.ru/edu/vkr/834349605>
10. САПАРОВ А. С. (2024). Поколение Z: адаптация цифровых маркетинговых стратегий для следующей когорты потребителей, *Молодой ученый*, № 12 (511), с. 120–123, (дата посещения 30.09.2025). Доступно: <https://moluch.ru/archive/511/112090/>
11. ТОЛСТИКОВА И. И., ИГНАТЬЕВА О. А., КОНДРАТЕНКО К. С., ПЛЕТНЕВ А. В. (2020). Цифровое поведение и характеристики личности поколения Z в условиях глобальной цифровизации, *Информационное общество: образование, наука, культура и технологии будущего*, вып. 4, с. 103–115, DOI: 10.17586/2587-8557-2020-4-103-115. (дата посещения 30.09.2025). Доступно: https://www.researchgate.net/publication/348552990_Cifrovoe_povedenie_i_harakteristiki_licnosti_pokolenia_Z_v_usloviah_globalnoj_cifrovizacii

Рекомендовано
Лилия Кирияк, доцент, к.э.н., ТУМ

АСПЕКТЫ ВЛИЯНИЯ ИМИДЖА НА ПОЗИЦИОНИРОВАНИЕ БРЭНДА SAMSUNG

Анастасия МОЛОДИК

студентка, III курс,
Факультет Экономической Инженерии и Бизнеса
Технический Университет Молдовы,
anastasia.molodic@tem.utm.md
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-3864-3382>

Аннотация.

Работа посвящена анализу влияния имиджа на позиционирование бренда Samsung. Исследование объединяет анализ данных отражающие восприятие, доверие, частоту покупок и ассоциации потребителей. Выяснилось, что успех бренда связан с сочетанием рационального и эмоционального восприятия. Компания Samsung удачно сочетает инновации и эстетику, сохраняя конкурентное преимущество на глобальных рынках.

Ключевые слова: потребители, репутация, имидж, инновации, лояльность, брендинг.

JEL: M 31

ВВЕДЕНИЕ.

В современном маркетинге бренды стремятся создавать у потребителей уникальное восприятие своей продукции, которое играет ключевую роль в успешности компании. В данной статье рассматривается влияние имиджа на позиционирование бренда Samsung, одного из лидеров на рынке электроники. Целью исследования является выявление основных факторов, которые формируют потребительское восприятие бренда и анализ их влияния на потребительские предпочтения.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ.

В ходе исследования изучались книги, статьи и материалы из интернета, связанные с брендом Samsung, с целью выявления потребительского восприятия бренда, уровне удовлетворенности и ассоциативных характеристиках бренда.

РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЕ.

В маркетинге понятие «имидж» это понятие с множеством сторон, которое отражает восприятие бренда, продукта или компании со стороны потребителей. Успешность бренда на рынке во многом зависит от его имиджа, поскольку он формируется не только на основе прямых контактов с товаром и рекламных коммуникаций, но и под влиянием общего потребительского опыта, конкурентной среды и информационного фона [2]. Очень важно также учитывать, что высокий уровень информационной перегруженности может приводить к искажению восприятия бренда, поэтому компании должны разрабатывать помехоустойчивую систему коммуникаций, позволяющую сохранить ключевые ценности бренда в сознании потребителей [6].

Имидж бренда — это не просто восприятие со стороны потребителя, а сформированное отношение к продукту или компании. Как отмечается в энциклопедическом словаре, для устойчивого имиджа важно не только то, как объект воспринимается, но и какие чувства и оценки он вызывает. Это отношение может быть как положительным, так и отрицательным, выражаясь в эмоциональной симпатии («мне нравится этот бренд») или в рациональной оценке («продукт отвечает моим требованиям»). Таким образом, имидж — это многогранное

явление, сочетающее субъективные впечатления и объективную оценку, что делает его важнейшим элементом позиционирования на рынке [5].

Анализ влияния имиджа на поведение потребителей требует учета того, как формирование и управление образом бренда отражается на восприятии и принятии решений покупателями. Одним из важных элементов этого процесса является создание четкого семантического поля — набора ключевых ассоциаций и представлений, которые потребители связывают с брендом. Компания Samsung в своих рекламах выделяет несколько образов, такие как: стиль, инновационность, доступность и надежность, особенно подчеркивали визуальную привлекательность данной компании, их современный дизайн. Данная информация может говорить нам о приоритете бренда в формировании стильного и технологичного имиджа для своей компании.

Ассоциации и представления потребителей помогают определить информационное пространство, в котором бренд становится привлекательным и узнаваемым для своей целевой аудитории. Как подчеркивают исследователи, каждая компания занимает определенную нишу в онлайн-среде и стремится расширять своё присутствие с помощью целенаправленного позиционирования [4].

Управление имиджем включает не только формирование положительной репутации, но и постоянный мониторинг отзывов и реакций аудитории. Такой мониторинг позволяет своевременно корректировать коммуникационные стратегии, адаптироваться к изменяющимся потребностям клиентов и выстраивать более доверительные отношения с потребителями.

Имидж Samsung в восприятии потребителей выступает одним из ключевых факторов его популярности и стабильного присутствия на рынке. Формируя у аудитории ощущение надежности, технологического лидерства и доступности, бренд значительно облегчает процесс принятия решения о покупке. Привлекательный образ не только усиливает доверие к продукции, но и становится конкурентным преимуществом на фоне схожих предложений. Таким образом, именно целостный и продуманный имидж позволяет Samsung удерживать внимание потребителей и сохранять высокий уровень лояльности.

Исследования показывают, что активный анализ цифровых платформ от соц-сетей до сайтов с отзывами способствует формированию устойчивого и позитивного образа бренда, напрямую влияющего на поведение потребителей [5].

Позиционирование бренда неразрывно связано с формированием его имиджевой позиции системы устойчивых ассоциаций и впечатлений, которые формируются у потребителей. Имидж включает как рациональные, так и эмоциональные компоненты восприятия и может быть выражен с помощью как вербальных (речь, слоганы, наименование бренда), так и невербальных средств (визуальный стиль, оформление продукта, поведение сотрудников и т.д.) [1]. Эффективное позиционирование требует согласованного использования всех выразительных элементов, включая речевое и неречевое поведение, внешний облик бренда и представителей компании, чтобы донести единое ценностное сообщение до аудитории [3].

Одним из важнейших принципов разработки имиджа является его соответствие целям компании и ожиданиям целевой аудитории. Успешная имиджевая модель способствует не только привлечению внимания, но и вызывает нужную поведенческую реакцию лояльность, покупку, рекомендации другим. Визуальные элементы (логотип, фирменные цвета, упаковка), атмосфера взаимодействия с брендом и даже манера общения сотрудников всё это влияет на общее восприятие и укрепляет имиджевую позицию на рынке (Рисунок 1.).

Рисунок 1. Условный вклад компонентов в формирование имиджа бренда [3]

Бренд Samsung наглядно демонстрирует, как стратегически выстроенный имидж влияет на восприятие и выбор потребителей. В 2023 году компания инвестировала более \$18,7 млрд в исследования и разработки, подчеркивая стремление к технологическому лидерству. Комбинируя инновации с культурной адаптацией акцентом на функциональность в Азии и на дизайне в Европе и США Samsung формирует многогранный образ, сочетающий надежность, стиль и доступность. Для потребителей важны как рациональные, так и эмоциональные ассоциации с брендом, это делает имидж мощным инструментом устойчивого позиционирования и конкурентного преимущества.

Проведённое исследование подтверждает, что имидж бренда оказывает значительное влияние на потребительское поведение и успех компании на рынке. В случае Samsung имидж складывается из сочетания рациональных характеристик таких как надёжность, технологичность и функциональность и эмоциональных аспектов, включая стиль, визуальную привлекательность и общее доверие к бренду. Большинство потребителей ассоциируют продукцию Samsung с инновациями и современным дизайном, что усиливает восприятие бренда как прогрессивного и ориентированного на потребности пользователя. Это подтверждает, что положительный имидж способствует укреплению лояльности, упрощает принятие решения о покупке и выделяет компанию среди конкурентов.

ВЫВОДЫ.

Успех Samsung объясняется не только технологическим превосходством, но и продуманной стратегией взаимодействия с аудиторией. Компания формирует имидж через целостную коммуникацию: от визуального оформления продуктов до тональности рекламных кампаний, учитывая специфику локальных рынков. Постоянный мониторинг потребительских ожиданий, отзывов и трендов позволяет своевременно адаптировать маркетинговую политику и предлагать релевантные решения. Такой подход делает бренд ближе к потребителю, усиливает доверие и помогает сохранять конкурентные преимущества в условиях высокой информационной нагрузки и быстро меняющихся рыночных реалий.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. CHIRIAC, L. (2025). *Comportamentul consumatorului: suport de curs*. Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău: Tehnica-UTM, 159 p. ISBN 978-9975-64-513-3

2. CHIRIAC, L., CHILDESCU, V. (2016). Poziționarea - instrument generic al marketingului strategic. In: Conferința Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților, Universitatea Tehnică a Moldovei, 26-28 noiembrie, 2015. Chișinău, vol. 2, pp. 464-465. ISBN 978-9975-45-440-7. ISBN 978-9975-45-442-1 (Vol.2)
3. КОШЛЯКОВА М.О. (2013). Социальное пространство имиджа: Монография. М.: ИНФРА-М, С. 67-78. [accesat: 12 octombrie 2025].
Доступно: https://studref.com/611781/sotsiologiya/vyrazitelnye_sredstva_formirovaniya_imidzha
4. МОСКАЕВ, А. В., КОМАРОВА, Е. В. (2014). Имидж как важнейший элемент маркетинговых коммуникаций компании. «СМИ (медиа) и массовые коммуникации» №6. С. 114-118. [accesat: 12 octombrie 2025].
Доступно: <https://statecon.rea.ru/jour/article/viewFile/608/590>
5. ПАНАСЮК Ю. (2007). Имидж. Энциклопедический словарь. Справочник имидж-терминов. Описание пиартехнологий. Персоналии (имиджи известных людей). ISBN 978-5-386-00257-2. С 11-13. [accesat: 12 octombrie 2025].
Доступно: https://pan-alex-u.ru/assets/book_imidg_enc.pdf
6. ФЕЙЛИНГ Т.Б., КАТКОВА Т.В., ТРЕТЬЯК В.В. (2022). Современный брендинг. Часть 1: учебное пособие. Санкт-Петербург: РГТМУ, С.10-12 [accesat: 12 octombrie 2025].
Доступно: http://elib.rshu.ru/files_books/pdf/rid_0a80f9d6af2344bc811915b5b9e39060.pdf

*Рекомендовано
Лилия Кирияк, доцент, к.э.н., ТУМ*

Sectiunea Psihologie

ATTACHMENT AND PSYCHOLOGICAL RESOURCES IN YOUNG PEOPLE'S ADAPTATION TO EUROPEAN VALUES

Maria-Clara STANCOV

PhD Candidate

Individual Psychology Practice, Romanian College of Psychologists, Romania

m.stancov@yahoo.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0003-4865-6842>

Abstract

This study examines the psychological mechanisms that shape the adaptation of Eastern European youth to contemporary European values. Drawing on attachment theory, developmental psychology, and intercultural research, the analysis synthesizes recent literature to clarify how attachment orientations and psychological resources influence value integration. The study identifies that secure attachment, resilience, self esteem, self efficacy, and meaning in life facilitate openness toward autonomy, equality, and pluralism, while anxious and avoidant attachment patterns are associated with resistance, emotional reactivity, or withdrawal in sociocultural transitions. A clinical case study further illustrates how psychoeducation and evidence based intervention can modify maladaptive attachment driven interpretations, strengthen psychological resources, and support functional adaptation within European sociocultural environments. The paper contributes an integrative conceptual framework explaining how early relational models, psychological resources, and supportive interventions interact to mediate value adaptation among young adults in post communist contexts.

Keywords: adaptation, attachment, european values, psychological resources, youth.

Abstract Acest studiu examinează mecanismele psihologice care influențează adaptarea tinerilor din Europa de Est la valorile europene contemporane. Bazându-se pe teoria atașamentului, psihologia dezvoltării și literatura interculturală, analiza integrează rezultatele cercetărilor recente pentru a clarifica modul în care orientările de atașament și resursele psihologice modelează procesul de integrare a valorilor. Studiul evidențiază faptul că atașamentul securizant, reziliența, stima de sine, autoeficacitatea și sensul în viață facilitează deschiderea către autonomie, egalitate și pluralism, în timp ce atașamentul anxios și cel evitant sunt asociate cu rezistență, reactivitate emoțională sau retragere în contexte de tranziție socioculturală. Un studiu de caz clinic ilustrează modul în care psihoeducația și intervențiile bazate pe dovezi pot modifica interpretările dezadaptative influențate de atașament, pot consolida resursele psihologice și pot sprijini adaptarea funcțională în medii socioculturale europene. Lucrarea propune un cadru conceptual integrativ care explică interacțiunea dintre modelele relaționale timpurii, resursele psihologice și intervențiile suportive în procesul de adaptare la valori în rândul tinerilor adulți din contexte postcomuniste.

Cuvinte-cheie: adaptare, atașament, valori europene, resurse psihologice, tineri.

JEL: I31, Z13, J13, D91

INTRODUCTION

Eastern European youth develop their identities amid rapid sociocultural changes linked to EU alignment. European integration requires engagement with values that emphasize autonomy, equality, pluralism and civic participation [1, 2]. These transformations overlap with developmental tasks and heighten sensitivity to changing cultural expectations [3]. Studies show that young people in post-communist societies navigate tensions between traditional community-based norms and modern European values centered on individual rights and diversity [2, 4]. This results in varied acceptance of European values, from openness to ambivalence or resistance [5], indicating that psychological processes shape responses to cultural change.

Attachment theory helps explain these differences. Internal working models influence emotion regulation, trust and openness to novelty [6, 7]. Secure attachment supports cognitive flexibility and adaptive functioning in new sociocultural contexts [8], while anxious and avoidant attachment relate to emotional reactivity, withdrawal and reduced engagement [9]. Psychological resources such as

resilience, self-esteem, self-efficacy, optimism and meaning in life further facilitate adjustment by promoting stability, exploration and openness to diversity [10, 11, 12, 13]. Overall, evidence shows that adaptation to European values is shaped by attachment patterns and psychological resources. This article synthesizes existing research to outline an integrative framework for these mechanisms in sociocultural transition.

MATERIALS AND METHODS

The present work is a theoretical study that integrates perspectives from developmental psychology, attachment theory, intercultural psychology, and European studies. The analysis is based on recent literature and foundational works in the field, selected according to their theoretical relevance and coherence with the research objective. The material was structured through the thematic organization of scientific contributions addressing the relationships between attachment, psychological resources, and value adaptation among young people in the European context. The synthesis was achieved by comparing arguments, identifying theoretical convergences and shared explanatory mechanisms, with the aim of formulating an integrative conceptual framework.

RESULTS AND DISCUSSIONS

Attachment and adaptation in contexts of sociocultural change

Attachment theory provides a central framework for understanding how individuals respond to change and sociocultural transitions. Internal working models formed in early caregiver relationships shape emotion regulation, cognitive processing and expectations about social interactions across the lifespan [6]. These mechanisms become especially relevant when young people encounter shifting cultural norms or value systems that demand flexibility, autonomy and openness [7]. Secure attachment is consistently associated with adaptive functioning in contexts that require exploration and adjustment. Research shows that securely attached individuals display higher tolerance for ambiguity, greater cognitive flexibility and more effective emotion regulation, which facilitate engagement with unfamiliar sociocultural environments [8, 7]. These characteristics support openness to diverse perspectives, interpersonal trust and constructive engagement with value frameworks different from those learned in childhood [4], including contemporary European values such as autonomy, equality and pluralism [1].

Attachment anxiety predicts heightened emotional reactivity, fear of rejection and dependence on external validation [6]. Individuals high in anxiety experience more distress when facing novel cultural expectations, which can result in defensive coping, ambivalence toward change and unstable identity commitments [8]. This pattern is linked to difficulties in intercultural adaptation and reduced openness to values that require autonomy and consistent self regulation [5].

Avoidant attachment also predicts challenges in sociocultural adaptation. Individuals high in avoidance tend to suppress attachment needs, minimize emotional closeness and rely on self protective strategies that limit interpersonal engagement [9]. Avoidance is negatively associated with cooperation, trust and willingness to engage in diverse social settings, often resulting in cognitive rigidity and resistance to adopting new values [3]. These tendencies conflict with European values emphasizing solidarity, participation and openness to diversity [2].

Together, these findings show that attachment orientations function as psychological filters through which sociocultural change is interpreted. Secure attachment supports adaptive engagement with shifting cultural frameworks, whereas anxious and avoidant orientations are associated with ambivalence, resistance or withdrawal during value transformation [8, 9]. Thus, attachment plays a functional role in shaping young people's receptivity to European values and their broader capacity to integrate these values into a coherent identity structure.

Psychological resources and their role in value adaptation

Psychological resources are essential for navigating sociocultural transitions, especially in contexts requiring openness, flexibility and sustained engagement. Research shows that resilience, self-esteem, self-efficacy, optimism and meaning in life act as protective factors that support adaptation in environments marked by uncertainty and change [10, 11]. These resources influence emotional regulation, interpretation of challenges and persistence in engaging with new value frameworks.

Resilience, defined as the capacity to maintain or regain well-being under adversity, is linked to adaptive coping, cognitive flexibility and openness to new experiences [10]. Resilient youth are more capable of integrating diverse cultural perspectives and managing transitions involving shifts in identity or worldview [11]. This is especially relevant in Eastern European contexts where young people encounter both traditional norms and contemporary European values.

Self-esteem and self-efficacy also play important roles. Higher self-esteem is associated with emotional stability, stronger interpersonal functioning and greater confidence in complex social environments [12]. Self-efficacy predicts proactive engagement, persistence and willingness to explore unfamiliar cultural contexts [13]. These characteristics support the internalization of values emphasizing autonomy, personal responsibility and civic participation.

Optimism and meaning in life further contribute to value adaptation. Positive psychological states broaden cognitive and emotional repertoires and promote flexible problem solving, facilitating openness to new norms [14]. Meaning in life, understood as a sense of coherence, purpose and significance, supports stable identity development and the integration of value systems aligned with personal goals [15].

These resources interact closely with attachment orientations. Secure attachment supports the development of resilience, self-esteem and self-efficacy through consistent relational support, whereas insecure attachment is associated with weaker psychological resources and increased vulnerability during cultural transitions [6, 9]. Overall, psychological resources enhance readiness to engage with European values by supporting emotional regulation, reducing perceived threat and encouraging exploratory behavior.

Adaptation of Eastern European youth to European values

The adaptation of Eastern European youth to European values is shaped by historical legacies, social environments and individual psychological characteristics. Value orientations in post-communist societies reflect a negotiation between inherited sociocultural norms and European Union frameworks emphasizing autonomy, equality, civic participation and respect for diversity [2, 1]. These negotiations produce variability in attitudes toward European integration, ranging from openness to resistance [3].

Studies across Central and Eastern Europe show that broader cultural climate, civic education and exposure to diverse interactions significantly influence value adaptation. Youth in socially cohesive environments with consistent opportunities for democratic participation demonstrate stronger alignment with European values [5]. In contrast, contexts marked by economic instability, social distrust or rigid hierarchies slow or fragment this adaptation [4, 3].

Young people often experience competing sources of socialization. Families and local communities tend to transmit collectivistic norms emphasizing loyalty and stability, while educational settings, media exposure, mobility programs and digital interactions introduce individualistic and participatory values aligned with the EU [2, 1]. This dual influence creates a hybrid value landscape in which identity and autonomy are negotiated across multiple reference points. Psychological factors further shape these outcomes. Youth with adaptive emotional regulation, resilience, interpersonal trust and strong self-related resources are more likely to internalize democratic and pluralistic values, even when these differ from traditional familial expectations [7, 10]. Conversely, individuals with higher attachment anxiety or avoidance may perceive value

change as threatening, leading to defensive coping, preference for familiar norms and reduced engagement with European value dimensions [9, 8].

The literature indicates that adaptation to European values is not only a social or political phenomenon but a psychologically mediated process. Successful integration depends on emotional security, cognitive flexibility and the psychological resources that support identity development and sociocultural openness.

Case study

A.M., a 35-year-old male from the Republic of Moldova, shows a developmental background characterized by inconsistent caregiving, leading to a mixed insecure attachment pattern (anxious-avoidant). These early relational models manifested in adulthood through heightened reactivity to perceived interpersonal threat, fluctuating trust, and withdrawal in demanding social interactions.

A significant shift occurred when A.M. relocated for employment within the European Union. Exposure to multicultural teams, participatory communication norms, and value frameworks emphasizing autonomy, equality, and transparency intensified his stress responses. The discrepancy between his internal attachment-driven expectations and the interpersonal demands of EU professional environments amplified both anxious hyperactivation (fear of negative evaluation) and avoidant distancing (reluctance to engage in collaboration).

As emotional distress increased, A.M. sought psychological support within the EU. The psychological services he accessed operated under a well-regulated framework, with clear professional standards, structured intervention protocols, and strong emphasis on evidence-based practice. This system enabled him to receive consistent, coherent guidance grounded in contemporary clinical models.

A core component of the intervention was structured psychoeducation, which helped A.M. understand the mechanisms of insecure attachment, the dynamics of emotional activation in cross-cultural contexts, and the psychological competencies required for adaptive functioning in European sociocultural environments. Through this process, he learned to identify his attachment activation patterns, differentiate novelty from threat, and reinterpret interpersonal feedback more flexibly.

Psychoeducation was complemented by targeted emotion-regulation training and strategies to strengthen psychological resources such as resilience, self-efficacy, and meaning-making. The therapeutic setting functioned as a corrective relational context, helping him internalize more secure relational expectations and reduce both hyperactivation and avoidance.

Over time, A.M. demonstrated increased openness to European values, improved participation in collaborative work, greater cognitive flexibility, and a more coherent sense of identity capable of integrating both traditional Moldovan cultural norms and contemporary European value frameworks. This case illustrates how psychological intervention, including psychoeducation, plays a mediating role between early attachment patterns, individual psychological resources, and successful adaptation to European sociocultural demands.

CONCLUSIONS

The empirical findings of this study demonstrate that the psychological mechanisms underlying value adaptation can be observed directly in individual developmental trajectories. The real-life case examined provides concrete evidence that insecure attachment patterns particularly anxious and avoidant tendencies can hinder the integration of autonomy, interpersonal trust, and pluralistic norms central to European value frameworks. At the same time, the participant's progression during intervention shows that strengthening psychological resources such as resilience, self-efficacy, and meaning in life facilitates more adaptive responses to sociocultural demands.

The therapeutic process, grounded in psychoeducation and emotion-regulation training, played a decisive role in modifying maladaptive attachment-based interpretations and enhancing the

participant's capacity to function effectively in multicultural and democratic environments. These findings support existing empirical literature emphasizing that psychological intervention contributes to improved adjustment and value integration among adults navigating sociocultural transitions.

The case study provides empirical support for the idea that psychosocial adaptation to European value systems is not solely context-driven but emerges through the interaction of early relational models, current psychological resources, and targeted psychological support. These results highlight the importance of accessible, well-regulated psychological services in facilitating the personal development required for effective sociocultural integration.

ACKNOWLEDGEMENTS

The author declares that this article was developed independently and did not receive any institutional or external financial support.

REFERENCES

1. Mitchell, K. (2015). Rethinking the 'Erasmus effect' on European identity. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 53(2), 330–348. Disponibil la: <https://doi.org/10.1111/jcms.12152>
2. Schwartz, S. H., Bardi, A. (1997). Influences of adaptation to communist rule on value priorities in Eastern Europe. *Political Psychology*, 18(2), 385–410. Disponibil la: <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00062>
3. Florian, T., Dronkers, J. (2018). The role of European values in educational and cultural integration. *International Journal of Intercultural Relations*, 63, 68–80. Disponibil la: <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2017.12.003>
4. Berry, J. W. (2017). Theories and models of acculturation. În: Schwartz, S. J., Unger, J. B. (coord.). *The Oxford Handbook of Acculturation and Health*, pp. 15–28. Oxford University Press. Disponibil la: <https://doi.org/10.1093/oxfordhob/9780190215217.013.2>
5. Schachner, M. K. (2017). From equality and inclusion to cultural pluralism: Evolution and effects of cultural diversity perspectives in schools. *European Journal of Developmental Psychology*, 16(1), 1–17. Disponibil la: <https://doi.org/10.1080/17405629.2017.1326378>
6. Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2016). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Ediția a 2-a. New York: Guilford Press. (monografie fără DOI)
7. Mikulincer, M., Shaver, P. R. (2019). Attachment orientations and emotion regulation. *Current Opinion in Psychology*, 25, 6–10. Disponibil la: <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2018.02.006>
8. Rand, K. L., Cheavens, J. S. (2009). Hope theory. În: Snyder, C. R., Lopez, S. J. (coord.). *The Oxford Handbook of Positive Psychology*, ediția a 2-a, pp. 323–333. Oxford University Press. Disponibil la: <https://doi.org/10.1093/oxfordhob/9780195187243.013.0030>
9. Mallinckrodt, B., Wang, C. C. D. (2004). Quantitative methods for verifying semantic equivalence of translated research instruments: A Chinese version of the Experiences in Close Relationships Scale. *Journal of Counseling Psychology*, 51(3), 368–379. Disponibil la: <https://doi.org/10.1037/0022-0167.51.3.368>
10. Masten, A. S. (2014). Global perspectives on resilience in children and youth. *Child Development*, 85(1), 6–20. Disponibil la: <https://doi.org/10.1111/cdev.12205>
11. Luthar, S. S., Cicchetti, D., Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543–562. Disponibil la: <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>
12. Orth, U., Robins, R. W. (2014). The development of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 23(5), 381–387. Disponibil la: <https://doi.org/10.1177/0963721414547414>

13. Caprara, G. V., Alessandri, G., Barbaranelli, C. (2013). The longitudinal relations between self-esteem and affective self-regulatory efficacy. *Journal of Research in Personality*, 47(6), 859–870. Disponibil la: <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2013.08.011>
14. Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56(3), 218–226. Disponibil la: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.218>
15. Steger, M. F. (2012). Making meaning in life. *Psychological Inquiry*, 23(4), 381–385. Disponibil la: <https://doi.org/10.1080/1047840X.2012.720832>

STRES ȘI ADAPTARE LA CONDIȚIILE PROFESIONALE DIN SISTEMUL SANITAR

NECHITA Maria

doctorand, psiholog principal,

Spitalul Județean de Urgență „Dr Constantin Opreș”, 31 George Coșbuc, Baia Mare, România

nechitamaria2005@yahoo.com

ORCHID ID: <https://orcid.org/0009-0001-0194-4404>

REZUMAT. De o bună perioadă de timp, preocuparea pentru cercetarea și reducerea stresului a fost mereu în prim plan. Cu toate acestea, în ultimul timp, stresul a luat din ce în ce mai mult amploare, iar consecințele lui își pun amprenta pe toate domeniile vieții, fiind adesea incriminat ca sursă de disconfort, atât în cazul unor tensiuni minore, cât și în cazul unor situații grave, cu consecințe devastatoare în termeni de costuri economice, calitatea vieții, sănătate și vieți omenești.

Creșterea îngrijorătoare a stresului, observată în rândul întregii populații, dar mai ales la profesioniștii din sectorul medical, care luptă zilnic cu boala și moartea, reclamă o atenție sporită pentru reducerea situațiilor stresante din mediu și favorizarea adaptării la stres. Forurile superioare din domeniul sănătății, insistă tot mai mult pe nevoia de management al stresului, acesta fiind unul dintre principalii factori care afectează buna funcționare a personalului medical, și expun indirect siguranța pacientului.

Cuvinte cheie: adaptare, echilibrare, epuizare, resurse personale, stres.

ABSTRACT. For a long time, the concern for research and stress reduction has always been at the forefront. However, recently, stress has become increasingly widespread, and its consequences leave their mark on all areas of life, often being incriminated as a source of discomfort, both in the case of minor tensions and in the case of serious situations, with devastating consequences in terms of economic costs, quality of life, health and human lives.

The worrying increase in stress, observed among the entire population, but especially among professionals in the medical sector, who fight daily with illness and death, requires increased attention to reduce stressful situations in the environment and promote adaptation to stress. Higher forums in the health field, increasingly insist on the need for stress management, this being one of the main factors that affect the proper functioning of medical personnel, and indirectly expose patient safety.

Keywords: adaptation, balancing, exhaustion, personal resources, stress.

INTRODUCERE

Factorii responsabili pentru generarea stresului, numiți și stresori (Selye), sunt reprezentați de orice stimul care impune limite persoanei și o împiedică să depășească situația creată, situându-se ca obstacol în atingerea unui obiectiv sau în menținerea homeostaziei.

Adaptarea la stres este o secvență a adaptării la viață, în general, fiind puternic influențată de resursele individului, deschiderea în fața schimbării, implicare și rezolvare de probleme. Orice situație critică poate fi privită și ca oportunitate pentru progres, pentru dezvoltare personală, autodepășire și atingerea unor țărgeturi care, în condiții normale, poate le consideram imposibile.

Pentru a avea o viață asumată și împlinită, pentru a ne recâștiga esența și echilibrul, renunțarea la modul haotic și alert de a trece prin viață și alocarea unui timp pentru reevaluare, organizare și prioritizare conștientă sunt absolut necesare.

1. Stres și adaptare

Pornind de la perspectiva modelului teoretic și experimental al stresului, elaborat de Selye, viața fără stres nu este posibilă, iar stresul poate fi privit atât ca factor nociv pentru viață, cât și ca factor cu rol adaptativ, de susținere a vieții. Diferența dintre cele două finalități este dată de rezultatele interacțiunii conjugate dintre caracteristicile factorilor de stres și tipologia personalității asupra căreia se exercită acțiunea stresului.

În funcție de tipul de stres și caracteristicile acestuia (intensitate, timp de acțiune, repetare și efect cumulativ, imposibilitatea evitării etc), acțiunea stresului poate fi mai blândă sau agresivă, cu potențial corector sau distructiv. De asemenea, efectul stresului depinde de reprezentarea pe care o atribuim agresivității (măsura în care agresivitatea îl privește pe individ, fiziologic sau psihic; evaluarea subiectivă a situației), dar și de potențialul personal, de resursele sau capacitatea de a face față situației (vulnerabilitate vs reziliență la stres).

Reziliența este capacitatea de a face față provocărilor, stresului sau traumelor, depășindu-le și revenind la starea normală după acea experiență dificilă, uneori chiar cu achiziții în plus (mai puternic, mai viguros, mai înțelept etc.). Astfel, am putea afirma că reziliența este capacitatea de adaptare pozitivă la adversități.

Stresul profesional sau ocupațional apare ca urmare a dezechilibrului între sarcinile la care trebuie să răspundă angajatul și resursele de care acesta dispune (ex. probleme de comunicare cu colegii/șefii, responsabilitate prea mare, schimbări organizaționale sau schimbarea locului de muncă etc.), iar reușita noastră în realizarea unui echilibru cât mai stabil între viața profesională și viața personală, ne oferă certitudinea unei vieți echilibrate și prospere.

Adaptarea la stres implică ajustarea modului de a gândi și de a reacționa, practicarea unui stil de viață echilibrat. De multe ori, situațiile dificile e greu sau imposibil să le traversezi de unul singur, dar, când ai susținere și oameni buni aproape, povara este mai ușoară și problemele apar mai estompate. Oamenii de lângă noi, care ne oferă sprijin necondiționat și ne ajută să ne regăsim echilibrul și un rost în viață, ne învață că acționând avem șanse să ne schimbăm destinul și putem fi, la rândul nostru, sprijin pentru alții.

1.1. Echilibrarea stilului de viață

Pentru combaterea stresului și creșterea rezistenței în fața provocărilor vieții, echilibrarea stilului de viață este o condiție de bază și presupune:

* echilibrarea modului de gândire:

- să avem claritate, direcție și viziune (să știm ce vrem, care ne sunt prioritățile, încotro dorim să ne îndreptăm și care este perspectiva);

- să adoptăm o atitudine pozitivă în fața provocărilor; o atitudine mentală negativă generează stări neplăcute și te face să pierzi energie, iar atitudinea mentală pozitivă îți dă forță și elan să înaintezi pe drumul tău. Ben Kubassek spune că ”poți să fii optimist fără să fii echilibrat, dar nu poți să fii echilibrat fără să fii optimist.”

- să ne orientăm în primul rând spre lucrurile pentru care suntem recunoscători, în loc să ne focusăm mereu pe cele care ne provoacă disconfort și ne aduc nemulțumire;

- să diferențiem situațiile care ne permit controlul de cele care nu stau în puterea noastră de decizie; să acționăm cu fermitate, când dorim să schimbăm ceea ce poate fi schimbat și să acceptăm cu seninătate situațiile pe care nu le putem schimba;

* a da sens și semnificație vieții: oricare ar fi solicitările la care suntem supuși, sensul și semnificația ne mențin concentrați și motivați să mergem mai departe, ne dau orientare și ne ajută să ne găsim calea și rostul;

* managementul timpului:

- ne planificăm și ne organizăm activitatea (stabilim obiective clare și pertinente, planificăm intervalul de timp pentru a le aduce la îndeplinire și ne fixăm momentul în care acționăm, pentru a evita amânarea);

- să analizăm lucrurile și să ne prioritizăm acțiunile în funcție de importanța acestora și de termenele limită pentru a reduce sentimentul de copleșire și întârzierile;

* gestionarea situațiilor stresante:

- adoptarea unui stil de viață cât mai echilibrat ne permite o bună gestionare a resurselor personale și evitarea reacțiilor necontrolate sau exagerate la confruntarea cu situațiile ce presupun un grad crescut de stres;

- să ne informăm inițial, folosind surse de încredere, și să acționăm cu cât mai mult calm și răbdare, în cunoștință de cauză;

- să exersăm recunoașterea, exprimarea și controlul emoțiilor;

- să abordăm situațiile asertiv (exprimarea propriilor nevoi și sentimente într-un mod direct, sincer și respectuos, fără a fi agresiv sau pasiv; comunicare clară și căutarea de soluții de tip "câștig-câștig" prin ascultare activă, empatie și compromis).

* practicarea tehnicilor de relaxare:

- respirația controlată (diafragmatică, abdominală; amplitudine crescută și frecvență redusă);
- mișcare (activitatea fizică regulată eliberează endorfine și ajută la reducerea stresului – ex. efortul fizic, mersul pe jos, alergatul, exerciții fizice, relaxare activă etc.);

- meditația și mindfulness - pentru a ajunge la o stare de calm, liniște, relaxare;

* somn de calitate - suficient și odihnitor, absolut necesar pentru refacerea organismului;

* hidratare adecvată și alimentație echilibrată (bogată în fructe și legume proaspete, proteine de calitate etc.) cu rol în menținerea unui nivel optim de energie, creșterea rezistenței în fața bolilor și combaterea efectelor negative ale stresului;

* viață socială armonioasă: împărtășirea evenimentelor semnificative din viață, cu familia și prietenii, reprezintă un mod excelent de încărcare a bateriilor, suport social și sprijin emoțional; se evidențiază rolul familiei extinse și al prieteniiilor trainice, de lungă durată;

* ajutor profesional specializat: atunci când stresul afectează calitatea vieții se poate apela la consiliere psihologică/psihoterapie pentru a asimila și exersa strategii eficiente de gestionare a stresului și prevenție a complicațiilor (ex. Psihoterapie cognitiv-comportamentală etc.), iar în cazurile severe, care necesită suport medicamentos, se are în vedere orientarea spre medicul psihiatru.

O atitudine de viață echilibrată îți permite să trăiești în liniște și să atingi performanțe de vârf, fără a ajunge la epuizare.

1.2. Consecințe ale stresului

Simptomele de manifestare a stresului, în funcție de gradul acestuia, se pot situa pe un continuum, de la ușoare și trecătoare, la severe, de la simple la complexe, generalizate, putând atinge cam toate sferele/domeniile vieții (fizic, psihic, comportamental; personal și profesional etc.), ducând la epuizarea resurselor personale și la complicații, uneori ireversibile.

Epuizarea este, după cum spune și Herbert Freudenberger, o "golire completă de energie și un sentiment de copleșire cu problemele altor oameni." [9, p 25]. Aceasta se manifestă pe toate planurile (fizic, mental și spiritual) printr-o serie de simptome precum oboseală fizică și psihică marcată, lipsă de energie, manifestări somatice, scăderea atenției și capacității de concentrare, scăderea randamentului activității și creșterea numărului de greșeli, atitudine negativă constantă, iritabilitate și/sau ostilitate, pesimism, teamă de viitor și descurajare, devalorizare/subestimare, sentimentul lipsei de perspectivă și scop, pierderea sensului și semnificației în viață etc.

Cel mai frecvent ajung la epuizare persoanele extrovertovertite, cu simț puternic al răspunderii și motivație crescută pentru evoluție și competiție, cu deschidere față de solicitări noi și tendința la multitasking, fără a lua/respecta pauze etc. Pentru a face față situației, aceste persoane apelează de multe ori la stimulente și abuz de cafea, tutun, alcool sau chiar droguri. Din păcate, asta nu este o rezolvare, lucrurile se complică și se intră treptat într-un cerc vicios fără ieșire, spre o viață din ce în ce mai dezechilibrată.

Persoanele care, prin activitatea pe care o desfășoară la locul de muncă, vin în contact cu mulți oameni (ex. personal medical, asistenți sociali, cadre didactice etc.), ajung mult mai des la stări de oboseală marcată și epuizare, mai ales dacă neglijează pauzele de odihnă și relaxare. Acestea sunt expuse la probleme diverse, de natură fizică, psihică sau socială și, adesea, ajung să se implice atât profesional cât și personal.

MATERIALE ȘI METODE

Pentru a obține mai multe informații în legătură cu stresul și efectele acestuia la personalul medical, am realizat un studiu de cercetare (parte din cercetarea doctorală "Stres și adaptare la condițiile profesionale din sistemul de sănătate") pe un lot format din 374 de persoane care își

desfășoară activitatea în mediul spitalicesc (asistenți medicali, infirmieri, îngrijitori, brancardieri, medici, registratori medicali, psihologi, sociologi, chimiști și biologi).

Tabelul 1. Categoriile de personal medical incluse în cercetare

CATEGORII DE PERSONAL MEDICAL	NUMĂR DE PERSOANE
Medici	58
Asistenți medicali	206
Infirmieri/Îngrijitori/Brancardieri	85
Registratori medicali	16
Psihologi/Sociologi	7
Biologi/Chimiști	2

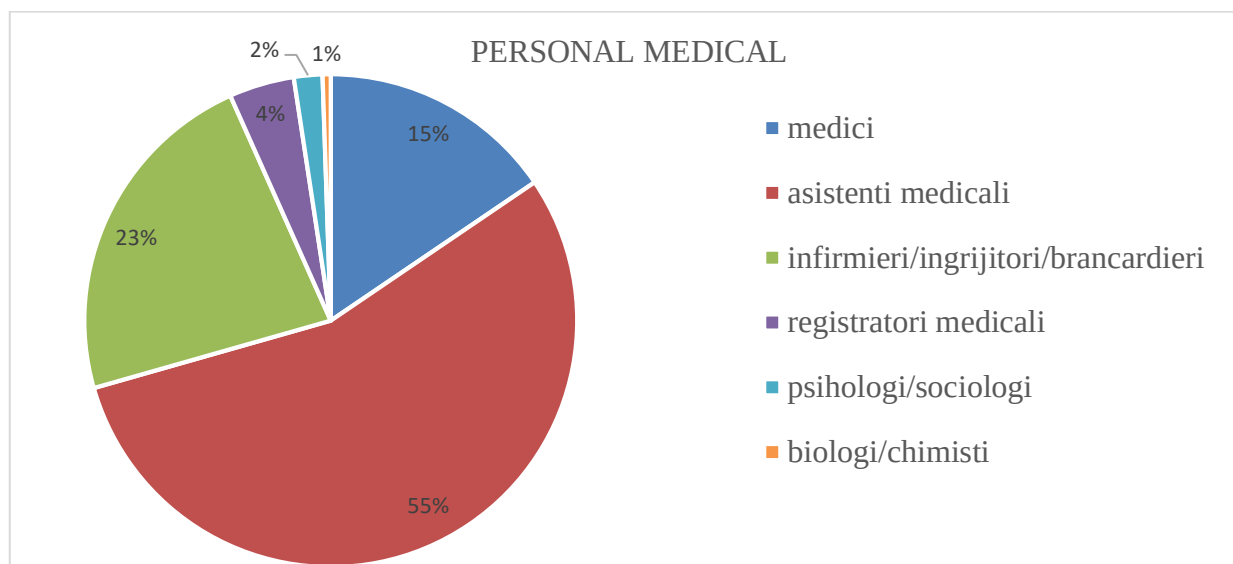

Figura 1. Reprezentarea grafică a categoriilor de personal medical

Subiecților li s-au aplicat două chestionare: Scala de percepție a stresului (Perceived Stress Questionnaire, elaborat de Levenstein și colab. în 1993, instrument relevant în stabilirea nivelului de stres perceput pentru ultimele 6 luni) și DASS-21 (Depresie, Anxietate și Stres - cu 21 de itemi, de la Cognitrom, un set de trei scale de autoevaluare utilizat atât în cercetare cât și în scopuri clinice – cu raportare la ultima săptămână). Testele s-au administrat pe parcursul a două luni septembrie - octombrie, după perioada de concedii.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

O parte din informațiile obținute sunt sintetizate în tabelele și graficele următoare.

Tabel 2. Modul în care subiecții își percep oboseala

OBOSEALA	Număr de persoane
Deloc	31
Rareori	259
Adeseori	70
Aproape tot timpul	14

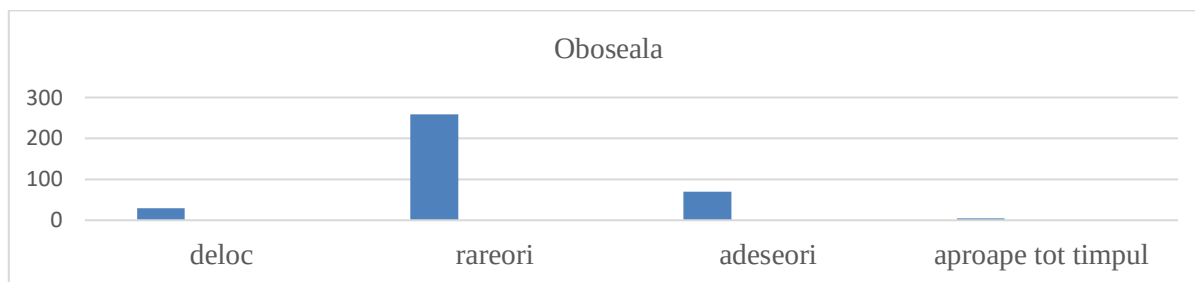

Figura 2. Reprezentarea grafică a modului în care subiecții își percep oboseala

Tabel 3. Modul în care subiecții își percep epuizarea

EPUIZARE	Număr de persoane
Deloc	157
Rareori	201
Adeseori	11
Aproape tot timpul	5

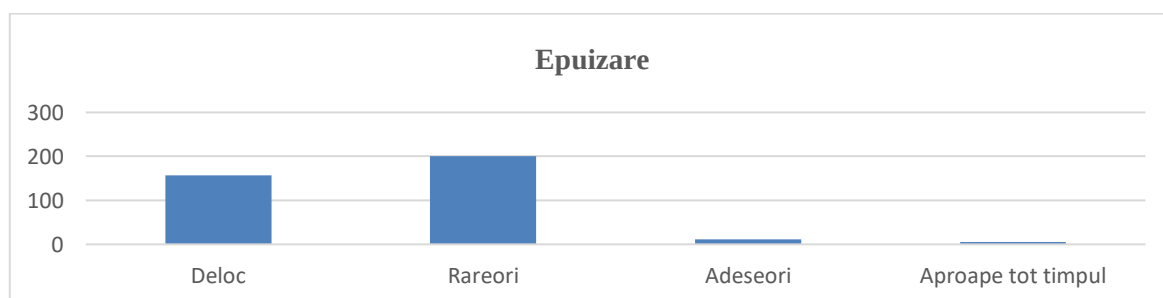

Figura 3. Reprezentarea grafică a modului în care subiecții percep epuizarea

Tabel 4. Modul în care subiecții își percep prezența/absența manifestărilor somatice

MANIFESTĂRI SOMATICE	Număr de persoane
Prezente	223
Absente	151

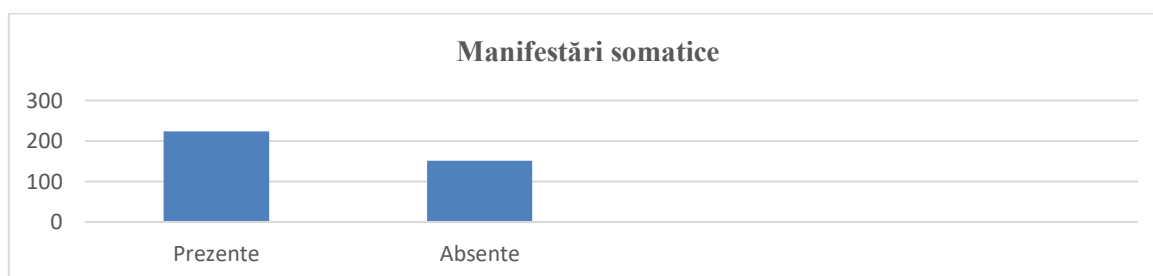

Figura 4. Reprezentarea grafică a modului în care subiecții își percep prezența/absența manifestărilor somatice

Tabel 5. Modul în care subiecții își percep prezența/absența Devalorizării/Subestimării

DEVALORIZARE/SUBESTIMARE	Număr de persoane
Prezentă	116
Absentă	258

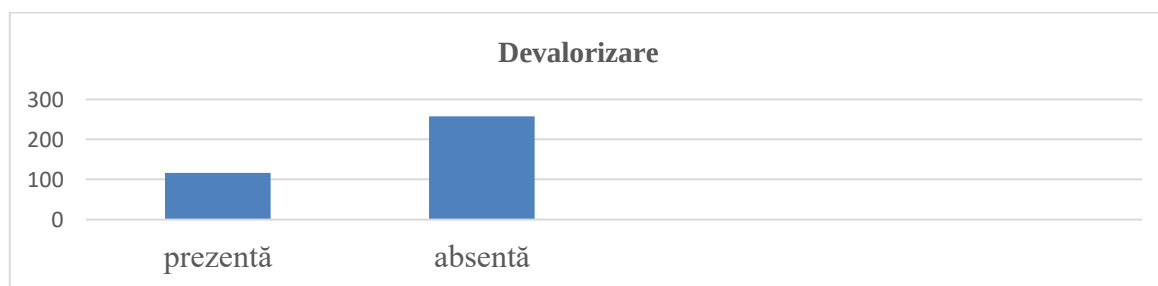

Figura 5. Reprezentarea grafică a modului în care subiecții își percep prezența/absența Devalorizării/Subestimării

Tabel 5. Modul în care subiecții își percep stresul

PERCEPEREA STRESULUI	Număr de persoane
Stres redus	230
Stres moderat	143
Stres intens	1

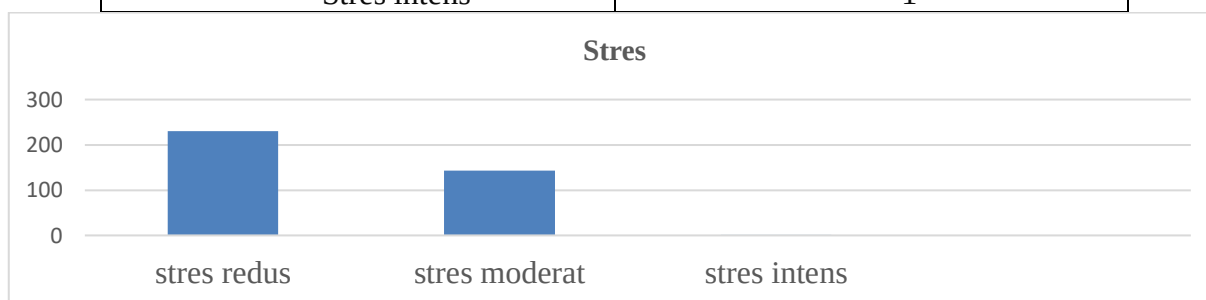

Figura 6. Reprezentarea grafică a modului în care subiecții își percep stresul

* În urma centralizării și prelucrării datelor se constată că, pe perioada ultimelor 6 luni:

- 69,25% dintre subiecții participanți la studiu s-au simțit din când în când obosiți; 18,71% - au fost obosiți mai des; 3,74% - aproape tot timpul; și 8,28% nu s-au simțit obosiți în mod special.

- 53,74% dintre subiecții participanți la studiu s-au simțit uneori epuizați; 2,94% - au fost epuizați mai des; 1,33% - aproape tot timpul; și 41,97% nu au experimentat deloc senzația de epuizare.

- 61,49% dintre subiecții participanți la studiu au manifestat stres redus; 38,23% - stres moderat; și 0,26% (o singură persoană) stres înalt.

* Raportat la ultima săptămână, datele arată că 31,01% dintre persoanele participante la studiu au avut sentimente de devalorizare/subestimare personală și 59,62% au prezentat manifestări somatice.

* De asemenea, s-a observat că:

- În cadrul aceluiași colectiv/grup, există atât persoane cu stres redus, cât și persoane cu stres crescut, chiar dacă mediul le oferă aceleași condiții de desfășurare a activității; se vede rolul tipologiei de personalitate și al resurselor personale.

- În colectivele mai mici și mai unite/sudate, de obicei stresul este mai scăzut; unitatea, cooperarea și susținerea reciprocă în cadrul grupului, cresc gradul de confort și siguranță.

- În secțiile în care activitatea este mai bine organizată, structurată, permițând o mai bună predictibilitate a finalității sarcinii, indivizii se simt, de obicei, mai eficienți și gradul de stres este mai redus.

- În sectoarele în care personalul medical interacționează cu multe persoane, care vin și pleacă, întrerup activități, cer relații, exprimă nemulțumiri legate de sistem etc., de obicei se observă un stres mai crescut.

- Stresul pare mai crescut la colectivele/persoanele focusate pe nevoi și lipsuri (reale sau imaginate), la cei care se compară mereu cu alții, simțindu-se dezavantajați, care nu-și dau voie să observe și să se bucure de propriile daruri.

Pe termen lung, succesul firmelor este influențat direct de calitatea resursei umane de care dispun, iar stresul constituie o amenințare reală prin dezechilibrele pe care le aduce în viața organizației, mai ales prin scăderea implicării și eficienței în activitate, absenteism și probleme de sănătate.

În societatea actuală, în special datorită digitalizării, angajații resimt acut lipsa granițelor dintre domeniul profesional și viața privată, care interferează tot mai mult. De asemenea, s-au intensificat epuizarea emoțională și stresul, datorită presiunii constante de a fi disponibil, cerințelor de adaptare rapidă la noi tehnologii, implementării excesive de noi programe și instrumente digitale, urgenței continue de a finaliza anumite proiecte, culturii competitive și multitasking-ului etc.

La toate acestea se adaugă o anumită nesiguranță a "zilei de mâine", datorită rapidității cu care se derulează evenimente și schimbări majore în societate, datorită grijilor legate de crize economice și inflație, de instabilitatea locului de muncă și posibilitatea de a fi înlocuit cu cineva mai performant și mai disponibil etc. În acest context iau naștere emoții ambivalente legate de inteligența artificială, pe de o parte observând beneficiile pe care le aduce, pe de altă parte simțind amenințările din ce în ce mai intense în ceea ce privește posibilitatea substituirii resursei umane cu inteligență artificială.

Printre *măsurile de gestionare a stresului la locul de muncă* se numără și:

- Identificarea factorilor stresori și monitorizarea lor;
 - Căutarea și exersarea unor moduri bune de a răspunde la stres, cu efecte benefice asupra sănătății (ex. alegerea exercițiului fizic pentru a ne elibera de stres, în locul consumului de substanțe);
 - Stabilirea unor limite echilibrate între viața profesională și viața personală;
 - Respectarea timpului de odihnă și relaxare (echilibru între timpul somn-veghe), pentru refacerea organismului;
 - Organizarea activității și respectarea unui program echilibrat de muncă; programarea dă impresia de control și ne ajută să gestionăm mai bine timpul;
 - Preocuparea pentru o comunicare cât mai eficientă cu semenii (adoptarea unui stil de comunicare asertiv);
 - Dezvoltarea încrederii între membrii organizației;
 - Cooperare vs. concurență;
 - Creșterea coeziunii/unității grupului;
 - Respect și susținere reciprocă, oferirea și solicitarea ajutorului la nevoie;
 - Timp pentru activități care aduc bucurie și relaxare (ex. citit, ascultat muzică, drumeții sau orice altă activitate care te relaxează);
 - Activități fizice regulate pentru a ajuta la eliberarea tensiunii și la reducerea nivelului de stres (ex. un exercițiu care îți place și pe care îl poți integra în rutina ta zilnică);
 - Investire în resursa umană; preocuparea pentru evoluție și dezvoltare personală.
- Calitatea vieții și sentimentul de împlinire nu depind atât de efortul depus, cât de o minte deschisă și flexibilă, de simțul măsurii și de o viață echilibrată.

Referințe bibliografice

1. BĂBAN, A. *Stres și personalitate*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1998. 231 p. ISBN: 973-9354-35-1
2. BERNDT, C. *Reziliența. Secretul puterii psihice. Cum devenim mai rezistenți la stres, depresii și epuizare psihică*. tr. de B. H. Aiteanu. București: All Educational. 2014. 212 p. ISBN 978-973-684-882-7

3. CONSTANTIN, T. Arhitectii stării de bine, satisfacții profesionale și muncă cu sens. În: *Revista Cariere. Jurnal de leadership*. București. nr.271/04.2021, p. 51.
<https://issuu.com/cariere/docs/ckarriere-271-full>
4. COSNIER, J. *Introducere în psihologia emoțiilor și sentimentelor*. Iași: Polirom, 2002. 203 p. ISBN: 973-681-014-3
5. FENGLER, J. Burnout. *Strategii pentru prevenirea epuizării profesionale*. tr. de D. Fischbach. București: Trei, 2016. 149 p. ISBN 978-606-719-647-4.
6. HOLDEVICI, I. *Psihoterapia cognitiv-comportamentală. Managementul stresului pentru un stil de viață optim*. București: Științelor Medicale, 2005.
7. IAMANDESCU, I. B. Distres și eustres – două concepte biopsihosociale antitetice. În: *Revista Viața Medicală*. București, 29 iunie 2018. Disponibil pe:
<https://www.viatamedicala.ro/opinii/distres-si-eustres-doua-concepte-biopsihosociale-antitetice-14708>
8. IAMANDESCU, I., B. *Stresul și bolile interne*. București: All. 1993. ISBN: 973-9156-02-9
9. KUBASSEK, B. *De la epuizare la echilibru: strategii confirmate pentru a te ajuta în viață să ajungi de la epuizare la echilibru*. tr. de I. Bădău. Ed a 2-a revizuită. București: Succeed publishing. 2002. 220 p. ISBN: 973-85497-1-X.
10. MARICUȚOIU, L. Cercul vicios al stresului ocupațional și costurile acestuia. În: *Revista Cariere. Jurnal de leadership*. București, nr.271/04.2021, pp. 62-63. Disponibil pe:
<https://issuu.com/cariere/docs/ckarriere-271-full>
11. PITARIU, H. D., VÎRGĂ, D. Stresul ocupațional. În: *Manual de tehnici și metode în psihologia muncii și organizațională*. (Bogathy Z. coord.). Iași: Polirom, 2007. pp.235-252. ISBN: 978--46-0428-7
12. POPESCU, G.F., OMER, I. Stresul și dimensiunile de personalitate. În: *Revista de Psihologie*. București, 2011. Vol. 57. Nr. 1. pp. 56-69. ISSN: 0034-8759. eISSN: 2344-4665
13. SILLAMY, N. *Dicționar de psihologie Larousse*. tr. de L. Gavrilu. București: Univers Enciclopedic, 1996. 349 p. ISBN 973-9243-25-8
14. Studii Whitehall Disponibil pe: https://ro.frwiki.wiki/wiki/%C3%89tudes_de_Whitehall
15. Școala Națională de Sănătate Publică și Management Sanitar. *Promovarea sănătății și educație pentru sănătate*. București.: Public H Press. 2006. pp. 178-181. ISBN(10) 973-87776-3-1; ISBN (13) 978-973-87776-3-7. Disponibil pe:
http://www.snsps.ro/UserFiles/File/ph_press/php_ps_edsan.pdf
16. VARGHA, J-L. RESTul e... STRES. În: *STRESUL. Puncte între Teorii, Cercetări, Studii de caz. Abordări multidisciplinare*. (Jardan V. coord.). Brașov: A.P.A.R., 2020. pp. 16-58. ISBN: 978-606-9458-7-1

SPECIFICUL MANIFESTĂRILOR DE ANXIETATE LA ADOLESCENȚI

STURZA Violina

Prodecan, asistent universitar, Facultatea Psihologie și Asistență Socială

Universitatea de Studii Europene din Moldova.

Doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

violina.paris@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9934-6401

Summary. *We live in a world where problems persist and are inevitable. They also affect our well-being, experiencing discomfort when confronted with situations, events or conditions that threaten, exceed or excessively demand psychological or biological capacities and resources. Adolescence is the most difficult and most accentuated period in the feeling of these stimuli, which come with great intensity, irritability, confusion and constraints. Adolescents find it difficult to find solutions and answers, through which they can easily manage their emotions manifested by both internal and external stimuli. Therefore, we could say that as a result of these negative experiences, anxiety states are accentuated in adolescents, they can sometimes be normal, as stimuli for action, but sometimes they can generate a crisis by feeling strong pressure or stress, diffuse and vague states or prolonged restlessness, and based on these considerations we can distinguish between normal anxiety and pathological anxiety. Anxiety disorders are very common among adolescents, but are rarely identified or diagnosed correctly, and the reason for this is that adolescents can hide or mask their feelings and states of anxiety.*

Keywords: *Adolescence, anxiety disorders, stress, resilience.*

Rezumat. *Trăim într-o lume în care problemele persistă și sunt inevitabile. Deasemenea, ele ne afectează starea de bine, experimentând un disconfort în fața confruntărilor cu situații, evenimente sau condiții care amenință, depășesc sau solicită peste măsură capacitățile și resursele psihologice sau biologice. Adolescența este perioada cea mai dificilă și cea mai accentuată în resimțirea acestor stimuli, care vin cu multă intensitate, iritabilitate, confuzie și constrângeri. Adolescenților le este greu să găsească soluții și răspunsuri, prin care să-și poată gestiona cu ușurință emoția manifestată de stimulii atât interni cât și externi. Prin urmare, am putea spune că în urma acestor trăirii nefaste, la adolescenți se accentuează stările de anxietate, ele pot fi uneori normale, ca stimuli de acțiune, dar uneori pot genera o criză resimțind presiuni sau stres puternic, stări difuze și vagi sau neliniște prelungită, iar pe baza acestor considerații putem face deosebirea dintre anxietatea normală și anxietatea patologică. Tulburările de anxietate sunt foarte des întâlnite în rândul adolescenților, dar de puține ori sunt identificate sau diagnosticate corect, iar motivul acestor este faptul că adolescenții pot să ascundă sau să mascheze trăirile și stările de anxietate.*

Cuvinte cheie. *Adolescența, tulburări de anxietate, stres, reziliență.*

Introducere

Psihicul uman se dezvoltă sub influența factorului social și al educației. Individul vine pe lume cu o anumită zestre ereditară, cu anumite dispoziții care au caracter plastic și polivalent, dar acestea nu se dezvoltă de la sine, ci sub acțiunea procesului educativ. Autorul Zisulesc descrie faptul că adolescența este vârsta minții pătrunzătoare, a sferei de cunoștințe, a căutărilor permanente după marele dezvăluiri ale lumii [19, p.290]. Așa dar, după autorul Urra J. adolescența este și perioada de schimbări bio-psiho-sociale. În această perioadă de dezvoltare, confirmă el, că apar semnele maturizării și au loc o serie de schimbări psihosociale care vor fi la fel de importante în dezvoltarea viitoare a fiecărui individ în parte. În multe dintre deciziile lor, emoționalul prevalează asupra raționalului și, prin urmare, în fața unei emoții intense, ei sunt mai puțin capabili să evalueze riscurile și posibilele daune [17, p.13].

La fel și autoarea A. Calancea descrie această perioadă precum că este timpul trăirilor intensive și importante a sentimentelor profunde și puternice. Adolescentul visează, aspiră, simpatizează, trăiește cu ardoare realul, dar și imaginarul cu tot felul de stări și de scenarii, toate saturate afectiv. În adolescență, emoțiile devin mai manipulative. În ceea ce privește sentimentele, ca forme de structuri afective consolidate, acestea încep și ele să se nuanțeze mult, să fie intense și uneori ambigue. Autoarea menționează faptul că cea mai importantă caracteristică a adolescenților o constituie sentimentul profund de jenă, maximalismul moral, tendința de a remodela lumea înconjurătoare,

sentimentele estetice, sentimentele generalizate, noblețea, romantismul și abnegația. Respectiv reiese că ei pot nu numai să ascundă sentimentele, dar și să le mascheze [3, p. 41].

În adolescență starea de neliniște cuprinde tot mai mult loc, și din această cauză mai mult sau mai puțin suntem obligați să recunoaștem că această emoție trebuie alimentată, descoperind în fiecare zi existența unor noi elemente negative. În aceeași măsură, adolescenții odată prinși în acest angrenaj, devin cu totul incapabile să-și construiască viitorul, ceea ce le vizează nesiguranța față ei, dar și față de ceilalți [4, p. 54]. Această stare de neliniște urmată de sentimente profunde care sunt la rândul lor încă ne înțelese și necunoscute pentru adolescenți, au un codul comun fiind descrise de autorul D. Goliman care îl citează pe Charles Darwin, care la rândul lui a scris în un tratat științific despre emoții, în care a văzut în fiecare emoție o predispoziție de a acționa într-un mod unic: frica te face să încremenești sau să o iei la fugă; mânia, să lupți; bucuria să îmbrățișezi. Orice fel de emoție determină dorința de a acționa. Calea inferioară dă notă interpersonală acestei legături dintre afect și acțiune [7, p. 92]. În această măsură de idei și autoarea A. Calancea vine cu descrierea acestui sentiment, precum că este o energie emoțională mare și un puternic stimulent pentru comportamentele, mai mult sau mai puțin satisfăcătoare, ale adolescenților. Multe comportamente sunt suprasolicitate emoțional din cauza lipsei deprinderii de a acționa emoțional în diverse situații. Stresul, frica de a fi neacceptați de alții pot cauza, deseori, panică emoțională, ce poate duce la comportamente imprezvizibile, pornind de aici și conflictele interpersonale. [3, p.46]. Prin urmare, când persoana are o experiență deplină a dorinței, atunci apare problema deciziei sau a alegerii. Decizia este puntea de a te angaja în acțiune. Dacă nu rezultă o acțiune, în opinia autorului, atunci nu există o decizie autentică.[18. p. 366].

Așa dar, autoarea Barrett L. F. ne aduce o viziune mai amplă în ceea ce privește nașterea emoției și descrie faptul că simulările sunt încercările creierului de a ghici ce se întâmplă în lumea din jur. În fiecare moment de veghe, suntem confrunțați cu informații zgomotoase, neclare, transmise de organele de percepție. Creierul folosește experiențele anterioare pentru a construi o ipoteză, și o compară cu amalgamul de informații trimise de simțuri. În felul acesta, selectând ceea ce este relevant și ignorând restul. Dovezile științifice indică faptul că aproape tot ceea ce vedem, auzim, atingem și mirosim sunt într-o oarecare măsură simulări ale lumii, și nu reacții la ea. Simularea este modul automat pentru toată activitatea mentală. Ea definește și este cadrul pe care îl folosim pentru a dezlega misterul legat de modul în care creierul creează emoțiile. În afara creierului nostru, simularea poate produce schimbări tangibile în corpul nostru, combinând tipare în modalități diferite pentru a percepe și a ghida în mod flexibil acțiunile în toate situațiile noi [1, p. 49,52].

Din perspectiva creierului, corpul este doar o altă sursă de informații senzoriale. La un moment dat, într-un context dat, creierul folosește concepte pentru a înțelege senzațiile interne și pe cele externe din lumea înconjurătoare, toate în același timp. Percepția activă în creier este un *concept emoțional*, la fel ca înainte, creierul atribuie o semnificație senzațiilor, construind o trăire specifică din care ia naștere emoția.

Emoția este *opera* creierului, ea dă semnificație senzațiilor noastre corporale în relație cu ceea ce se întâmplă în lumea înconjurătoare. Filosofii au sugerat de multă vreme faptul că mintea ne definește locul în lumea înconjurătoare. Neuroștiințele explică acum modul în care acest proces – și multe altele – se produce în creier pentru a crea o emoție, numita de autor ca *teoria emoției construite*[*ibidem*. p.53].

Autorul Pistorio M. subliniază că, emoțiile sunt derutate deoarece perturbă, indiferent dacă această tulburare este de natură pozitivă sau negativă. Ele vin brusc ca să deranjeze echilibrul momentan, insuflând o energie nouă, sursă de plăcere sau disconfort. Emoțiile exprimă un impuls interior, care ne frământă și ne amintesc că suntem ființe în continuă interacțiune cu simțurile noastre. Când emoțiile sunt refulate, ele rămân prezente care distruge timpul și pune în dificultate interacțiunile. Atunci când ignorăm emoția, ea rămâne în noi ca un semn permanent al unei suferințe

reprimate. În schimb emoțiile simțite pe deplin ne ajută să conștientizăm mediul înconjurător, ceea ce ne stimulează, ne motivează și ne afectează [14, p. 24].

Stresul în adolescență

Autoarea Pânișoară G. definește stresul ca o stare negativă de disconfort experimentată în confruntarea cu situații, care depășesc sau solicită peste măsură capacitățile și resursele psihologice sau biologice ale adolescenților. Stresul îi perturbă starea de bine, sănătatea mintală, fizică și funcționarea psihosocială.

În funcție de severitatea și persistența acestora, expunerea timpurie la stres poate avea numeroase implicații nefaste, cu impact atât pe termen scurt, cât și pe termen lung, prin consecințe negative la nivel fizic, emoțional, psihologic, comportamental și social ce se pot manifesta în adolescență, dar pot persista în timp până la vârsta maturității, deasemenea putem face distincția între mai multe tipuri de stres la care pot fi expuși adolescenții.

- *Stresul acut* presupune confruntarea cu evenimente negative cu impact puternic, potențial traumatizant, precum moartea unui membru al familiei, accidente grave sau catastrofe naturale.
- *Stresul cronic* este de lungă durată și presupune confruntarea cu situații, condiții sau circumstanțe de viață stresante pe termen lung, precum conflicte în familie; sărăcia, dizabilitatea sau boala cronică; pierderea locului de muncă a părintelui etc [13, p.419].

Consecințele expunerii la stres:

Consecințele asupra sănătății fizice includ probleme de respirație, gastrointestinale, dureri abdominale, dureri de cap, constipație; dureri în piept; tensiune arterială crescută; tulburări ale somnului; oboseală.

Consecințele asupra funcționării cognitive pot include scăderea performanțelor academice, dificultăți de concentrare, probleme de atenție și memorie, afectarea modului de procesare a informațiilor și scăderea performanței școlare.

Consecințe emoționale ale stresului constituie cele mai importante urmări asupra copiilor și adolescenților, incluzând suferință afectivă negativă (tristețe, teamă, anxietate, vinovăție), dispoziție negativă persistentă. Dificultățile de reglare a emoțiilor se pot manifesta prin izbucniri emoționale frecvente, iritabilitate, sentimente de neajutorare, lipsa controlului impulsurilor.

Problemele psihologice ale adolescenților pot include depresie și anxietate, tulburări ale comportamentului alimentar, panică, fobii, agresivitate sau delincvență. Copiii și adolescenții expuși la stres sever prezintă un risc mai ridicat de suicid.

Evenimentele adverse, precum violența domestică, divorțul, sărăcia, moartea unui părinte sau expunerea la un mediu familial disfuncțional, pot crește probabilitatea dezvoltării unor comportamente antisociale: delincvență, consum de substanțe, comp. agresive [*ibidem*, p.421].

Tulburările de anxietate

După autorul Blândul V. care descrie anxietatea ca fiind una dintre cele mai frecvente tulburări prezente în rândul adolescenților, fapt demonstrat de creșterea procentului de persoane diagnosticate cu o asemenea tulburare de la 14,7% pentru copiii cu vârsta de 11–12 ani, la 22% pentru adolescenții de 16–17 ani. Așa dar, potrivit „Dicționarului de Psihologie”, anxietatea poate fi definită ca „o stare afectivă difuză, vagă, de neliniște, tensiune, teamă, îngrijorare nemotivată, fără obiect, incomfortabilă din punct de vedere psihologic”.

Persoanele cuprinse de anxietate sunt mereu în alertă, au senzația de neputință în fața unui pericol perceput ca fiind iminent, respectiv prezintă reduceri semnificative ale randamentului intelectual. Cu toate acestea, în anumite limite, anxietatea ar putea fi considerată normală pentru unele etape de dezvoltare din viața persoanei. În schimb tulburarea de anxietate are un impact mult mai puternic afectându-i abilitățile de a interacționa cu ceilalți, de a face față situațiilor școlare și de a-și dezvolta propria identitate [2.p. 368].

În aceeaș măsură autorul Iluț P. specifică această diferență prin frontiera precisă dintre normal și patologic în materie de psihic uman, de motivații, credințe, obținuți, decizii acționale și comportamente efective este greu stabilit și în ciuda faptului că normal este mai degrabă o convenție-construcție socioculturală. În primul rând, pentru că interiorul fiecărei entități culturale există, implicit sau foarte clar exprimate, criteriile pentru ceea ce e considerat normal și corect; în al doilea rând deoarece, dincolo de diversitatea culturală, sunt prezente anumite constante mentale și comportamentale general umane, la multe dintre ele se evidențiază suportul genetic [10, p. 143].

Pe baza acestor considerații, se poate afirma că atât persoanele aflate la limita superioară a normalității, cât și cele din zona sub clinică pot avea probleme, pot intra în criză dacă resimt presiuni sau stres puternic sau dacă în viața lor intervin schimbări importante.

Din acest punct de vedere, deosebirea dintre normal și patologic poate fi conceptualizată în termeni dimensionali, mai degrabă decât ca deosebiri de tip discontinuu sau categoric [8, p. 237].

Tulburările emoționale la adolescenți (EMO). Din perspectiva acestei tulburări de anxietate EMO, adolescenții au însă un mod particular de a se manifesta, având o vestimentație și un comportament care le diferențiază în raport cu ceilalți, și le încadrează în tiparele unei subculturi cunoscute sub acest numele de EMO. EMO reprezintă prescurtarea de la „emoție”, „emoțional”, Mulți autori consideră că adolescenții EMO sunt adepții unei muzici bazate pe dragostea neîmplinită, nefericire, nedreptate, ostilitate față de lumea înconjurătoare. Ca atare, și formele de protest față de ceea ce ascultă muzica EMO sunt variate, incluzând țipete, gemete, plâns etc.

Pe de altă parte, prin muzica EMO adolescenții pot concentra durerea psihică, își pot exprima suferința personală sau se pot îndrepta către Dumnezeu, ca singurul Salvator al sufletelor lor p. 370. Dar particularitățile unui adolescent EMO nu se reduc doar la genul muzical preferat, ci vizează și o serie de elemente ce fac trimitere la aspectul lor fizic și vestimentar [2. P. 369].

În această etapă toate aceste manifestări îi vizează și pe părinți, dar atunci când influența familiei asupra adolescenților este pozitivă, aceasta facilitează procesul de luare a deciziilor și îi permite adolescentului să își asume noi responsabilități. În schimb dacă familia influență negativă, fie prin exces de zel, fie prin incapacitatea de a stabili reguli adecvate care să reglementeze viața social a tânărului înafara familie, procesul de maturizare a acestuia va fi mai dificil și mai neuniform. Familia ar trebui să fie un o sursă de atașament, protecție și afecțiune. Fără să îi deprecieze sau să îi umilească în vreun fel, familia trebuie să îi respecte ideile și să îi servească drept reper în căutarea informațiilor legate de problemele fundamentale cu care se vor confrunta în această etapă a vieții lui [17, p.17].

Cu toate acestea, pentru construirea unei stime de sine normale, toți copiii au nevoie de a se simți valorizați de ceilalți, iar în momentul în care nu obțin aceste aprecieri sunt toate șansele ca ei să se retragă într-o lume imaginară în care să-și atribuie statutul și rolurile pe care și le-ar dori, dar pe care nu le pot obține în lumea reală [2. p. 369].

Totuși dacă ne referim la problematica acestor tulburări, autorul Blândul V. specifică faptul, că dacă aceste tulburări nu sunt tratate la necesitate ele tind să se dezvolte pe un termen lung asupra dezvoltării sociale și emoționale. Consecințele negative asociate tulburărilor de anxietate la tineri cuprind rezultatele slabe la școală, locul de muncă sub nivel de competență, uz de substanțe nivel scăzut de suport social și comorbiditate crescută cu alte tulburări de natura psihiatrică, respectiv dovezile sugerează faptul ca aceste tulburări au o evoluție cronică care pot persista la vârsta adultă [ibidem. P.369].

Din perspectiva lui Mennuti R anxietatea este privită ca fiind expresia unui tipar de gândire și comportament care include atât componente cognitive, cât și emoționale, alternând între reacții adaptive și neadaptive. Comportamentul anxios este, de regulă, rezultatul activării sistemului neurovegetativ, ceea ce duce la reacții fiziologice intense.

Conform modelului lui Barlow, tulburările de anxietate apar ca urmare a trei tipuri de vulnerabilități:

1. vulnerabilitate biologică generală;

2. vulnerabilitate psihologică primară, provenită din experiențe timpurii de lipsă de control;

3. vulnerabilitate psihologică specifică, rezultată din experiențe de învățare.

Potrivit lui Chorpita și Barlow, faptul că individul simte că are un control redus asupra situațiilor stresante duce la formarea unui sentiment redus de control asupra stărilor lor emoționale. Copiii predispuși la anxietate tind să își dezvolte un stil cognitiv negativ, bazat pe anticiparea unui pericol iminent sau pe subestimarea propriilor abilități de gestionare.

Studiile sugerează că unii copii anxioși pot prezenta un nivel scăzut al autocompasiunii și autopercepției, ceea ce îi face vulnerabili la reacții exagerate [11, p. 138].

Ca fenomen complex, anxietatea este alcătuită din trei componente esențiale:

1. componenta fiziologică,

2. componenta cognitivă,

3. componenta comportamentală.

Aceste componente se influențează reciproc, creând un cerc vicios care poate menține și intensifica reacțiile anxioase.

Componenta fiziologică cuprinde reacțiile corporale generate de activarea sistemului nervos autonom.

Componenta cognitivă se referă la gândurile automate, convingerile iraționale și evaluările eronate pe care copiii anxioși le pot face în situații stresante.

Componenta comportamentală include atât reacțiile de evitare, cât și comportamentele de căutare a siguranței. Evitarea contribuie la menținerea anxietății deoarece împiedică expunerea copilului la situații care i-ar permite să învețe că acestea sunt sigure.

Rolul părinților și al mediului este esențial. Părinții hiperprotectivi, anxioși sau excesiv de critici pot amplifica sensibilitatea copilului, modelând comportamente anxioase și diminuând autonomia. Mennuti R. împreună cu cercetătorii săi, citează în studiile lui Rapee care arată că un stil parental controlator poate contribui la dezvoltarea vulnerabilităților anxioase [ibidem, p. 139].

Conform studiilor științifice de diagnostic și statistică a tulburărilor mentale, DSM-IV-TR, categoriile de diagnostic întâlnite în rândul copiilor și adolescenților sunt: anxietatea de separare, anxietatea generalizată, fobia socială, fobia specifică, tulburarea obsesiv-compulsivă, sindromul de panică cu și fără agorafobie, tulburarea de stres posttraumatic, stresul acut, tulburarea de adaptare. Cu toate că tulburările de anxietate împărtășesc o serie de caracteristici comune, ele diferă în primul rând în ceea ce privește focalizarea specifică a fricii. Copiii resimt anxietate ca urmare a percepției unui pericol în mediul lor. În timp ce stimulii percepuți ca fiind amenințători diferă în funcție de tipul tulburării de anxietate, răspunsul anxios în momentul percepției acestor stimuli pare a fi similar [16, p. 22].

Tulburării posttraumatice de stres

Autoarea Holdevici I. în tratatul său indicând surse din Manualul de Diagnostic și Statistic (DSM IV) definește trauma ca fiind un eveniment care presupune o amenințare percepută sau reală la adresa individului și care atrage după sine o reacție emoțională de intensitate extremă. Sechelele psihologice care sunt întâlnite la adolescenții unor situații traumatice se constituie în tulburarea posttraumatică de stres (TPTS), care se instalează în urma unor evenimente psiho-traumatizante, cum ar fi: violurile, catastrofele naturale, atentatele, detenția în lagăre, torturile etc. Mulți subiecți care au fost victime ale unor situații traumatice dezvoltă tulburarea posttraumatică de stres, care se caracterizează prin: reamintirea persistentă, intruzivă și deranjantă a traumei, reducerea receptivității la stimulii ambianței, evitarea sau tendința de a fugi de elemente sau situații care reamintesc de traumă, precum și printr-o varietate de simptome autonome (neurofiziologice), disforice (tulburări de dispoziție) sau cognitive, care persistă mai mult de o lună după producerea evenimentului stresant [8, p. 440]. Practic, autorul Rapee R. împreună cu cercetătorii săi consideră că copiii au aceleași

simptome ca și adulții, dar uneori ele pot fi interpretate și diferit. Aceste simptome pot fi precum: retrăirea traumei, vise, distress la stimuli asociați. Adolescenții cu trauma posttraumatic (TSPT) evită situațiile asociate traumelor și pot prezenta hiperactivare neurofiziologică [16, p.25].

Anxietatea generalizată

Tulburarea de anxietate generalizată a fost adesea descrisă ca tulburare anxioasă „de bază”. Această conceptualizare se datorează debutului său relativ, evoluției persistente și rezistenței la schimbare [15, p.17].

Mennuti R. definește tulburarea de anxietate generalizată printr-o stare de îngrijorare excesivă și persistentă, precum și printr-o preocupare exagerată cu privire la o serie de evenimente și activități din viața cotidiană [11, p. 128]. Adolescenții cu anxietate generalizată le este dificil să-și controleze preocupările și, de cele mai multe ori, caută să primească asigurări și confort din partea celorlalți. În timp, acest comportament de căutare a încurajărilor întărește credințele negative. Se consideră că anxietatea generalizată se manifestă numai prin îngrijorare, dar majoritatea care suferă de aceasta tulburare vor prezenta și un comportament de evitare [16, p. 23].

Conform DSM-5, autoarea Oana Maria Popescu descrie criteriile diagnostice pentru anxietatea generalizată care sunt:

- Anxietate și îngrijorare excesivă, care apar în majoritatea zilelor, timp de minimum 6 luni, legat de o serie de evenimente sau activități.
- Individul găsește că este dificil să își controleze îngrijorarea.
- Anxietatea și îngrijorarea se asociază cu cel puțin trei simptome caracteristice acestei tulburări.
- Anxietatea, îngrijorarea sau simptomele fizice produc distress semnificativ clinic sau afectare socială, ocupațională sau în alte domenii importante de funcționare.
- Tulburarea nu poate fi atribuită efectelor fiziologice ale unei substanțe (ex.: droguri, medicație) sau unei boli medicale (ex.: hipertiroidism).
- Tulburarea nu poate fi explicată mai bine de o altă tulburare mentală.

Elementul caracteristic al anxietății generalizate este îngrijorarea excesivă legată de diverse subiecte, îngrijorare care este incontrollabilă, difuză și constantă, ceea ce duce la anxietate cronică. Îngrijorarea este definită ca o „înșiruire de gânduri și imagini conectate unui afect negativ și relativ incontrollabil”. Spre deosebire de planificarea cognitivă, îngrijorarea nu implică rezolvare activă de probleme sau tehnici de coping. Mai mult, îngrijorarea duce la amânarea deciziilor din cauza temerilor privind consecințele posibile ale unei alegeri. Individul nu doar se îngrijorează, ci și anticipează consecințe potențial negative. De multe ori comorbiditatea anxietății generalizate este crescută: se asociază frecvent cu alte tulburări de anxietate și cu depresia majoră [15, p. 17-18].

De cele mai multe ori, în identificarea acestor tulburări, autoarea Holdevici I, descrie faptul că subiectul nu-și poate controla anxietatea și prezintă cel puțin trei din următoarele simptome: neliniște, senzația că se află la capătul puterilor, fatigabilitate, dificultăți de concentrare a atenției, senzație de vid mental, iritabilitate, încordare musculară și tulburări de somn [8, p.236].

Nivelul biologic. Factorul genetic intervine în etiologia anxietății generalizate, prin faptul că trăsăturile moștenite genetic, cum sunt neuroticismul și afectivitatea negativă, influențează apariția anxietății. Se estimează că genele contribuie în proporție de 30–50% la dezvoltarea anxietății generalizate, iar factorii non-genetici în proporție de 50–70%. Factorii de mediu contribuie prin mecanisme epigenetice încă din dezvoltarea intrauterină [15, p. 19-20].

Fobiile

Fobiile sunt tulburări psihice care se manifestă printr-o teamă persistentă, evitare, stare de anxietate, adolescentul recunoscând faptul că este excesivă și nerezolvabilă. Fobiile pot fi simple sau sociale. Studiile au demonstrat că fobiile simple scad odată cu înaintarea în vârstă, în schimb fobiile sociale sunt în creștere. De asemenea s-a constatat că frecvența fobiilor la fete este mai mare decât la băieți [12, p. 134].

Fobiile specifice

Un element esențial al acestei tulburări este frica sau anxietatea limitată la prezența unei situații sau obiect particular, care poate fi numit stimul fobic. Mulți adolescenți se tem de obiecte sau situații care aparțin mai multor categorii, sau stimuli fobici. Pentru diagnosticul fobiei specifice, răspunsul trebuie să difere față de frica normală [5, p. 225].

Autoarea Popescu O. M. menționează faptul, că cei care apelează la psihoterapie au de obicei mai multe fobii, sau fobii complicate cu atacuri de panică. Prin urmare, pentru a fi identificate corect, conform DSM 5 criteriile de diagnostic pentru fobiile specifice sunt:

- Teamă marcată sau anxietate privitor la un anumit obiect sau situație.
- Obiectul sau situația fobică produce aproape întotdeauna teamă sau anxietate.
- Obiectul sau situația fobică este activ evitată sau îndurată cu frică ori anxietate intensă.
- Frica sau anxietatea sunt disproporționate față de pericolul prezentat de obiectul sau situația specifică și de contextul socio-cultural.
- Frica, anxietatea sau evitarea sunt persistente, în mod tipic durând 6 luni sau mai mult.
- Frica, anxietatea sau evitarea produc distres semnificativ din punct de vedere clinic sau afectare la nivel social, ocupațional sau a unei alte zone importante de funcționare.
- Tulburarea nu poate fi mai bine explicată de simptomele unei alte tulburări mentale, incluzând frica, anxietatea și evitarea situațiilor asociate cu simptome asemănătoare panicii sau alte simptome incapacitante [15, p.31].

Adolescenții cu fobie specifică au o frica semnificativă la obiecte sau situații specifice. Când se întâlnesc cu asemenea situații acești copii devin anxioși și resimt un distres exagerat, respectiv ei vor evita pe cât posibil aceste situații temătoare [16, p.25].

Așa dar, există cinci tipuri principale de fobii:

- zoofobia (fobia de animale);
- fobiile legate de natură și mediu, cum sunt frica de înălțimi (acrofobia), de întuneric, de furtună (astrafobia) și de apă;
- fobiile SIL (fobia de sânge-injecții-lezuni);
- fobiile de tip situațional, dintre care cele mai frecvente sunt fobia de zborul cu avionul, de condusul mașinii, de spații închise cum este liftul, frica de cifra 13 sau de stafii; și
- fobii datorate altor situații, care ar putea duce la înec, vomă sau boală, precum și zgomotele puternice.

Fobiile nu se află sub control voluntar, nu pot fi restructurate la nivel cognitiv și implică un comportament de evitare care este principalul factor de menținere al anxietății. Frica poate varia ca intensitate în diferite ocazii, datorită factorilor contextuali diferiți, cum ar fi: prezența altor persoane, durata expunerii și alte elemente amenințătoare [15, p.31].

Individul cu fobie specifică are aproximativ trei obiecte sau situații de care se teme, și aproximativ 75% din indivizi cu fobie specifică prezintă mai mult de o situație sau obiect fobogen [5, p. 224]. Fobiile specifice apar uneori ca rezultat al unui eveniment traumatic, sau în urma observării altora care au fost supuși unui eveniment traumatic, sau apar ca urmare a unui atac de panică neașteptat într-o anumită situație, sau datorită transmiterii informale. Totuși, multe persoane cu fobii specifice nu își pot aminti un anumit motiv pentru debutul fobiei. Fobiile specifice apar de obicei în mica copilărie, dar au tendința de a persista în perioada de adult și rar dispar de la sine. Persoanele care sufără de fobii au risc de suicid cu 60% mai mare comparativ cu populația generală [15, p.31].

Anxietatea socială sau fobia socială

Anxietatea socială este definită ca o teamă persistentă și irațională, centrată pe anumite situații de performanță socială, în care copilul sau adolescentul se teme de evaluarea negativă [11, p.128]. Studiile epidemiologice arată că anxietatea socială este una dintre cele mai frecvente tulburări.

Conform cu DSM 5, criteriile diagnostice pentru anxietatea socială sau fobia socială sunt:

- Frică sau anxietate marcată în una sau mai multe situații sociale în care individul este potențial expus scrutinului altora. Exemplele includ interacțiunile sociale, a fi observat și a vorbi în fața altora.
- Individul se teme că va acționa într-un mod care va arăta că are simptome de anxietate, ce vor fi evaluate negativ.
- Situațiile sociale produc aproape întotdeauna teamă sau anxietate.
- Situațiile sociale sunt evitate sau îndurate cu teamă sau anxietate intensă.
- Frica sau anxietatea este disproporționată comparativ cu amenințarea efectivă în acel context sociocultural.
- Frica, anxietatea sau evitarea sunt persistente, durând în mod tipic cel puțin 6 luni.
- Frica, anxietatea sau evitarea creează un distress semnificativ din punct de vedere clinic sau afectarea socială, ocupațională sau a altor domenii importante de funcționare.
- Frica, anxietatea sau evitarea nu pot fi atribuite efectelor fiziologice ale unei substanțe sau unei alte boli medicale.
- Frica, anxietatea sau evitarea nu pot fi mai bine explicate de simptomele unei alte tulburări mentale, cum este tulburarea de panică, dismorfismul corporal sau autismul.
- Dacă există o altă boală medicală frica, anxietatea sau evitarea nu sunt legate de aceasta sau sunt excesive [15, p. 37].

Autoarea Popescu O. M. descrie aceste persoane care au anxietate socială ca fiind asertive sau excesiv de supuse, sau, mai rar, doresc să controleze conversația cu orice preț. Uneori au o postură corporală rigidă și nu pot menține în mod adecvat contactul vizual sau vorbesc cu voce foarte încetată. Astfel de persoane pot fi timide sau retrase și pot fi mai puțin deschise în conversație. Studiile actuale arată că există cel puțin două tipuri de anxietate socială: anxietatea legată de interacțiunile sociale și anxietatea legată de o acțiune sau de performanță.

Adesea persoanele cu anxietate socială au avut părinți supra-protectori, dar cărora le lipsea căldura, excesiv de preocupați de părerea altora și care și-au respins copiii. Mai mult, anxietatea socială se corelează cu episoadele de abuz din perioada copilăriei, în mod special hărțuirea (bullying). Debutul este în medie în jurul vârstei de 13 ani (8-15 ani) [*ibidem*, p.38].

Teama intensă este că vor fi puși în așa manieră comportamentală prin care se vor simți umiliți sau jenant iar ceilalți îi vor evalua negativ. În cele mai dese cazuri din anxietatea socială copii evită situațiile sociale sau de performanță, respectiv evita să vorbească în public, să cunoască persoane noi, să mănânce în public, să participe la activități sportive, petreceri, să vorbească în fața clasei sau să se adreseze unei autorități. Distresul și evitarea situațiilor sociale interferează semnificativ cu rutina cotidiană și la unii copii s-ar putea să determine o întârziere în dezvoltarea socială și emoțională [16, p. 23].

Agorafobia

Factorul esențial în diagnostic al agorafobiei constă în frica intensă sau anxietate marcată declanșată de expunerea reală sau anticipată la o gamă largă de situații [5, p.246]

Conform cu DSM 5, criteriile diagnostice pentru agorafobie sunt:

- Teama sau anxietatea marcată în cel puțin două din următoarele situații: utilizarea transportului public; a se afla într-un spațiu deschis; a se afla într-un spațiu închis; a sta la coadă sau a se afla în mijlocul unei mulțimi; sau a ieși singur din casă.
- Persoana se teme sau evită aceste situații pentru că se gândește că ar fi mai dificil să scape/ să iasă de acolo sau că nu ar fi disponibil nici un ajutor în caz că apar simptome de panică sau alte simptome jenante.
- Situațiile agorafobice produc aproape întotdeauna teamă sau anxietate.
- Situațiile agorafobice sunt evitate activ, necesită prezența unui companion, sau sunt îndurate cu frică și anxietate intensă.

- Frica sau anxietatea este disproporționată comparativ cu pericolul real al situației agorafobice sau a contextului socio-cultural.
- Frica, anxietatea sau evitarea sunt persistente, având durată de cel puțin 6 luni.
- Frica, anxietatea sau evitarea produc un distress clinic semnificativ sau afectare socială și ocupațională.
- Dacă este prezentă o boală medicală, frica, anxietatea și evitarea sunt în mod clar excesive.
- Frica, anxietatea sau evitarea nu pot fi explicate mai bine de simptomele unei alte tulburări mentale [15, p. 57].

Între o treime și jumătate din persoanele cu tulburare de panică întrunesc și criteriile diagnostice de agorafobie. Prevalența este de aproximativ 1,7% și între 30 și 50% din agorafobici au atacuri de panică. În mod tipic, evoluția agorafobiei este persistentă și cronică. De altfel, în agorafobie avem de-a face cu două sub-tipuri distincte:

- agorafobia primară (agorafobia complexă), fără atacuri de panică, asemănătoare fobiilor specifice, are la bază frica de frică; și
- agorafobia secundară atacurilor de panică (agorafobia simplă), datorită fricii de situațiile în care au apărut atacurile de panică [15, p.58].

Agorafobiei și a atacurilor de panică

Panica, cu sau fără agorafobie se caracterizează prin atacuri spontane de anxietate, cu multiple simptome fiziologice. Panica cu agorafobie cuprinde atacuri de panică însoțite de comportamentul de evitarea situațiilor care consideră că i-ar putea provoca atacuri de panică. Agorafobicul este acea persoană care evită anumite situații de teamă ca acestea să nu-i provoace un atac de panică [12, p. 134].

Atacurile de panică sunt acompaniate de cel puțin 4 până la 13 simptome somatice și/sau psihice. Simptomele somatice mai frecvent întâlnite sunt: palpitații, amețeli, transpirații abundente, senzație de sufocare, dificultăți în respirație, tremor și senzație de derealizare, iar simptomele psihice se referă mai ales la teama subiectului că va muri, că va face un atac de cord sau un atac cerebral, că se va sufoca, va leșina.

Observațiile clinice au evidențiat atacuri care apar în anumite situații, în timp ce altele au un caracter spontan, declanșându-se parcă din senin. Pentru a putea diagnostica tulburarea de tip atac de panică în conformitate cu criteriile DSM IV este necesar ca subiectul să fi suferit cel puțin două atacuri de panică recurente și neașteptate, urmate de o perioadă de aproximativ o lună în care acesta să-și fi făcut griji permanent în legătură cu posibilitatea apariției unui nou atac sau în care s-au produs modificări evidente în sfera comportamentală legate de apariția atacurilor respective. Subliniem, de asemenea, faptul că fenomene asemănătoare cu atacul de panică pot apărea și în cursul altor tulburări anxioase, cum ar fi fobia socială sau claustrofobia, atunci când persoana se confruntă cu situațiile anxioase. În unele cazuri, atacurile de panică se manifestă noaptea, când subiectul se trezește brusc din somn și este cuprins de o stare de anxietate intensă [8, p.213]. Adolescenții și copiii care resimt aceste senzații de panică trăiesc episoade recurente și neașteptate de frică intensă. Copiii interpretează eronat aceste simptome ca semne ale unei boli grave sau că își poate pierde controlul, de tip leșin. Pe măsură ce copilul crește el poate interpreta aceste simptome cu gânduri de moarte sau că poate înnebuni. Dacă evitarea anumitor locuri este frecventă, atunci un diagnostic de panică cu agorafobie este justificat. Panica apare de obicei în adolescență; este rară în copilărie [16, p. 24].

Prin urmare autoarea Holdevici I. menționează faptul, că aceste persoane cu atac de panică pot să sufere de dispoziție depresivă, care poate avea originea atât în situația de agorafobie, situație ce conduce la un stil de viață restrictiv, cât și în sentimentul de pierdere a stimei de sine. El elaborează planuri de viitor, la care renunță însă foarte repede.

Beck și Clark sunt de părere că pacienții care suferă de atacuri de panică se tem de anumite senzații corporale sau anumite stări psihice. Odată declanșat atacul de panică, acesta va fi menținut

de cel puțin trei elemente: atenția selectivă îndreptată asupra senzațiilor fiziologice, comportamentele de asigurare și comportamentele de evitare. Atenția selectivă față de anumite senzații corporale poate scădea pragul percepției acestui tip de senzații, accentuând intensitatea lor subiectivă. De asemenea, autoarea spune că pacienții care interpretează slăbiciunea din picioare ca pe un semn de leșin vor avea tendința să se așeze pe scaun, să se sprijine, să se întindă pe jos sau să încordeze mușchii pentru a preveni producerea leșinului. În schimb subiecții care interpretează unele dificultăți respiratorii ca pe un semn că se vor sufoca, acestea încearcă să-și controleze respirația, aceștia vor genera simptome specifice hiperventilației: amețeli, senzație de disociere și în cele din urmă o îngreunare și mai accentuată a respirației.

Putem afirma că aceste comportamente de asigurare mențin atacul de panică prin intermediul următoarelor mecanisme:

- împiedică înfrimarea gândurilor legate de interpretările eronate ale unor senzații fiziologice pentru că nonaparitia catastrofei de care se teme subiectul este pusă pe seama acestor comportamente și nu pe seama faptului că anxietatea nu produce niciun fel de dezastru în plan fizic;
- anumite comportamente de asigurare chiar exacerbează anumite simptome fizice și psihice;
- evitarea situațiilor anxiogene menține tulburarea de tip atac de panică pentru că limitează posibilitățile subiectului să trăiască starea de anxietate și să descopere singur că aceasta nu produce niciun fel de catastrofă [8,p. 215].

Tulburarea obsesiv-compulsivă

TOC se caracterizează prin apariția unor gânduri sau ritualuri comportamentale obsesive și deranjate. Intreruperea acestor gânduri sau ritualuri provoacă o stare de stres dusă la extrem. Gândurile obsesive cele mai frecvente sunt legate de îndoială, moarte sau contaminare. Comportamentele obsesive cel mai des întâlnite cuprind spălarea, verificarea, atingerea, ritualuri de numărare [12, p. 134]. Adolescenții cu tulburarea obsesiv-compulsivă au obsesii și compulsii constante. Aceste obsesii sunt declanșate prin gânduri, imagini sau impulsuri care persistente și care cauzează distres. Copiii realizează compulsii pentru a reduce anxietatea generată de obsesii sau pentru a preveni un eveniment temut. După efectuarea compulsiei, anxietatea scade temporar, însă revine curând. Compulsii trebuie să ocupe cel puțin o oră pe zi pentru a justifica diagnosticul. Ele devin consumatoare de timp și interferează cu funcționarea zilnică [16, p. 24].

Anxietatea de separare

Copiii cu anxietate de separare manifestă o frică excesivă atunci când sunt separați de persoanele de care sunt atașați emoțional. Ei se îngrijorează cu privire la posibilitatea ca lor sau celor dragi să li se întâmple ceva rău, ceea ce ar putea duce la pierderea sau separarea de lungă durată față de aceștia. Copiii cu această tulburare resimt un distress major atunci când survine sau este anticipată separarea [16, p. 23]. În mod tipic, teama de separare este însoțită de manifestări fiziologice precum durerile de cap, durerile abdominale sau tensiunea musculară, iar teama de situații sociale este accentuată de îngrijorări legate de performanță, evaluare și acceptare socială. Copiii pot prezenta reacții extreme la ideea de a vorbi în public, de a participa la evaluări, de a răspunde la întrebări sau de a performa diferite sarcini școlare. AAP a subliniat faptul că simptomele tulburării de anxietate de separare pot apărea adesea în copilăria timpurie, însă pot persista și la vârste mai înaintate dacă nu se intervine adecvat [11, p.128].

Fobia școlară

Fobia școlară sau refuzul școlar este o categorie diagnosticată pe care DSM-IV nu o codifică separat. Această tulburare se referă la un set de comportamente care sunt asociate altor tulburări de anxietate, cum ar fi anxietatea de separare sau fobia socială. Această tulburare se manifestă când copilul refuză total sau parțial școala, resimte distress puternic și prezintă simptome somatice precum greață, dureri de cap, amețeală. Părinții pot interpreta acestea ca probleme medicale și pot întări evitarea [16, p. 23].

În anumite situații, anxietatea poate fi înțeleasă și ca o lipsă a deprinderilor socio-emoționale necesare pentru gestionarea eficientă a situațiilor stresante. Copiii și adolescenții anxioși au dificultăți în a recunoaște și eticheta emoțiile, în a tolera incertitudinea sau în a rezolva problemele eficiente [11, p. 128].

Autorul GINSBURG Kenneth R., specifică faptul că niciun părinte nu vrea să se abată vreo dificultate asupra copilului, dar totuși trebuie să acceptăm faptul că mai tot timpul apar probleme, și din acest considerent nu putem crește copii absolut invulnerabili. Dacă ne dorim cu adevărat ca copii și adolescenții să experimenteze lumea cu toate cele bune și rele, scopul nostru ar trebui să fie **reziliența**. Reziliența este capacitatea de a ne ridica deasupra situațiilor dificile, este trăsătura care ne permite să supraviețuim în această lume. Reziliența este o stare mintală, prin care oamenii privesc în fața provocărilor cu mai multe oportunități. În atmosfera acestor tensionată, copii și adolescenții trebuie să apeleze la atuurile lor, să dobândească abilități specifice pentru a se confrunța și a-și reveni din adversități și să fie pregătiți să înfrunte provocările viitoare [6, p.26].

Așa dar, fiind spuse toate acestea am putea să facem o legătură comună în care și autorul Mann D. a menționat faptul că de-a fi într-un bun contact necesită o atitudine deschisă și o conștientizare a propriei abilități, și anume prin dezvoltarea de rezistență. Realizăm contactul prin intermediul văzului și al observației, atingerii și simțului, gustului, mirosului, sunetului, gestului, limbajului, mișcării modul în care venim în întâmpinarea lumii. Contactul și rezistența fac parte din aceeași continuum și amândouă pot reprezenta un sprijin în funcție de situație. Rezistența este o manifestare a energiei și poate fi pasivă sau activă. Dimensiunile și limitele lumilor noastre experiențiale sunt modelate continuu în interacțiunea cu lumile experiențiale ale celorlalți [10, p. 113].

Strategii de intervenție în tulburările de anxietate la adolescenți

Intervențiile pentru anxietate includ o serie de tehnici validate empiric, menite să reducă intensitatea reacțiilor anxioase și să dezvolte abilitățile de coping. Majoritatea acestor intervenții sunt structurate, gradate și adaptate nivelului de dezvoltare al copilului.

Psihopeducația, are rolul de a ajuta copilul și părinții să înțeleagă ce este anxietatea, cum funcționează corpul în situații stresante și cum pot fi modificate reacțiile fiziologice și gândurile distorsionate.

Antrenamentul în tehnici de relaxare, precum respirația diafragmatică, relaxarea musculară progresivă sau vizualizarea pozitivă.

Restructurarea cognitivă este un element esențial în tratament. Aceasta presupune identificarea gândurilor negative automate, analiza lor critică și înlocuirea lor cu gânduri realiste și constructive.

Expunerea graduală este considerată una dintre cele mai eficiente tehnici în tratamentul anxietății. Expunerea presupune confruntarea copilului cu situațiile temute într-o manieră treptată, planificată și controlată.

Antrenamentul în abilități sociale, la fel poate ajuta copilul să gestioneze situațiile sociale dificile, să inițieze interacțiuni, să răspundă adecvat în situații de presiune și să-și dezvolte competențele emoționale.

Intervențiile familiale au rolul de a modifica stilurile parentale hiperprotective sau controlatoare, de a sprijini copilul în exersarea abilităților noi și de a crea un mediu predictibil, sigur și echilibrat [11, p.130].

Concluzii

Astfel fiind spuse, am putea menționa faptul că atunci când copilul este învățat doar să evite situațiile stresante, el nu va reuși să își cunoască și să-și gestioneze emoțiile, atât în copilărie cât și la vârsta adultă. La fel așa putea spune, că cunoașterea se sine, a tot întreg cu bune, cu rele, cu bucurie sau durere, important este să ne descoperim abilitățile și să ne lăsăm să ne cunoaștem emoțiile noastre adevărate. Deasemenea, cunoașterea și acceptarea părților noastre care vin în confruntare pe parcursul vieții, ne conturează personalitatea, ne aduce starea de bine și ne deschide noi oportunități

pentru a ne simți în siguranță. De aceea este bine ca adolescenții să cunoască mai bine și mult mai amplu ce ține de specificul manifestărilor de anxietate, și la rândul lor să poată să-și recunoască emoția fara frică, jena sau judecată.

Caracteristic tulburărilor de anxietate, bineînțeles că factorul genetic persistă, dar în declanșarea lui sunt totuși factorii de mediu la care suntem expuși zi de zi. Așa dar, *în întâmpinarea și prevenirea stărilor stresante, a tulburărilor de anxietate sau alți factori de mediu care disturbă echilibrul cognitiv, emoțional și comportamental al adolescenților, intervine cu succes reziliența*. Pentru a face față dificultăților și de-a ne adapta mai ușor la schimbare este nevoie de a dezvolta în timp această capacitate psihologică de reziliență prin care să antrenăm resursele interne (autoeficacitate, motivație, încredere în sine) de conștientizare emoțională, flexibilitate cognitivă, construirea relațiilor de sprijin, gestionarea stresului și bine înțeles de acceptare a schimbărilor. *Reziliența este capacitate care ne ajută să găsim soluții*.

Referințe bibliografice:

1. BARRETT, Lisa Feldman. Tradusă din lb. engleză de Mihaela Marian Mihăilaș. *Cum iau naștere emoțiile Viața secretă a creierului*. Cluj-Napoca Editura A.S.C.R. 2017, 482 pag.. ISBN 978-606-977-013-9
2. BLÂNDUL, Valentin Cosmin. *Psihopedagogia comportamentului deviant*. București - Aramis Print 2012, 448 pag.. ISBN 978-973-679-896-2
3. CALANCEA, Angela. *Training-ul de dezvoltarea a competențelor afective: Ghid pentru formarea practică în consilierea psihologică*. Chișinău S. n., Tipografia Centrală, 2012, 272 pag. ISBN 978-9975-53-096-5
4. CAMERON, Milton. Traducere în română de Lydia Constanța Citucă. *Puterea gândului*. București: Editura Niculescu, 2019, 187 pag. ISBN 978-973-748-909-8
5. DSM-5-TR. *Manual de diagnostic și clasificare statistică a tulburărilor mintale*. Ed. a 5-a, reviz. București: Editura Medicală Callisto, 2023, 1050 pag. ISBN 978-606-8043-60-9
6. GINSBURG, KENNETH R., Martha M. Joblow. Tradusă din engleză de Anca Diac. *Reziliența la copii și adolescenți clădită pas cu pas*. Pitești: Editura Paralela 45, 2024. 389 pag. ISBN 978-973-47-4121-2
7. GOLEMAN, Daniel. Trad. din engleză de Ileana Achim. *Inteligența socială: noua știință a relațiilor umane*. Ed. a 2-a, rev. București: Curtea Veche Publishing, 2018, 570 pag. ISBN 978-606-44-0092-5
8. HOLDEVICI, Irina. *Tratat de psihoterapie cognitiv-comportamentală*. București: Editura trei, 2011, 504 pag.. ISBN 978-973-707-260-3
9. ILUȚ, Petru. *Psihologie socială sociopsihologie: teme recurente și noi viziuni* Iași: Polirom 2009, 627 pag. ISBN 978-973-46-1486-8
10. MANN, Dave. *Terapia gestalt 100de teme și tehnici fundamentale trad.* Trad. Brândușa Popa București: Editura Trei 2013, 390 pag. ISBN 978-973-707-690-8
11. MENNUTI, Rosemary B., Ray W. Cristner, Arthur Freedman. Traducere din engleză Tomiță Alexandra. *Intervenții cognitiv-comportamentale în educație. Chid practic*. Cluj-Napoca: Editura ASCR, 2024, 672 pag. ISBN 978-606-977-093-1
12. MITROFAN, Iolanda, Marina Badea, Elena Otilia Vladislav..., *Cursa de obstacole a dezvoltării umane: psihologie, psihopatologie, psihodiagnoză, psihoterapie centrată pe copil și familie*. Iași: Polirom, 2003, 475 pag. ISBN 973-681-440-8
13. PĂNIȘOARĂ, Georgeta. *Parenting de la A la Z: 83 de teme provocatoare pentru părinții de azi*. Iași: Polirom 2022, 632 pag.. ISBN 978-973-46-8782-4
14. PISTORIO, Marc. *Înțelepciunea furiilor noastre. De la furia care distruge la furia care construiește*. București: Editura Niculescu, 2017, 308 pag. ISBN 978-606-38-0143-3

15. POPESCU, Oana Naria. *Psihoterapie integrativă strategică Vol. 2. Psihoterapia adultului* Snagov: Letras, 2022, 714 pag.. ISBN 978-606-071-988-5
16. RAPEE, Ronald, Ann Vignali, Jennifer Hudson, Carolyn Schniering. Traducere Laura Visu-Petra, Andreea Demester-Vas, Andreea Luca. *Tratamentul anxietății la copii și adolescenți. O abordare fundamentală științific*. Cluj-Napoca: Editura Editura Ascr, 2020, 205 pag.. ISBN 978-606-977-049-8
17. URRÁ, Javier. Trad. din lb. spaniolă de Mihaela Coman. *Vârsta marelor schimbări*. București: Litera, 2022, 144 pp ISBN 978-606-33-8889-7
18. YALOM, IRVIN D. Trad: Bogdan Boghițoi. *Psihoterapia existențială*. Ed. a 2-a București: Editura Trei, 2012, 605 pag. ISBN 978-973-707-691-5
19. ZISULESCU, ȘT. *Adolescența*. Editura didactică și pedagogică, București 1968, 312 pag.

SĂNĂTATEA MINTALĂ ÎN EUROPA: PROVOCĂRI ȘI PRIORITĂȚI ÎN ERA DIGITALĂ

COJOCARU Aurelia,

Doctor în psihologie, lector universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

E-mail: psiholog.abc@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7001-1907>

BUBUIOC Libi,

studentă ciclul II,

Facultatea de Psihologie și Asistență Socială,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,

E-mail: bubuioclibi@gmail.com

SUMMARY. The rapid digitalization of European society is significantly changing the environment in which mental health is carried out, generating both opportunities and clinical and social risks. The expanded access to technology, e-health services and digital platforms allow new ways of psychological intervention, but at the same time increases in vulnerabilities are observed: isolation, problematic use of technology, digital stress and unequal access to resources. The article identifies the main challenges and highlights priorities for psychotherapeutic intervention.

Keywords: *mental health; digital psychological interventions; telepsychology; e-health; digital vulnerabilities.*

REZUMAT. Digitalizarea rapidă a societății europene modifică semnificativ mediul în care se desfășoară sănătatea mintală, generând atât oportunități cât și riscuri clinice și sociale. Accesul extins la tehnologie, serviciile de e-health și platformele digitale permit noi modalități de intervenție psihologică, însă concomitent se observă creșteri ale vulnerabilităților: izolare, utilizare problematizată a tehnologiei, stres digital și acces inegal la resurse. Articolul identifică principalele provocări și evidențiază priorități de intervenție psihoterapeutică.

Cuvinte-cheie: *sănătate mintală; intervenții psihologice digitale; telepsihologie; e-health; vulnerabilități digitale.*

INTRODUCERE ȘI CONTEXT EPIDEMIOLOGIC.

Tehnologiile digitale sunt utilizate din ce în ce mai mult pentru a ajuta oamenii să obțină o sănătate mintală mai bună și devin încet o parte standard a îngrijirii sănătății mintale în întreaga lume. Această tendință a fost amplificată în timpul pandemiei de COVID-19, pe măsură ce utilizatorii și furnizorii de servicii au căutat modalități de a oferi și accesa îngrijiri de sănătate mintală în contextul restricțiilor sociale [1].

Dovezile privind abordările digitale care susțin sănătatea mintală sunt convingătoare, abordările de auto-ajutorare și telemedicina în special demonstrând beneficii puternice, inclusiv în țările cu venituri medii [2].

În regiunea europeană, sănătatea mintală reprezintă o componentă esențială a bunăstării publice și individuale, iar evoluțiile tehnologice și socio-economice recente au adus noi provocări, dar și oportunități în acest domeniu.

Statele membre ale UE sunt din ce în ce mai îngrijorate de impactul tehnologiei digitale asupra sănătății mintale a copiilor și adolescenților. Deși tehnologiile digitale pot îmbunătăți sănătatea mintală a tinerilor, de exemplu prin oferirea accesului la rețele de sprijin și servicii de terapie la distanță, ele îi pot expune și la amenințări precum conținutul neadecvat, hărțuirea cibernetică, timpul excesiv petrecut în fața ecranelor și jocurile de noroc online. Dependenta de ecrane poate limita, de asemenea, interacțiunile sociale offline, ducând la izolare socială și singurătate.

În concluziile aprobate la 20 iunie 2025, cele 27 de state membre au solicitat acțiuni suplimentare la nivel național și al UE pentru a proteja sănătatea mintală a copiilor și adolescenților prin promovarea utilizării sigure și sănătoase a instrumentelor digitale și prin crearea unui mediu digital mai sănătos, mai sigur și mai adecvat vârstei.

Înainte de pandemia de COVID-19, se estimase că cel puțin 84 de milioane de persoane din Uniunea Europeană sufereau de o afecțiune mintală, ceea ce corespunde la peste 1 din 6 adulți ($\approx 17,3\%$) în UE. Anxietatea și depresia erau cele mai frecvente probleme de sănătate mintală în UE înainte de pandemia de COVID-19, urmate de tulburările legate de consumul de alcool și droguri, tulburarea bipolară și schizofrenie.

Tulburările de anxietate au afectat aproximativ 25 de milioane de persoane (5,4% din populația totală a UE), urmate de tulburările depresive (21 de milioane de persoane, 4,5%) și tulburările legate de consumul de droguri și alcool (11 milioane de persoane, 2,4%). Un sondaj Flash Eurobarometru efectuat în iunie 2023 a arătat că aproape 46 % din populația UE a experimentat probleme emoționale sau psihosociale, cum ar fi depresia sau anxietatea, în ultimele 12 luni [3].

PROVOCĂRI ÎN ERA DIGITALĂ PENTRU SĂNĂTATEA MINTALĂ ÎN EUROPA.

Digitalizarea accelerată a domeniului sănătății mintale redefineste atât practicile clinice, cât și modul în care populația europeană accesează servicii psihologice.

Tehnologiile digitale nu se mai limitează la telepsihologie, telepsihiatrie, ci includ aplicații pentru smartphone, realitate virtuală (VR) și sisteme de inteligență artificială generativă (IA-G), care deschid noi direcții de intervenție psihoterapeutică. Dovezile actuale arată că aplicațiile mobile destinate depresiei și anxietății pot produce efecte terapeutice semnificative, dar de magnitudine redusă, conform meta-analizelor recente [4]. Totuși, doar aproximativ 2% dintre aplicațiile comerciale de „well-being” sunt susținute de cercetări științifice riguroase, ceea ce ridică preocupări privind validitatea intervențiilor digitale și necesitatea unei reglementări clare. Un obstacol major rămâne implicarea redusă a utilizatorilor: mai puțin de 5% accesează aplicațiile zilnic în primele 30 de zile, ceea ce limitează eficacitatea clinică pe termen lung. În paralel, VR a demonstrat beneficii consistente în tulburări precum anxietatea, fobia socială, PTSD sau schizofrenia, însă heterogenitatea studiilor și costurile ridicate continuă să restricționeze implementarea pe scară largă [4].

Sistemele de inteligență artificială generativă, precum modelele de limbaj de tip LLM, sunt explorate ca instrumente pentru psihoeducație, screening, suport clinic și intervenții personalizate. Totuși, acestea prezintă riscuri semnificative: posibilitatea generării de informații eronate, bias algoritmic, lipsa transparenței și dificultăți de integrare etică în practica psihologică. În ciuda potențialului lor ridicat, implementarea tehnologiilor digitale rămâne lentă [4]. Aceste date evidențiază necesitatea unor politici europene axate pe competențe digitale ale profesioniștilor, standardizare, evaluarea riguroasă a eficacității și asigurarea securității datelor, elemente esențiale pentru promovarea sănătății mintale într-o Europă aflată în plină transformare digitală.

O altă provocare este impactul mediului digital asupra tinerilor: mediul digital, incluzând rețelele sociale și platformele bazate pe inteligență artificială, influențează semnificativ sănătatea mintală a copiilor și adolescenților din Regiunea Europeană. Conform raportului *Online Lives, Offline Consequences: Addressing the Digital Determinants of Young People's Mental Health*, elaborat de WHO/Europa împreună cu Ministerul Sănătății din Polonia și Digital Transformations Health Lab (DTH-Lab), subliniază că, deși mediul online poate facilita accesul la comunitate, informații de sprijin și factori de protecție psihologică, același spațiu generează riscuri importante: hărțuire cibernetică, standarde corporale nerealiste, conținut dăunător și marketing agresiv, toate amplificate de lipsa de transparență a platformelor și de reglementări insuficiente. Analiza politicilor naționale în 42 de țări arată că responsabilitatea este distribuită inegal între părinți, industrie și autorități, iar tinerii și profesioniștii din sănătate mintală sunt rareori consultați. Autorii și oficialii europeni subliniază necesitatea unui echilibru între beneficiile tehnologiei și protecția sănătății mintale a tinerei generații, considerând experiențele online ale tinerilor un factor determinant crucial pentru bunăstarea lor [5].

Mai mult, mediul digital creează noi forme de stres și vulnerabilitate emoțională: hiperconectivitate, supra-stimulare informațională, reducerea timpului de recuperare offline, izolare paradoxală, toate acestea afectează eficiența reglării emoționale și creșterea rezilienței psihologice.

În plus, există riscuri legate de securitate, confidențialitate și supraveghere digitală: serviciile digitale trebuie să respecte standarde etice ridicate pentru a evita stigmatizarea sau utilizarea improprie a datelor personale. În ansamblu, provocările sunt multiple, clinice, tehnologice, sociale, politice și necesită o abordare integrată.

PRIORITĂȚI ȘI DIRECȚII PENTRU INTERVENȚIE PSIHOTERAPEUTICĂ ȘI POLITICI PUBLICE. Pornind de la provocările identificate, este esențial să definim priorități strategice pentru intervenții eficiente. Intervențiile psihoterapeutice trebuie să se adapteze mediului digital, păstrând centrul pe persoană. Telepsihologia, platformele hibride și aplicațiile de autoreglare emoțională, platforme de suport hibrid (online + față-în-față) devin instrumente esențiale. Este necesară educația privind autoreglarea digitală, time-managementul ecranului și conștientizarea efectelor psihologice ale mediului online. Mental Health Europe (MHE) propune ca astfel de soluții să fie dezvoltate conform unui cadru bazat pe drepturile omului și pe un model psihosocial, nu doar pe tehnologie în sine, astfel încât beneficiile să fie distribuite echitabil [6].

Prin urmare, din cauza pandemiei de COVID-19, utilizarea consilierii cibernetice a crescut semnificativ pentru a depăși distanța fizică dintre consilier și pacient, în special în domeniul psihologic [7]. Telepsihologia este identificată în ansamblul acțiunilor profesionale oferite de noile tehnologii de comunicare, care vizează informarea, sensibilizarea, sprijinirea, prevenirea, îngrijirea și reabilitarea pacienților cu suferință psihologică [8].

O analiză sistematică axată pe telepsihologia sincronă și asincronă a afirmat că consilierea cibernetică este în general eficientă [9]. O altă analiză sistematică a literaturii privind telepsihologia sincronă pentru tratamentul depresiei a concluzionat că aceasta a fost la fel de eficientă ca sesiunile față în față în diminuarea simptomelor depresiei [10]. Ședințele online par a fi funcționale în practica psihologică: într-adevăr, în timpul psihoterapiei prin videoconferință, consilierul, datorită camerei web, poate observa între timp expresiile sale și pe cele ale pacientului, perfecționându-și capacitatea de a fi empatic și de a oferi suport [7].

La nivel de politici publice, prioritatea este crearea unui cadru coerent european pentru sănătatea mintală digitală, incluzând guvernanta, infrastructură, interoperabilitate, protecție a datelor și incluziune digitală. Raportul World Health Organization (WHO) Europa (2025) recomandă opt acțiuni urgente: prioritizarea bunăstării digitale, reglementarea designului platformelor, implicarea tinerilor în guvernanta, investiții în alternative offline și tragerea la răspundere a industriei. Exemple de bune practici includ etichetarea în funcție de vârstă în Germania și Croația, controale parentale în Italia și Spania și reglementarea platformelor sociale în Franța, Irlanda și Regatul Unit [5].

Formarea profesională a specialiștilor în sănătate mintală pentru utilizarea tehnologiilor digitale și promovarea alfabetizării digitale în rândul tinerilor sunt, de asemenea, esențiale pentru implementarea intervențiilor eficiente [11].

Astfel, prin combinarea intervențiilor clinice adaptate contextului digital, instruirea profesională și elaborarea de politici publice solide, se pot aborda în mod coerent provocările sănătății mintale în Europa.

CONCLUZII. Sănătatea mintală în Europa, în era digitală, se află într-un punct de cotitură: tehnologia oferă oportunități uriașe de acces extins și inovare, dar riscurile neglijate pot agrava inegalitățile și pot genera provocări etice și de reglementare. Este vital ca serviciile de sănătate mintală să își adapteze practica la provocările digitale emergente și ca politicile publice să încurajeze utilizarea responsabilă și eficace a tehnologiei, pentru a promova adevărata bunăstare psihologică în societățile europene.

Totuși, fără o strategie care să țină cont de echitate, incluziune, formare profesională și etică, digitalizarea riscă să accentueze diferențele sociale și vulnerabilitățile existente. Viitorul sănătății mintale în Europa depinde de capacitatea de a îmbina tehnologia cu umanitatea, de a valorifica oportunitățile digitale, dar și de a proteja bunăstarea psihologică. Promovarea sănătății mintale în era

digitală necesită politici publice integrate, orientate spre prevenție, intervenție timpurie, educație digitală și reducerea decalajelor sociale.

Prin prioritizarea acestor direcții, sprijinite de formare profesională, guvernare participativă și evaluare continuă, Europa poate transforma digitalizarea într-o resursă reală pentru bunăstarea mentală, reducând barierele tradiționale și promovând un model de îngrijire mai incluziv și eficient.

BIBLIOGRAFIE

1. Mental Health Europe. (2022). *Mental health in the digital age: Applying a human-rights based, psychosocial approach as compass*. <https://www.mhe-sme.org/wp-content/uploads/2023/01/Mental-health-in-the-digital-age-Applying-a-human-rights-based-psychosocial-approach-as-compass.pdf> [Citat: 14.11.2025]
2. World Health Organization. (2022). *World mental health report: Transforming mental health for all*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240049338>. [Citat: 14.11.2025]
3. Council of the European Union. (2025). *Policies on mental health*. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/mental-health/> [Citat: 14.11.2025]
4. Torous, J., Linardon, J., Goldberg, S. B., Sun, S., Bell, I., Nicholas, J., Hassan, L., Hua, Y., Milton, A., & Firth, J. (2025). The evolving field of digital mental health: Current evidence and implementation issues for smartphone apps, generative artificial intelligence, and virtual reality. *World Psychiatry*, 24(2), 156–174. <https://doi.org/10.1002/wps.21299>
5. World Health Organization Regional Office for Europe. (2025, May 23). *Online lives, offline consequences: Digital determinants of youth mental health*. <https://www.who.int/europe/news/item/23-05-2025-online-lives--offline-consequences>
6. Mental Health Europe. (2023, 18 ianuarie). *Mental health in the digital age – Applying a human rights based, psychosocial approach as compass*. <https://www.mentalhealtheurope.org/library/mhe-releases-digitalisation-report/> [Citat: 14.11.2025]
7. Sablone, S., Bellino, M., Lagona, V., Franco, T. P., Groicher, M., Risola, R., Violante, M. G., & Grattagliano, I. (2024). Telepsychology revolution in the mental health care delivery: A global overview of emerging clinical and legal issues. *Forensic Sciences Research*, 9(3), owae008. <https://doi.org/10.1093/fsr/owae008>
8. Manzo, S. (2013). La consulenza psicologica online. În R. Felaco, A. Bozzaotra, F. Nasti, & L. Sarno (Eds.), *Atti del Convegno Il Colloquio Clinico*. Edizioni Ordine Psicologi della Campania.
9. Backhaus, A., Agha, Z., Maglione, M. L., Repp, A., Ross, B., Zuest, D., ... Thorp, S. R. (2012). Videoconferencing psychotherapy: A systematic review. *Psychological Services*, 9(2), 111–131. <https://doi.org/10.1037/a0027924>
10. Osenbach, J. E., O'Brien, K. M., Mishkind, M., & Smolenski, D. J. (2013). Synchronous telehealth technologies in psychotherapy for depression: A meta-analysis. *Depression and Anxiety*, 30(11), 1058–1067. <https://doi.org/10.1002/da.22165>
11. European Commission. (2025). *AI talent, skills and literacy*. Shaping Europe's digital future. Recuperat de la <https://digital-strategy.ec.europa.eu/ro/policies/ai-talent-skills-and-literacy> [Citat: 14.11.2025]

Bun de tipar 30.10.2025.

Format A4

Tirajul 100 ex.

Centrul editorial USEM

www.usem.md

Tipografia

**Tipografia” Pulsul Pieței”,
Chișinău, str. Gh. Iablocikin, 5**